Georges Bernanos

Po šėtono saule

Leidykla „Katalikų pasaulis"

Georges Bernanos
Po šėtono saule

Iš prancūzų kalbos vertė Galina Baužytė-Čepinskienė

Leidykla „Katalikų pasaulis“

UDK 840-3
Be287

Versta iš *Georges Bernanos*
SOUS LE SOLEIL DE SATAN
Librairie Plon, 1962

Cet ouvrage, publié dans le cadre du Programme de Participation à la Publication Oscar Milosz, bénéficie du soutien du Ministère des affaires Etrangères, de l'Ambassade de France en Lituanie et du Centre Culturel Français de Vilnius.

Knygos leidimą remia Prancūzijos užsienio reikalų ministerija, Prancūzijos ambasada Lietuvoje, Prancūzų kultūros centras (Oskaro Milašiaus programa knygų leidimui remti).

ISBN 9986-04-228-3

Robertui Vallery-Radot,
kuris pirmas perskaitė šią knygą,
ir jam patiko

G.B.

PROLOGAS

Mušetės istorija

I

Štai ir vakaras, P.-J. Toulet mėgstamas metas. Išnyksta horizontas – jį dengia didžiulis dramblio kaulo spalvos saulėlydžio debesis, o nuo viršaus iki apačios – prieblandoje skendintis dangus, jau lediniu šalčiu dvelkianti, išskydusios tylos pilna neaprėpiama vienatvė... Tai poeto valanda, kai šis per širdį košia gyvenimą, kad išgautų jo slaptą ir kvapnią nuodingąją esmę.

Prietemoje jau juda tūkstančiai minios rankų, tūkstančiai burnų; ošia ir žeri bulvaras... O jis, atsirėmęs alkūnėmis į marmuro stalą, žvelgia į naktį, besiskleidžiančią it lelijos žiedas.

Kaip tik dabar prasideda Žermenos Malorti iš Ternenko miestelio Artua grafystėje istorija. Jos tėvas buvo iš tų Bulonės Malorčių, malūnininkų ir miltų pirklių dinastijos, vieno raugo žmonių, kurie išspaudžia ką tik gali iš kviečių maišo, bet plačiai verslininkauja ir mėgsta džiaugtis gyvenimu. Tėvas Malortis pirmas įsikūrė Kampanėje, vedė ir, iškeitęs kviečius į miežius, ėmėsi politikos bei aludarystės, tačiau ir viena, ir kita jam gana nesisekė. Miltų pirkliai iš Devro ir Markizo laikė jį pavojingu pamišėliu, kuris baigs savo dienas skurde, nes daro negarbę tik sąžiningo pelno siekiantiems prekybininkams. „Mes karta

karton buvome liberalai", – sakė jie, duodami suprasti esą nepriekaištingi pirkliai... Mat maištaujantys doktrinieriai, – kokia laiko ironija! – palieka vien taikius ainius. Blankiuji dvasios palikuonys sėdi įstaigose, o Lamenė pasekėjai stumdosi zakristijose.

Kampanės kaimas turi du viešpačius. Vienas iš jų – sveikatos saugotojas ir apygardos deputatas Galė, maitinamas Raspailo brevijoriaus. Iš aukštybių, į kurias jį iškėlė likimas, jis vis dar ilgesingai žvalgosi po prarastą miesčioniško gyvenimo rojų, nykų miestelį, šeimos svetainę žalio ripso apmušalais, kurioje brandino savo niekingus planus.

Jis nuoširdžiai tiki keliąs pavojų socialinei santvarkai ir nuosavybei, apgailestauja dėl to ir tikisi pratęsti jų brangią agoniją tylėdamas bei atsisakydamas balsuoti.

„Su manimi taip neteisingai elgiamasi, – širdį veriančiu nuoširdžiu balsu kartą sušuko ši šmėkla, – aš juk turiu sąžinę!"

Antrasis – tai ponas markizas de Kadinjanas, gyvenęs tarsi karalius be karalystės. Semdamasis žinių apie didžiuosius įvykius iš *Gaulois** „laisvo gyvenimo pomėgių" ir *Revue des Deux Mondes* politinės kronikos, jis vis dar puoselėjo viltį atgaivinti Prancūzijoje pamirštą medžioklės su sakalais sportą. Deja, brangiai pirkti garsios veislės, bet sunkiai perprantami Norvegijos sakalai nepateisino vilčių ir nusiaubė svirnus, tad markizas nusuko šiems teutonų riteriams sprandus ir dabar naudojo kuklesnį prievilą – vieversius bei šarkas. Laisvalaikiu lakstė paskui mergas, – bent jau taip buvo šnekama: liežuvautojai turėjo tenkintis apkalbomis ir gandais, nes žmogėnas brakonieriaudavo individualiai, tylomis it vilkas sekdamas grobį.

* Galijos gyventojas (pranc.) – vert. past.

II

Tėvui Malorčiui žmona pagimdė dukterį, kurią jis iš pagarbos respublikonams iš pradžių norėjo pavadinti Lukrecija. Mokytojas, nuoširdžiai tikėjęs, kad dorybingoji romėnė buvo Grakchų motina, išdrožė šia proga nedidelę prakalbą, primindamas, jog Viktoras Hugo pirmiau už jį pagerbė jos didį atminimą. Tad šis šlovingas vardas jau yra kartą papuošęs civilinį registrą. Deja, sąžinės priekaištų kankinamas klebonas patarė neskubėti, atsiklausti arkivyskupo nuomonės, taigi norom nenorom nesuvaldomas aludaris privalėjo sutikti, kad jo duktė būtų pakrikštyta Žermena.

– Jei tai būtų berniukas, – tarė jis, – niekada nebūčiau sutikęs, bet jei mergaitė...

Mergaitei sukako šešiolika metų.

Vieną vakarą, ruošiantis vakarieniauti, Žermena įėjo į valgomąjį nešina kibiru ką tik pamelžto pieno... Žengusi vos kelis žingsnius nuo slenksčio, ji staiga sustojo. Jai pakirto kojas, pabalo veidas.

– Dieve! – sušuko Malortis, – mergaitei bloga!

Vargšelė griebėsi abiem rankom už pilvo ir apsipylė ašaromis. Motušė Malorti įbedė aštrų žvilgsnį dukteriai į akis.

– Palik mus trumpam vienas, tėveli, – tarė ji.

Kaip paprastai nutinka, po begalės miglotų ir vos pripažįstamų spėliojimų, it perkūnas iš giedro dangaus, staiga atsiskleidė tiesa. Nei maldavimai, nei grasinimai, netgi mušimas, negelbėjo: užsispyrėlė tylėjo ir raudojo it vaikas. Net ir pačių siauriausių pažiūrų moteriškė tokių krizių metu parodo šaltakraujišką įžvalgumą, – be jokios abejonės, visų aukščiausią instinkto apraišką. Tai, kas vyrą trikdo, ją verčia tylėti. Nes ji gerai žino, jog kurstydama smalsumą malšina pyktį.

Vis dėlto po savaitės, traukdamas pypkės dūmą, Malortis tarė žmonai:

– Rytoj einu pas markizą. Žinau. Nujaučiu, kad tai jis.

– Pas markizą! – sušuko ji ... – Antuanai, karštakošiškumas tave pražudys, juk nieko tikrai nežinai, tik pasijuoks iš tavęs.

– Pažiūrėsim, – atsakė žmogelis. – Jau dešimta valanda, eik miegot.

Tačiau kitą dieną, kai jis laukė prieškambaryje savo grėsmingo priešininko sėdėdamas plačiame odiniame fotelyje, staiga ėmė ir pasvėrė savo neapdairų žingsnį. Atslūgus pykčiui, savęs paklausė: „Ar tik ne per toli einu?“

Mat jis manė galįs sutvarkyti šį reikalą kaip daugelis, – valstietišku gudrumu, be savimeilės. Bet pirmąkart aistra užgožė protą, prabilo jam nesuprantama kalba.

Žakas de Kadinjanas tuomet ėjo penktą dešimtį. Tai buvo vidutinio ūgio vyras, su amžiumi vos aptukęs, visais metų

laikais dėvintis rudo aksomo eilutę, kuri jį darė dar storesnį. Tačiau jis gebėjo sužavėti savotišku kaimiečio meilumu bei mandagumu, mokėjo jais išties genialiai naudotis. Markizą, kaip ir daugumą malonumo troškulio apsėstų vyrų, išduodavo jo šneka: kad ir kaip besistengdavo, – būdamas su moterimi arba vaizduodamasis ją šalia, – pasirodyti aštrus, valdingas, netgi šiurkštokas, jo balsas išlikdavo sodrus, pilnas atspalvių it išlepinto vaiko, atkaklus ir kartu švelnus, paslaptingas. Iš motinos airės jis paveldėjo šviesias žydras akis, – skaidrias, tačiau be gelmės, sklidinas ledinio žvilgesio.

– Labą vakarą, Malorti, – pasakė jis, – sėskitės.

Malortis buvo tikrai atsistojęs. Jis parengė šiokią tokią kalbelę, o dabar pats nustebo nerasdamas nė žodžio. Iš pradžių kalbėjo tarsi sapnuotų, laukė, kol atlėgs pyktis.

– Pone markize, – pasakė jis, – aš dėl mūsų dukters.

– O!... – atsakė šis.

– Šnekėsiu kaip vyras su vyru. Prieš penkias dienas pastebėjome tą dalyką, mąsčiau, pasvėriau visus už ir prieš; juk galime susitarti geruoju, todėl ir atėjau pas jus prieš imdamasis tolesnių veiksmų. Mes gi pagaliau ne laukiniai!

– Kokių veiksmų? ...– paklausė markizas.

Tada tokiu pačiu tonu ramiai pridūrė:

– Aš nesityčioju iš jūsų, Malorti, bet jūs, po galais, mane stebinat! Užduodat man galvosūkį! Mudu su jumis pernelyg suaugę gudrauti ir kalbėti apylankomis. Ar norite, kad pasakyčiau už jus? Na, ką gi! Mažylė nėščia, tad ieškote tėčio savo anūkui... Ar tiesą sakau?

– Vaikas jūsų! – nieko nelaukdamas atšovė aludaris.

Storulio ramybė paveikė jį it kibiras šalto vandens. Iš visų

paeiliui apsvarstytų nepaneigiamų argumentų jis nerado nė vieno, kurį būtų drįsęs bent pasiūlyti. Tai, kas akivaizdu, išsisklaidė jo smegeninėje it dūmai.

– Nejuokaukim, – tęsė markizas. – Nebūsiu su jumis nemandagus, tad išklausysiu jūsų argumentus. Mudu viens kitą pažįstame, Malorti. Jūs žinot, kad nespjaunu į merginas; kaip ir visi, turėjau šiokių tokių nuotykių. Bet, garbės žodis, vos tik šioje apylinkėje pastoja mergina, tučtuojau jūsų prakeiktos kūmutės ima taukšti – na, žinoma, tai jisai... Dabar jau nebe senjorų laikai: imu tai, ką man laisvai atiduoda. Respublika yra visiems, po šimts pypkių!

„Respublika!“ – mintyse pakartojo apstulbęs aludaris, palaikęs šią išpažintį bravada, nors markizas kalbėjo neapsimesdamas, o jis pats, kaip tikras kaimietis, jautė prielankumą valdžiai, kuri organizuoja ūkininkų konkursus ir skiria premijas už riebius galvijus. Beje, Kampanės pilies šeimininko mintys apie politiką ir istoriją buvo beveik tokios pat kaip ir paties paskutinio jo pusininko.

– Na ir kaip? – paklausė Malortis vis dar tebelaukdamas aiškaus „taip“ arba „ne“.

– Ogi taip, kad atleidžiu jums, jog, kaip sakoma, užkibote. Jūs, jūsų nelemtas deputatas, pagaliau visi vietiniai tipeliai sukūrė man Mėlynbarzdžio reputaciją. Markizas tą, markizas aną, baudžiava, feodalo teisės – kvailystės. Esu markizas, bet ar neturiu teisės į teisingumą? Tad būkite teisingas ir sąžiningas, Malorti. Prisipažinkit, koks kvailys patarė jums ateiti čionai pas mane, kad papasakotumėt šią nemalonią istoriją ir, be to, dar mane apkaltintumėt?.. Už to slypi moteris, ar ne? Ak, tos bobos!

Dabar jis nusikvatojo visa gerkle, tarsi sėdėtų smuklėje. Aludaris ir pats norėjo nusijuokti lyg baigęs ilgas derybas ir tarti: „Sukirskime rankas, pone markize, ir eime išgerti!..“ Nes prancūzui yra įgimtas nuoširdumas.

– Matot, pone de Kadinjanai, – atsiduso jisai, – jei ir neturėčiau kito įrodymo, visi šiame krašte žino, kad jūs sukotės apie mažylę, ir ilgokai. Antai dar prieš mėnesį eidamas Vajo keliu mačiau judu abu drauge sėdinčius griovio pakrašty prie Leklerko ganyklos. Tariau sau: tegu pakoketuoja, praeis. Be to, ji susižadėjusi su Ravo sūnumi; ji tokia savimyla! Bet nelaimė įvyko. Toks turtingas, kilnus žmogus kaip jūs su garbe nejuokauja... Aišku, nereikalauju, kad ją vestumėt, nesu toks kvailys. Bet juk negalima su mumis elgtis kaip su kokiais pastumdėliais, patenkinti savo malonumą ir šalin, kad visi pasijuoktų.

Šiuos paskutinius žodžius jis negalvodamas ištarė kaimiečiams įprastu nuolaidžiu tonu, jo balsas skambėjo klastingai ir patikliai, šiek tiek verksmingai. „Jis nedrįsta paneigti, – mąstė aludaris, – nori kažką pasiūlyti... ir tai padarys“. Bet pavojingas priešininkas jo lūkesčius apvylė.

Tyla truko kelias minutes, girdėjosi tik tolumoje dundantis priekalas... Buvo graži rugpjūčio popietė, pilna švilpesio ir dūzgimo.

– Na, tai ką? – galiausiai paklausė markizas.

Per šį trumpą atokvėpį aludaris atgavo jėgas ir atsakė:

– Jūsų pasiūlymas, pone.

Bet šis rutuliojo nuosavą mintį ir paklausė:

– Ar su tuo Ravo ji seniai buvo susitikusi?

– O ką aš žinau!

– Kaip tik tai gali visa paaiškinti, – taikiai pastebėjo marki-

zas, – būtų įdomu sužinoti... Tačiau tėveliai tokie paiki! Aš per dvi valandas jums pristatyčiau kaltininką surištomis rankomis ir kojomis!

– Še tau! – sušuko pritrenktas Malortis.

Jis ne itin gerai buvo susipažinęs su aukščiausia akiplėšiškumo forma, kurią išminčiai vadina cinizmu.

– Brangus Malorti, – tokiu pat tonu tęsė markizas, – ne man jums patarinėti: beje, tokie žmonės kaip jūs, patekę bėdon, patarimų nepriima. Tiesiog jums štai ką pasakysiu: ateikite po savaitės; nurimkite, apmąstykite, neišsiduokite ir neieškokite kaltininko, nes galite susidurti ne su tokiu kantriu kaip aš. Po galais juk esate ne vaikas! Neturit nei liudininkų, nei laiškų, nieko. Savaitės pakanka, kad atsirištų žmonių liežuviai, tuomet iš mažo dalyko galima didelė nauda: pamatysit, kad ateina... Ar supratot mane, Malorti? – užbaigė jis smagia gaida.

– Galbūt, – atsakė aludaris.

Gundytojas akimirką sudvejojo; jo balsas sekundėlę tapo švelnesnis. „Atsargiai, jis nori, kad aš viską išdėčiau!“ – tarė sau Malortis. Šis silpnumo ženklas jį padrąsino. Be to, jį svaigino vis kylantis pyktis.

– Išsišniukštinėkit ir palikit mergaitę ramybėje, – dar pridūrė Kadinjanas. – Juolab kad nieko iš jos neišpešit. Matot, ši daili paukštytė it griežlė liucernoje, – šokinėja geriausio šuns panosėje, nuo to ir senas spanielis galėtų pakvaišti.

– Kaip tik tai ir norėjau pasakyti, markize, – pareiškė Malortis, kiekvieną žodį pabrėždamas galvos linktelėjimu. – Padariau, ką galėjau; gerai, palauksiu savaitę, dvi savaites, kiek tik reikės... Malortis niekam neskolingas, o jei jo duktė pasuko

šunkeliais, tegu pati ir atsako. Pakankamai didelė, kad suklystų, tad gali ir apsiginti...

– Na, na, kam tos tuščios kalbos! – sušuko markizas.

Bet kitas jau nedvejojo, sumanė pagąsdinti.

– Gražios merginos taip lengvai kaip seno žmogaus neatsikratysi, pone de Kadinjanai, tai visi žino... Matot, čia visi jus gerai pažįsta, o ir ji pati jums pasakys, kas su ja atsitiko, po šimts pypkių! Akis į akį, viešai, nes mažylė ne iš kelmo spirta! ... Blogiausiu atveju mes juoksimės paskutiniai...

– Garbės žodis, norėčiau tai pamatyti, – atsakė šis.

– Ir pamatysite, – atšovė Malortis.

– Paklauskite šito jos, – sušuko Kadinjanas, – patys paklauskite, mielas drauge!

Aludaris trumpai išvydo ryžtingą ir neįskaitomą blyškų veidelį, išdidžiai užčiaupta burna, visą savaitę neišdavusia savo paslapties ... Tuomet sušuko:

– Apgavikų apgavike!.. Ji visa papasakojo savo tėvui!

Ir žengė du žingsnius atgal.

Akimirką markizo akyse šmėstelėjo dvejonė, jis nužvelgė aludarį nuo galvos iki kojų, jo žvilgsnis staiga tapo kietas, pažaliavo šviesūs žydri vyzdžiai. Tą akimirksnį Žermena būtų galėjusi juose įskaityti savo likimą.

Jis priėjo prie lango, uždarė ir tylėdamas grįžo prie stalo. Paskui krestelėjo tvirtais pečiais, prisiartino prie pat pašnekovo ir teištarė:

– Prisiek, Malorti!

– Prisiekiu, – atsakė aludaris.

Šis melas jam bemat pasirodė sąžininga gudrybe. Be to, jam baisiai nesinorėjo atsitraukti. Vis dėlto jo galvoje šmėstelėjusi

mintis, kurios jis negalėjo suvokti, jam kėlė nerimą. Jis neaiškiai pajuto pasirinkęs netikrą kelią, nuėjęs juo negrįžtamai toli.

Laukė sprogimo, jo troško. Tuo tarpu markizas ramiai pasakė:

– Išeikite, Malorti. Šiandien pakaks. Mudu abu, kiekvienas savaip, tapom apkvailinti mažos niekingos melagės. Atsargiai!.. Jūsų patarėjai, manau, pakankamai gudrūs, kad perspėtų jus dėl kai kurių kvailysčių, iš kurių didžiausia – mane gąsdinti. Tegalvoja apie mane ką tik nori, man nusispjaut! Pagaliau juk yra ir teismai, jei taip norit ... O dabar sudie!

– Pagyvensim, pamatysim! – kilniai atsakė aludaris.

Apmąstydamas kitokį atsakymą, jis atsidūrė lauke, vienas ir sumišęs.

– Velnio vaikas, – vėliau tarė sau, – pakiša šiaudų vietoj šieno, o už tai dar turi jam sakyt „ačiū"...

Žingsniuodamas jis perkratė visas įvykusio pokalbio smulkmenas ir, kaip visada būna, skyrė sau pirmaujantį vaidmenį. Bet, nors ir kaip stengėsi, blaivus protas vertė pripažinti, kad jo savimeilė įžeista; šis susitikimas lygaus su lygiu, iš kurio jis šitiek tikėjosi, nieko nedavė. Paskutiniai tokie mįslingi Kadinjano žodžiai vertė nerimauti dėl ateities ... „Mudu abu, kiekvienas savaip, tapom apkvailinti..." Atrodo, mergytė juos abu apsuko.

Pakėlęs akis, jis išvydo tarp medžių savo gražų namą iš raudonų plytų, begonijas pievoje, iš alaus daryklos stačiai į vakaro dangų kylančius dūmus ir pasijuto laimingas. „Man bus atlyginta, – sumurmėjo aludaris, – bus geri metai". Dvidešimt metų jis svajojo kada nors tapti pilies šeimininko varžovu: jis juo tapo. Nesugebėdamas abstrakčiai mąstyti, bet apdovanotas

aštriu realių vertybių pojūčiu, jis neabejojo esąs pirmasis žmogus miestelyje, priklausąs ponų luomui, ir jo pavyzdžiu sekant, amžiais kuriami įstatymai ir papročiai pusiau prekybininkams, pusiau rentininkams, dujinio variklio – mokslo ir nūdienės pažangos simbolio – šeimininkams, aukštesniems tiek už tituluotus žemvaldžius, tiek ir už gydytoją politiką, kuris tėra tik deklasuotas buržua. Jis nusprendė, kad kai dukteriai ateis laikas gimdyti, išsiųs ją į Amjeną. Tuomet bent jau galės užsitikrinti markizo diskretiškumą. Antra vertus, Vadikuro ir Saleno notarai neslėpė, kad pilis bus greit parduota. Garbėtroška aludaris laukė šio revanšo. Apie ką nors geresnio jis nesvajojo, – jam trūko vaizduotės linkėti varžovui mirties. Mat jis priklausė žmonėms, kurie moka puoselėti neapykantą, tačiau juos išpuoselėja anaiptol ne neapykanta.

* * *

...Buvo birželio rytas; toks šviesus, skambus ir gaivus birželio rytas.

– Eik, pažiūrėk, kaip praleido naktį galvijai, – paliepė mama Malorti (nes šešios gražuolės karvės iš vakaro buvo likusios pievoje) ... Kaip visada, Žermena vėl išvys Sovo miško kyšulį, žydrą kalvą, didžiulę į jūrą atsiveriančią lygumą, saulę virš kopų.

Horizontas jau įkaitęs ir garuoja, kelias įduboje dar tamsus kaip ir ganyklos aplinkui, kaip kuprotos obelys. Šviesa gaivi tarytum rasa. Ir vėl ji išgirs, kaip šviesų rytą šnopuoja ir kosti šešios gražuolės karvės. Ir vėl kaip visada įkvėps cinamonu ir dūmais atsiduodančio tiršto rūko, nuo kurio graužia gerklę ir norisi dainuoti. Vėl pamatys kelią įduboje, saulėtekio įžiebtą vandenį vėžėse ... Ir dar nuostabesnį vaizdą: savo did-

vyrį aksomo eilute, grubiais auliniais batais, stovintį it karalių pamiškėje su dviem šunimis – Ridenk ir Žudyk – ir rūkantį šilojo pypkę.

Jiedu susitiko sekmadienį prieš tris mėnesius Devro kelyje. Žingsniavo vienas šalia kito iki pirmojo namo ... Ji prisiminė savo tėvo žodžius, kai daužydamas kumščiu į stalą, – baudžiava, požeminiai kalėjimai, – skaitydavo garsius straipsnius iš *Artua pabudimo*; atmintyje iškilo iliustruota Prancūzijos istorija, Liudvikas XI smaila kepure (už jo kyburiuoja pakaruoklis, matyti griozdiškas Plesi bokštas) ... Ji atsakinėjo jam be apsimestinio drovumo, mandagiai ir tuo pat metu drąsiai, aukštai iškelta galva. Bet prisiminus respublikoną aludarį, jos oda pašiurpo, nes ji jau turėjo paslaptį, savo paslaptį!..

Šešiolikos metų Žermena mokėjo mylėti (o ne svajoti apie meilę, kas tėra tik paprasčiausias visuomenėje priimtas žaidimas) ... Žermena mokėjo mylėti, o tai reiškia, jog it gražų bręstantį vaisių puoselėjo savyje malonumo ir rizikos troškulį, narsų pasitikėjimą, būdingą tiems, kas iškart stato viską ant kortos, puola į nežinomą pasaulį, kas su kiekviena karta iš naujo išgyvena seną kaip pasaulis istoriją. Ši tarsi iš pieno plaukusi miesčionėlė svajingomis akimis, švelniomis rankomis, palinkusi ties siuviniu tylomis laukė, kada ateis laikas pasiryžti ir gyventi. Tokia drąsi svajonėse ir troškimuose, ką nors pasirinkusi, ji gebėjo būti atkakli ir blaiviai tvarkyti reikalus. Ką reiškia nežinojimas, kai su kiekvienu širdies tvinksniu karštas kraujas liepia visa paaukoti nežinomybės vardan! Senoji Malorti, kuri gimė bjauri ir turtinga, niekada nesvajojo apie ką nors kita negu notaro patvirtintos padorios vedybos. Ji buvo dorybinga, kaip dera jos luomui, tačiau aštriai jautė moters gyvenimo ne-

stabilumą, – šis gyvenimas jai atrodė kaip statinys, galįs subyrėti nuo menkiausio stumtelėjimo.

– Tėvai, – sakydavo ji aludariui, – savo dukterį privalome išauklėti pamaldžią ...

Ji nežinojo kaip paaiškinti, nebent, kad jaučia tai širdimi. Tačiau Malortis nepasiduodavo:

– Kam gi jai kunigas? Ar tam, kad per išpažintį sužinotų viską, ko neprivalo žinoti? Visiems aišku, kad kunigai iškraipo vaikų sąmonę.

Todėl jis uždraudė dukteriai lankyti katekizmo pamokas ir netgi „susitikinėti su davatkomis, dėl kurių, pasak jo, net ir gerose šeimose kyla vaidai“. Mįslingais terminais šnekėdavo apie slaptas ydas, kurios griauna panelių sveikatą ir kurių šios tiek teoriškai, tiek ir praktiškai išmoksta vienuolynuose. „Vienuolės apdoroja mergaites kunigų naudai“ – tokia buvo viena iš jo maksimų. „Jos iš anksto sugriauna vyro autoritetą“, – baigdavo jis trenkdamas kumščiu į stalą. Mat nepakentė jokio šaipymosi iš santuokinės teisės, kurią kai kurie žmonių giminės išvaduotojai laiko absoliučia.

Kai ponia Malorti dejuodavo, kad jų duktė neturi draugių, kad kone visąlaik būna kapines primenančiame sodelyje tarp apkirptų kukmedžių, jis atšaudavo:

– Palik ją ramybėje. Merginos šioje prakeiktoje šalyje pilnos suktybės. Globa, Marijos vaikai ir visa kita, – kiekvieną sekmadienį klebonas išbūna su jomis ištisą valandą. Saugokis! Jeigu norėtum išmokyti ją gyventi, paklausytum manęs, būtum išsiuntus į Montrejo licėjų, dabar jau turėtų pažymėjimą, kad jį baigė! Jos amžiuje draugužės nereikalingos ... Žinau, ką sakau ...

Šitaip šnekėdavo Malortis, tikėjęs deputatu Galė, kuris nebuvo abejingas moterų auklėjimo subtilybėms. Vargšas neūžauga kadaise dirbo gydytoju Montrejo licėjuje, tad nemažai žinojo apie paneles ir to neslėpė.

– Mokslo požiūriu ... – kartais sakydavo jis šypsodamasis kaip žmogus, atsisveikinęs su daugybe iliuzijų ir atlaidžiai žiūrįs į kito malonumus, kurių pats neieško.

....

Apkarpytų kukmedžių sode, tuščioje degtu glaistu kvepiančioje verandoje, ambicinga mergaitė kantriai laukė nežinia ko, to, ko niekada nebūna ... Iš čia ji išvyko ir nuėjo toliau negu į Indiją ... Kristupas Kolumbas buvo laimingas: žemė apvali, tad legendinė karavelė, vos pradėjusi kelionę, jau grįžo atgal ... Tačiau galima išbandyti kitokį kelią – tiesų, nelankstų, vedantį vis tolyn, iš kur jau negrįžtama. Jeigu Žermena ir tos, kurios seks ja rytoj galėtų prabilti, pasakytų: „Kuriam galui tas jūsų gerasis kelias, jei niekur neveda?.. Kam mums tas pasaulis, apvalus kaip kamuolys?“

Tos, kuri, regis, buvo gimusi ramiam gyvenimui, laukė tragiška lemtis. Kai kas tartų, jog tai stulbinančios, nenumatomos aplinkybės ... Bet jos nieko nereiškia: tragedija glūdėjo jos širdyje.

* * *

Malortis, jei jo savimeilės nebūtų taip giliai įžeidę, tikriausiai būtų nusprendęs viską papasakoti žmonai apie savo apsilankymą pilyje. Dabar jis pagalvojo verčiau dar kurį laiką nuslėpti nuo jos savo nerimą ir sumišimą, užsidaryti išdidžioje grėsmingoje tyloje. Be to, jis troško atpildo, manė lengvai išspręsiąs šeimyninę dramą, kurios auka turėjo tapti jo duktė. Daugeliui gyvenimo apgautų tuščiagarbių kvailių šeima lieka

būtina institucija, nes suteikia ranka pasiekiamas silpnas būtybes, kurias net pats didžiausias bailys gali įbauginti. Bejėgis mėgsta, kai jo niekingumas atsispindi kito kančioje.

Štai kodėl vos pasibaigus vakarienei Malortis staiga įsakmiu balsu tarė:

– Dukrele, man reikia su tavim pasikalbėti...

Žermena pakėlė galvą, iš lėto padėjo ant stalo mezginį ir ėmė laukti.

– Tu man nusikaltai, sunkiai nusikaltai ... – tęsė jis tokiu pačiu balsu. – Kai duktė suklysta, šeimą užklumpa nelaimė ... galbūt jau rytoj visi ims rodyti į mus pirštu. Į mus, žmones be priekaištų, garbingai tvarkančius savo verslą, niekam nieko neskolingus. Na, ką gi! Užuot mūsų atsiprašiusi, drauge su mumis pasitarusi, ką tu darai? Sekini save ašaromis, dūsauji ir dejuoji. O kad pasipasakotum tėvui ir motinai – šiukštu. Vien tylėjimas ir paslaptingumas! Taigi toliau taip nebebus, – baigė jis trenkdamas kumščiu į stalą, – arba tau blogai baigsis, juk mane pažįsti! Užteks ašarų! Tai kalbėsi ar ne?

– Na ką gi, pasikalbėkim, – atsakė vargšelė, kad laimėtų laiko.

Stojo valanda, kurios ji laukė ir bijojo, – dabar baimė dingo, bet lemiamą akimirką ištisą savaitę tyloje brandintos mintys visos iškart iškilo galvoje ir baisiai painiojosi.

– Ką tik mačiausi su tavo mylimuoju, – pratęsė tėvas, – išvydau savo paties akimis ... Mat panelė panoro markizo, ji gėdijasi tėtės alaus ... Vargšė naivuolė jau vaizduojasi esanti dama ir pilies šeimininkė grafų bei baronų draugijoje ir turinti pažą, nešantį jos suknios šleifą!.. Pagaliau mudu su juo pasišnekėjom valandėlę. Pažiūrėsim, ar su manim sutinki: pažadėk, jog negudrausi, paklusi užmerktomis akimis.

Ji tylomis verkšleno, ašarotų akių žvilgsnis buvo šviesus. Dabar jos nebebaugino pažeminimas, kurio anksčiau taip bijojo. „Mirsiu iš gėdos, tikrai mirsiu!“ – dar išvakarėse kartojo ji mintyse, laukdama audros. *Bet dabar ji ieškojo savyje šitos gėdos ir nerado.*

– Ar klausysi manęs? – vėl paklausė Malortis.

– Ką norite, kad padaryčiau? – paklausė ji.

Jis valandėlę susimąstė:

– Rytoj čionai bus ponas Galė.

– Ne rytoj, – pertraukė ji ... šeštadienį, kai vyks mugė.

Malortis akimirką žvelgė į ją apstulbęs.

– Iš tiesų nepagalvojau, – atsakė jis. – Tu teisi, šeštadienį.

Ji pasakė šitai aiškiu ramiu balsu, kuris jos tėvui nebuvo pažįstamas. Prie židinio triūsusi motina vos iškentė smūgį ir suvaitojo.

– Šeštadienį ... gerai! Taigi šeštadienį, – tęsė pametęs pokalbio giją aludaris. – Na, Galė – tai vaikinas, kuris pažįsta gyvenimą. Turi sąžinę, jautrus ... Palik savo ašaras jam, dukrele! Mudu drauge pas jį eisime.

– O, ne! ...– atsakė Žermena.

Kadangi burtai buvo mesti kovos įkarštyje, ji pasijuto tokia laisva, tokia gyvybinga! Šis „ne“ paliko ant jos lūpų pirmojo bučinio švelnų kartėlį. Tai buvo jos pirmas iššūkis.

– Kas čia dabar! – sugriaudėjo šeimos galva.

– Nurimk, Antuanai! – pasakė mama Malorti, – leisk gi jai atsikvėpti! Ką nori, kad ši žalia jaunystė pasakytų tavo deputatui?

– Po galais, iš tiesų! – sušuko Malortis. – Visų pirma, mano deputatas yra gydytojas! Antra, vaikas nesantuokinis, tad jis parašys mums laiškelį į vieną Amjeno įstaigą! Beje, gydytojas

tai ne vyriškis, o žinios ir mokslas ...Jis yra respublikonų dvasininkas. Nuo jūsų paslapčių mane juokas ima! Ar manai, kad markizas pirmas prabils? Mažylė nepilnametė, dabar tai laikoma mažamečių suvedžiojimu, jam tai gali brangiai kainuoti! Po perkūnais, mes galime jį paduot į teismą! Riečia nosį, laiko kitus kvailiais, neigia tai, kas aišku kaip dieną, viską meluoja mėšlinas markizėlis! ... Nelaimingoji! – sušuko jis atsisukdamas į dukterį, – jis pakėlė ranką prieš tavo tėvą!

Sumelavo nepagalvojęs, paprasčiausiai iš gražbylystės. Beje, jo paleista strėlė nepasiekė tikslo. Mažos maištautojos širdis ėmė stipriau plakti, bet ne dėl to, jog buvo įžeistas jos valdingasis šeimininkas, o todėl, kad prieš ją iškilo didingo pykčio apimtas jos didvyris ... Jo ranka! Grėsminga ranka!.. Ji slapčiomis ieškojo jos palikto pėdsako ant tėvo veido.

– Palauk, – prabilo tuomet senoji Malorti, – leisk man pasakyti!..

Ji apkabino rankomis dukters galvą.

– Vargše kvailute, kam pasakysi tiesą, jei ne savo tėvui ir motinai? Kai pastebėjau tą dalyką, buvo jau per vėlu, bet paskui! Ar ir dabar nesupranti, ko verti visi tie vyrų pažadai? Visi jie melagiai, Žermena! Tad prabilk, panele Malorti! Aš jos neatpažįstu! Kur tavo išdidumas? Aš visą tą melą jam į gerklę sukiščiau. Nori mus įtikinti, kad būtum atsidavusi kokiam menkystai, tarnui, bastūnui? Na, prisipažink! Ar jis privertė tave pasižadėti, kad nieko nesakysi?.. Juk tavęs jis neves, dukrele! Gal nori, kad pasakyčiau? Jo notaras Montrejuje jau gavo įsakymą parduoti ūkį Šarmete, malūną ir visa kita. Ir pilis bus taip pat parduota. O vieną gražią dieną ir jo paties nebeliks! Nė dvasios! Visi iš tavęs juoksis ... Tad atsakyk, bukagalve! – suriko ji.

... „Nė dvasios ..." Iš visų girdėtų žodžių tik šitai jai įstrigo galvoj. Viena ... Pamesta, nuvainikuota, pažeminta ... Viena beveidėje bandoje ... atgailaujanti!.. Kas gali būti baisesnio pasaulyje už vienatvę ir nuobodulį? Baisesnio už šiuos niūrius namus? Tuomet, sukryžiavusi rankas ant krūtinės, ji nekaltu judesiu apčiuopė savo jaunas krūtis, nedidelę jau sužeistą gelmę. Suspaudė ją pirštais po lengvu audiniu, kol ši nauja tiesa išspaudė skausmo pilną instinktyvų šūksnį:

– Mama! Mama! Geriau jau mirsiu!

– Gana, – pasakė Malortis, – rinkis: arba mes, arba jis. Duodu tau dar vieną dieną arba aš ne Antuanas Malortis ... ar girdi, nenaudėle? Nė valandos daugiau!

Ji išvydo šį nuo mylimo ją skiriantį įsiutusį storulį, neišvengiamą gėdą, matė, jog viskas baigta, – užsitrenkė vienintelės durys į ateitį ir džiaugsmą ... Aišku, ji pažadėjo tylėti, bet šis tylėjimas buvo taip pat jos gynyba ... Dabar ji neapkentė šio storulio.

– Ne! Ne! – dar pratarė ji.

– Viešpatie Dieve, ji išprotėjo! – suaimanavo mama Malorti, ištiesusi į dangų rankas, – išties išprotėjo!

– Aš tikrai išprotėsiu, – sušuko dar smarkiau pravirkdama Žermena. – Kodėl jūs pagaliau mane šitaip kankinat? Darykit ką norit, – muškit, išvarykit, aš nusižudysiu ... Bet vis tiek nieko jums nepasakysiu! O ponas markizas manęs net pirštu nepalietė, visa tai melas.

– Mergše! – iškošė pro dantis aludaris.

– Kam klausinėjat, jei nenorit manim tikėti? – paklausė ji vaikišku balsu.

Ji stojo prieš tėvą, įžūliai žvelgė į jį ašarotomis akimis, jautėsi stipresnė už jį savo jaunyste, žiauria negailestinga jaunyste.

– Tavim tikėti? – paklausė jis. – Tavim tikėti? Ar nori pergudrauti mane, visa mačiusį?.. Nori, kad tau pasakyčiau? Galų gale tavo mylimasis prisipažino! Aš jį įvariau į kampą: „Neikite kiek tik norit, – tariau jam, – mažylė viską papasakojo".

– O, ma ... ma! Mamyte, – sumurmėjo Žermena, – jis ... išdrįso... išdrįso!

Jos gražios mėlynos akys staiga tapo sausos, sužvilgo it žibuoklės, kakta išblyško, be žodžių krutėjo išdžiūvusios lūpos.

– Nutilk, tu ją pražudysi, – maldavo mama Malorti. – Vargas mums!

Tačiau mėlynos akys ir be žodžių pasakė daugiau nei reikėjo. Aludaris pagavo šį panieka persunktą slapčiomis mestą žvilgsnį. Savo mažuosius ginanti motina ne tokia baisi ir nuovoki kokia yra moteris, kuri mato, kaip nuo jos kūno atplėšia kūną, jos meilę, jos išnešiotą vaisių.

– Lauk iš čia, eik šalin! – sumikčiojo įžeistas tėvas.

Ji šiek tiek palūkėjo nuleidusi galvą, jai virpėjo lūpos, kad neišsprūstų prisipažinimas – didžiausias pažeminimas. Paskui paėmė mezginį, virbalus, siūlų kamuolį ir išdidžiai žengė per slenkstį, išraudusi daugiau nei pėdų rišėja per pjūtį.

Vos atsidūrusi laisvėje, ji dviem šuoliais it elnė užkopė laiptais, it vėjo gūsis trenkė durimis. Pro pravirą langą alėjos gale ties porų lauku, tarp dviejų hortenzijų, matėsi baltai dažyti ketaus vartai, už kurių baigėsi jos pasaulėlis ... o už jų – kitų plytinių namelių eilė iki pat kelio vingio, kur rūksta kaminas virš seno šiaudinio stogo ant apgriuvusių molinių sienų – paskutinio bendruomenės elgetos Liugaso būsto ... Šis susmegęs šiaudinis stogas tarp dailių blizgančių čerpių stogų irgi atrodė tarsi elgeta, dar vienas laisvas žmogus.

Ji išsitiesė lovoje, prisispaudė skruostu prie pagalvės. Stengėsi susikaupti, suteikti mintims aiškumo, bet jos sutrikusiose smegenyse ūžė vien pyktis ... Ak, vargšelė! Jos likimas sprendžiasi švarioje vaikiškoje lovelėje, atsiduodančioje grindų vašku ir šviežia drobe!

Dvi valandas Žermena rezgė galvoje įvairiausius sumanymus, kaip užkariauti pasaulį, kuris jau turėjo valdovą, tačiau merginoms šitai visai nerūpi ... Ji vaitojo, šaukė, verkė, bet ką galėjo pakeisti nenumaldomos tikrovės akivaizdoje? Dabar, kai žino, kas jai nutiko, kai pripažino klydusi, vargu ar greit susitiks su savo mylimuoju, vargu ar išvis jį vėl kada pamatys. Ar tik jis panorės? Mano, kad išdaviau paslaptį, – tarė sau mintyse, – tad nustos mane gerbti. „Vieną gražią dieną ir jo paties nebeliks!“ – ką tik pasakė mama Malorti ... Keistas dalykas! Ji pirmąkart pajuto kažkokią baimę, ne tada, kai pagalvojo, kad ją gali pamesti, o kad ateityje bus viena. Išdavystė jos nebaugino, ji niekada apie ją nesusimąstė. Jos nė kiek nejaudino, jog gali netekti visų šių gėrybių – ramaus garbingos miesčionėlės gyvenimo, padoraus plytinio namo, pelningos alaus gamyklos su dujiniu varikliu, gero elgesio, kuris pats savaime yra atpildas, ir pagarbos sau pačiai, įžymaus prekybininko dukrelei. Žiūrėdamas į ją, apsirengusią šventine suknele, kuklia šukuosena, girdėdamas jos nerūpestingą skambų juoką, tėtušis Malortis neabejojo, kad jo mergaitė tikra tobulybė, „išauklėta kaip karalienė“, kaip kartais didžiuodamasis pareikšdavo. Ir dar sakydavo: „Mano sąžinė rami ir to pakanka“. Tačiau visada lygino sąžinę tik su savo buhalterijos knyga.

Atvėso vėjas, tolumoje vienas po kito įsižiebė langų kvadratėliai; smėlėta alėja lauke virto tik neaiškia baltuma, o staiga be galo praplatėjęs ir pagilėjęs juokingas sodelis susiliejo su

tamsa ... Žermena pabudo iš pykčio it iš kokio sapno. Iššoko iš lovos, pasiklausė prie durų, tačiau teišgirdo tik įprastą aludario knarkimą ir iškilmingai tiksintį laikrodį; tada grįžo prie atviro lango, dešimt kartų apsuko aplink savo ankštą narvelį, – be triukšmo, grakšti ir suklususi it jauna vilkė ... Ką, argi jau vidurnaktis?

Jau vien gūdi tyla reiškia pavojų ir nuotykį, nuostabią riziką; joje išsiskleidžia didžių sielų sparnai. Visa miega; nėra jokių žabangų ... „Laisva!" – staiga ištarė ji žemu kimiu balsu, tokiu pažįstamu jos mylimajam, kai ji suvaitodavo iš malonumo ... Ji tikrai buvo laisva.

Laisva! Laisva, – kartojo vis stipriau tuo įsitikindama. Nors nebūtų galėjusi išties pasakyti, nei kas jai šią laisvę suteikė, nei kokius pančius sutraukė. Ji paprasčiausiai pražydo ją priglobusioje tyloje ... Jauna patelė dar sykį, iš pradžių nedrąsiai, paskui įsismaginusi ant gražios nakties slenksčio bando savo išsivysčiusius raumenis, iltis ir nagus.

Ji paliko praeitį tarsi vienadienę pastogę.

Apgraibomis atidarė duris, pakopa po pakopos nulipo laiptais; spynoje sugirgždėjo raktas, į veidą padvelkė gaivus lauko oras, jis niekada neatrodė toks lengvas. It šešėlis šmėkštelėjo sodas ... išėjo pro vartus ... štai kelias ir pirmas vingis ... Ji atsikvėpė tik palikusi kaimą, tamsų ir tankiai susigrūdusį tarp medžių ... Dar visa virpėdama nuo šio malonaus atradimo, prisėdo ant šlaito... Kelias, kuriuo ėjo, jai pasirodė be galo ilgas. Prieš ją atsiverianti naktis buvo jos prieglobstis ir kartu grobis ... Ji nepuoselėjo jokių sumanymų, galvoje juto palaimingą tuštumą ... „Lauk iš čia, eik šalin!" – ką tik pasakė jai tėvas Malortis. Ar gali būti kas paprastesnio? Ji išėjo.

III

– Tai aš, – pasakė ji.

Apstulbęs jis pašoko ant kojų. Švelnus šūksmas ar priekaištas jį, be abejo, būtų supykdęs. Bet išvydo ją ant slenksčio tokią natūralią, paprastą, regis, visiškai ramią. Už jos ant žvyro šmėkščiojo lengvas šešėlis. Jis iškart atpažino jo taip mėgstamą rimtą nedrumsčiamą žvilgsnį, tačiau blizgučiais nusagstytų vyzdžių gelmėje įžvelgė nesuvokiamą švieselę. Jiedu atpažino vienas kitą.

– Po to, kai apsilankė tavo tėvas ir audros debesys kaupiasi man virš galvos, drįsti čia tokiu laiku pasirodyti! Už tai nusipelnai pylos!

– Dieve, kaip aš pavargau! – ištarė ji. – Alėjoje gili provėža, į ją dukart įgriuvau, sušlapau iki kelių ... Gal duotumei atsigerti?

Iki šiol juos siejęs tobulas artumas ir net šis tas daugiau nepriverte keisti pokalbio tono. Ji vis dar jam sakydavo „pone“, o kartais „pone markize“. Bet šiąnakt pirmą kartą pasakė „tu“.

– Nieko nepasakysi, – džiaugsmingai sušuko markizas, – tau išties netrūksta drąsos.

Ji išdidžiai paėmė ištiestą stiklinę ir keldama ją prie lūpų stengėsi sutvardyti drebulį, bet smulkūs dantukai skimbtelėjo ant krištolinio paviršiaus, suvirpėjo blakstienos leisdamos ašarai nuriedėti ant smakro.

– Fu! – atsiduso ji. – Matai, nuo verksmo man užspaudė gerklę. Dvi valandas praverkiau lovoje. Maniau, išprotėsiu. Žinai, jie vos manęs neužmušė ... Na, taip, geri tėveliai! Niekada daugiau manęs nebematys.

– Niekada? – sušuko jis. – Netaukšk niekų, Mušete (tai buvo jos mažybinis vardas). Argi gali jauna mergina lakstyti laukais lyg kurapka per Šventą Joną? Pirmas sutiktas sargas įkiš tave į medžioklinį krepšį ir parneš namo.

– Nejaugi? – nustebo ji. – Aš turiu pinigų. Tad kas gali man sukliudyti sėsti į vakarinį Paryžiaus traukinį? Mano teta Eglė gyvena Monruže – gražus namas, bakalėjos krautuvė. Aš dirbsiu. Būsiu labai laiminga.

– Kvailute, argi tu pilnametė?

– Tai būsiu, – vis taip pat ramiai atsakė ji. – Reikia tik luktelėti.

Ji akimirką nukreipė žvilgsnį, tada ramiai pažvelgė į markizą:

– Ar galiu pas jus pasilikti? – paklausė.

– Pasilikti, dar ko! – sušuko jis žingsniuodamas po kambarį, kad paslėptų sumišimą. – Tau pasilikti čionai? Pernelyg pasitiki savimi. Kur gi tave laikysiu? Gal manai, kad čia turiu požeminę slėptuvę gražioms merginoms? Taip būna tik romanuose, gudruole! Rytoj dar prieš sutemstant jie visi čionai užgrius, visi – tavo tėvas, žandarai ir pusė kaimo su šakėmis ... O su jais ir tas velnio gydytojas, didžiausias mulkis deputatas Galė!

Ji prapliupo kvatotis, suplojo delnais, paskui staiga nutilo, surimtėjo ir švelniai tarė:

– O, taip! Ponas Galė? Rytoj turiu pas jį eiti su tėte. Jis kažką sumanė.

– Sumanė! Sumanė! Kaip gražiai ji tai sako! Šimtą sykių sakiau tau, Mušete, nesu jau toks niekšas, pripažįstu savo kaltę. Bet po šimts pypkių, neturiu nė skatiko! O varge, net viską čionai iki paskutinės statinės pardavęs, galėsiu tik šiaip taip nedvėsti badu! Tiesa, turiu turtingų giminių, visų pirma tetą Arnu, bet sulaukusi šešiasdešimties, ji tvirta kaip ąžuolas ir kaip titnagas kieta, – dar mane palaidos ... Jau ir taip turėjau daug nuotykių. Šįkart, Mušete, privalau būt atsargus ir pirmų pirmiausia laimėti laiko.

– Ak, kaip gražu! ... – atsakė Žermena. – Dieve, kaip gražu!

Ji nusisuko nuo jo, ėmė abiem rankomis glostyti Liudviko XV laikų lakuotą komodą su kiniškomis statulėlėmis, puoštą auksuota bronza. Pirštų galais braižė paslaptingus ženklus ant dulkėto marmuro violetinėmis gyslomis.

– Palik tą komodą ramybėje, – riktelėjo jis. – Šių senienų turiu pilną palėpę. Gal vis dėlto teiksies man atsakyti?

– Atsakyti, o ką?

Ir tokiu pat ramiu žvilgsniu pažvelgė jam į veidą.

– Ką atsakyti! ... – buvo bepradedąs, tačiau nesusitvardė ir nusuko akis.

– Nejuokaukime, mergužėle, viską iki panagių sutvarkysime. Beje, aš nenoriu supykti. Privalai suprasti, jog mudviem abiem naudinga palaukti, kol praūš audra. Na, atsakyk, ar galiu rytoj nusivesti tave į meriją, taip ar ne? Kaip tada?

Tikriausiai nenori likti čionai savo tėvo panosėje? Garbės žodis, tai būtų gražumėlis! Dabar pusė antros, – užbaigė jis išsitraukdamas laikrodį. – Einu, pakinkysiu Bobą, kaipmat pristatysiu tave į Gardo kelią. Niekas nieko nematė, nieko negirdėjo. O rytoj su Malorčiu būsi kieta it plienas. Kai ateis laikas, rasim išeitį. Pažadu. Na, eik! Judinkis!

– Na jau ne! – atšovė ji. – Šįvakar į Kampanę negrįšiu.

– Kur gi miegosi, užsispyrėle?

– Čia. Ant kelio ... Bet kur. Argi svarbu?

Šįkart jis neteko kantrybės, ėmė ją visaip keikti, bet bergždžiai. Šitaip urzgia ir griežia dantimis už samaninės virvelės tampoma Taraskono pabaisa.

– Beviltiška įtikinėti užsispyrėlę. Jeigu nori, eik ir miegok su vieversiais. Pagaliau, ar tai mano kaltė? Galėčiau sugalvot ką nors geresnio, bet man reikia laiko: po kokio mėnesio sena dėžė bus parduota, būsiu laisvas. O dabar tavo tėvas it bomba įpuola pas mane, grasina žandarais ... Žodžiu, pragariškas triukšmas. Rytoj mane užpuls visa apylinkė, sena pelėda netruks sušaukti ištisą varnų pulką. Ir kodėl? Kas dėl to kaltas? Ogi todėl, kad mergytė šiandien užsispyrė, išsigando, supančiojo mums rankas ir kojas, tebūnie! Viską kaip per išpažintį prisipažino tėveliui ... o tu srėbki, drauguži! Aš tau nepriekaištauju, mieloji, bet vis tiek!.. Na, na! Neverk, neverk.

Ji atrėmė kaktą į stiklą ir tyliai verkšleno. Nusprendęs, kad ją įtikino, jis manė dabar galėsiąs lengviau susijaudinti ir jos pagailėti. Mat, kai kitam skauda, žmogui būdinga gailėtis savęs.

Jis bandė pasukti į save atkaklią galvutę, abiem rankom suėmęs spaudė šviesų pakaušį.

– Ko verki? Pasakiau nepagalvojęs ... Galų gale, suprantu: tėvelis Malortis it koks generalinis tarėjas sušaukė pasitarimą ... „Atsakyk, nelaimingoji! ... Sakyki tiesą savo tėvui ...“ Pagaliau galėjo tave ir prikulti ... Ar bent nemušė tavęs?

– O, ne! – raudodama pralemeno Žermena.

– Aukščiau galvą, Mušete, tai jau praeitis.

– Jis nieko nežino, – suriko ji suspaudusi kumščius. – Aš nieko nepasakiau!

– Gražiausia! – sušuko markizas.

Aišku, jam ne itin buvo suprantamas toks įžeisto išdidumo protrūkis. Tačiau jį dar daugiau stebino jam nepažįstama Žermena, piktas jos akių blizgesys, kaktoje įsirėžusi vyriška neapykantos raukšlė, baltus dantis apnuoginusi šiek tiek pakelta viršutinė lūpa.

– Na, ką gi! Turėjai tai anksčiau pasakyti! – galiausiai pratarė jis.

– Jūs būtumėt manim nepatikėjęs, – šiek tiek patylėjusi atsakė Žermena vis dar drebančiu balsu, tačiau žvilgsnis vėl buvo šviesus ir šaltas.

Jis nepasitikėdamas žvelgė į ją. Šios užgaidos, įkarštis ir akiplėšiškumas, it zuikio šuoliai staigūs kalbos posūkiai jam buvo pažįstami. Bet, apimtas persekiojimo aistros, jis iki šiol juos paprasčiausiai laikė apgailėtina gynyba, kurios imasi klastinga ir graži mergina, vis dar tikinanti save esanti laisva, nors iš tikrųjų jau nesipriešinanti. Brandos jėga lengvai stumia į aklą pasitikėjimą, o pati ciniškiausia meilės patirtis virsta kone atviru naivumu dažniau nei atrodo. „Pelė bėgioja priešais katę, – kartais sakydavo jis, – bet netrukus pateks jai į nagus“. Jis neabejojo, kad tikrai bus ją pagavęs. Kiek meilužių šitaip sušildo savo glėbyje svetimą, – meistrišką ir apsukrią priešę!

Nieko neįtaręs naivus žmogėnas akimirką net pajuto artimą, nepaaiškinamą grėsmę. Erdvus netvarkingas kambarys, užgriozdintas neseniai iš palėpės atneštais baldais, kur šie baigė kirmyti, staiga pasirodė jam be galo tuščias. Jis išplėtė akis, kad už šviesos rato išvystų liekną sustingusį siluetą – vienintelę tylią būtybę, esančią šalia ... Tada prapliupo džiaugsmingu juoku:

– Na?.. O kurgi tėtušio Malorčio garbės žodis? Pokštas?

– Koks garbės žodis? – paklausė ji.

– Nieko. Aš tik šiaip sau pajuokavau ... Pasisuk ir uždaryk duris.

Tikrai už jos be garso staiga atsivėrė durys. Nuo jūros padvelkęs sūrus šiaurys, pakeliui prisigėręs prėsko tvenkinių garo, į lubas nuskraidino ant stalo išmėtytus popierius, ištraukė iš lempos ilgą raudoną liepsną ir ji virto suodžiais. Vėjas papūtė dar smarkiau. Per visą parką vienu balsu sustūgo pažadintos eglės.

Ji pasuko raktą spynoje ir grįžo niauriu veidu.

– Na, eikš arčiau, – pratarė Kadinjanas.

Bet ji pasitraukė dar per du žingsnius, mikliai apsuko aplink stalą, kuris atsidūrė tarp jos ir meilužio, ir lyg maža mergytė prisėdo ant kėdės kraštelio.

– Tai ką, taip ir sėdėsime visą naktį, Mušete? Fu, kokia pikčiurna, – sušuko jis prisivertęs nusijuokti.

Jis, be abejo, lengvai traukėsi prieš užsispyrimą, nes gerai žinojo, kad jo nepalaus, bet jo širdį pripildė ne taip troškimas glamonių, mat buvo jomis persisotinęs, kaip gresiančio pavojaus nuojauta. „Greit išauš rytojus“, – su kažkokiu džiaugsmu tarė sau. Gera pailsėti, bet dar maloniau trumpam atsikvėpti.

Beje, jis buvo tokio amžiaus, kai vyrui vienu du su moterimi netrukus tampa nepakeliama.

– Gal galėtum skirti man mažumėlę laiko? – nepakeldama akių šaltai paklausė Mušetė.

Jis matė tik jos atkakliai palenktą lygią kaktą. Bet jos aštrus balselis keistai nuaidėjo tyloj.

– Duodu tau penkias minutes! – suriko jis juokaujamu tonu, kad paslėptų savo nerimą, nes šis šaltas įžūlumas gadino jam nuotaiką. (Taip geraširdis drimba šuo reaguoja, kai guvi katytė jam įdreskia nosį.)

– Tai tu manim netiki? – prabilo ji ilgokai pamąsčiusi, tarsi užbaigdama vidinį monologą.

– Ar netikiu tavimi?

– Tik nemėgink manęs apgauti! Aš galvojau visą savaitę, bet, regis, tik per šį ketvirtį valandos viską supratau, supratau gyvenimą! Gali sau juoktis! Iš pradžių visai nepažinojau savęs pačios – savęs, Žermenos. Džiaugiesi pati nežinodama kuo, – niekučiais, gražia saule ... kvailystėmis ... Bet galiausiai džiaugsmas tave perpildo taip, jog rodos, plyš širdis, pajunti, jog slapčiomis trokšti kažko kito. Bet ko? Kažko būtino. O! Be šito visa kita yra niekai! Aš ne tokia kvaila, kad manyčiau, jog buvai man ištikimas. Tik įsivaizduok! Juk mes, merginos ir vaikinai, viską matom; daug daugiau išmoksti žiūrėdamas per tvorą negu per katekizmo pamokas! Apie tave sakydavom: „Juk jam tenka visos gražuolės, brangute!.. Tuomet pamaniau: „O kodėl ne aš? Dabar mano eilė ...“ O dabar matau, kad išsigandai mano tėvo iš pykčio išsprogusių akių ... Ak, kaip tavęs neapkenčiu!

– Ji išties pametė galvą, – priblokštas suriko Kadinjanas. – Neturi nė lašo sveiko proto, Mušete, kalbi romanų frazėmis.

Jis iš lėto prikimšo pypkę, prisidegė ir tarė:

– Pradėkim iš eilės.

Kokia dar eilė? Kiek kitų vyrų prieš jį tikėjo iliuzija, jog jiems pavyko apsukti klasta apsiginklavusią šešiolikmetę gražuolę? Dvidešimt kartų jums rodėsi, kad ji pasidavė visų šiurkščiausiam melui, bet ji jūsų net negirdėdavo, tik atidžiai gaudydavo šimtus jūsų nepaisomų niekučių: jos vengiantį žvilgsnį, nebaigtą žodį, jūsų balso – vis geriau jai pažįstamo bei suprantamo balso – tembrą, kantriai mokydamasi, apsimesdama paklusnia, pamažu perimdama patirtį, kuria taip didžiuojatės, pasikliaudama ne tiek laipsnišku suvokimu, kiek suvereniu instinktu, staigiu it žaibas praregėjimu, nes ji geriau geba atspėti nei suprasti ir niekada nenurimsta, kol pati neišmoksta jums kenkti.

– Pradėkim iš eilės: ką gali man prikišti? Niekada nuo tavęs neslėpiau, kad savo lūšnoje su bokštais esu toks pat elgeta kaip ir paskutinis prasčiokas. Tad kaip mudu galėtume pragyventi, ką? Galime numoti ranka į ateityje gresiančius nemalonumus, tiek to – įsimylėjėliai patys sau paspendžia spąstus. Tačiau žadėti tai, ko gerai žinai netesėsiąs, tai jau tikra apgavystė. Ar įsivaizduoji, kaip išsprogins akis klebonas ir tas drimba vikaras, jei mudu susikabinę rankutėmis pasirodysime sekmadienį per šv. Mišias? Kai parduosiu Brime malūną ir apmokėsiu skolas, man, po šimts pypkių, liks tik pusantro tūkstančio luidorų! Štai ir viskas. Sutarkim: du trečdaliai man, vienas trečdalis tau. Sukirskim rankas!

– Oi, oi! – juokdamasi (nors akys buvo pilnos ašarų) pasakė Žermena, – koks pamokslas!

Iš apmaudo jis paraudo ir pro pypkės dūmus nukreipė į keistą merginą žvilgsnį, kuriame jau įsižiebė pyktis. Bet ji drąsiai jį atlaikė.

– Galite pasilikti sau tuos penkis šimtus luidorų, jums jų reikia daugiau negu man!

Ji tikrai nebūtų galėjusi paaiškinti ypatingo pasitenkinimo, įvardyti bebaimę jos širdį perpildžiusius neaiškius jausmus. Šią akimirką labiausiai troško pažeminti savo meilužį, parodyti, jog jis yra vargšas ir priklauso nuo jos malonės.

Prieš valandą ji per tamsią naktį lėkė nuotykio link, sviedė iššūkį visam pasauliui, ir kam? O varge, kad galiausiai rastų dar vieną prasčioką, dar vieną rūpestingą tėtušį! Ji buvo taip stipriai nusivylusi, pajuto tokią gilią beatodairišką panieką, jog visa, kas įvyko paskui, jau buvo lyg joje įrašyta. Atsitiktinumas, kai kas pasakys. Bet atsitiktinumas panašus į mus pačius.

Tesistebi kvailiai staigiu ilgai tvardomos valios proveržiu, kurį nesąmoningas poreikis slėptis jau pažymėjo žiaurumu, neapsakomu silpnojo atpildu, amžinu stipriojo sutrikimu, išvydus paspęstas žabangas! Atidus stebėtojas didžiuojasi savo sugebėjimais ir akylai stebi aistros, stipresnės ir kur kas neapčiuopiamesnės nei žaibas užgaidos posūkius, tačiau savo veidrodyje mato ne ką kita kaip nuosavą niekingą grimasą! Po neįžvelgiama tamsa gimsta ir auga paprastų paprasčiausi jausmai, jungiasi bei vienas nuo kito atsistumia, paklusdami slaptai giminystei tarsi įsielektrinę debesys, o tamsos paviršiuje įžvelgiami tik nepasiekiamos audros blyksniai. Štai kodėl pačios tiksliausios psichologinės prielaidos galbūt ir suteikia galimybę atkurti praeitį, tačiau anaiptol nepajėgia nusakyti ateities. Kaip ir daugybė kitokių prielaidų, jos tiktai slepia

nuo mūsų paslaptį, apie kurią vien pagalvojus, sunki našta užgula protą.

Dar kartą padvelkė brizas, išsikvėpė ir nurimo. Jau seniai užmigo trimis eilėmis seną namą juosiantys laurai, tik giliai parke tebešlamėjo galingų medžių juoda lapija, urgzdamos it lokiai virpėjo šešiasdešimties pėdų aukščio pušų viršūnės. Ant riešutmedžio stalo krašto stovinti lempa švietė stipriau, skleidė drungną jaukią šviesą ir monotoniškai spragsėjo. Čia pat už lango taip arti buvo naktis, juoda ir nepermatoma, o šiltas tvankokas kambario oras dvelkė salstelėjusiu kvapu.

– Siusk kiek tik nori, Mušete, – ramiai pasakė markizas, – manęs šį vakarą nesupykdysi. Garbės žodis, man malonu tave čia matyti!

Jis rūpestingai pirštu suspaudė pelenus pypkėje ir nei rimtai, nei juokais pratęsė:

– Gali atsisakyti penkių šimtų luidorų, mažyte, bet negali spjaut elgetai į ranką, kuri tau sąžiningai siūlo paskutinius iš piniginės sukrapštytus skatikus. Manau, šio paaiškinimo tau pakaks. Aš nesigėdiju savo neturto, mažyle ...

Jam tariant šiuos paskutinius žodžius, Žermena paraudo.

– Ir aš nesigėdiju, – pastebėjo ji. – Ar aš tavęs kada nors ko prašiau?

– Ne ... ne ... Mušete. Bet Malortis, tavo tėvas ...

Nors kalbėjo negudraudamas, bet pamatęs, kaip virpa jo meilužės lūpos ir nuo vaikiškos raudos įsitempęs kaklas, iškart baigė kalbą.

– Na, ką tas Malortis? Pagaliau kas man darbo! Tiesiog nepakeliama! Netiesa, kad tave išdaviau, tai melas! O, kai vakar vakare ... man esant ... jis drįso ... Buvau taip įsiutusi,

jog pamečiau galvą! Tyčia žirklėmis persismeigčiau kaklą, nusižudyčiau jam matant ir griūčiau tiesiai ant stalo! Judu abu manęs nepažįstat. Pamatysit, nelaimės tiktai prasideda!

Daužydama kumščiu stalą ji stengėsi suteikti daugiau svorio savo silpnam balseliui; nuo šių smulkių gležnos rankutės smūgių jos pyktis darėsi šiek tiek juokingas – jis buvo perdėtas, šitaip drąsinasi net pačios nuoširdžiausios moterys, besirengdamos ryžtingam žingsniui.

Kadinjanas jos nepertraukė, priešingai – pirmąkart ja žavėjosi. Ne geismas, o kitoks jausmas, kažkokia iki šiol jam nebūdinga tėviška užuojauta traukė jį prie šio maištaujančio vaiko, stipresnio už jį ir išdidesnio, prie moters-draugės ... O ką!.. Galbūt kada nors?.. Jis atidžiai pažvelgė jai į veidą ir nusišypsojo. Tačiau jai pasirodė, kad jis iš jos šaiposi.

– Aš be reikalo pykstu, – šaltai pastebėjo ji. – Bet taip ir buvo. Tikrai būčiau galiausiai numirusi jų plytiniame name ir lėlių sodelyje ... Bet jūs, Kadinjanai (mestelėjo jo pavardę tarsi iššūkį), maniau, esate kitoks žmogus.

Baigdama sakinį įtempė balsą, kad neišsiduotų. Nors stengėsi pasirodyti itin arši ir pasitikinti, dabar jau nebematė kitokios išeities kaip tik tą, jog netrukus užsitrenks tėvo namų spąstai, neišvengiami pelėkautai, iš kurių prieš dvi valandas ištrūko apsvaiginta vilties. „Jis mane nuvylė“, – tarė sau, bet nuoširdžiai nebūtų pajėgusi pasakyti kodėl ir kaip. Meilužiai dar stovėjo akis į akį, tačiau vienas kito nebepažino. Senstantis markizas naiviai manė pakankamai atsilyginąs už miesčionėlės paslaugas siūlydamas jai paskutinius savo pinigus, bet ši laukinukė juos atstumia, verčiau renkasi skurdą bei gėdą ... Ko gi ji norėjo, atlėkusi pačią pirmąją savo laisvės naktį pas šį

jau aptukusį žaliūką, kuris už sveikatą ir šį stačiokišką kilnumą turėjo būti dėkingas tik savo protėvių – kaimiečių ir kariškių – giminei? Ji ištrūko ir viskas; virpėjo pajutusi laisvę. Atlėkė pas jį taip, kaip veržiamasi į blogį, į ilgai puoselėjamą apgaulingą svajonę, ryžtantis lemiamam žingsniui, galutinei pražūčiai. Staiga it baisi likimo ironija prieš ją iškilo prisiminimas apie skaitytas knygas, nuodėmingas mintis ir vaizdus, kai užmerktomis akimis sėdėdavo prie ūžiančios krosnies, sudėjusi rankas ant pamiršto rankdarbio ... Skandalas, apie kurį tiek svajojo, nuo kurio žmonėms apsisuktų galvos, nepastebimai virto mokinukės prasimanyta išdaiga. Grįžimas į namus, slaptas gimdymas, mėnesius trunkanti vienatvė, kokio kvailio glėbyje atgauta garbė ... ir ilgi ilgi bei pilki metai tarp pyplių, – visa tai it žaibas tvykstelėjo jai prieš akis, ji suvaitojo.

Deja! It vaikas, kuris iš ryto leidžiasi atverti naują pasaulį ir apėjęs daržą atsiduria prie šulinio, ji išvydo savo žuvusią svajonę, suvokė, jog be reikalo išsuko iš praminto tako. „Niekas nepasikeitė, – sušnibždėjo Žermena, – nieko naujo..." Bet vidinis balsas, prieštaraudamas tam, kas buvo taip akivaizdu, šimteriopai aiškiau ir įtikinamiau bylojo apie tai, jog praeitis sugriauta, jog atsiveria platus horizontas, kažkas malonu ir netikėta, jog išmušė jos valanda ir nėra kelio atgal. Ji juto, nujautė nusivylimo ūkuose kylantį nebylų džiaugsmą. Nesvarbu kur, čia ar kitur, ji vis vien suras prieglobstį! Argi svarbus prieglobstis tam, kuris kartą peržengė namų židinio slenkstį ir lengva širdimi užtrenkė paskui save duris? Ištvirkėlis markizas baiminasi miestelio kalbų, kurioms ji apsimetė esanti abejinga. Tuo blogiau! Tai anaiptol nepalaužė jos tikėjimo savo jėgomis, kurias ji matavo kito silpnumu. Šią akimirką jos bebaimių akių gelmėje buvo galima įžvelgti jos netolimą lemtį.

Jiedu abu tylėjo. Staiga vidury aukšto lango be užuolaidų pasirodė mėnulis, nuogas, sustingęs, pilnas gyvybės ir toksai artimas, jog tartum girdėjai jo blyškios šviesos virpesį.

Tada – koks įdomus sutapimas – Kadinjano lūpos ištarė tą patį klausimą, kurį prieš kelias valandas buvo pateikęs Malortis:

– Tai ką siūlai, Mušete?

Bet ji tylėjo, tiktai klausėsi jo akimis.

– Sakyk drąsiai, – pasakė jis.

– Išvežk mane iš čia, – paprašė ji.

Ji nužvelgė jį, pasvėrė, visai kaip viščiuką perkanti šeimininkė nustatė jo tikrą kainą ir pridūrė:

– Į Paryžių ... nesvarbu kur!

– Kol kas apie tai nešnekėkim, gerai? Nesakau nei taip, nei ne ... Kai pagimdysi, turėsi vaiką ...

Ji kilstelėjo iš vietos ir puikiai vaizduodama nuostabą, jog negalėjai abejoti jos tikrumu, pravėrė burną:

– Pagimdysiu? Vaiką?..

Ir prapliupo kvatotis prispaudusi abi rankas prie nuogo kaklo, atmetusi galvą, svaigindamasi savo skambiu iššūkiu, kuris it kvietimas į karą krištoline gaida nuaidėjo per senąją salę.

Kadinjano veidą užliejo raudonis. Dar vis juokdamasi ir vos atgaudama kvapą, ji pasakė:

– Mano tėvas iš jūsų pasijuokė ... Jūs patikėjot?

Ji melavo taip įžūliai, jog neliko jokių įtarimų. Tai, kas neįtikėtina, nereikalauja įrodymų. Markizas neabejojo, kad ji sako tiesą. Be to, jį dusino pyktis.

– Nutilk! – suriko jis trenkdamas kumščiu į stalą.

O ji vis dar juokėsi, ritmingai ir apdairiai, pusiau primerk-

tomis akimis, po kėde pariestomis kojytėmis, pasirengusi iškart pašokti.

– Po perkūnais! Po velnių! – kartojo vargšas mulkis tartum kratydamasis nematomos banderilės.

Jo akys akimirkai susidūrė su meilužės akimis, jis vis tiek užuodė kažkokias žabangas.

„Pažiūrėsim, kuris sako tiesą, – pagalvojo jis susiraukęs. – Jei jos kvailys tėtušis iš manęs pasityčiojo, nusuksiu jam sprandą! O dabar taika!“

Bet ji tik norėjo gerai matyti jo veidą, sekė jį žvelgdama iš po ilgų blakstienų, mėgavosi jo sutrikimu. Buvo labai išblyškusi, jautėsi tokia grėsminga, klastinga, tokia stipri kaip vyras.

Kadinjanas nervingai tampė ūsus ir mąstė: „Na ir istorija … kuris mane apgaudinėja?..“ Beje, jam niekada niekas taip natūraliai, laisvai ir nedvejodamas nemelavo, – tai buvo tartum judesys ginantis, spontaniškas riksmas iš skausmo.

– Nėščia tu ar ne, aš savo žodžių neatsiimu, Mušete, – galiausiai pratarė jis. – Tiktai parduosiu lūšną, surasiu mudviem kokį kampą, medžioklės namelį, kad būtų šalia upė ir miškas, kad galėtume ramiai gyventi. Po šimts pypkių, pagaliau galbūt susituoksime …

Žmogėnas susigraudino. Ji ramiai paklausė:

– Gal rytoj?

– O, nebūk kvailutė, – sušuko jis išties susijaudinęs. – Niekus tauški, po galais! Tartum kviestum sekmadienio vakarą pasivaikštinėti po miestą … Tu nepilnametė, Mušete, su įstatymais nejuokaujama.

Šiaip ar taip, jis buvo nuoširdus, tačiau priklausė senai kaimiečių giminei, tad buvo atsargus ir visko nepasakė, laukė

džiaugsmingo šūksnio, glėbesčiavimo, ašarų, galiausiai jaudinančios scenos, kuri apmalšintų jo sąmyšį. Bet klastingoji nieko nesakė, tylomis iš jo šaipėsi.

– O, – pratarė ji, – aš taip ilgai nelauksiu medžioklės namelio ... Mano metuose! Gražiai atrodyčiau šalia jūsų upės ir miško!.. Jeigu niekas manęs nebenori, tai gal privalau visko atsisakyti?

– Tai gali blogai baigtis, – su panieka atšovė markizas.

– O man nusispjaut, kaip tai baigsis, – sušuko ji suplodama rankomis. – Be to, man kilo mintis ...

Bet Kadinjanas tiktai gūžtelėjo pečiais, o ji, giliai užgauta, tęsė:

– Susiradau meilužį ...

– Ar galima sužinoti ką?

– Tas tai man nieko neatsakys, jis turtingas ...

– Jaunas?

– Jaunesnis už jus ... Na, pakankamai jaunas, kad pasidarytų baltesnis už drobę, kai tik prisiliečiu prie jo po stalu koja!

– Tik pamanykit ...

– Jis išsilavinęs, sakyčiau, netgi mokslininkas ...

– Ar tik ne deputatas?

– Tikrai taip! – sušuko ji visa išraudusi, nerimastingu žvilgsniu.

Ji laukė sprogimo, bet jis kratydamas pypkę tiktai mestelėjo:

– Sveikinu! Gera partija – dviejų vaikų tėvas, žmona kaip kartis, nuo jo akių nenuleidžia ...

Tačiau jo balsas virpėjo ... Pašaipa neapgavo akylos mergaitės, atidžiai sekusios kiekvieną jo judesį, – žvilgsniu matavo nuo meilužio ją skiriančio stalo plotį, – jos širdis smarkiai daužėsi, sudrėko lediniai delnai. Bet jautėsi lengvutė it elnė.

Aišku, anksčiau Kadinjanas būtų lengvai pakėlęs vienos ar netgi dviejų meilužių netektį. Dar neseniai jis daugiau gėdijosi pagautas meluojant juokingo priešininko nei bijojo netekti šviesiaplaukės Mušetės. Be to, net neabejojo, kad yra išduotas, o kadangi buvo naivus savimyla, prikaišiojo jai už tokį silpnumą, kurį laikė nedovanotinu nusikaltimu. Vis dėlto pavardė vyro, kurio neapkentė tvirta kaimiečio neapykanta, sukrėtė jį iki širdies gelmių.

– Nors esi dar mergiotė, – pasakė jis, – bet tuščiai neleidi laiko. Pagaliau obuolys nuo obels ... Tėtušis parduoda surūgusį vyną, o dukrelė ... pardavinėja ką turi.

Ji bandė iššaukiamai papurtyti galvą, tačiau dar nebuvo tokia storaodė, – ją pribloškė tiesiai į veidą mesta niekšinga užgaulė, ji ėmė raudoti.

– Palauk, dar ne tai išgirsi, – ramiai tęsė markizas. – Galė meilužė!.. Ir, žinoma, tėtušio panosėj, ar ne taip?

– Paryžiuje, jei tik panorėčiau, – sulemeno ji pro ašaras – ... Taip! Paryžiuje.

Ji atsirėmė abiem rankom į stalą, girdėjosi kaip nagais brūžina stalą. Ją kurtino galvoje ūžiančios mintys; it avily gaudė daugybė, begalė apgaulingų sumanymų. Nesibaigiančia sapno vaizdinių virtine kilo ir vos gimę geso patys įvairiausi, keisčiausi ketinimai. Jausmų įtampa ištryško nenusakomu pasitikėjimu, gyvybinga galia. Akimirką jai pasirodė, jog išnyko laiko ir erdvės ribos, kad laikrodžio strėlės lekia kaip ir jos veržli jaunystė ... Visąlaik gyvendama vaikams sugalvotos įpročių ir prietarų sistemos dėsniais, vaizduodamasi, jog didžiausia bausmė – tai kitų sprendimas, ji nematė stebuklingo kranto, kuriame atsidūrė sudužus laivui, ribų. Kad ir

kaip ilgai mėgautumeisi saldžia palaima, kurios vaisiai vis dėlto kartūs, ši palaima nublanksta siaubingo džiaugsmo akivaizdoje, kai mintyse gimęs blogis galiausiai įvykdomas, tampa apčiuopiamas, kai pirmąkart sukilęs tartum gimsti iš naujo. Nes nedorybė auga iš lėto giliai įsišaknydama širdyje, tačiau gražus nuodingas žiedas pilnai išsiskleidžia tik vienai dienai.

– Paryžiuje? – paklausė Kadinjanas.

Ji gerai matė, kad jis dega noru toliau klausinėti, bet neišdrįsta.

– Paryžiuje, – pakartojo ji vis dar degančiais skruostais, bet jau sausomis akimis. – Taip ... Paryžiuje, ten turiu gražų kambarį, kuriame nieks negyvena ... Visi ponai deputatai šitaip tvarkosi su savo draugužėmis, – pridūrė ji, nepalenkiama ir rimta. – Tai visi žino ... Argi ne jie leidžia įstatymus? Na, tarp mūsų visa nuspręsta ... ir jau seniai!

Buvo tiesa, kad niūrus įstatymų leidėjas iš Kampanės, – iki kaulų smegenų persmelktas tulžimi, kankinamas, bet nenumaldomas savo griežtos žmonos, kurią pačią graužė pavydas, – aludario dukrelei ne kartą reiškė tėviškus jausmus, kurių tikroji prasmė nuovokiai merginai buvo žinoma. Ir viskas ... Nors ši tema nebuvo plati, klastingoji Mušetė juto galinti meluoti iki aušros. Kiekvienas naujas melas buvo palaima, nuo jos it nuo glamonės suspausdavo gerklę, tą naktį ji būtų melavusi, nors ją būtų užgaulioję, mušę, net jei būtų grėsęs pavojus gyvybei, būtų melavusi dėl paties melo. Vėliau ji prisiminė, jog šis keistas priepuolis buvo visų beprotiškiausias savęs pačios eikvojimas, geidulių audra.

„Kodėl ne?“ – pamanė Kadinjanas. – Tik pažiūrėkit į šią kvailutę, – galų gale ištarė balsiai, – ji tiki to atskalūno renegato,

gražbylio, paskutinio juokdario žodžiais! Jis su tavim pasielgs kaip su savo rinkėjais, mergužėle! Deputato draugužė, po velnių!

– Juokitės, juokitės, – pasakė Mušetė, – mes matėme ir blogesnių dalykų.

Paprastai paraudusi ir smagiai spindinti žaliūko nosis dabar buvo blyškesnė už skruostus. Degdamas pykčiu jis šiek tiek pavaikščiojo skersai išilgai kambarį susikišęs rankas į dukslaus aksominio švarko kišenes, paskui žengė keletą žingsnių jį atidžiai stebinčios akylos meilužės link, toji pasitraukė nuo jo į kairę ir iš atsargumo atsistojo už stalo, šitaip atskyrusio ją nuo pavojingo priešininko. Tačiau jis nepakėlė žvilgsnio, nuėjo tiesiai prie durų, jas užrakino ir įsidėjo raktą į kišenę.

Tada vėl atsisėdo į fotelį ir sausai tarė:

– Užteks mane erzinti, mergužėle. Pati to norėjai, palieku tave čionai iki rytojaus, šiaip sau, dėl malonumo ... Savo rizika. O dabar būk protinga ir, jei gali, atsakyk man. Visa tai tauškalai, netiesa?

Ji taip pat buvo balta kaip jos suknelės apykaklė. Ir pro sukąstus dantis iškošė: „Ne“!

– Na, negi nori, kad patikėčiau? – paklausė jis.

– Jis mano meilužis, štai taip!

Iš jos vėl išsiveržė melas, išspjovė jį kaip aitrų deginantį skystį. Kai jau nebegirdėjo savo pačios balso aido, pajuto, kaip maudžia širdį tartum supantis ant supynių. Ji pati kone patikėjo savo melu ir, metusi markizui žodį „meilužis“, sukryžiavo ant krūtinės rankas – tai buvo naivus ir kartu gašlus gestas, tartum šie trys magiški skiemenys būtų nuplėšę nuo jos drabužius ir apnuoginę.

– Dėl Dievo! – suriko markizas.

Jis pašoko taip greit, jog vargšelė blogai apskaičiavusi iš baimės vos nepuolė jam tiesiai į glėbį. Jiedu susidūrė kambario kampe, akimirką liko stovėti akis į akį, nieko viens kitam nesakydami.

Ji išsiveržė, užšoko ant kėdės, ši parvirto ant šono, o tada atsidūrė ant stalo; bet aukštos kulnys slidinėjo vaškuotu riešutmedžiu; ji ištiesė rankas, tačiau veltui – markizas ją griebė už liemens, stipriai trūktelėjo atgal. Smūgis buvo toks smarkus, jog ji apkvaito; storulis pasičiupo ją it kokį grobį. Ji juto, kaip ją įžūliai meta ant odinės sofos. Paskui dar akimirką regėjo tik akis – iš pradžių plėšrias, vėliau jose pamažu pasirodė nerimas, tada gėda.

....

Ji vėl buvo laisva; stovėjo ryškioje šviesoje palaidais plaukais, iš po suknelės klostės matėsi juoda kojinė, žvilgsniu bergždžiai ieškojo nekenčiamo šeimininko. Tačiau sunkiai įžvelgė didžiulį tamsų urvą ir lempos atšvaitą ant sienos, – buvo apakinta nenusakomo pykčio, jos įžeistas išdidumas vertė kentėti daugiau negu kūno žaizda, tai buvo nepakeliamas veriantis fizinis skausmas ... Kai pagaliau jį pamatė, jos širdį tarsi banga užliejo kraujas.

– Na, ką tu, Mušete, na, ką tu! – su nerimu pratarė vyras. Šitai sakydamas, jis mažais žingsneliais artinosi prie jos ištiestomis rankomis, bandė ją vėl pagauti, nenaudodamas jėgos, tartum gaudytų laukinį paukštį. Bet šį sykį ji ištrūko.

– Kas tau, Mušete? – paklausė jis netvirtu balsu.

Ji sekė jį iš tolo, jos gražias lūpas iškreipė pasalūniška grimasa. „Gal ji sapnuoja?“ – pamanė jis. Mat, pasidavęs pykčio protrūkiui, kurio metu staiga įsiliepsnoja geismas, jis ne taip

jautė sąžinės graužatį, kaip buvo sutrikęs, nes visada elgdavosi su savo meilužėmis tiktai tarsi žiauriame žaidime savo vaidmenį atliekantis lojalus partneris. Dabar jis jos nebepažino.

– Atsakyk! – sušuko jos tylėjimo suerzintas markizas.

Bet ji iš lėto nuo jo traukėsi. Jai bėgant durų link, jis pabandė užkirsti kelią, įstūmė fotelį į siaurą praėjimą, tačiau ji lengvu šuoliu nugalėjo šią kliūtį ir iš baimės taip šaižiai suriko, jog jis be žado sustojo kaip įbestas. Po akimirkos pasisukęs ją vytis, išvydo nutviekstą šviesos kitame kambario gale, – pasistiebusi ant savo mažų kojyčių pirštelių, ištiesusi rankas ji stengėsi kažką pasiekti ant sienos.

– Ei, tu! šalin rankas, beprote!

Be abejo, keliais šuoliais jis būtų galėjęs ją pagauti ir nuginkluoti, tačiau jį sulaikė apgaulingas gėdos jausmas. Jis artėjo prie jos neskubėdamas, kaip žengia žmogus, kurį sunku sulaikyti, nes meilužės rankose jis pamatė savo medžioklinį šautuvą, puikų ansoną.

– Tik pabandyk, – pasakė jis vis artėdamas, – šitaip šnekama piktam šuniui, norint jį įbauginti.

Apkvaitusi Mušetė jam atsakė tik dejone, kurioje siaubas buvo sumišęs su pykčiu, ir tuo pat metu ištiestomis rankomis pakėlė ginklą.

– Beprote! Jis užtaisytas! – dar norėjo sušukti markizas, bet nuaidėjęs šūvis tartum priplojo paskutinį žodį ant lūpų. Užtaisas pataikė jam po smakru, suskaldė žandikaulį. Buvo šauta iš taip arti, kad lajumi išteptas veltinio užkamšas praėjo kiaurai per kaklą ir užstrigo kaklaraištyje.

Mušetė atidarė langą ir dingo.

IV

Kai ponas daktaras Galė, baigęs rašyti laišką, smulkiomis raidėmis mikliai vedžiojo adresą, jam už nugaros išdygo sodininkas Timoleonas ir tarė:

– Panelė Žermena nori jums perduoti ...

Tą akimirką ant slenksčio pasirodė panelė Malorti, apsitempusi siauru juodu apsiaustu, su lietsargiu rankoje. Ji įžengė taip greitai, kad girdėjosi jos skubrių žingsnių ant kiemo plytelių aidas.

Ji nusijuokė sodininkui tiesiai į veidą, šis taip pat išsišiepė. Pro pravertą langą skverbėsi vakaro dvelksmas, amžinas sąmokslo bendrininkas. Tą pačią akimirką užgeso rusva šalia fotelio stovėjusio šviestuvo šviesa.

– Kuo galiu pasitarnauti, panele Žermena? – pasiteiravo daktaras Galė ir skubiai užklijavo voką.

– Tėtė norėjo pats jums pranešti, kad kitas tarybos posėdis perkeliamas į devintą šio mėnesio dieną, bet ėjau pro šalį ... – prašneko ji ramiai kaip buvo įpratusi, juokingai pabrėždama „taryba" ir „perkeliamas į šio mėnesio devintą dieną", jog Timoleonas, pats nežinodamas kodėl, vėl išsišiepė.

– Nagi, eik, eik! – šiurkščiai pasakė jam ponas Galė

ištiesdamas laišką ir žvilgsniu palydėjo sodininką, kol paskui jį užsitrenkė durys. Tada paklausė:

– Ką visa tai reiškia?

– Nori viską iškart sužinoti? – atšovė ji guldydama ant fotelio lietsargį. – Na, esu nėščia, štai ir viskas!

– Nutilk, Mušete, – pagaliau iškošė jis prislėgtu balsu, – arba kalbėk tyliau.

– Draudžiu tau mane vadinti Mušete, – sausai pastebėjo panelė Malorti. – Aš tau ne Mušetė!

Ji numetė apsiaustą ant kėdės ir atsistojo priešais jį.

– Suprask, – tęsė ji, – iškart apie tai nepagalvoji.

– Kiek ... kiek laiko?

– Maždaug trys mėnesiai. (Laikydama tarp dantų segtuką, ji ramiausiai atsisagstė sijoną.)

– Ir tik dabar ... man tai praneši ...

– Praneši, praneši! – tarė ji mėgindama nusijuokti, nors tebelaikė segtuką tarp lūpų. – Na ir pasakai!

Nors lūpos liko sučiauptos, akys švytėjo vaikišku juoku.

– Nenusirenginėk šičia! – pastebėjo Kampanės daktaras, iš visų jėgų stengdamasis valdytis. – Bent jau eitum į kabinetą.

– O ką? – paklausė Žermena Malorti. – Tik užrakink duris. Kabinete man bus šalta.

Jis abejingai gūžtelėjo pečiais, tačiau skersomis ją stebėjo, juto kaip išdžiūvo gerklė. Vieną koją parietusi, o kitą pastačiusi ant fotelio ranktūrio, ji ramiai varstė batą.

– Pasinaudosiu proga, – pastebėjo Žermena, – jie man baisiai spaudžia, laksčiau su jais visą dieną. Gal paduotumei man zomšos batelius, kuriuos čia palikau antradienį? Taip, tualete ant lentynos, už dėžės. Žinai ką? Aš šįvakar pas tave

pasiliksiu. Pasakiau tėtei, kad tikriausiai važiuosiu į Kolenkūrą, pas tetą Malviną ... Kaip žinau, tavo žmona grįžta rytoj?

Jis klausėsi jos išsižiojęs, nepastebėdamas nuostabiai judriame veidelyje tam tikro sąstingio ir įtampos, jos šypseną iškreipusios nuovargio ir persekiojančios minties raukšlės.

– Taip neapdairiai elgdamasi galų gale viską pražudysi, – pasakė jis aimanuojančiu balsu. – Iš pradžių matydavomės tik Bulonėje arba Sen Polyje, o dabar nežinia ką prasimanei ... Ar matei Timoleoną? Dėl manęs ...

– Kas nerizikuoja, tas nieko nelaimi, – griežtai paprieštaravo Žermena. – Eik gi, surask man batelius. Ir nepamiršk uždaryti paskui save duris.

Ji akimis palydėjo savo keistą meilužį, čiuožiantį veltinio šliurėmis, apsitempusį siauru švarku trumpučiais skvernais, siaurute apykakle, iki blizgesio nutrintomis alkūnėmis.

Apie ką ji mąstė? O gal apskritai nieko nemąstė? Ji nebesistebėjo šio geltondančio šventeivos juokingais ir atstumiančiais bruožais. *Dar blogiau, jį mylėjo.* Kaip pajėgė, taip mylėjo. Po tos nakties, kai padarė tai, kas neatitaisoma, kai nužudė vargšą markizą ir drauge su juo savo apgaulingą įvaizdį, mažylė Malorti, panelė Malorti, bergždžiai kovojo su savo žlugusiomis ambicijomis. Jei būtų pabėgusi, pasislėpusi, tuomet būtų pernelyg aišku, jog yra kalta. Tad privalėjo grįžti į namus, nulenkti išdidžią galvą ir maldauti tėvo atleidimo, kaip niekada nusižeminusi ir tyli kęsti nepakeliamus gailesčio žvilgsnius, siūlas po siūlo austi aplinkui save melo pinkles. „Rytoj, – sakydavo sau kartėlio graužiama širdimi, – rytoj bus visa pamiršta, būsiu laisva“. Bet rytojus taip ir neatėjo. Pamažu ją vis tvirčiau veržė kadaise sutraukytos vijos. Karti likimo ironija: narvas

tapo jos prieglobsčiu, ji alsavo laisvai tik už jo kadaise taip nekenčiamų grotų. Apsimesta asmenybė pamažu užgožė jos tikrąjį aš, viena po kitos žlugo puoselėtos svajonės, graužiamos nematomo kirmino – nuobodulio. Niūrus miestelis, kuriam metė iššūkį, ją įsiurbė ir ėmė virškinti.

Dar niekada nebuvo tokio greito ir negrįžtamo nuopuolio. Atmintyje atkurdama kiekvieną nusikalstamos nakties įvykį, Mušetė nematė joje nieko, kas galėtų pateisinti prisiminimą apie didžiules pastangas, atvedusias į netikėtą atomazgą, apie dingusį lobį. Visiems laikams dingo tai, ko taip troško, į ką taip veržėsi ir ko nepavyko iškart pasiekti, tai, ko nežinojo kaip pavadinti. Beje, ar kada nors buvo tai įvardijusi? O, ne, tai nebuvo ant grindų išsitiesęs storulis ... Tad ko gi ji gviešėsi?

Kiek kitų moterų šliaužioja ir miršta po liepomis, nesvarbu, ar gyventų tik valandą ar šimtą metų! Akimirką prieš jas plačiai atsiveria gyvenimas, tiesiai į veidą padvelkia laisvas vėjas ... paskui užsiveria ir krinta tartum akmuo.

Bet jos nieko nežudo, gal tik sapne. Neturi jokių paslapčių. Glostydamos žilus plaukus po kepuraitės rauktinukais, jos gali tarti: „Dieve, kokia beprotė aš buvau!“

Joms net netopteli galvon, kad vieną audringą vakarą galėjo parodyti nagus ir paprasčiausiai žaisdamos nužudyti.

Po nusikaltimo Galė meilė tapo nauja Žermenos paslaptimi, nauju tyliu iššūkiu. Kartą puolusi į besielio storžievio glėbį, dabar tartum skęstanti griebėsi už šito menkystos. Bet labai greit maištaujantis vaikas, apsiginklavęs tvirta klasta, it votį atvėrė jo širdį. Ji, aišku, mėgavosi ir blogiu, ir pavojingu žaidimu, tačiau pavertė šią juokingą marionetę nuodingąja gyvate, kurią tik ji viena pažino, kurią išnešiojo tartum pabaisą, persekiojančią

nedorą paauglį, kuri galiausiai tapo jai brangi kaip jos pačios nuosmukio vaizdas ir simbolis.

Bet šis žaidimas ją nuvargino.

– Štai, – pasakė jis mesdamas šliures ant kilimėlio.

Jį iškart nustebino tyla. Vis dar skersomis žvelgdamas išvydo tamsoje ant fotelio išsitiesusią figūrėlę: suriestus kelius, ant peties palenktą galvą, nepastebimai pakeltą lūpų kamputį, išblyškusius skruostus.

– Mušete, – pašaukė jis, – Mušete!

Jis mikliai pribėgo, ėmė pirštais glostyti užmerktus vokus. Pamažu jie atsimerkė, bet žvilgsnis dar nieko nesakė. Paskui ji pasuko galvą, suvaitojo.

– Nežinau, kas man užėjo, – pratarė ji, – man šalta ...

Tuomet jis pastebėjo, kad po lengvu vilnoniu apsiaustu ji nuoga.

– Na, ką? – paklausė jis. – Tu miegi? Kaip jautiesi?

Jis liko stovėti – palenkęs galvą, šypsodamas vis ta pačia rūgščia šypsena.

– Priepuolis baigėsi, – dar pasakė jis ir paėmė ją už rankos. – Kaip paprastai, šiek tiek per dažnas pulsas. Nieko rimta. Tu nežinai kaip gyveni ... Tu ... tu ... kaip gaila! Tu kosti?

Jis prisėdo šalia jos, staigiai atplėšė pusiau pravirą apykaklę. Grakščiai it žvėris suvirpėjo akimirką apsinuoginęs neprilygstamo nuotakumo petys. Bet ji švelniai jį atstūmė.

– Kai panorėsi ... – pratarė jis. – Bet sutik, jog negaliu nieko nustatyti pirma neištyręs kvėpavimo takų. Jie – tavo silpnoji vieta. Be to, tavo požiūris į higieną tiesiog apgailėtinas.

Kurį laiką jis vis dar tebekalbėjo. Staiga susigriebė, kad ji verkia. Verkė be atokvėpio, plačiai atvertomis akimis, sustin-

gusiu žvilgsniu, tokiu pat ramiu veideliu ir it įtemptas lankas išlenktomis lūpomis.

Akimirką jis buvo priblokštas. Jį apėmė jo prigimčiai nebūdingas kilnus smalsumas, noras žinoti tai, kas nepasiekiama, ir siaubas dėl kitos, taip arti esančios būtybės. Bet laukiamas šūksnis sustingo lūpose, jis paraudo, nusuko akis ir nutilo.

– Ar myli mane? – staiga paklausė ji balsu, kuriame nuskambėjo keistai rimtas ir griežtas skundas. – Klausiu tavęs todėl, kad man šovė į galvą viena mintis.

– Kokia mintis?

– Ar myli mane? – pakartojo ji tokiu pat balsu.

Tardama šiuos žodžius atsistojo, visa virpanti, juokingai nuoga po prasegtu apsiaustu, nuoga ir smulkutė, o akyse – tas pats išdidumą praradęs žvilgsnis.

– ... Atsakyk! Kuo greičiau atsakyk!

– Paklausyk ... Žermena ...

– Tik ne tai! – sušuko ji ... – Ne tai! Tik ištark: aš tave myliu!.. Taip ... atsakyk!

Ji atlošė galvą, užsimerkė. Pro pravertas drebančias lūpas buvo matyti tvirti balti dantys, tyloje girdėti lengvas švilpiantis alsavimas.

– Na, tai ką? Tai viskas? Nedrįsti pasakyti?

Ji nuslydo prie jo kojų ir atrėmusi smakrą ant sudėtų rankų akimirką susimąstė... Paskui vėl pakėlė į jį klastingą žvilgsnį.

– ... Taip ... taip ... suprantu, – pratarė linguodama galva. – Žinau, jog manęs nekenti ... Bet mažiau negu aš! – pasakė rimtai.

Ir iškart pridūrė:

– Tik tu ... tu netgi nežinai, kas tai yra.

– Ką reiškia „tai"?

– Neapkęsti ir niekinti, – pasakė ji.

Ir ėmė labai greitai kalbėti, taip darydavo kiekvieną kart, kai atsitiktinai mestas žodis pažadindavo jos gelmėje glūdintį pirminį troškimą išlieti ne savo tamsios sielos džiaugsmą ar kančią, o pačią sielą. Ir šio jau pakirsto po žvilgančiu apdangalu trapaus kūno virpesys, mechaniškai išskečiamų ir sudedamų rankų ritmas, tvardoma nepailstančių pečių ir klubų pastanga dvelkė kažkokia žvėriška didybe.

– Tiesa? Argi niekada nejautei ... kaip čia pasakius? Tai apima kaip kokia mintis ... kaip svaigulys ... norisi pulti, slysti ... žemyn, iki pat dugno, kur tavęs nepasieks kvailių panieka ... Bet paskui, seni, ir tenai niekas tavęs nebetenkina ... vis dar kažko trūksta ... O kaip kažkada aš bijojau! – Žodžio ... žvilgsnio ... menkniekio. Štai kad ir senoji ponia Sanjė ... (na, taip, tu ją pažįsti, ji pono Ražo kaimynė) ... kaip ji vieną sykį įskaudino! Ėjau Planko tiltu, o ji kuo skubiausiai patraukė nuo manęs į šalį savo dukterėčią Lorą ... Gal aš maru apsikrėtusi, pagalvojau ... O dabar! Dabar ... dabar ... dabar man nusispjaut ant jos paniekos! Argi šių moterų gyslomis teka kraujas, jei vien žvilgsnis jas trikdo? Taip, vien žvilgsniu gali joms apnuodyti malonumą, – net ir meilužio glėbyje jos vaizduoja nekaltas aveles ... Gėda? Jei nori, žinoma, gėda! Bet argi mes nuo pat pirmos dienos ieškome ko nors kita? Tai vilioja ir atstumia ... kelia baimę, bet nuo to neskubi bėgti, o kiekvieną kart suspausta širdimi ieškai, nes be to negali gyventi kaip be oro ir be vandens, nes gėda tai mūsų stichija! Gerai sakoma, kad malonumo turi ieškoti dėl jo paties ... vien dėl jo! Ir nesvarbu, kas tavo meilužis! Nesvarbi vieta ir valanda! Kartais

... kartais ... naktį ... kai už dviejų žingsnių knarkia storulis, aš viena ... viena savo kambarėlyje naktį ... Aš, kurią visi kaltina! (Tik už ką, klausiu?) Atsikeliu ... klausausi ... jaučiuosi tokia stipri! – Aš, tokia menkutė, plokščiu įdubusiu pilvuku, krūtimis, kurias gali suimti į saują, prieinu prie atviro lango, tartum iš lauko mane kas nors šauktų; laukiu ... esu pasirengusi ... Žinai, mane šaukia ne vienas, o šimtai, tūkstančiai balsų! Ar tai vyrai? Pagaliau jūs tik vaikai – velniškai nedori, bet vaikai! Prisiekiu! Man regis, kad tas, kuris mane šaukia balsų ūžesy, – nesvarbu iš kur, – manyje mėgaujasi ir gėrisi savimi ... Žmogus ar žvėris ... Ar aš beprotė?.. Taip, aš beprotė!.. Žmogus ar žvėris mane laiko ... Stipriai laiko ... Mano atgrasusis meilužis!

Ji kvatojosi visa gerkle, bet staiga juokas nutrūko, užgeso į draugo akis įsmeigtas žvilgsnis, – tartum numirėlė ji per stebuklą dar vos laikėsi ant kojų, paskui jos keliai sulinko.

– Mušete, – rimtai pasakė atsistojęs meno žinovas, – paskutinį kartą sakau tau, kad tavo pernelyg didelis jausmingumas mane baugina. Patariu būti ramesnei.

Jis būtų galėjęs ilgai kalbėti tuo pačiu tonu, nes Mušetė jo negirdėjo. Ji kone bejausmė griuvo krūtine ir pečiais ant sofos, – abiem rankom apkabinęs jos galvą, Galė pamatė išblyškusį akmeninį veidą.

– Po velnių! – nusikeikė jis.

Veltui stengėsi pražioti suspaustus žandikaulius brūžuodamas dantis mentele iš dramblio kaulo. Užriesta viršutinė lūpa ėmė kraujuoti.

Jis priėjo prie vaistinėlės, atidarė, pagraibė tarp buteliukų, išsirinko vieną, pauostė. Tuo tarpu pastatęs ausis, neramiu

žvilgsniu, suerzintas jos tylėjimo, pats sau neprisipažindamas laukė riksmo, atodūsio, kokio nors ant durelių stiklo atspindėto ženklo, dar nežinia ko, kas sugriautų kerus ... Pagaliau jis atsisuko.

Dabar jau tiesiai laikydama galvą, Mušetė klusniai sėdėjo ant kilimo ir su liūdna šypsena žiūrėjo, kaip jis ateina. Šioje šypsenoje jis įžvelgė tik nepaaiškinamą gailestį, siunčiamą iš antžmogiškos malonės aukštybių. Lempos šviesa krito ant jos baltos kaktos, tuo tarpu apatinė veido dalis liko šešėlyje, ir ši vos nuspėjama šypsena atrodė keistai sustingusi, paslaptinga. Iš pradžių jis pamanė, kad ji miega. Tačiau staiga ji ramiu balsu paklausė:

– Ko stovi lyg įbestas su tuo buteliuku rankoje? Pastatyk jį! Na, prašau, pastatyk jį! Klausyk, ar aš susirgau? Buvau nualpusi? Ne? Tiesa? Betgi jei mirčiau čia pas tave!.. Neliesk manęs! Tik neliesk!

Jis nerangiai prisėdo ant kėdės kraštelio vis dar laikydamas buteliuką savo stipriomis rankomis. Tuo tarpu jo veidas pamažu atgavo įprastą pasalūniško, kartais žiauraus atkaklumo išraišką. Jis gūžtelėjo pečiais.

– Gali tyčiotis kiek tik nori, – tęsė ji tuo pačiu ramiu balsu, – taip jau yra. Kai mane suima ... suima ... suima ... baisiai bijau, kad manęs nepaliestų ... man rodosi, kad esu iš stiklo. Taip, tikrai taip ... didelė stiklo taurė.

– Hiperestezija, tai normalu po nervinio šoko.

– Hiper ... kas? Koks keistas žodis! Tad tau šitai pažįstama? Ar kada gydei tokias moteris kaip aš?

– Šimtus, – išdidžiai pasakė jis, – šimtus ... Montrejaus licėjuje pasitaikė dar sunkesnių atvejų. Tokie priepuoliai ypač

dažnai nutinka mergaitėms, kurios gyvena bendrabutyje. Įžvalgūs stebėtojai netgi tvirtina ...

– Tai tu manai, jog pažįsti tokių moterų kaip aš?

Ji nutilo. Paskui staiga sušuko:

– Na, ne! Meluoji! Pamelavai!

Ji palinko prie jo, sugriebė už abiejų rankų, švelniai priglaudė skruostą ... ir tą pačią sekundę jis pajuto ant riešo aštrius dantukus, iki pat širdies gelmių perveriantį skausmą. Netrukus lankstus žvėriukas jau raičiojosi su juo ant odinių pagalvių, virš savo atloštos galvos jis matė tik išplėstų akių žvilgsnį, kuriame brendo jo paties džiaugsmas ... Ji atsistojo pirmiau negu jis.

– Kelkis, – pasakė ji juokdamasi. – Kelkis gi! Ar nematai? Kad save pamatytum! Murki kaip katinas. Akys dar apsiblaususios ... Tokios moterys kaip aš, seni! ... Nėra nė vienos – jokios kitos – kuri gebėtų tave padaryti meilužiu ...

Glostė žvilgsniu prasiskleidusią nedorybę. Ir tikrai, ilgas savaites savo glėbyje šildžiusi Kampanės įstatymų leidėją, ji dovanojo jam naują gyvenimą. „Mūsų deputatas daro pažangą“, – sakė geri žmonės. Nes šio vargšelio lėkšta veido išraiška kadaise būtų galėjusi nuginkluoti bet kurią kitą, tik ne jo pagiežingąją žmoną, o dabar jam *ėmė augti pilvukas.* Geidulingumas, malonumo džiugesys jo anaiptol netenkino, tačiau jis apaugo naujais riebalais ir priverstas laikyti paslaptyje šykštuolio džiaugsmą, sotinosi juo tuščiai nešvaistydamas žodžių ir iki galo suvirškindamas. Nuolatinis kasdienis slapukavimas stebino netgi meilužę. Galbūt ne visai suvokdama savo galią, ji matė jos atspindį giliai įsišaknijusiame, atkakliame ir smulkmeniškame mele. Nelaimingasis mėgavosi melu; šis bailys kartais

net rizikuodavo žmoną paliesti, su ja suartėti – taip pajusdavo aitrų keršto skonį, kuriame it purvo gumulas ištirpdavo per ilgą santuokinį gyvenimą patirtas pažeminimas. Mintis apie negailestingą pačią, kadaise nepakenčiamą bei grėsmingą, dabar tapo džiaugsmo šaltiniu. Nuo nuolatinio įtarinėjimo pažaliavusi vargšė moteriškė vaikštinėjo šen bei ten, tai lipdavo į rūsį, tai kopdavo į palėpę ... Atrodė dar esanti karalienė, valdovė tarp keturių nekenčiamų sienų. („Gal dar esu šeimininkė savo namuose!“ – Tai buvo jos mėgstamas iššūkis.) Bet ne! Ji jau ja nebebuvo ... Jis pavogė netgi orą, kuriuo ji kvėpavo: ji kvėpavo *jų* oru.

– Aš tave myliu, – pasakė meno žmogus. – Prieš tave pamildamas nieko nesupratau.

– Šnekėk sau, – pasakė (ir vėl nusijuokė juoku, kuris, deja, kasdien darėsi vis labiau įsitemptęs, kietas). Žinai, aš tam niekada neturėjau didelio noro ... tik truputį ... O, dabar matau ... (Nes jis klausėsi jos, regis, su priekaištu ir su ironija, apsimesdamas, kad tai jo nė kiek nejaudina.) Tu toks beprotis! Laikai mane ištvirkėle! Kokia kvailystė!

Tačiau ji be reikalo juokėsi: jos balse skambėjo pamalonintos patelės pasididžiavimas. Jos žvilgsnis dar kartą paniro vidun, dingo. Jame nebeliko nieko tikrai žmogiško, išskyrus vos pastebimą tuštybę, užsispyrimą ir kvailą nuoširdumą, kuris buvo duoklė jos lyčiai.

– Bet ... – norėjo paprieštarauti jis.

Ji užspaudė jam burną. Jis jautė ant lūpų jos penkis pirštus.

– Ak, kaip malonu būti gražiai! Vyras, kuris mūsų siekia, visada gražus. Bet tūkstantį kartų gražesnis tas, kuriam mes esame kasdienė duona ir druska ... O tavo akys, mielas drauge, tokios kaip jo.

Ji atlošė jam galvą ir panėrė žvilgsnį tiesiai po apdribusiais vokais. Dar niekada nepakartojama liepsna, beprotiška ir bevaisė, nebuvo taip aiškiai nušvitusi ir taip aukštai pakilusi. Akimirką Kampanės įstatymų leidėjas išties pamanė esąs kitas žmogus. Tragiška meilužės valia tapo matoma ir apčiuopiama, – su kažkokia dejone jis ištiesė į ją rankas:

– Mu ... Mušete, – maldavo jis, – mano mažyte Mušete!

– Ji leidosi apkabinama. Tačiau iš gelmių prisikėlęs žvilgsnis priminė apie jos blogas dienas.

– Gerai ... gerai ... myli mane ...

– Paklausyk, – pasakė jis, – ką tik ...

– Palauk valandėlę, – pertraukė ji, – einu apsirengti. Visa drebu.

Kai ji vėl prakalbo, jis išvydo ją susigūžusią, užsagstytu apdaru, kukliai suspaustomis kojomis, ant kelių sudėtomis rankomis.

– Galų gale tu manęs net neapžiūrėjai, drauguži.

– Nors ir dabar.

– Ne! Ne! – suriko ji.– Kuriam galui? Kitą sykį. Beje, pati geriau už bet kurį kitą žinau: už šešių mėnesių, kaip sakoma, būsiu mama. Graži mama!

Ponas Galė žvilgsniu tyrinėjo kilimo piešinį.

– Ši naujiena man netikėta, – galiausiai pažymėjo jis juokingai rimtai. – Kaip tik norėjau išsiaiškinti. Tavo nėštumas neįtikėtinas ... Prisipažinsiu, sakau tai turėdamas rimtą pagrindą ... Bet bijau, kad vėl užsiplieksi ...

– Ne, – atsakė Žermena.

– Ir tu, ir aš meilės reikaluose nesame nei prietaringi, nei skrupulingi. Ir kaip gali tikėti morale, jei toks tikslus mokslas

kaip matematika – ir higiena – ją kasdien neigia? Santuokos institutas kinta kaip ir visa pasaulyje, o šios evoliucijos viršūne taps tai, ką mes, gydytojai, vadiname laisva sąjunga. Tad gerbdamas tavyje laisvą moterį, savo likimo šeimininkę, susilaikysiu nuo nekuklių užuominų. Apie praeitį kalbėsiu kuo santūriau. Tačiau turiu rimtą pagrindą teigti, kad tavo nėštumas senesnis. Esu įsitikinęs, jog tyrimas, – tau leidus, – patvirtins šią diagnozę *a priori*. Prašau tavęs tik penkių minučių.

– Ne! – atsakė ji. – Aš persigalvojau.

– Gerai. Tad kol kas laikysiuos savo nuomonės.

Jis veltui laukė pikto šūksnio, protesto, netgi tylaus apmaudo. Bet ir vėl stojo ilga tyla, kuri pagaliau ėmė jį trikdyti. Ramiai jo išklausiusi, Mušetė dabar giliai susimąstė, tokiomis akimirkomis jos veidas atrodydavo nuoširdus.

– Puikus mokslas, – galiausiai pareiškė ji. – Nuo jūsų nieko nepaslėpsi. Bet aš nemelavau ... Pats pažiūrėk: dar nieko nesimato ... Štai šitaip! Kad ir kaip ten būtų, esu tikra, jog tokioj sunkioj padėty manęs nepaliksi.

– Ką turi galvoje? – paklausė jis.

– Aš negimdysiu nei už trijų, nei už šešių mėnesių. Negimdysiu visai.

Juokdamasis jis tarė:

– Tu mane stebini!

Ji vėl pakėlė į jį aštrų žvilgsnį.

– Aš ne tokia kvaila! Žinau, kaip greit jūs visa tai darot. Viens, du ir ... štiš! Baigta, išgaravo lyg nebuvę ...

– Tai, ko manęs prašai, mažyte, yra sunkus nusikaltimas, kurį draudžia įstatymas. Kaip paprastai, šiuo klausimu turiu savo nuomonę. Tačiau mano padėties žmogus turi skaitytis su

kitų nuomonėmis arba, jei taip nori, su prietarais, kuriuos gali gerbti arba neigti, bet, aišku, jie turi galią ... Įstatymas yra įstatymas.

Jis nutarė, kad Mušetė neapdairiai išsidavė, kad atskleidusi savo paslaptį meilužė taps sukalbamesnė.

– Ne tau mane mokyti amato, mažyte, – pridūrė jis patikliu balsu. – Meilė niekada neprivers manęs pamesti galvos taip, kad pamirščiau elementarų atsargumą ... Beje, galimas daiktas, kad klaidingai aiškini tau mažai pažįstamus simptomus. Bet jei ir esi nėščia, Mušete, tai ne nuo manęs.

– Gana kalbų, – sušuko ji juokdamasi. – Važiuosiu į Bulonę ir viskas. Gali pamanyti, kad prašau tavęs man nukabinti nuo dangaus mėnulį!

– Paprastas padorumas įpareigoja mane dar pasakyti ...

– Ką?

– Privalau tave įspėti, jog chirurginė intervencija visada pavojinga, kartais mirtina ... Štai taip.

– štai taip, – pakartojo ji.

Tada atsistojo ir nuolanki, kone nusižeminusi, priėjo prie durų. Tačiau bergždžiai spaudė durų rankeną, – iš pradžių dvejodama, paskui vis nekantriau, galų gale įsiutusi. Tikriausiai per išsiblaškymą Galė buvo dukart pasukęs raktą. Ji žengė kelis žingsnius atgal prie rašomojo stalo, atsirėmė į jį visa išblyškusi. Šnekėjo pati sau, bespalviu balsu kartojo:

– *Tai man kažką primena, bet ką?*

Ar tai buvo į stiklus barbenantys lietaus lašai? Ar staiga stojusi tamsa? Ar kažkas paslaptingesnio? Galė puolė prie durų, trūktelėjo, plačiai atvėrė. Atvėrė. Ne tiek savo meilužei, kiek savo baimei, savo paties pavojui, – jis nežinojo kokiam, –

kuris tvyrojo joje, šalia, žodyje, kuris turėjo būti ištartas, bet kurio jis neprivalėjo išgirsti, – paslaptingame prisipažinime, kurį greit ištars jos jau virpančios lūpos. Jis išsiveržė taip staiga, taip instinktyviai, jog atsidūręs tamsiame koridoriuje ir atsigręžęs į šviesą, nustebo pamatęs save stovint veidu į sustingusią meilužę.

Iš baimės pasirodyti juokingas jis vis dėlto rado jėgų ir atgavo žadą:

– Jei taip skubi išeiti, mergele, tavęs nelaikau. Tiktai atleisk, kad prieš tai užrakinau duris, – pridūrė jis su įmantriu mandagumu ir už jį pats save pagyrė. – Tai padariau negalvodamas, iš išsiblaškymo.

Ji klausėsi nuleistomis akimis, be šypsenos. Tada praėjo pro jį ir nužingsniavo – tokių pat nuolankiu žingsniu, nuleista galva.

Šitoks netikėtas nuolankumas Kampanės gydytoją išmušė iš vėžių. Patekęs į keblią padėtį, jis, kaip ir daugelis kvailių, visada turėdavo ką pasakyti, bet pernelyg lėtai susigaudydavo, todėl jį erzino paprasta ir tyli jų ginčo atomazga. Per tokį trumpą laiką, kol panelė Malorti pasiekė lauko duris, Galė smegeninė nepajėgė subrandinti ryžtingos, gražbyliaujančios ir kartu tvirtos frazės, kuri nežemintų jo orumo ir priverstų gailiaširdę Mušetę grįžti ir atsisėsti į žaliu ripsu apmuštą fotelį. Bet kai numylėtoji rankutė palietė durų rankeną ir kai jis pamatė jau ant pat slenksčio ryškėjantį juodą siluetą, jo vargšas kūnas tepajėgė surikti:

– Žermena!

Jis sugriebė ją už pažasčių, prispaudė visą susilenkusią prie krūtinės, smarkiai paspyręs koja užtrenkė duris ir sviedė ją į tuščią fotelį.

Išblyškęs iš baimės, tartum ši didžiulė pastanga būtų akimirksniu niekais pavertusi visą jo drąsą, jis klestelėjo ant pirmos pasitaikiusios kėdės. O ji jau šliaužė prie jo keliais, – palaidais plaukais, atkišusi rankas, maldaujanti daugiau žodžiais nei iš nerimo pašviesėjusiomis akimis.

– Nepalik manęs, – kartojo ji. – Nepalik. Neišvaryk manęs šiandien ... man ką tik prisisapnavo ... O, koksai sapnas ...

– Virtuvės durys užrakintos. Timoleonas išėjo ... Bet ten kažkas yra ... – švelniai atstumdamas meilužę sumurmėjo nugalėtas didvyris.

Tačiau ji apglėbė rankomis jo krūtinę.

– Nevaryk manęs! Aš beprotė! Niekada nebijodavau. Tai pirmas kartas. Baigta.

Jis vėl ją pastūmė, paguldė ant sofos, bet ji iškart atsisėdo, jau paraudusiais skruostais, it automatas kartojo: „Baigta ... Baigta ...“ Tačiau jos balsas jau skambėjo kitaip.

Tuo tarpu Galė paėjėjo į šalį ir susirūpinęs tuoj pat grįžo atgal.

– Nieko nesuprantu, – pasakė jis. – Atviros skalbyklos durys ir virtuvės langas. Bet Timoleonas negrįžo, ant laiptų mačiau jo klumpes ...

Jis pakėlė balsą ir baisiai iškreiptu veidu pasakė meilužei:

– Verti mane daryti tokias kvailystes!

Ji nusišypsojo.

– Tai paskutinė. Būsiu išmintinga.

– Prakeiktas Timoleonas! Ne namai, o pravažiuojamasis kiemas, duodu žodį!

– Ko tu bijai?

– Pamaniau, kad tai mano žmona, – atvirai prisipažino Kampanės didvyris.

Bet pamanęs, jog derėtų kažką pridurti, tarė:

– Kartais ji grįžta labai netikėtai.

– Palik žmoną ramybėje, – atsakė visai nurimusi Mušetė. – Būtume ją pamatę. Aš taip pat norėčiau tavęs atsiprašyti: buvau tokia nemaloni, mano vargšeli kačiuk! Geriau būtum leidęs man išeiti. Vis tiek grįžčiau. Man reikia tavęs, katinėli ... O, ne tam, apie ką manai! – sušuko ji imdama jį už rankos. – Mudu tikrai nesipyksime dėl vaikelio, kurio dar nėra ir kuris, duodu žodį, niekada neateis į pasaulį! Nenoriu triukšmo, o į visa kita man nusispjaut! Taip. Man tavęs reikia, nes dabar tu vienintelis, kuriam galiu nemeluoti.

Jis gūžtelėjo pečiais.

– Tau atrodo, kad visa tai niekai, – tęsė Mušetė. (Ji šnekėjo greitakalbe, žavi savo įkarščiu.) – Na, brangusis, matai, kokie mudu nepanašūs! Kai buvau maža, dažnai meluodavau ir nejusdavau jokio malonumo. Dabar tai stipriau už mane. Su tavimi esu tokia, kokia noriu būti. Suima kažkoks šlykštus mėšlungis ir verčia vaidinti ne savo vaidmenį, o būtent tą, kuris atstumia! Kodėl mes ne gyvuliai, kurie sau vaikštinėja, ėda ir dvesia niekada nesusimąstydami, kaip jie atrodo? Matei, kaip jaučiai žiaumoja šieną prie centrinės skerdyklos, už dviejų žingsnių nuo priekalo, ties kuriuo stovi mėsininkas kruvinomis rankomis ir šaiposi į juos žiūrėdamas? Aš jiems pavydžiu! Pasakysiu netgi daugiau ...

– Tra-ta-ta! – pertraukė ją Kampanės gydytojas. – Geriau pasakyk man, tik atvirai, kas su tavim? Žiūrėk, iš pradžių labai išmintingai ir sąžiningai sutinki su mano motyvais, paskui ketini prašyti kažkokių žmonių – nenoriu žinoti nei kas jie, nei kokios jų pavardės – atlikti pavojingą abejotiną darbą, už

kurį negaliu atsakyti, išeini be pykčio, paklusni it primuštas šunytis ... ir staiga ... – na taip, mano kalbos tau atrodo keistos, bet tu negali žinoti: tai mūsų, gydytojų, vadinamas atvejis, labai įdomus atvejis ... – staiga dėl to, kad durys užrakintos, kad negali iškart jų atverti, prasideda kliedesys, tikras kliedesys! ... (Ją mėgdžioja) „Man ką tik prisisapnavo ... O, koksai sapnas! ..." Vos spėjau tave sučiupti. Tavo veidas buvo toks keistas! Kur norėjai eiti?

– Nori žinoti? Bet nepatikėsi.

– Vis tiek pasakyk.

– Norėjau nusižudyti, – ramiai pareiškė Mušetė.

Jis smarkiai pliaukštelėjo delnais per kelius.

– Tu iš manęs tyčiojiesi!

– Jei jau taip nori, – vis taip pat ramiai tęsė ji, – taip kaip dabar tave matau, išvydau Voru balos krantą šalia sodybos, kur auga du gluosniai, ten ir norėjau nusiskandinti. Už jų, tarp medžių, buvo matyti pilies stogai. Ką nori, kad pasakyčiau? Gerai žinau, kad tai kvailystės ... buvau netekusi proto.

– Prakeikimas! – nusikeikė Kampanės gydytojas prišokdamas prie durų. – Šįkart išties viršuje kažkas vaikšto! Tai *jos* žingsniai!

Jai prapliupus juokais, buvo nužvelgta tokiu baisiu žvilgsniu, jog pasiskubino nosinaite užgniaužti juoką.

Girdėjo, kaip jis nušlepsėjo prie laiptų, kaip sugirgždėjo pirmi laipteliai. Tada stojo tyla. Jis vėl stovėjo prieš ją.

– Tai Zeleda, – pasakė. – Antro aukšto koridoriuje mačiau jos kelionės krepšį. Tikriausiai atvyko pusės devintos traukiniu, kad nereikėtų mokėti už nakvynę viešbutyje. Kaip to nenuspėjau! Ji čionai jau dešimt, gal dvidešimt minučių, kas žino ... Spruk iš čia!

Jis nekantriai trypčiojo, nors ir šioje, itin žeminančioje, situacijoje stengėsi išlaikyti tam tikrą orumą. Bet Mušetė šaltai atšovė:

– Dabar tu kraustaisi iš proto! Ko bijai? Mane atsiuntė tėtė. Negaliu išsliūkinti lyg vagilė, būtų pernelyg kvaila. Beje, tavo kambario langas į Egrolet gatvės pusę – ji mane vis tiek pamatys. Tris dienas nebuvusi, įšliaužia nė žodžio netarusi, – šitaip nedaroma. Ar ji mus girdėjo? Juo geriau. Pro duris niekada nieko aiškaus neišgirsi. Nesiginčyk! Nusijuok jai tiesiai į veidą! Kai pasirodys, mandagiai su ja pasisveikinsime ...

Jos žodžiai jį įtikino. Mušetės mikliomis rankomis visi daiktai akimirksniu atsidūrė įprastose vietose. Pagalvės atgavo elastingą apvalumą, foteliai paklusniai atsuko nugaras į sieną, užsidarė vaistinėlės durys, po jaukiu žaliu gaubtu taikiai švietė lempa. Panelei Malorti vėl atsisėdus, netgi sienos dvelkė melu.

– O dabar palauksime, – pasakė ji.

– Palauksime, – pakartojo Galė.

Jis paskutinį kartą apžvelgė kambarį, tada nurimęs sužiuro į meilužę. Per garbingą nuotolį nuo šventą savo pareigą atliekančio mokslo vyro jauna pacientė buvo pasirengusi atidžiai išklausyti neklystantį orakulą.

– Kaip drįsti taip aukštai sukryžiuoti kelius? – tepasakė suglumęs Galė.

Dabar, kai ji tylėjo, jis puikiai suvokė, jog ką tik buvo paveiktas ne taip meilužės motyvų, kaip jos balso skambesio.

– Koks vaikiškumas, – kartojo pats sau, – koks vaikiškumas. Juk jos buvimą čionai galima pateisinti daugybe dingsčių!..

Bet pagalvojus, jog netrukus jam teks paklusti šiai įnoringai mergiotei, meluoti, vaidinti prieš nepatiklų ir klastingą priešą, liežuvis pridžiuvo prie gomurio.

Staiga ėmęs ieškoti Mušetės žvilgsnio, jo nesutiko. Išdavikės akys apžiūrinėjo sieną virš jo galvos, jose brendo nauja paslaptis. Jis nujautė, buvo įsitikinęs, kad nelaimė neišvengiama. Blogis buvo čia pat priešais jį, ryškiai apšviestas, akivaizdus, šaukiantis – jam pačiam norėjosi, kad šis nenuginčijamas liudininkas liktų šalia jo! Jei ne kaustanti baimė, jis, be jokios abejonės, būtų išmetęs Mušetę per langą. Užšokęs ant jos ir sutrypęs kojomis lyg prie parako sandėlio smilkstančią dagtį. Bet jau per vėlu. Siaubingas bailio nuolankumas pavertė jį beginkliu prieš tokią pažįstamą priešę. Jis išgirdo ją dar jai nepratarus pirmojo žodžio (tačiau tylą nutraukęs balsas buvo aiškus ir malonus):

– Ar tiki pragaru, kačiuk?

– Dabar kaip tik laikas kvailystes taukšti, – taikiai pastebėjo jis. – Maldauju, palik savo nesuvokiamus juokelius tinkamesnei progai.

– Ojo-joj, tik pažiūrėkit! Na, pavojus praėjo, nurimk. Pagaliau mane įsiutinsi. Atrodai lyg tave vestų į kartuves! Ko dabar bijai? Visai nėra ko bijot.

– Tavęs vienos bijau, – atsakė Galė. – Taip, nesi itin patikima draugė ...

Ji nesiteikė atsakyti, tiktai šyptelėjo. Paskui, ilgai patylėjusi, tokiu pat ramiu ir maloniu balsu dar kartą paklausė:

– Atsakyk iškart, katinėli, ar tiki pragaru?

– Žinoma, ne! – aštriai atšovė jis.

– Prisiek.

Jis pakluso.

– Taip, prisiekiu.

– Taip ir žinojau, – pastebėjo ji. – Nebijai pragaro, bet bijai savo žmonos! Kvailys!

– Nutilk, Mušete, – maldavo Galė, – arba išeik ...

– Kur eiti? Na, tikriausiai gailiesi, kad ką tik sulaikei Mušetę? Dabar gulėtų sau baloje su varlėmis, miela burnytė pilna dumblo, nebyli ... Nežliumbk, didelis vaike. Matai, tyčia kalbu labai tyliai. Niekingas baily! Bijai jos, o ne manęs!

Jis vėl ėmė maldauti:

– Kokia tau nauda iš to, kad mane skaudini?

– Jokios, išties jokios. Visai nenoriu tavęs įskaudinti. Tiktai kodėl manęs nebijai?

– Tu gera mergaitė, Mušete.

– Žinoma, gera mergaitė. Su ja dalijiesi tik malonumais. Šitai ką tik įrodei, prisipažink. Bet turėti su ja vaiką, tai jau ne!

– Vaikas ne mano, – suriko jis nesitvardydamas.

– Leiskim, kad taip. Neprašau, kad jį pripažintum.

– Ne, – jiedu kalbėjo labai tyliai, – tik reikalavai, kad atlikčiau savo sąžinei prieštaraujantį veiksmą.

– Apie tavo sąžinę dabar ir pašnekėsime, – atsakė Mušetė. – Atsisakydamas padaryti paslaugą, man galutinai atvėrei akis. Negalvok, kad imsiu su tavimi ginčytis. Myliu tave ne už grožį – tik pažvelk į save – ir ne už dosnumą, nepyk, esi tikra žiurkė! Tad už ką gi tave myliu? Nežiūrėk į mane tokiomis apvaliomis akimis! Už nedorumą ... Gal sakysi, kad visa tai iš romanų?.. Jeigu žinotum ... tai, ką netrukus *sužinosi* ... suprastum, kad puoliau į dugną, pasiekiau tavo lygį ... esame toje pačioje duobėje ... Man nėra reikalo tau meluoti ... Ne! Tu neįžvelgi, kas mano širdy, manai, jog tau keršiju ... Ne, mano mielas. Na, ką gi, dabar arba niekada laikas iškloti tiesą. Įvariau tave į kampą, vargšas kačiuk, nuo manęs neištrūksi. Duodu žodį, bijai netgi pakelti balsą ... Štai taip!

Ji pati kalbėjo taip tyliai, jog jis nesąmoningu naiviu judesiu palenkė galvą. Žermenos įprasta iškalba, jos šnabždesys, neskubūs Zeledos žingsniai viršuje, Timoleono balsas, niūniuojantis prie puodų kvailą dainušką, jį galutinai nuramino. Tačiau jis vis dar nedrįso pakelti akių, nes jautė į save įbestą žvilgsnį ... „Kaip nemalonu“, – tarė sau.

Bet ant sienos jau buvo nubrėžtas lemtingas ženklas.

Mušetė giliai atsiduso ir tęsė:

– Beje, dabar kalbu vien dėl tavęs, tavo labui ... Žiūrėk: mudu mylimės ne pirmą savaitę ir to niekas nežino, niekas ... Panelė Žermena čionai, o ponas deputatas tenai ... ką? Gal mudu blogai slapstomės? Blogai saugomės? Ponas Galė mylisi su šešiolikmete mergiote. Kas įtars? Gal tavo žmona? Prisipažink, senas niekše, jau vien tai, kad ją apgaudinėji čionai, jos panosėje, po jos ūsais (ji juos turi!), – pusė tavo laimės. Pažįstu tave. Tu nemėgsti skaidraus vandens. Toje garsioje Voru baloje mačiau labai keistus, tiesiog ypatingus padarus, šiek tiek panašius į šimtakojus, tik ilgesnius ... Matai, kaip jie plaukioja skaidraus vandens paviršiuje. Paskui staiga paneria ir toje vietoje iškyla dumblo debesis. Tikrai jie panašūs į mudu. Tarp mudviejų ir kvailių irgi plūduriuoja debesėlis ... Paslaptis. Didelė paslaptis ... Kai ją sužinosi, kaip tuomet mylėsimės!..

Ir atsilošė tyliai kikendama.

– Keista! – pasakė Galė.

Išpūtusi lūpas, ji nutaisė vaikišką grimasą, akimirką su nerimu jį stebėjo. Tada jos veidas nušvito:

– Tiesa, aš per daug kalbu, – prisipažino, – svarbiausia tai iš baimės. Kalbu, kad nieko nepasakyčiau. Jei Zeleda dabar įeitų, nežinau, ar būčiau patenkinta, ar supykčiau. Palauk!

Palauk! Pirma išklausyk mane! Ne tu vaiko tėvas. Ne! Atspėk kas! ... Tai markizas ... taip ... taip ... Ponas markizas de Kadinjanas ...

– Keista, – pakartojo Galė.

Mušetės lūpos virpėjo.

– Pabučiuok man ranką, – staiga pratarė ji ... Taip ... pabučiuok man ranką ... Noriu, kad man pabučiuotum ranką!

Balsas nepakluso jai tarytum aktorei, kuriai nepavyksta sumanytas efektas, kai po kojomis slysta žemė, o ji vis tiek atkakliai siekia savo. Pagaliau ji prispaudė ranką prie meilužio lūpų, tada staigiai atšoko ir itin patetiškai pareiškė:

– Ką tik pabučiavai ranką, kuri jį nužudė.

– Tikrai keista! – trečiąsyk pakartojo ponas Galė.

Mušetė pabandė išreikšti panieką nusijuokdama, tačiau išsiveržęs garsas buvo toks žiaurus ir veriantis, jog ji nutilo.

– Tai demencija, – oriai tarė Kampanės gydytojas. Ne vien aš, visi šiuo atveju įžvelgtų jos simptomus. Bet tu nervinga mergaitė, tavo šeimoje buvo alkoholikų, tik prieš dvejus trejus metus lytiškai subrendai, kenti dėl ankstyvo nėštumo – tokiais atvejais tai neretai pasitaiko. Atleisk, kad šitaip kalbu : kreipiuosi į tavo protą, sveiką protą, nes žinau, kad tokie ligoniai niekada visiškai netiki savo pačių kliedesiais. Prisipažink, juk tu juokavai? Tai šiek tiek perdėti, bet vis dėlto juokai, kokius kiekvienas gali iškrėsti? Bjaurūs juokeliai.

– Juokeliai, – pagaliau sulemeno ji ...

Jos krūtinėje sunkiai daužėsi didžiulis pyktis, bet buvo užgniaužtas. Apgauto išdidumo ugnis sudegino paskutinius beprotiškos ir žiaurios paauglystės likučius, savo krūtinėje ji pajuto neįveikiamą širdies plakimą, o galvoje – šaltą ir blaivų moters, mergaitės, nelaimingos sesers protą.

– Nemėgink išsisukinėti tokią akimirką, – sušuko ji, – tuomet tau teks verkti. Galvok ką nori – gal man pabodo visa tai slėpti, gal mane graužia sąžinė, o gal paprasčiausiai bijau … Kodėl negaliu bijoti kaip visi žmonės? Galvok ką nori, *tik neišsižadėk savo dalies.* Beje, ir taip per daug pasakiau. Taip, aš jį nužudžiau. Kokią dieną? Dvidešimt septintą … Kelintą valandą? Trys ketvirčiai po vidurnakčio (dar dabar matau laikrodžio rodyklę …) … Nukabinau jo šautuvą, kabėjo ant sienos po veidrodžiu … Ne! Gal nebuvau visai tikra, kad jis užtaisytas. Bet buvo užtaisytas. Nuspaudžiau gaiduką, kai jį palietė vamzdis. Jis vos ant manęs neužgriuvo. Mano batai buvo pilni kraujo, – nuploviau juos baloje. Namie, dubenyje išskalbiau kojines … štai! Ar dabar patikėjai? – paklausė ji nuoširdžiai įsitikinusi. – Nori dar *kitų* įrodymų? (Jų, beje, nė vieno nepateikė.) Turėsi, tik paklausinėk.

Neįtikėtinas dalykas! Galė nė akimirkos neabejojo, kad ji sakė tiesą. Patikėjo iš pat pirmų žodžių, nes jos žvilgsnis sakė daugiau negu lūpos. Tačiau iš pradžių jo nustebimas buvo toks didelis, jog paralyžiavo siaubą, kurio pirmuosius požymius meilužio veide Mušetė jau įžvelgė. Kai bailio sielvartas tampa paroksizmu ir neprasiveržia į išorę, tuomet šimteriopai įsiaudrina vidiniai instinktai, suteikdami pusiau apsvaigusiam žvėriui kone neribotą galią slapukauti, meluoti. Ne baimė prieš nusikaltimą prikaustė Galė prie žemės, bet žaibu tvykstelėjusi mintis, kad jis visiems laikams susietas su savo siaubingąja meiluže ne kaip nusikaltimo, o kaip paslapties bendrininkas. Kaip neišsidavus pačiam, atskleisti šią paslaptį? Kadangi jau per vėlu užgniaužti jos prisipažinimą, jis pasakys „ne". Kaip kitaip išsigelbėti?.. Ne! Nors ir akivaizdu, dar kartą ne! Ne! Ne! Ne!

Ne! – riaumojo baimė. Jis jau norėjo trenkti šiuo „ne" it suspaustu kumščiu per baisias kaltinančias lūpas ... Tiktai ... tiktai ...Tyrimas baigtas, nusikaltimo nerasta ... Tiktai ar jis viską žino? Gal Mušetė dar slepia kokį įrodymą? Tegu viską iškloja, tada jis galės atremti smūgį: įprastas teisėjų atkaklumas, nusikaltimo ypatingumas, prisiminimą apie žmogų, kurio kadaise bijojo ir nemėgo, jau dengianti užmarštis, Malorčių šeimos autoritetas, be to, gydytojo parlamentaro liudijimas, – viso to pakanka, kad nutrauktų bet kokias teismo abejones. Mušetės egzaltacija, pykčio sukelti kliedesiai išties davė pagrindą manyti, jog jai gresia beprotybės priepuolis. Beje, Galė nė kiek neabejojo, jog jis netruks prasidėti ... Bet ką gi dar pasakys – sveiko proto ar pamišusi – klastingoji, kol paskui ją neužsitrenkė siautėjančių pamišėlių palatos durys? Nors vargšo galvoje žaibiškai šmėkščiojo prieštaringos mintys, pasitelkęs kaimiečio gudrumą, jis be jokios ironijos tarė:

– Nenorėjau tavęs supykdyti ... Neteisiu tavęs už tai, ką padarei, jei išties tai padarei.

Penkiolikinių mergaičių suvedžiojimas – rizikingas amatas ... Išklausinėsiu tave, nes pati to prašai. Kalbiesi su draugu ... nuodėmklausiu. (Jis prieš savo valią prakalbo tyliu nerimastingu balsu.) ... Vadinasi, naktį iš dvidešimt šeštos į dvidešimt septintą tu nenakvojai namie?

– Dar klausi!

– O ką tavo tėvas?

– Žinoma, miegojo! Nereikia ypatingos gudrybės, kad išeitum iš namų ir niekas tavęs nepamatytų!

– O grįžti?

– Aišku, ir grįžti! Trečią valandą ryto jo ir griausmai nepažadintų.

– Bet kitą dieną, brangute, kai jie sužinojo?..

– Kaip ir visi, manė, kad tai savižudybė. Tėtė mane pabučiavo. Išvakarėse buvo susitikęs su ponu markizu. Ponas markizas nieko neprisipažino. „Vis dėlto jis išsigando“, – pasakė tėtė ... Ir dar pridūrė: „O dėl bamblio ką nors sugalvosime, Galė ilgos rankos“. Norėjo su tavimi pasitarti, bet aš nepanorau.

– Tai tu nieko neprisipažinai?

– Ne!

– O iškart ... po to, ką padarei ... pasislėpei?

– Tik nubėgau prie balos nusiplauti batelių.

– Nieko nepaėmei, nieko neišsinešei?

– Ką galėjau paimti?

– Ką padarei su bateliais?

– Kartu su kojinėmis sudeginau krosnyje.

– Mačiau ... apžiūrėjau lavoną, – tęsė Galė. – Akivaizdi savižudybė. Šauta iš taip arti!

– Taip, po smakru, – patvirtino Mušetė. – Aš daug mažesnė už jį, o jis ėjo tiesiai į mane ... nebijojo.

– Ar ... velionis turėjo kokių nors daiktų ... laiškų?..

– Laiškų! – Mušetė paniekinamai gūžtelėjo pečiais. – O kam?

– Atrodo įtikinamai, – tarė sau Galė ir nustebęs išgirdo savo paties balsą garsiai.

– Matai! – džiūgavo Mušetė. – Buvau visiškai įsitikinusi! Dabar ji, tavo Zeleda, gali ateiti, pamatysi! Būsiu kukli kaip šventas paveikslėlis. „Labą dieną, Žermena“ (Atsistojo ir padarė reveransą prieš veidrodį.) Laba diena, ponia ...

Tačiau Kampanės gydytojas jau nebepajėgė ilgiau tvardytis. Jį kausčiusi baimė staiga atsileido, ir jis išliejo savo klastą

kaip kad nuo šunų ištrūkęs žvėris pagaliau pasijunta laisvas ir išlieja šlapimą.

– Tu pamišėlė, merguželė, – pasakė jis giliai atsidusęs.

– Ką? – sušuko Mušetė. – Tu ...

– Netikiu nė vienu tavo žodžiu.

– Gali nekartoti, – prakošė ji pro dantis.

Jis šypsodamas mostelėjo ranka lyg norėdamas ją nuraminti.

– Klausyk, Filogonai, – pratęsė ji maldaujamu balsu (jos veidas mainėsi greičiau negu balsas). – Ką tik pamelavau. Dėjausi narsuole. Tikrai, per šį baisų melą nebegaliu nei gyventi, nei alsuoti, dienos šviesos nei regėti. Štai dabar viską pasakiau! Prisiek, kad viską!

– Tau prisisapnavo slogus sapnas, Mušete.

Ji vėl ėmė maldauti:

– Tu išvesi mane iš proto. Jei imčiau ir tuo abejoti, tuomet kuo man tikėti? Bet ką čia kalbu, – pertraukė save pačią šįkart veriamu balsu. – Nuo kada atsisakoma tikėti save kaltinančiu ir atgailaujančiu žudiku? Nes aš gailiuosi!.. Taip ... taip ... Aš atgailausiu, aš, kuri su tavimi kalba. Ir jei manim netikėsi, eisiu ir visiems papasakosiu savo sapną, garsųjį sapną! Tavo sapną!

Ji pratrūko juoktis. Galė atpažino šį juoką ir išblyško tartum lavonas.

– Aš per toli nuėjau, – sumikčiojo jis. – Gerai, Mušete, gerai, daugiau apie tai nešnekėsim.

Ji nusileido ir ėmė kalbėti tyliau.

– Išgąsdinau tave, – pasakė.

– Truputį, – atsakė jis. – Tu dabar tokia nervinga, tokia impulsyvi ... Gana apie tai. Dabar man viskas aišku.

Ji krūptelėjo.

– Šiaip ar taip, tau nėra ko bijoti. Aš nieko nemačiau, nieko negirdėjau. Beje, – neapdairiai pridūrė jis, – nei aš, nei kas nors kitas ...

– Taigi?

– Taigi, nepaisant to, ar tavo istorija teisinga, ar ne, ji vis tiek atrodo sapnas...

– Ką nori tuo pasakyti?

– Kas matė tave išeinančią iš namų? Kas matė, kaip tu grįžai? Kur įrodymai? Nei vieno liudininko, nei vieno daiktinio įrodymo, jokio raštelio, nei vieno kraujo lašo ... Įsivaizduok, kad aš pats save apkaltinu. Būsime abu labu tokiu, mažyte. Jokių įrodymų!

Tada ... Tada jis pamatė, kaip Mušetė priešais jį atsistojo, – ji nebuvo mirtinai išblyškusi, ne, priešingai, jos kakta, skruostai ir kaklas buvo skaisčiai raudoni, o po plona smilkinių oda ryškėjo melsvos venos. Suspausti kumšteliai jam dar grasino, bet vargšės mergaitės akyse atsispindėjo baisinga neviltis, nenusakomas prašymas pasigailėti. Paskui užgeso ir ši paskutinė šviesa, jos akyse virpėjo vien kliedesys. Ji išsižiojo ir ėmė šaukti.

Čia pritylanti, čia vėl šaiži nesiliaujanti antžmogiška aimana pasklido namelyje, kuriame jau buvo girdėti neaiškus ūžesys ir skubūs žingsniai. Kampanės gydytojas iškart atstūmė tolyn nuo savęs gležną sustingusį kūnelį ir dabar stengėsi užspausti šitą burną, nuslopinti riksmą. Jis kovojo su šiuo riksmu kaip žudikas kovoja su tebeplakančia gyva širdimi. Jei kartais po jo ilgomis rankomis būtų atsidūręs Žermenos virpantis kaklas, ji būtų buvusi nebegyva, nes kiekvienas pakvaišusio bailio judesys buvo panašus į žudiko. Bet jis vaitodamas sugniaužė tik

mažą žandikaulį, ir jokia žmogiška jėga nebūtų privertusi atpalaiduoti raumenis ... Zeleda ir Timoleonas įžengė vienu metu.

– Padėkite man! – ėmė maldauti Galė. – Panelė Malorti ... nesuvaldomos beprotybės priepuolis ... sunkus atvejis ... Dėl Dievo, padėkit!..

Timoleonas sugriebė Mušetės rankas ir prispaudė sukryžiuotas prie kilimo. Kiek padvejojusi, ponia Galė čiupo už kojų. Kampanės gydytojas, kurio rankos pagaliau buvo laisvos, užmetė ant pamišėlės veido eteriu sumirkytą nosinę. Iš pradžių kiek pritilusi, baisi aimana galų gale visai liovėsi. Nugalėta mergaitė neteko sąmonės.

– Bėk, atnešk paklodę, – pasakė Galė žmonai.

Į ją suvyniojo bejausmį panelės Malorti kūną. Timoleonas išlėkė pranešti aludariui. Tą patį vakarą Žermena automobiliu buvo nugabenta į daktaro Diušemeno psichiatrijos ligoninę. Po mėnesio ji išėjo iš ten pagimdžiusi negyvą kūdikį ir visai pasveikusi.

PIRMOJI DALIS

Nevilties pagunda

I

– Brangus kanauninke, senas drauge, – apibendrino abatas Demanžas, – ką dar jums pasakyti? Šiandien man sunku laikyti jūsų abejones pagrįstomis ir vis dėlto šitas nuomonių nesutapimas mane slegia ... Sakyčiau, savo įžvalgumą eikvojate niekams, jei pakankamai nežinočiau apie jūsų apdairumą bei tvirtybę ... Šiaip ar taip, teikiate per daug reikšmės jaunam netašytam kunigui ...

Abatas Menu-Segrė sužvarbęs truktelėjo apklotą ant kelių ir, nieko neatsakęs, ištiesė rankas židinio link. Tada, ilgokai patylėjęs, su kažkokia slapta klasta, nuo kurios akimirką blykstelėjo akys, pareiškė:

– Iš visų senyvo amžiaus sunkumų patirtis nėra pats mažiausias, tad man norėtųsi, kad jūsų minimas apdairumas niekada neužgožtų tvirtybės. Žinoma, samprotavimams ir prielaidoms nėra ribų, tačiau gyventi – tai visų pirma rinktis. Sutikite, mielas drauge, – seni žmonės klaidų bijo mažiau negu rizikos.

– O, dabar jus atpažįstu! – švelniai tarė abatas Demanžas. – Jūsų širdis beveik nepasikeitė! Regis, girdžiu kaip Sen Siulpiso kieme su vargšu de Lantivy diskutuojate apie mistikes benediktines – šventąją Gertrūdą, šventąją Matildą, šventąją

Hildegardą ... Prisimenat, kaip jis jums pasakė: „Ką čia man šnekat apie trečią mistinę būseną? Iš visų šių ponų esate pats didžiausias smaližius ir dabita!“

– Prisimenu, – atsakė Kampanės klebonas. Jo paprastai toks ramus balsas nepastebimai virptelėjo. Sunkiai pasukęs pagalvėse skendinčią galvą į jau tamsos gaubiamą erdvų kambarį, žvilgsniu parodė į širdžiai brangius baldus:

– Reikėjo atsikratyti, – pratarė, – visada reikia atsikratyti.

Bet jo balsas iškart sutvirtėjo, ir tuo pačiu provokuojančiu tonu, kokiu mėgdavo trikdydamas savo didžią sielą iš savęs pasišaipyti, pridūrė:

– Nėra nieko geresnio už reumato priepuolį, kad suvoktum, kas yra laisvė ir pajustum jos skonį.

– Grįžkim prie mūsų globotinio, – nedrįsdamas pažvelgti į seną draugą staiga atžariai tarė abatas Demanžas. – Penktą valandą turėsiu jus palikti. Mielai su juo pasimatyčiau.

– O kam? – ramiai paklausė abatas Menu-Segrė. – Iki šios dienos užtektinai į jį esame prisižiūrėję! Jis išpurvino mano vargšą senąjį Smirnos kilimą ir vos nesulaužė visų brangiausios ir trapiausios kėdės kojelių, ant kurios kaip paprastai sumanė užsiropšti ... Ko dar iš jo reikia? Gal norite jį pasverti, išmatuoti kaip kokį šauktinį?.. Tiek to, susitikit su juo, jei taip norit. Vienam Dievui težinoma, kaip šis juodai apsitaisęs drimba vertė mane ištisą savaitę sielotis dėl dailių mažmožių, kuriuos taip kvailai esu pamėgęs!

Vis dėlto abatas Demanžas pernelyg gerai pažinojo savo jaunystės bičiulį, kad jo nuotaika jį nustebintų... Kadaise jaunas būdamas magistro de Taržo ypatinguoju sekretoriumi, jis buvo gerai informuotas apie išbandymus, kuriuos vieną po

kito įveikė aiškus ir įžvalgus Menu-Segrė genijus. Nevaržoma, nepriklausoma dvasia, taip tariant, nenugalimas sveikas protas, tai, kas kartais taikoma pernelyg žiauriai ir ypač žeidžia jautrius žmones, nes abatas buvo rafinuotas ir mandagus, niekino abstrakčius sprendimus, karštai garbino patį aukščiausią dvasingumą, tačiau nesitaikstė su grynomis spekuliacijomis, iš pradžių kėlė vyskupo nepasitikėjimą. Dėl jaunojo Demanžo santūrios įtakos, o ypač dėl būsimo Kampanės dekano, tuo metu buvusio katedros vikaru, nepriekaištingų manierų jis pelnė, – deja, per vėlai, – malones žmogaus, kuris mielai leido kitiems jį vadinti paskutiniu kilmingu prelatu ir kuris po metų mirė, palikęs magistrui Papuenui, kultų ministro numylėtam kandidatui, gana abejotiną paveldą. Iš pradžių abatas Menu-Segrė mandagiai buvo nustumtas į šalį, paskui, kai per rinkimus į parlamentą deputatas liberalas, kuriam abatas parodė per maža uolumo, patyrė pirmąją nesėkmę, jis buvo atvirai nuvainikuotas. Daktaro radikalo Galė pergalė sudavė paskutinį smūgį jo dvasiškajai karjerai. Paskirtas Kampanės klebonu, – šio posto jam pavydėjo, – jis pasišventė ir ramiai tarnavo religijai, saugodamas taiką vyskupijoje, tuo tarpu abi partijos prieš jį sąmokslavo, o ministras pakaitomis su vyskupu jį tai skundė, tai smerkė. Šis žaidimas jam teikė pramogą, nes kaip niekas kitas mokėjo mėgautis šia nuotaikų permaina.

Paveldėjęs didelį palikimą, išmintingai tvarkėsi, visą jį pavedė savo dukterėčioms Segrė, tenkinosi mažu, nors gyveno kilmingai kaip didikas tremtinys, kuris perkelia į provincijos gilumą karaliaus dvaro manieras ir papročius, domisi kitų gyvenimu, bet nepiktžodžiauja, sumaniai kiekvieną prakalbina, apčiuopia paslaptį vien žvilgsniu, netyčia ištartu žodžiu,

šypsena, o paskui pirmas prašo tylėti, neišsiduoti, – visada nuostabiai taktiškas ir dvasingai orus, išskirtinis svečias, gurmanas iš mandagumo, progai pasitaikius šnekus iš nuolaidumo ir gailestingumo kitam, toks tobulai mandagus, jog į šiuos spąstus patekę paprasti dekanato klebonai visada laikė jį pačiu pakančiausiu žmogumi, kuris maloniai ir vienodai su visais elgiasi, yra įžvalgus, bet neužgauna, nes iš prigimties tolerantiškas, netgi skeptiškas ir gal šiek tiek įtarus.

– Mielas drauge, – švelniai tarė abatas Demanžas, – atpažįstu jus – nukreipėte į savo vikarą man skirtą smūgį. Širdies gilumoj kaltinat mane už nesupratimą, už šališkumą, gal dar už kažką? Išties maloninga per Kalėdas šitaip galvoti apie į pensiją išėjusį vargšą bičiulį, kuriam šįvakar prieš gulant į lovą iš meilės jums reiks dar tris mylias sukarti! Nejau tikrai galiu lengvabūdiškai spręsti apie dvejones, kurias man patikėjot?.. Kaip ir kadaise, jūsų įsitikinimas veržiasi visa pralaužt, sugniuždyt žmogų, tik dabar jūs gailestingesnis ... Reikalaujat nusistatymo, tačiau mano turimi duomenys ...

– Kas kalba apie duomenis! – pertraukė Kampanės dekanas. – Kodėl nepradėjus tyrimo, bylos? Kai svarbu laimėt ar pralaimėt mūšį, griebiamasi bet kokių po ranka pakliuvusių priemonių. Nekviečiau jūsų, kol pats nepasvėriau visų už ir prieš, bet kai esu įsitikinęs ...

– Žodžiu, norite, kad jums pritarčiau?

– Tikrai taip, – šaltai atsakė senas kunigas. – Iš prigimties esu įžūlokas, o mano dorybės tokios menkos, senatvė tokia baili, esu taip kvailai prisirišęs prie savo įpročių, manijų, netgi negalių, jog apsisprendimo akimirką būtinai privalau matyti draugo akis, girdėti jo balsą. Suteikėt man ir viena, ir kita. Puiku. Visa kita jau mano reikalas.

– Ak, kietakakti! – sušuko abatas Demanžas. – Norėtumėt man užčiaupti burną. Kai šiąnakt vėl būsiu toli nuo jūsų, su aklu tikėjimu melsiuos už jūsų ketinimus ir mano malda bus nuoširdesnė nei bet kada. O kol kas, – užmuškit mane, jeigu norit, – kad nuraminčiau sąžinę, trumpai išdėstysiu mūsų pokalbio esmę ir pasistengsiu padaryt išvadą. Leiskite man pasakyti! Leiskite pasakyti! – sušuko jis pamatęs nekantrų Kampanės klebono mostą, – netrukdysiu jūsų ilgai. Minėjau bylos duomenis. Taigi grįžtu prie to paties. Žinoma, neteikiu ypatingos reikšmės pažymiams seminarijoje ...

– Kuriam galui prie to grįžti? – paklausė abatas Menu-Segrė. – Jie vidutiniški, gan vidutiniški, vienas Dievas težino, kas dėl to kaltas – mokinys ar mokytojas!.. Bet štai magistro Papueno laiško ištrauka, kurios jums dar neperskaičiau ... Tik teikitės paduoti man piniginę – ji ten, ant rašomojo stalo krašto – ir šiek tiek pristumkite lempą.

Iš pradžių jis su šypsniu lūpose peržvelgė laišką, laikydamas jį prie pat trumparegių akių.

„Nedrįstu jums siūlyti, – pradėjo jis, – *vienintelio man likusio neseniai įšventinto kunigo, kurį nusiunčiau pas arkivyskupą ir su kuriuo arkivyskupas nežino ką veikti. Be abejo, jis apdovanotas daugybe dorybių, kurias menkina keistas šiurkštumas ir užsispyrimas; jis neišauklėtas ir blogų manierų, didžiai pamaldus, bet tai rodo daugiau uolumą negu išmintį, trumpai tariant, dar gana netašytas. Bijau, kad toks žmogus kaip jūs* (čia įterptas įprastas vyskupo ironiškas posakis) ... *Bijau, kad toks žmogus kaip jūs negalės prisitaikyti prie laukinio, kuris prieš savo norą dvidešimt kartų per dieną jus įskaudins".*

– Ką jam atsakėte? – paklausė abatas Demanžas.

– Maždaug taip: nesvarbu prisitaikymas, monsinjore, pakaks, jei turėsiu iš jo naudos, – ar kažką panašaus.

Jo balse skambėjo klastinga pagarba, gražios akys juokėsi – buvo ramios, tačiau įžūlios.

– Pagaliau, – atšovė nekantriai senas kunigas, – pats pripažinot, kad vaikinas tikrai yra toks, kaip jį apibūdino.

– Blogesnis, – sušuko Kampanės dekanas, – tūkstantį kartų blogesnis! Beje, jį matėte. Aišku, jo buvimas tokiame patogiame name nesutaikomas su sveiku protu. Spręskite patys: senam kanauninkui jau gana rudens lietų, lygiadienio vėjo, kuris sukelia reumatą, perkaitusios krosnies, kuri dvokia verdančiu lajumi, lankytojų purvinų batų ant kilimų ir vėlyvos rudeninės medžioklės salvių ... Mano amžiuje lauki Viešpaties Dievo turėdamas viltį, jog jis įžengs paprastą savaitės dieną ir nieko nesutrikdys ... Deja, įžengė ne Viešpats Dievas, o aukštas plačiapetis vaikinas, kupinas naivios geros valios, kad net norisi dantimis griežti, ir dar nepakenčiamesnis, nes yra santūrus, – slepia raudonas rankas, stengiasi nekaukšėti geležimi kaustytais batais, švelninti balsą, kuris labiau tinka varinėti arkliams ir jaučiams ... Mano seteriukas su pasibjaurėjimu jį apuosto, o tarnaitė pavargo valydama dėmes ir lopydama vienintelę iš jo dviejų sutanų, kuri dar šiek tiek padoriau atrodo... Išsiauklėjimo nė per nago juodymą. Mokslo vos pakanka, kad pakenčiamai skaitytų brevijorių. Šv. Mišias, žinoma, aukoja su pagirtinu pamaldumu, bet taip iš lėto, taip uoliai ir nerangiai, jog stebint iš klauptų, mane išpila prakaitas, o juk ten velniškai šalta! Vien nuo minties, kad turės iš sakyklos kreiptis į tokius rafinuotus klausytojus kaip mūsiškiai, jis darosi toks nelaimingas, jog nedrįstu jo versti, tad ir toliau kankinu savo

vargšelę gerklę. Ką jums dar pasakyti? Ištisą dieną kaip koks valkata lekioja purvinais keliais, siūlo pagalbą vežikams, įsivaizduoja šiuos ponus išmokysiąs dieviškąją didybę ne taip skaudžiai žeidžiančios kalbos, o iš tvartų atsineštu kvapu trikdo pamaldžius tikinčiuosius. Pagaliau man iki šiol dar nepavyko jo išmokyti grakščiai pralošti triktrako partiją. Devintą valandą jį jau apima mieguistas svaigulys, tad privalau atsisakyti šios pramogos ... Norite, kad dar daugiau pasakyčiau? Ar jau gana?

– Jei šitai bendrais bruožais pranešėte vyskupijai, tai man jo gaila, – padarė paprastą išvadą abatas Demanžas.

Kampanės dekano šypsena iškart dingo, o veidas – visada nepaprastai judrus – suakmenėjo.

– Reikėtų manęs pagailėti, mano drauge ... – pasakė jis.

Jo balse skambėjo toks kartėlis, tokia nenumaldoma viltis, kad staiga atsiskleidė visa jo senatvė, erdvaus kambario tyla padvelkė mirties didybe.

Abatas Demanžas paraudo.

– Mano drauge, ar tai šitaip rimta? – paklausė jis jaudinamai sumišęs, apimtas išties stebinančio draugystės jaudulio. – Bijau, jog būsiu pats to nežinodamas jus įžeidęs.

Bet Menu-Segrė jam atšovė:

– Mane įžeidėt? Tai aš kaip kvailys jus įskaudinau. Nepainiokim savo niekingų reikalų su dieviškaisiais.

Jis akimirką kitą kaupėsi, bet nesiliovė šypsojęsis.

– Aš per daug protingas, tai mane žudo. Geriau užsiimčiau kuo nors, užuot sukęs jums galvą mįslėmis ir mėgavęsis jūsų sutrikimu. Ak, mano drauge, Dievas mums taip pat užmena mįsles ... Ramiai gyvenau arba, tiesą tariant, visai maloniai

buvau bebaigiąs savo gyvenimą ... Bet štai pasirodo šis drimba, nesusimąstydamas visa sujaukia, neduoda man ramybės. Vien jo buvimas verčia mane rinktis. Tokia sunki užduotis, kai stingstantis kraujas vos varinėjasi gyslomis, yra didelis ir stiprus išbandymas.

– Jei yra taip, kaip sakote, – atsakė abatas Demanžas, – tuomet pasakysiu tik tiek: kaip senas bičiulis reikalauju, kad leistumėte drauge su jumis nešti šį kryžių.

– Per vėlu, – paprieštaravo vis dar šypsantis Kampanės klebonas. – Aš nešiu jį vienas.

– ...Bet, tiesą sakant, sąžiningai prisipažinsiu, – tęsė abatas Demanžas, – neįžvelgiau šiame jauname kunige nieko, kas galėtų kelti nerimą tokiam žmogui kaip jūs. Tai, ką apie jį sužinojau, mane pribloškė, bet neįtikino. Tokie ypač uolūs vikarai yra įprastas dalykas, jie sukurti sunkesniems darbams, tad pirmaisiais kunigystės metais eikvoja fizinių jėgų perteklių, kuris seminarijoje buvo tramdomas ...

– Daugiau nė žodžio! – sušuko juokdamasis abatas Menu-Segrė, – jaučiu, jog imsiu jūsų nekęsti. Gal manot, jog apie tai nepagalvojau? Norom nenorom stengiausi ...Kas be kovos pasiduoda aukštesnei galiai, kurios savyje nejaučia, kuri lieka jums svetima? Mane atstumia negrabi jėga, jokiu būdu neužkibsiu ant tokio šiurkštaus masalo. Iš tiesų juk nesu boba! Mūsų laikais, mano drauge, ir mes buvom atžarūs, kad ir ką būtų manę mulkiai ... Bet šis atvejis kitoks.

Mažumėlę padvejojęs, šis senas kunigas irgi paraudo.

– Neištarsiu šio žodžio, pats nežinau, ko su baime iš jūsų laukiu, nuo ko man prieš laiką spaudžia širdį. Ak, mano drauge, buvau ramus, susitaikiau, nuolankumas man buvo saldus.

Niekada netroškau garbės, man malonu ne valdyti, o įsakinėti. Norėjau būti tikrai naudingas. Tiek to, baigta, buvau pernelyg pavargęs. Intelekto niekšybė, nepasitikėjimas ir neapykanta viskam, kas didinga, ir tai šie nelaimingieji vadina apdairumu, pripildė mano sielą kartėlio. Mačiau, kaip it medžiojamą žvėrį persekioja kilnų žmogų, kaip gniuždomos didžios sielos. Tačiau sumaištis, netvarka man kelia siaubą, mėgstu autoritetą, hierarchiją. Laukiau, kad kas nors iš šių nepripažintųjų nuo manęs priklausytų, kad būčiau už jį atsakingas prieš Dievą. To man nebuvo duota, aš netekau vilties. Ir staiga ... kai mane apleido jėgos ...

– Jūs žiauriai nusivilsite, – iš lėto pratarė abatas Demanžas. – Kitam ši apgaulė nebūtų tokia pavojinga, bet jums! Gerai žinau, kad jūs visada iki galo atsiduodate. Apversite aukštyn kojomis savo gyvenimą ir, bijau, gyvenimą šio vargšo prasčioko, kuris seks jumis jūsų nesuprasdamas ... Tačiau jūsų akys spindi Viešpaties ramybe.

Jis atsainiai mostelėjo ranka parodydamas, jog nori baigti šį keistą pokalbį. Abatas Menu-Segrė jį suprato.

– Laikas bėga, – pasakė jis išsitraukdamas laikrodį. – Apgailestauju, kad negalėsite su manim praleisti Kalėdų nakties ... Rasite vežime didelį butelį senos degtinės. Liepiau jį rūpestingai suvynioti, bet kelias blogas, tad būkit atsargus, saugokit.

Staiga jis liovėsi kalbėjęs. Du seni kunigai tylomis susižvalgė. Kelyje pasigirdo sunkūs ritmiški žingsniai.

– Atleiskite, – pagaliau pratarė aiškiai sunerimęs Kampanės klebonas. – Turiu paklausti, ar mano kolega d'Edlinas baigė klausyti išpažinčių ir ar viskas parengta naktinėms

apeigoms ... Tik gal galėtumėt paduot man ranką? Eime per svetainę, palydėsiu jus iki vežimo.

Jis paspaudė skambučio mygtuką, pasirodė tarnaitė.

– Paprašykite poną Donisaną, kad ateitų atsisveikinti su ponu abatu Demanžu, – sausai paliepė jis.

– Pone abate, – sumikčiojo tarnaitė, – man rodos ... Man rodos, ponas abatas vargu ar galės ... bent jau dabar ...

– Negalės?

– Matote ... stogdengiai ... Na, stogdengiai kalbėjo, kad nebaigs darbo ... kad ateis po Naujųjų metų ...

– Mūsų varpinę tikrai reikia remontuoti, – paaiškino Kampanės dekanas. – Per rudens lietus vos neįgriuvo senas rentinys, turėjau kreiptis į Morvero rangovą, trumpai tariant, gan pavojingam darbui pasamdyti vietinius neįgudusius dailides. Ponas Donisanas ...

Jis pasisuko į tarnaitę ir tuo pačiu tonu pasakė:

– Paprašykite jį nulipti ir ateiti kaip stovi. Tai visai nesvarbu...

– Ponas Donisanas, – pratęsė jis senai moteriškei išėjus, – paprašė manęs leidimo jiems padėti ... O jeigu jis padeda, tai iš visų jėgų! Praėjusią savaitę mačiau jį vieną rytą ant kopėčių viršaus – nuskurusių kelnių klešnės nuo lietaus prilipusios prie kelių, tarp vėjo gūsių buvo girdėti, kaip jis šūkauja ir įsakinėja, vadovauja keliant sijas. Tikriausiai tokiame aukštyje jis jautėsi patogiau nei seminarijoje per trimestro egzaminus ... Aišku, šiandien jis ir vėl ten.

– Kam jį kviečiat? – paklausė abatas Demanžas. Kam jį žeminti? Kam?

Abatas Menu-Segrė prapliupo kvatotis ir uždėjęs plaštaką ant draugo rankos pasakė:

– Man patinka, kai judu susitinkate. Mėgstu žiūrėti, kai susiduriat akis į akį. Greičiausiai čia slypi šiek tiek mano gudrybės. Bet tai tikriausiai paskutinis kartas, be to, ši gudrybė slepia itin karštą ir švelnų jausmą, už kurį privalau jums dėkoti – tai Dievo gailestingumas, jo dieviškoji palaima. Kokia ši malonė stipri ir kokia subtili, kaip plačiai ji apglėbia gamtą ir skirtingais keliais, be jokios prievartos, švelniai suvienija jūsų abiejų sielas vienintele tikra meile! Trumpai tariant, velnio klasta ir painios žabangos tuomet pasirodo tokios bergždžios!

– Sutinku su jumis, – pasakė abatas Demanžas. – Dar kartą atleiskite, nes tai, ką pasakysiu, jums pasirodys nuvalkiota tiesa. Man rodos, kad geros valios krikščionis dangaus šviesos nušviečiamas savaime, kaip kad vandenyje neskęsta žmogus, jeigu jis ramus ir tolygiai išlaiko savo kūno tūrio ir svorio proporciją. Taip – išskyrus tam tikrus keistus likimus – vaizduojuosi mūsų šventuosius galingais ir švelniais milžinais, kurių antgamtinė jėga harmoningai kaupiasi pagal tam tikrą matą ir ritmą, ko mes iš nežinojimo nepajėgiame suvokti, nes jaučiame tik kliūties aukštį ir negalime spręsti apie šuolio apimtį bei dydį. Naštą, kurią vos panešame griežsaid dantimis ir raukydamiesi, atletas pakelia it plunksnelę, – jo veide nesuvirpa nė vienas raumuo, o jis pats šypsosi ir atrodo nė kiek nepavargęs ... Žinau, jūs, be abejo, man prieštarausite, remsitės savo globotinio pavyzdžiu ...

– Štai ir aš, pone kanauninke, – pasigirdo už jų žemas ir stiprus balsas.

Jiedu abu vienu metu atsisuko. Ten iškilmingoje tyloje stovėjo žmogus, kuris vėliau taps Liumbro klebonu. Ant tamsaus

vestibiulio slenksčio ištįsęs jo šešėlio siluetas iš pradžių pasirodė milžiniškas, bet, užsivėrus durims, apšviesta anga dingo ir jis staiga sumažėjo, pasidarė kone menkutis. Prie įėjimo greitomis nubraukti grubūs geležimi kaustyti batai dar buvo balkšvi nuo kalkių skiedinio, kojinės ir sutana aptaškyti purvu, o už diržo užkištos plačios plaštakos žemėtos. Veidu, kurio blyškumas, palyginti su vėjo nugairintu raudonu kaklu, buvo ryškus, sruveno su vandeniu sumišęs prakaitas, nes, ponui Menu-Segrė netikėtai pakvietus, jis nulėkė į savo kambarį nusiprausti. Jo kasdienių drabužių netvarką, o tiksliau tariant, nešvarą, dar labiau paryškino tai, jog jie keistai nesiderino su nenatūraliai stangria nauja vatinuke, kurią užsitempdamas jis taip jaudinosi, kad viena rankovė juokingai užsirietė, – iš jos kyšojo it vynuogienojas gyslotas riešas. Gal todėl, kad jį galutinai sutrikdė ilgas kanauninko ir jo svečio tylėjimas, o gal todėl, kad buvo nugirdęs – kaip vėliau pamanė Kampanės dekanas – paskutiniuosius pono Demanžo žodžius, jo paprastai įsitempęs, netgi nerimastingas žvilgsnis staiga išreiškė tokį liūdesį, tokį veriantį nuolankumą, jog jo šiurkštus veidas netikėtai pasirodė nušvitęs.

– Be reikalo atsitraukėte nuo darbo, – apgailestaudamas tarė ponas Demanžas. – Matau, veltui negaištate laiko, nesibaidote darbo ... Vis dėlto esu patenkintas, kad galiu su jumis atsisveikinti.

Draugiškai linktelėjęs galvą, jis iškart pasisuko aiškiai apsimesdamas esąs abejingas. Kanauninkas jį palydėjo iki durų. Ant laiptų pasigirdo sunkūs vikaro žingsniai, – gal kiek sunkesni nei įprasta ... Lauke nuo šalčio sužvarbęs vežėjas pliaukšėjo botagu.

– Apgailestauju, kad turiu taip anksti jus palikti, – jau ant slenksčio pasakė abatas Demanžas. – Taip, norėčiau, *išties* norėčiau praleisti su jumis šią Kalėdų naktį. Bet palieku jus stipresniam ir giliau įžvelgiančiam negu aš, mano drauge. Senius daug ko gali išmokyti ne mirtis, o lopšyje gulintis kūdikis! Ir dar ***koks kūdikis!***.. Netruks prasidėti pasaulis.

Vienas šalia kito jiedu lipo nuo nedidelio priebučio. Iki pat dangaus tvyrojo garsais aidintis oras. Provėžose girgždėjo sniegas.

– Visąlaik visa prasideda! – Iki pat pabaigos, – staiga su nenusakomu liūdesiu tarė ponas Menu-Segrė.

Smelkiantis šiaurės vėjas jam nurausvino skruostus, mėlyni šešėliai apibrėžė akis, – bičiulis staiga susigriebė, jog jis dreba nuo šalčio.

– Argi galima šitaip! – sušuko abatas Demanžas. – Tokią naktį išeit be apsiausto, plika galva!

Šitoks Kampanės klebono išsiblaškymas geriau negu žodžiai bylojo apie jo begalinį sąmyšį. Bet dar didesnė buvo nuostaba – tiksliau tariant, tai nenusakomai apstulbino, – kai abatas Demanžas pirmą kartą – pirmą ir paskutinį kartą – pamatė švelniu artimo draugo veidu riedančią ašarą.

– Sudie, Žakai, – stengdamasis nusišypsoti pasakė Kampanės dekanas. – Jei esama kokių pranašiškų mirties ženklų, tai šitoks nukrypimas nuo namų įpročių, toks elementariausio atsargumo užmaršumas gana lemtingas ženklas ...

Juodviems nebuvo lemta daugiau susitikti.

II

Abatas Donisanas grįžo namo tik vėlyvą naktį. Laikydamas rankoje knygą, kurios visai neskaitė, abatas Menu-Segrė ilgai girdėjo ritmingus vikaro žingsnius šiam vaikštinėjant skersai išilgai kambarį. „Netrukus išmuš lemiamo pasiaiškinimo valanda“, – mąstė senas kunigas. Jis neabejojo, kad toksai pasiaiškinimas yra būtinas, tačiau iki šiol nesiryžo jo pradėti, nes buvo pernelyg išmintingas, kad leistų jaunam kunigui pirmam jį pradėti ir patirti visus šio žygio privalumus bei nepatogumus... Nurimo visi garsai, išskyrus šiuos monotoniškus žingsnius už storos sienos. „Kodėl būtent šiąnakt, o ne rytoj, ne vėliau? – tarė sau abatas Menu-Segrė. – Tikriausiai abato Demanžo apsilankymas man sudirgino nervus“. Tačiau stipriau ir įkyriau už bet kokius kitus motyvus jį jaudino nuojauta, jog turi įvykti kažkas ypatinga, neišvengiama, jo nerimas kas akimirką vis augo. Staiga sugirgždėjo koridoriaus durys.

Dukart pabeldė. Įžengė abatas Donisanas.

– Aš jūsų laukiau, mielas drauge, – paprasčiausiai pasakė abatas Menu-Segrė.

– Žinau, – nuolankiai atsakė kitas.

Bet netrukus pakėlė galvą, išlaikė dekano žvilgsnį ir nė kiek neužsikirsdamas tvirtai pareiškė:

– Privalau prašyti monsinjoro, kad mane atšauktų į Turkueną. Norėčiau, kad paremtumėte mano prašymą, nieko, ką apie mane žinote, nenuslėpdami, nė kiek manęs nesigailėdami.

– Palūkėkit ... palūkėkit ...– pertraukė jį abatas Menu-Segrė. – Pasakėte *privalau* prašyti? Privalau ... kodėl gi *privalote?*

– Parapijos kunigo pareigos pranoksta mano jėgas, – tokiu pat tonu atsakė abatas. – Tokios nuomonės buvo mano vyresnysis, manau, jog ir jums taip pat atrodo. Net ir čia kliudau gėriui. Paskutinis apylinkės kaimietis gėdytųsi tokio kunigo kaip aš, – nepatyrusio, nenuovokaus, nežinančio, kas yra tikrasis orumas. Kad ir kiek stengčiausi, vis tiek niekada negalėčiau tikėtis atsikratyti savo trūkumų.

– Nekalbėkime apie tai, – nutraukė jį Kampanės dekanas, – nekalbėkim, aš jus suprantu. Be abejo, jūsų graužatis pateisinama. Esu pasirengęs prašyti monsinjoro, kad jus atšauktų, bet šis reikalas gana keblus. Apskritai čia iš jūsų mažai ko reikalaujama. Bet sakote, kad ir tai jums per daug?

Abatas Donisanas nulenkė galvą.

– Nebūkite mažas vaikas! – suriko dekanas. – Be abejo, pasirodysiu jums griežtas, turiu toksai būti. Vyskupija pernelyg neturtinga, drauguži, kad galėtų maitinti dar vieną nereikalingą burną.

– Prisipažinsiu, – įstengė sulementi vargšas kunigas. – Tiesą sakant, dar nežinau ... Ketinau galų gale ... pasiieškoti ... pasiieškoti nors laikinos vietos vienuolyne ...

– Vienuolyne!.. Tokie kaip jūs, pone, vien apie tai ir tekalba. Reguliarioji dvasininkija Bažnyčiai daro garbę, pone, yra

jos atrama. Vienuolynas! Tai nėra poilsio vieta, ne prieglauda, ne ligoninė!

– Tai tiesa ... – norėjo atsakyti abatas Donisanas, tačiau pasigirdo tik neaiškus murmesys. Ryškiai raudoni skruostai, – nepaprastas susijaudinimas nepajėgė jų nubalinti, – virpėjo. Tai buvo vienintelis begalinio nerimo išorinis ženklas. Vis dėlto jau tvirtesniu balsu jis pridūrė:

– Tai ko norima, kad padaryčiau?

– Ko norima? – pakartojo Kampanės dekanas. – Štai pirmas jūsų ištartas žodis, kurį padiktavo sveikas protas. Jei prisipažinote, kad nesugebat vadovauti bei patarti kitam, tai kaip būsite geras teisėjas sau pačiam? Sūnau, Dievas ir jūsų vyskupas paskyrė jums mokytoją – ir juo esu aš.

– Taip, pripažįstu, – truputį padvejojęs pasakė abatas. – Vis dėlto maldauju jus ...

Jis nebaigė. Kampanės dekanas įsakmiu mostu jį nutildė. Smalsiai ir baimingai jis žiūrėjo į seną kunigą, paprastai tokį mandagų, bet dabar staiga tokį šaltą, nenumaldomą, taip tvirtai žvelgiantį.

– Reikalas rimtas. Vyresnybė leido jums priimti šventumo įžadus, man rodos, tam jai ryžtis nebuvo lengva. Kita vertus, jūsų nesugebėjimas, kaip ką tik prisipažinote ...

– Leiskite man, – tokiu pat prislėgtu balsu vėl prabilo nelaimingas kunigas. – Mano Dieve!.. Bet argi aš visiškai jau netinku kokiam nors apaštaliniam darbui pagal savo protą ir išgales? Laimei, mano fizinė sveikata ...

Jis nutilo susigėdęs dėl savo nepaprasto naivumo, kad prieš tokius iškalbingus motyvus iškėlė tokį apgailėtiną argumentą.

– Sveikata tai Dievo dovana, – griežtai pažymėjo abatas

Menu-Segrė. – Deja, žinau jos kainą geriau negu jūs. Jums duota jėga, nagingumas dirbant tam tikrus rankų darbus, be abejo, ne tokio aukšto pašaukimo, kokiam jus pakvietė Apvaizda, ženklas ... Tačiau, pasikliaujant patikimais pamokymais, niekada ne vėlu pripažinti nenoromis padarytą klaidą ... jums derėtų pabandyti ką nors nauja ... arba ... arba ...

– Arba? – išdrįso paklausti abatas Donisanas.

– Arba grįžti prie arklo, – šaltai užbaigė dekanas ... – Ir dar, gerai įsidėmėkite, kad kol kas palieku šį klausimą be atsakymo. Ačiū Dievui, nesate iš tų jautrių jaunuolių, kuriems tiesmukas žodis kelia vien išgąstį neteikdamas jokios naudos. Jūs dėl to nepamesite galvos. O aš tik atlikau savo pareigą, nors tai gali pasirodyti žiauru.

– Ačiū jums, – keistai sutvirtėjusiu balsu tyliai tarė abatas. – Vos prasidėjus šiam pokalbiui Dievas man suteikė stiprybės išgirsti iš jūsų lūpų žiaurią tiesą. Tad nejaugi nepadės man iki galo? Maldauju jus atsakyti į jūsų iškeltą klausimą. Kam turiu dar laukti?

– Mano Dieve ... – sumurmėjo staiga užkluptas abatas Menu-Segrė. – Prisipažinsiu, kelios savaitės apmąstymų ... Norėjau jums duoti laiko ...

– Kuriam galui, jei neprivalau ir, tiesą sakant, negaliu būti teisėjas sau pačiam? Noriu išgirsti jūsų nuomonę ir, kuo anksčiau, tuo geriau.

– Galimas daiktas, jog esate pasirengęs ją išgirsti, mielas drauge, bet vargu ar galėsite su ja beatodairiškai sutikti, – stengdamasis atrodyti žiaurus atsakė Kampanės dekanas. – Paprastai skatinimas to, ko bijai, rodo anaiptol ne drąsą, o silpnybę.

– Taip, žinau, sutinku! – sušuko abatas Donisanas. – Jūs teisus. Mane visą permatot. Kreipiuos į jūsų gailestingumą ... Ne, pone, netgi ne gailestingumo, o užuojautos vardan prašau man smogti paskutinį smūgį. Jaučiu, esu įsitikinęs, jog jį atlaikęs rasiu reikiamų jėgų ... Dar nėra taip buvę, kad Dievas nepakeltų ant žemės nublokšto vargdienio ...

Abatas Menu-Segrė nužvelgė jį veriamu žvilgsniu.

– Ar jūs tikras, kad esu galutinai įsitikinęs, kad neturiu jokių abejonių?

Abatas Donisanas papurtė galvą.

– Nereikia daug laiko, kad perprastumei tokį žmogų kaip aš, – pasakė jis, – jūs mane tik tausojate. Tad bent suteikite man tai, ko nusipelniau prieš Dievą, aš jums visiškai, absoliučiai paklūstu: liepkite, įsakykite! Nepalikite manęs nežinioj!

– Aš sutinku su jumis, – vos patylėjęs pastebėjo Kampanės dekanas, – galiu jus tik pagirti. Jūsų ketinimai geri, net išmintingi. Suprantu, kaip nekantriai stengiatės lemiamu smūgiu įveikti savo prigimtį. Tačiau žodžiai, kurių iš manęs laukiate, gali tapti gundymu ne pagal jūsų jėgas. Norite sužinoti nuosprendį, tebūnie. Ar vykdysit jį?

– Tikiuos, kad taip, – dusliu balsu atsakė abatas. Beje, ar būsiu kada nors geriau nei šiąnakt pasirengęs priimti ir nešti kryžių? Pats laikas. Taip, tėve, išmušė valanda. Esu ne vien nemokša kunigas, netašytas, nesugebąs sužadinti meilės. Mažojoje seminarijoje mokiausi tik vidutiniškai. Na, o aukštojoje seminarijoje visus galutinai išvarginau. Tik dėl pono Delanžo stebuklingo gailestingumo vadovybė leido mane įšventinti į diakonus ... Man stinga visko – proto, atminties, netgi stropumo ... Ir vis dėlto ...

Jis užsikirto, bet abatui Menu-Segrė davus ženklą prisivertė ir tęsė toliau:

– Ir vis dėlto dar nepajėgiau visai užgniaužti savyje tam tikro užsispyrimo ... atkaklumo ... Nuo teisėtos aplinkinių paniekos man sukyla ... toks atšiaurumas ... toks priešiškumas ... Tiesą sakant, įprastomis priemonėmis nepajėgiu to nugalėti ...

Jis nutilo lyg išsigandęs, jog per daug pasakė. Dekanas su kažkokiu keistu susidomėjimu įsmeigė į jį savo mažytes akis. Maldaujamu, kone beviltišku balsu abatas Donisanas užbaigė:

– Tad neatidėliokite vėlesniam laikui ... Dabar ... Patikėkit, šiąnakt ... jūs negalit žinoti ...

Abatas Menu-Segrė taip gyvai pašoko nuo fotelio, jog vargšas kunigas šįkart išblyško. Bet senasis dekanas atrodė susikaupęs, žengė pasiramsčiuodamas lazda keletą žingsnių lango link. Paskui staiga atsitiesė ir pasakė:

– Sūnau, jūsų nuolankumas mane jaudina... Turėjau jums pasirodyti žiaurus, toks ir vėl būsiu. Galėčiau nesunkiai pakreipti kalbą visai kitaip, tačiau meiliju kalbėti be užuolankų. Ką tik atsidavėt į mano rankas ... Bet ar žinote kokios tai rankos?

– Prašau ... – drebančiu balsu sumurmėjo abatas.

– Aš jums atsakysiu: *jūs atsidavėt į negerbiamo žmogaus rankas.*

Abato Donisano veidas buvo mirtinai išblyškęs.

– *Negerbiamo,* – pakartojo abatas Menu-Segrė. – Jums rodos, gyvenu čia lyg koks pasaulietis rantjė. Prisipažinkit! Jums gėda dėl to, kad beveik nieko neveikiu. Patirtis, už kurią mane liaupsina daugybė kvailių, jūsų akimis yra nenaudinga sieloms, bevaisė. Apie tai galėčiau šnekėti daugiau, bet pakaks.

Sūnau, tokiu rimtu atveju nėra ko smulkintis dėl gero išsiauklėjimo taisyklių, ar gerai apibūdinau jūsų jausmus?

Nuo pat pirmų šios keistos išpažinties žodžių abatas išdrįso pakelti į siaubingą seną kunigą apstulbusį žvilgsnį ir jo nebenuleido.

– Aš reikalauju atsakyti, – tęsė abatas Menu-Segrė, – laukiu, kad paklusite ir atsakysite. Turite teisę mane nušalinti. Šiuo atveju galiu būti jūsų teisėjas, bet anaiptol ne jūsų gundytojas. Atsakykite į mano klausimą paprastai: taip arba ne.

– Turiu atsakyti taip, – staiga ramiai pasakė abatas Donisanas. – Jūsų skirtas išbandymas man gan žiaurus: maldauju jo netęsti.

Bet tuo metu iš akių jam ištryško ašaros, tad vargu ar abatas Menu-Segrė išgirdo tyliai tariamus paskutinius žodžius. Vargšas kunigas griežtai priekaištavo sau už nedrąsų prašymą pasigailėti, nes laikė jį silpnumu. Tačiau po trumpos vidinės kovos prabilo:

– Atsakiau iš paklusnumo, tuo tarpu, be jokios abejonės, privalėjau tiktai laukti ir tylėti ... bet ... bet negaliu ... Dievas nereikalauja, kad leisčiau jums galvoti ... iš visos širdies sakau jums, tai buvo mintis ... nevalingas jausmas ... Sakau tai ne tam, – tęsė jis tvirtesniu tonu, – kad pasiteisinčiau: dabar žinote, koks atkaklus mano protas ... Taigi Apvaizda atvėrė jums mane visą ... O dabar ... O dabar ...

Mosikuodamas ore ilgomis rankomis, akimirką ieškojo į ką atsiremti. Paskui jo keliai sulinko, jis kaip pakirstas griuvo kniūbsčias.

– Vaikeli! – suriko abatas Menu-Segrė, jo balse suskambo nuoširdi neviltis.

Jis nerangiai nuvilko nejudantį kūną prie sofos ir didžiulėmis pastangomis užvertė ant jos. Tarp rusvų odinių pagalvių kaulėtas veidas dabar buvo išblyškęs it lavono.

– Na, na ... – murmėjo senasis dekanas stengdamasis atsegioti sutaną nuo podagros sustingusiais pirštais, tačiau sunešiota medžiaga pirma pasidavė jo pastangoms. Pro pravirą apykaklę pasirodė šiurkščios drobės marškiniai – ant jų buvo kraujo dėmės.

Plati įkritusi krūtinė vėl ėmė alsuoti. Staigiu judesiu dekanas apnuogino ją.

– Aš šitai įtariau, – pasakė jis skausmingai šypsodamasis.

Nuo pažastų iki liemens visas kūnas buvo įspaustas į šiurkščiai austą kietą ašutinį korsetą. Siaubingą aprėdą palaikantis siauras dirželis buvo taip stipriai suveržtas, kad abatas Menu-Segrė jį vos atrišo. Tuomet pasirodė skausmingos it šarmas ašutų trinties nudeginta oda; vietomis suiręs epidermis, kai kur pasidengęs plaštakos dydžio pūslėmis, virto vientisa žaizda, iš kurios sunkėsi kruvinas skystis. Šiuo skysčiu buvo persisunkusi bjauri pilkšvai ruda ašutinė, o ties raukšle šone iš gilesnės žaizdos lašėjo skaisčiai raudonas kraujas. Norėdamas sustabdyti kraujavimą nelaimingasis kaip įmanydamas užkimšo žaizdą kanapių pluoštu, – vos pašalinęs šią kliūtį, abatas Menu-Segrė skubiai atitraukė sukruvintus pirštus.

Vikaras atmerkė akis. Akimirką atidžiai apžvelgė kiekvieną šio nežinomo kambario kampą, o paskui, išvydęs pažįstamą dekano veidą, jo akys ėmė reikšti vis didėjančią nuostabą. Staiga jo žvilgsnis stabtelėjo ties plačiai prasegta sutana ir kruvinais baltiniais. Tuomet abatas Donisanas skubiai atsilošė ir užsidengė rankomis veidą.

Bet abatas Menu-Segrė kone motiniškai švelniai atitraukė jas nuo šiurkštaus veido.

– Mano mažyli, Viešpats nėra jumis nepatenkintas, – su nenusakoma gaida balse tyliai tarė abatas.

Tačiau jis iškart perėjo prie jam įprasto šiek tiek išdidžiai nuolankaus tono, kuriuo mėgo slėpti savo švelnumą:

– Abate, šią pragaro mašiną rytoj įmeskit į ugnį, privalot sumanyti ką nors geresnio. Dievas saugo mane, kad nešnekėčiau vien sveiko proto kalba: tiek laimėje, tiek ir nelaimėje dera šiek tiek beprotybės. Įspėju jus: peržengėt ribą – nepriekaištingas jaunas kunigas turi dėvėti baltus baltinius ... Kelkitės, – dar pasakė šis keistas senis, – prieikit arčiau. Mudviejų pokalbis dar nebaigtas, nors sunkiausia jau praeity ... Na, sėskitės čionai. Aš jūsų nepaleisiu.

Jis pasodino jį savo fotelyje ir vis dar kalbėdamas tarsi netyčia pakišo jam pagalvę po skaudama galva. Paskui pats atsisėdo ant žemos kėdutės, lyg bijodamas šalčio susisupo į vilnonį apklotą, akimirką susimąstė įbedęs žvilgsnį į židinį – matėsi kaip jo šviesiose drąsiose akyse šokinėja liepsna.

– Sūnau, – galiausiai prabilo jis, – jūsų nuomonė apie mane apskritai teisinga, bet dėl kai ko klystat. Deja, teisiu save daug rūsčiau nei įsivaizduojat. Atvykstu į uostą tuščiomis rankomis ...

Jis ramiai pažarstė degančias pliauskas.

– Jūs gan nepanašus į mane, – tęsė jis, – išvertėt mane it pirštinę. Kai prašiau jūsų monsinjoro, truputį paikai svajojau gauti ... na, taip ... niekuo nepasižymintį jauną kunigą, neturintį įgimtų silpnybių, į kurias pats esu palinkęs, kurį kaip įmanydamas mokyčiau tarnauti parapijai ... Viešpatie, kokią sunkią naštą užsikroviau gyvenimo pabaigoje! Bet buvau

pernelyg laimingas savo vienatvėje, kad ramiai baigčiau gyvenimą. Dievo nuosprendis, sūnau, privalo mus užklupti darbo įkarštyje ... Dievo nuosprendis!.. Bet ne aš jus, o jūs mane mokote, – pasakė jis ilgokai patylėjęs.

Išklausęs šią stebinančią kalbą, abatas Donisanas net nepasuko galvos. Atviros didelės akys nereiškė jokios nuostabos, ir tik iš jo krutančių lūpų Kampanės dekanas suvokė, jog jis meldžiasi.

– *Jie* nepajėgė įžvelgti Šventosios Dvasios brangiausios dovanos, – pridūrė jis. – *Jie* niekada nieko neįžvelgia. Dievas mus įvardija. Vardas, kurį nešiojame, tėra tik paskolintas vardas ... Sūnau, stiprybės dvasia yra jumyse.

Lauke it iškilminga žinia suskambo pirmieji trys į rytmečio maldą kviečią varpo dūžiai, bet jiedu neišgirdo. Sudegusios pliauskos švelniai biro pelenais.

– Ir dabar, – tęsė abatas Menu-Segrė, – ir dabar jūs man reikalingas. Ne, ne kiekvienas, aiškiai visa suvokdamas, būtų išdrįsęs kalbėti su jumis taip kaip aš šį vakarą kalbu. Tačiau taip reikia. Esam pasiekę tokį gyvenimo tarpsnį (ši valanda išmuš kiekvienam), kai pati tiesa akinamai nušvinta, kai kiekvienam iš mūsų pakanka tik išskėsti rankas, kad vienu šuoliu pakiltume iš tamsos į dieviškąją saulę. Ir tuomet žmogaus apdairumas pasirodo tesąs tik spąstai ir beprotybė. Šventumas! – sušuko senas kunigas didžiai susijaudinusiu balsu. – Tardamas šį žodį prieš jus, jums vienam, žinau, kaip jus skaudinu! Nes suprantat, ką jis reiškia: pašaukimą, kvietimą. Jums reikia kilti tenai, kur jūsų laukia Dievas, pasikelti arba žūti. Nesitikėkite žmonių pagalbos. Visiškai suvokdamas savo prisiimtą atsakomybę, paskutinį kartą patyręs jūsų paklusnumą ir tiesumą,

manau, jog gerai darau šitaip su jumis kalbėdamas. Suabejojęs ne tik savo jėgomis, bet ir Dievo jums nubrėžtais tikslais, atsidūrėte aklavietėje, o aš savo paties rizika grąžinu jus į tikrąjį kelią, atiduodu jus tiems, kas jūsų laukia – sieloms, kurių auka tapsite ... Telaimina jus Viešpats, mano sūnau!

Su šiais paskutiniais žodžiais abatas Donisanas atsistojo taip, kaip instinktyviai atsitiesia kareivis, pajutęs, jog jį kliudė kulka, o tada vėl parklumpa. Jo sustingęs veidas stipriais žandikauliais ir užsispyrėlio kakta, sučiauptos lūpos, blyškios akys bylojo kankinamą dvejonę; žvilgsnis ilgai klaidžiojo niekur nesustodamas. Paskui šis žvilgsnis apsistojo ties kryžiumi ant sienos, tada iškart įsmigo į abatą Menu-Segrė ir, regis, staiga užgeso. Dabar dekanas įžvelgė jame vien aklą nuolankumą, didinga šviesa nušvietusį šią dar vis sukrėstą tragišką sielą.

– Prašau leidimo išeiti, – dar netvirtu balsu paprastai pasakė būsimasis Liumbro klebonas. – Klausydamasis jūsų maniau išties pasiduosiąs sąmyšiui bei nevilčiai, bet dabar visa baigėsi ... Manau... manau, kad ... esu toks ... kokio norėtumėt ... ir ... Ir kad Dievas neleis, jog būčiau gundomas ne pagal mano jėgas.

Tai pasakęs, jis pasišalino, paskui jį dabar jau tyliai užsivėrė durys.

* * *

Nuo tada abatas Donisanas pajuto ramybę, keistą ramybę, kurios iš pradžių nedrįso analizuoti. Buvo sutraukyti visi jo veiksmus kaustę arba jiems trukdę ryšiai. Šis nepaprastas žmogus, kurį ilgus metus buvo apraizgęs nematomas vyresniųjų nepasitikėjimo ir bailumo tinklas, pagaliau išsiveržė į laisvę ir išskleidė sparnus. Priešais jį griuvo kiekviena sutikta

kliūtis. Po kelių savaičių šios, dabar jau neslopinamos, valios pastangos išlaisvino ir jo protą. Naktimis jaunas kunigas ryte rijo knygas, kurias kadaise su neviltim buvo užvertęs, o dabar didžiulėmis pastangomis stengėsi perprasti. Abatą Menu-Segrė šitoks atkaklumas stebino tartum stebuklas. Būtent tada ėmė suvokti ir gilią Šventųjų knygų prasmę – tai ne iškart atsispindėjo jo kalboje, kuri visada būdavo paprasta ir kasdieniška, tačiau maitino jo mintį. Po dvidešimties metų jis magistrui Lerediu klastingai pabrėžė: „Tais metais aš miegojau septynis šimtus trisdešimt valandų..."

– Septynis šimtus trisdešimt?

– Taip, kas naktį po dvi valandas ... Ir dar, tarp mūsų kalbant, šiek tiek sukčiavau.

Abatas Menu-Segrė savo vikaro veide galėjo įskaityti kiekvieną vidinės kovos vingį, tačiau jos atomazgos nedrįso netgi nuspėti. Nors vargšas kunigas ir toliau sėsdavo prie bendro stalo ir stengdavosi atrodyti ramus kaip visada, senasis dekanas su augančiu nerimu stebėjo kas dieną vis aiškesnius baisios valios įtampos požymius ir baiminosi, jog bet kokios naujos pastangos gali jį palaužti. Toks patyręs ir toks įžvalgus, o galbūt kaip tik dėl šių savybių pertekliaus Kampanės klebonas tik iš dalies suvokė moralinės krizės, kurios poveikio nesitikėjo sustabdyti, priežastis. Jis buvo pernelyg gudrus, kad švaistytų savo galią tuštiems žodžiams ir nereikalingiems patarimams būti santūresniam, šitam abatas Donisanas vis tiek nepaklustų, jis laukė progos įsikišti, bet vis jos nerasdavo. Kaip dažnai nutinka, kai prityręs žmogus nesugeba suvaldyti savo sužadintų aistrų, jis baiminosi padarysiąs kokią nors nesąmonę, dar

pagilinsiąs žaizdą, kurią norėjo išgydyti. Iš kurio kito, tik ne iš savo keisto mokinio jis būtų ramiai laukęs nepaprasto darbo išsekinto organizmo natūralios reakcijos, bet ar dabar šis darbas nebuvo daugiau vaistas negu blogis, kažkokia žiauri vargšo kalinio pramoga, kai stengiamasi atsikratyti vienintelės nuolat persekiojančios minties?

Beje, abatas Donisanas, regis, nė kiek nepakeitė savo kasdienės veiklos ir vienu metu dirbo kelis darbus. Žmonės matė, kaip jis kas rytą skubiu ir gana nerangių žingsniu kopia stačiu takeliu iš klebonijos į Kampanės bažnyčią. Po mišių ir padėkos maldos, kuri būdavo tokia trumpa, jog seniai kėlė abato Menu-Segrė nuostabą, jis išeidavo į Breno kelią ir palinkęs ilgu kūnu į priekį, sunėręs už nugaros rankas, nenuilstamai klajodavo sunkiai praeinamais keliais po bekraštę lygumą, kuri leidžiasi nuo Kanšo slėnio kalnagūbrių į jūrą ir kurioje siaučia žvarbus šiaurės vėjas. Ten reta namų, o ir tie stovi toli vienas nuo kito, supami spygliuota viela aptvertų ganyklų. Kartais reikia ilgai žingsniuoti šerkšnu padengta žole, slystančia po kulnais, kad pagaliau pasiektum gyvulių kanopų ištryptą purviną balą, o vidury jos apgriuvusius medinius vartus, sunkiai atidaromus ir girgždančius ant sutręšusių šulų. Sodyba slepiasi kažkur už kalvos – pilkame ore matyti tik mėlynas dūmo siūlelis bei į dangų kylančios vežimo ienos ir ant vienos iš jų tupinti višta. Pašaipūs apylinkės kaimiečiai nepasitikėdami iš padilbų žvelgdavo į aukštą vikaro siluetą pakaišyta sutana, išdygusį migloje, besistengiantį užkariauti simpatijas mandagiu kosčiojimu. Jį išvydę šeimininkai nenoromis atverdavo duris, susispietusi aplink krosnį šeima kantriai laukdavo, kol jis pagaliau prabils. Kiekvienas, metęs žvilgsnį, jame atpažindavo

žemei neištikimą kaimietį, brolį palaidūną, tad pagarbiai mandagus tonas sumišdavo su šiek tiek niekinamu nuolaidžiu nesivaržymu, ir visa trumpa kalba būdavo išklausoma tvyrojant siaubingai tylai ... Ir kokie sugrįžimai stojus nakčiai, kai miestelyje įsižiebia ugnys, kai burnoje dar junti gėdos kartelį, kai širdis pasmerkta amžinai vienatvei!.. „Aš jiems darau daugiau bloga nei gera", – liūdnai mąstė abatas Donisanas; jis buvo gavęs sutikimą trumpam liautis lankius parapijiečius, kai dėl savo drovumo tapdavo pajuokos vertu kankiniu. Bet dabar jis vėl netausodamas jėgų juos lankydavo ir net paprašė abatą Menu-Segrė jam pavesti labiausiai žeminamą darbą: rinkti gavėnios aukas, kurias vargšai su įžeidžiu cinizmu vadina elgetavimu ... „Jis negaus nė vieno su", – manė skeptiškai nusiteikęs dekanas ... Bet priešingai, keistasis prašytojas kas vakarą padėdavo ant stalo kietai prikimštą juodos vilnos maišą. Šitaip jis pamažu įgijo nepaprastą autoritetą žmogaus, kuriam nerūpi sėkmė ir kuris eina tiesiai į priekį. Nes gudrūs ir apdairūs iš esmės gina tik pačius save. Ir visų įžūliausiems pajuoka užstringa gerklėje pamačius, jog auka visiškai atsiduoda jų paniekai.

– Tai keistuolis! – šiek tiek sutrikę sakydavo jie. Anksčiau šis nelaimingasis pasislėpdavo tamsiausiame kampe ir glamžydamas rankose skrybėlę su nerimu bergždžiai laukdavo tinkamos progos įterpti žodį, laisvalaikiu apmąstytą frazę, bet išeidavo taip jos ir nepasakęs. Dabar jis buvo per daug pasinėręs į vidinę kovą, savęs įveikimą. Įveikdamas save jis pasiekia daugiau: ne vien įtikinėja ar pakeri, bet nugali ir pralaužia jų sielas. Kaip ir anksčiau, jis tokiu pat skubiu žingsniu pereina kiemą per srutų balas, baidydamas beišsilakstančias vištas. Ir kaip kadaise, toks pat murzinas bamblys, čiulpiantis pirštą,

vogčiomis žvelgia į jį, triukšmingai braukiantį purvu aplipusius batus prie durų. Bet, jam pasirodžius ant slenksčio, visi tylomis atsistoja. Niekam nežinomas šios godžios ir tuo pat metu baimingos širdies gelmės – ją gali iki nevilties sujaudinti pati menkiausia kliūtis, tačiau niekas nepajėgtų pasotinti. Jis vis toksai pat drovus kunigas, kurį iki ašarų sutrikdo šypsena, kuris lyg replėmis traukia kiekvieną žodį iš savo perdžiūvusios gerklės. Bet dabar ši vidinė kova niekada neprasiveržia į išorę. Ramus veidas, nesulinkęs aukštas liemuo, vos pastebimai virpčiojančios ilgos rankos. Vien žvilgsniu, savo giliu nerimastingu žvilgsniu, kurio nenuleidžia, jis atmeta tuščią mandagumą, neaiškius žodžius. Ir jau klausinėja, tiria, kviečia. Patys kasdieniškiausi nuvalkioti žodžiai pamažu atgauna prasmę, sužadina keistą atgarsį. „Kai jis vos girdimai, bet kažkaip ypatingai tardavo Dievo vardą, – po dvidešimties metų prisiminė senas pusininkas iš Sen Žilio, – širdis atsidurdavo kulnyse, it iš dangaus būtų trenkęs griausmas ...“

Jokios gražbylystės, jokio net naivaus sąmojo, kuriuo vėliau žavėsis viskuo persisotinusieji, – beje, kone visų jų autentiškumas gana abejotinas. Būsimasis Liumbro klebonas kalba sunkiai, kartais net tardamas kiekvieną žodį klysta, mikčioja. Todėl, kad jam nežinomas patogus žaidimas beveik tos pačios prasmės sinonimais, minties posūkiai, kai ši seka žodžių ritmu lyg vaškas liejasi pagal jo modelį. Jis ilgai kentė dėl savo negalios išreikšti tai, ką jaučia, dėl savo juokingo nerangumo. Bet daugiau nebesislepia, o eina tiesiai pirmyn. Nevengia žeminančio tylėjimo, kai nebaigta frazė tartum pakimba ore. Jis netgi stengiasi šitai daryti. Kiekviena nesėkmė tik dar daugiau įtempia nuo šiolei nepalenkiamą valią. Iškart pradeda apie

esmę, pasikliaudamas Dievo malone. Sako tai, ką turi pasakyti, ir net patys didžiausi šiurkštuoliai netrukus įsiklauso, nesigina, neatstumia. Nes neįmanoma įsivaizduoti, kaip toks žmogus galėtų apgaudinėti: jauti, kad veda tave ir pats kyla drauge su tavimi. Žiauri tiesa, kuri ilgai ieškotu žodžiu staiga pataikė tiesiai į krūtinę, jį sužeidė anksčiau už tave. Jauti, lyg būtų ją išplėšęs iš savo širdies. O ne, šis atvejis nesudomins profesorių it kokia retenybė. Jis pasakoja paprasčiausias istorijas, tik reikia klausytis, štai ir viskas ... Ant viryklės šokinėja ir švilpia virdulys, nevalyvas šuo snaudžia padėjęs snukį tarp letenų, lauke siaučia vėjas, girgžda durys ant vyrių, ore aidi garsus juodos varnos kranksėjimas ... Jie stebi jį skersomis, painiodamiesi atsakinėja, prašo atleisti, teisinasi nežinoję arba įpratę, o kai jis nutyla, nutyla ir jie.

– Tad ką tokio pasakojate mūsų geriesiems žmoneliams? – klausinėja abatas Menu-Segrė. – Jie visiškai pasikeitė. Kai kalbu apie jus, nė vienas nedrįsta man į akis pažiūrėti.

Mat jis vengia pateikti abatui Donisanui klausimus, į kuriuos reikia tiesiog atsakyti taip arba ne ... Kodėl? Be abejo, iš atsargumo, bet ir todėl, kad slapčiomis baiminasi. ... Ko jis bijo? Į šią jau sunerimusią širdį nužengusios malonės būta tokios galingos, tokios nesuvaldomos, jog jis sutriko. Po tos Kalėdinės nakties, kai jis taip drąsiai šnekėjo, Kampanės klebonas niekada nepanoro atnaujinti pokalbio, kurio prisiminimas jį glumina. Beje, jo vikaras kaip visada paprastas, toks pat nuolankus, stebinamai, nepriekaištingai pagarbus. Nė vienas iš jam artimų kolegų nepastebėjo jame jokios permainos. Su juo elgiamasi taip pat atlaidžiai, šiek tiek niekinamai, giriama už uolumą ir dievobaimingumą. Larje klebonas, jo dvasinis

vadovas, Sen Siulpiso raugo išugdytas senukas, ketvirtadieniais klausydavęs jo išpažinties, nerodo jokios nuostabos, jokio nerimo. Tačiau kaip tik tai Menu-Segrė, užuot nuraminę, iki širdies gelmių jaudina.

Žinoma, jis ne kartą bandė kokia nors išradinga gudrybe sutvirtinti savo pakirstą valdžią, šį tą siūlė, patarinėjo, reikalavo pats sau neprisipažindamas, jog nori, kad jam nors truputį prieštarautų. Buvo pasirengęs paklusti svaresniems motyvams, kad tik suardytų šitą nepakeliamą tylą! Bet ir ši paskutinė klasta atsimuša į abato Donisano nusižeminusį nuolankumą. Vos tik ką pasiūlius, šis tučtuojau vykdo. Pasitelkęs žiaurų įžvalgumą, bergždžiai bando pakaitomis tai vargšo kunigo kantrybę, tai jo drovumą, kaip antai nelauktai pasiūlydamas pasakyti sekmadienio pamokslą, nors prieš tai ilgą laiką buvo nuo jo atleidęs. Paskirtąją dieną nelaimingasis be jokio priekaišto skubiai susirenka stambia kaimiečio rašysena prirašytus lapelius, užlipa į sakyklą ir dvidešimt mirtinų minučių nuleistomis akimis, it lavonas išblyškęs komentuoja tos dienos Evangeliją, užsikerta, stena, pamažu įsibėgėja, beviltiškai iki galo kovoja, kol prasiveržia šiokia tokia elementari, kone tragiška iškalba ... Dabar jis kiekvieną sekmadienį sako pamokslą, o kai nutyla, per suolus nuvilnija gilus atodūsis, kurio tik jis vienas negirdi, šis atodūsis nepanašus į nieką – taip, atslūgus įtampai, atsidūsta apžavėti klausytojai ...

– Dabar jau geriau, – grįžtant sako dekanas, – bet dar kiek silpnoka ... neaišku...

– Deja! – sutinka abatas padaręs grimasą lyg tuojau pravirksiąs vaikas.

Per pusryčius jam vis dar dreba rankos.

Tuo tarpu abatas Menu-Segrė priima dar rimtesnį sprendimą – savo vikarui plačiai atveria klausyklos duris. Šiais metais Obiurdeno dekanas apsiėmė surengti dviejų brolių marijonų rekolekcijas. Vienas jų susirgo baisiu gripu ir pačią pirmąją didžiosios savaitės dieną turėjo grįžti į Valansjeną. Kaip tik tuomet dekanas paprašė savo kolegą iš Kampanės jam paskolinti abatą Donisaną.

– Jis jaunas, nebijo sunkumų, tinka bet kokiam darbui ...

Patartas tėvo Denizano, kuris su juo ilgai kalbėjosi apie mokinį, iki šiol Kampanės dekanas gana santūriai naudojosi vikaro paslaugomis klausyti išpažintis. Per neapdairumą ir per visai atleistiną nežinojimą tėvas misionierius dalį savo pareigų patikėjo būsimam Liumbro klebonui ir šis nuo didžiojo ketvirtadienio iki didžiojo šeštadienio neišėjo iš klausyklos. Obiurdeno kantonas kasyklų kalnyno pakraštyje užima didelį plotą, tačiau rekolekcijos turėjo milžinišką pasisekimą. Aišku, nė vienas iš kunigų, kurie Velykų sekmadienį gražiais šventiškais arnotais apsitaisę užėmė vietas choruose ir žiūrėjo, kaip nesuskaičiuojama minia klūpo prie Komunijos stalo, nepakėlė akių į tylų jauną vikarą, kuris pirmąkart tamsoje bei tyloje atsidavė nuodėmingajam žmogui – savo šeimininkui, nepaleisiančiam jo iki gyvenimo pabaigos. Abatas Donisanas niekada niekam neprisipažino apie šio lemiamo susitikimo kančias, kurios jam galbūt buvo aukščiausia palaima ... Bet kai abatas Menu-Segrė Velykų vakarą vėl jį pamatė, buvo taip pritrenktas jo išsiblaškymo ir susitelkimo į save, jog ėmė iškart neįprastai šiurkščiai jo klausinėti, bet paprastas vargšo kunigo atsakymas jo anaiptol nenuramino.

Vis dėlto gerokai vėliau iš abato Donisano lūpų išsprūdę žodžiai keista šviesa nušviečia šį miglose skendintį jo gyvenimo tarpsnį. „Kai buvau jaunas, – prisipažino jis ponui Grozeljė, – nepažinau blogio, apie jį sužinojau tik iš nusidėjėlių lūpų".

Taip savaitė vijosi savaitę, gyvenimas vėl slinko ramiai, monotoniškai ir niekas nekėlė ypatingo nerimo. Abato Donisano tylėjimas po paskutinio jų pokalbio Kalėdų naktį skaudžiai nuvylė dekaną, o būsimo Liumbro klebono paklusnumas, pabrėžtinas pasyvus nuolankumas neišsklaidė jo kartėlio dėl tam tikro nesusipratimo, kurio priežasčių negalėjo įžvelgti. Bet ar tai būta tik nesusipratimo? Diena dienon šis prityręs ir išmintingas senis, taip gerai apsišarvavęs nuo išorinės apgaulės, jaučia, kaip nesuvokiama baimė slegia jo pečius. Didelis kūdikis, kuris kas vakarą prieš išeidamas į savo kambarį nusižeminęs atsiklaupia ir gauna palaiminimą, žino jo paslaptį, o jis pats nežino ano paslapties. Kad ir kaip atkakliai stebėdamas nepajėgė užklupti jokio išdidumo, ambicijos, skausmingo ieškojimo, blaškymosi nuo pasitikėjimo iki nevilties, išorinio nerimo ženklo, kuris niekada neapgauna ... Ir vis dėlto ... „Nejau visiems laikams sudrumsčiau šią širdį, – klausdavo savęs, kartais ieškodamas jo vengiančio žvilgsnio, – ar tyra ugnis, kuri jį ryja? Jo elgesys tobulas, nepriekaištingas; uolumas pilnas įkarščio, veiksmingas, darbai jau neša vaisius ... Ką jam prikiši? Daugelis kitų būtų laimingi, kad toks žmogus jiems padeda senatvėje! Atrodo kaip šventasis, tačiau jo viduje esama kažko, kas atstumia, kažko, kas nepatikima ... Jam stinga džiaugsmo ..."

* * *

Tačiau abatas Donisanas jautė džiaugsmą.

Ne praeinantį, laikiną, čia jo daug, čia jis senka, o kitokį – tikresnį, stiprų, tolygų, nesiliaujantį, žodžiu, nenumaldomą, – panašų į gyvenimą gyvenime, į naujo gyvenimo pilnatvę. Kad ir kokią tolimą praeitį prisiminęs, joje nerasdavo nieko, kas būtų panašu į tai, ką dabar patyrė, net neprisiminė, kad tai būtų kada nors nujautęs arba to troškęs. Net ir dabar džiaugėsi tuo su baimingu goduliu it kokia pražūtinga brangenybe, kurią nežinomas šeimininkas kiekvieną akimirką gali atimti, be kurios jau nebegali gyventi.

Šis džiaugsmas buvo be jokio išorinio ženklo, tad atrodė, jog jis tęsis taip kaip ir prasidėjo: niekieno nepalaikomas it šviesa, kurios šaltinio nematome, į kurią nugrimzta bet kokia mintis, kaip kad vienintelis riksmas milžiniškame horizonte nepranoksta pirmojo tylos rato ... Tai nutiko naktį, kurią Kampanės dekanas pasirinko nepaprastam išbandymui, – baigiantis Kalėdų nakčiai, pradėjus aušti, kai vargšas kunigas neramia širdimi pabėgo į savo kambarį. Languose atsispindėjo pilkuma, kurią vargiai pavadintum šviesa, o kartu su ja – begalinė pilku sniegu padengta žemė. Bet abatas Donisanas šito nematė. Klūpodamas prie nepaklotos lovos jis prisiminė kiekvieną keisto pokalbio frazę, stengėsi prasiskverbti į jų prasmę, tačiau kiekvienąkart, kai atmintyje pernelyg aiškiai, pernelyg tiksliai staiga iškildavo girdėtas žodis, jis tapdavo bejėgis. Aklai kovojo su dar pavojingesne nauja pagunda. Tiktai negalėjo jos įvardyti ir dėl to nerimavo.

Šventumas! Su didingu paprastumu jis sutiko paklusti įsakymui ir vienu mostu būti perkeltas iš paskutinės vietos į pirmutinę. Ir to neslėpė.

„Privalote pakilti ten, kur jus šaukia Dievas", – pasakė jam dekanas. Jis buvo pašauktas. „Pasikelti arba žūti!" Jis žuvęs.

Buvo taip įsitikinęs, jog yra nevertas tokios lemties, kad maldos žodžiai stingo jo lūpose. Dievo valia prislėgė sielą antžmogišku nuovargiu. Jame sustingo kažkas intymesnio negu patsai gyvenimas. Senstantis dailininkas, kurį nepasiekiamo šedevro pilnomis akimis randa mirusį prie nebaigto kūrinio, lemenantis beprotis, kovojąs su nesutramdomais it išsiveržę žvėrys vaizdais, pavyduolis, kuriam užkimšo burną ir kuris vien žvilgsniu parodo savo neapykantą, kai jo akivaizdoje atvirai niekinamas brangus kūnas, taip giliai nejunta aštraus ir klastingo nevilties skausmo. Dar niekada aiškiau ir tiksliau šis nelaimingasis nematė (bent taip jam atrodė) savęs paties. Nemokša, bailys, keistuolis, amžiams sukaustytas siauro, nepatikimo dievobaimingumo, užsidaręs savyje, nesugebąs užmegzti ryšio su kitomis sielomis, vienišius, bevaisio proto ir širdies, nepajėgiąs dosniai dalytis gėriu, nuostabiomis didžių sielų kvailystėmis, pats nedidvyriškiausias iš visų. Deja! Tai, ką jo mokytojas jame įžvelgia, tikriausiai tėra tik kadaise gautų ir iššvaistytų dovanų liekanos. Nebepakils išdžiūvusi sėkla. Tačiau ji pasėta. Jį apninka tūkstančiai vaikystės prisiminimų, taip keistai susipynusių su Dievu, ir svajonės svajonės – o, koksai šėlsmas, – kurių pavojingos palaimos taip baiminosi, kurias pamažu užgožė įnirtingas uolumas ... Tai buvo tik kelias dienas girdimas nepamirštamas balsas, o paskui visiems laikams įsiviešpatavo tyla. Pats to nesuvokdamas jis bėgo nuo ištiestos dieviškosios rankos – nuo paties pilno priekaištų atvaizdo, – o vėliau neišgirdo paskutiniojo šauksmo, aukščiausio tolimo kvietimo iš už kalvų, vos girdimo it atodūsis. Kas žingsnis žengia vis toliau į

tremties žemę, nors vis dar pažymėtas ženklu, kurį ką tik atpažino jo kaktoje Dievo tarnas.

Galėčiau ... privalėčiau ... kokie siaubingi žodžiai! Jei bent vienai akimirkai pajėgtų juos įveikti, vėl taptų savo paties šeimininku; šitaip nugalėtas didvyris diktuoja artimiesiems savo memuarus, visąlaik skaičiuodamas ir atgaivindamas praeitį, kad užgožtų širdyje dar gyvą ateitį. Visų stipriausieji niekada nieko nedaro tik pusiau. Vos peržengus tam tikrą ribą, tvirtas blaivus protas virsta kliedesiu. Šis žmogus, keturias dešimtis metų kreipsiantis Jėzaus Kristaus žvilgsnį į nusidėjėlį, žmogus, kurio vilties nepajėgs sužlugdyti didžiausi maištininkai, kuris kaip šventoji Skolastika gavo tiek daug, nes daugiau mylėjo, šią tragišką akimirką neturėjo jėgų pakelti akis į Nukryžiuotąjį, kuris visa gali. Ši paprasta mintis, kuri pirmoji būtų kilusi kiekvienam krikščioniui, kuri, regis, neatskiriama nuo mums būdingo bejėgiškumo ir tikro nusižeminimo jausmo, jam netgi neatėjo į galvą.

„Mes iššvaistėme Dievo malonę, – kartojo jo viduje svetimas, bet tartum jo paties balsas, – mes nuteisti ir pasmerkti ... Manęs jau nebėra: galėčiau būti!“

Po dvidešimties metų tėvui de Šara, būsimam trapistų vienuolyno Egbelyje abatui, kuris su kartėliu guodėsi dėl jį apnikusios dvasios vienatvės ir netgi dėl abejonių, ar bus išganytas, Liumbro klebonas ašarų pilnomis akimis pasakys:

– Maldauju, nutilkite ... Jūs nežinote, kaip mane jaudina kai kurie žodžiai, net mirties patale, net ir Dievo rankose negalėsiu jų klausytis nebaudžiamas.

Bet tėvui primygtinai reikalaujant, maldaujant, kad jį iki galo išklausytų, kviečiant būti gailestingam jo sielai, Donisanas staiga atsistojo, – jo žvilgsnis klaidžiojo, lūpos buvo kietai užčiauptos, ranka mėšlungiškai spaudė šiaudinės kėdės atlošą.

– Nieko daugiau nesakykit! – šūktelėjo jis balsu, prikausčiusiu apstulbusį atgailautoją prie žemės. – Aš jums įsakau!.. – Paskui akimirką patylėjo ir vis dar išbalęs bei drebantis priglaudė prie krūtinės tėvo de Šara galvą, apglėbė ją virpančiomis rankomis ir jaudinamai sumišęs pasakė:

– Mano sūnau, kartais pasirodau toks, koks esu ... Vargšės sielos eina pas dar nelaimingesnę negu jos pačios!.. Patyriau tiek išbandymų, jog nedrįstu jų niekam atskleisti, mat bijau, kad žmonės, būdami neįsivaizduojamai man atlaidūs, nepaverstų mano vargų dar viena dingstimi mane šlovinti ... Man taip reikia maldų, o jie mane liaupsina!.. Jie nenori manimi nusivilti.

Jau visai išaušo. Liūdnas gruodžio rytas nušvietė skurdžią prastai apstatyto kambarėlio netvarką: knygomis užverstą nedažyto medžio stalą, prie sienos pristumtą sudedamąją lovelę, ant grindų nukarusią paklodę, baisius nublukusius popierinius apmušalus ... Vargšas kunigas akimirką žvelgė į šias taip ankštai jį suspaudusias sienas, – jos tartum prislėgė jam krūtinę. Nepakeliamas jausmas, kad pateko į spąstus, bėga koridoriumi, iš kurio nėra išėjimo, privertė iškart pašokti – jį apėmė nenusakomas siaubas, kakta buvo ledinė, rankos suglebo.

Ir staiga stojo tyla.

Šitaip nutinka, kai nesuskaičiuojama minia nusirita gaudesys, o paskui visa aprimsta nuo laukimo įtampos ... Dar sekundę kitą ore lėtai virpa stipri banga, tada atsitraukia. Milžiniška gyva masė, ką tik pilna garsų, iškart paskęsta tyloje.

Šitaip nutilo visi iškart abato Donisano širdyje pragarišku įsiūčiu šėlę, švilpę ir griežę tūkstančiai prieštaringų balsų. Gun-

dymas ne nurimo – jis išnyko. Sukaupęs paskutines valios pastangas, abatas Donisanas pajuto, kad kliūtis dingo, ir ši atvanga buvo tokia netikėta, jog vargšas kunigas ją jautė savo raumenimis – tartum žemė slystų po kojomis. Bet šis paskutinis išbandymas truko tiktai akimirksnį, ir ką tik po vis labiau slegiančia našta beviltiškai kovęsis vyras pabudo lengvesnis už mažą vaikelį, net nesuvokė, jog gyvena – pleveno palaimingoj tuštumoj.

Tai nebuvo ramybė, nes tikroji ramybė tėra tik jėgų pusiausvyra, kuri it liepsną uždega vidinį įsitikinimą. Suradusysis vidinę ramybę nieko kito nelaukia, o jis laukė kažko, kas nutrauktų tylą. Tai nebuvo išsekusios sielos tingumas, kai ji ilsisi iki dugno išgėrusi žmogiškosios kančios taurę, – mat jis troško daugiau.

Nebuvo tai ir didžiosios meilės nebūtis, nes kai nutraukiami visi ryšiai, širdis vis dar budi ir nori duoti daugiau negu gauna ... O jis nieko nenorėjo: jis laukė.

Iš pradžių tai buvo slaptas nesuvokiamas džiaugsmas – tartum atėjęs iš kitur, veržlus ir nepaliaujamas, kone varginantis. Ko bijoti, ko viltis iš nesuformuotos, nepastovios minties, iš lengvo it kibirkštis troškimo?.. Ir vis dėlto kaip kad dirigentas išgirsta pirmą vos pastebimą klaidingos gaidos virpesį orkestro gausme, bet per vėlai, kad sustabdytų sprogimą, Kampanės vikaras neabejojo, jog tai, ko jis laukė, jau atsitiko.

Pro aprasojusius stiklus miglotai ryškėjo beveik tamsus horizontas, o kambarėlyje, priešingai, sustingo visa pienu plaukianti, tylos persmelkta ir lyg pro vandenį matoma žiemos

dienos šviesa. Abatas Donisanas buvo visiškai tikras, jog šis nesuvokiamas džiaugsmas yra buvimas.

Dingus nerimui, jo atmintyje pamažu iškilo mintys, kurios anksčiau būtų atgaivinusios šį nerimą, bet dabar tai nebuvo skausminga. Po pirmojo išgąsčio jo baiminga atmintis jas vieną po kitos atsargiai gromuliavo, paskui sutramdė. Jis su svaiguliu suvokė jas pažabojęs – jos tapo nepavojingos ir nuolankiai tarnavo jo paslaptingam džiūgavimui. It blykstelėjus žaibui, jam pasirodė visa įmanoma, nes jis jau pasiekė aukščiausią viršūnę. Iš bedugnės, kurioje, rodės, visiems laikams įkalintas, nematoma ranka vienu mostu iškėlė jį taip aukštai, kad abejonės, neviltis, netgi klaidos persimainė ir tapo pašlovintos. Peržengtos ribos pasaulio, kuriame kiekvienas žingsnis į priekį buvo apmokamas skausminga pastanga, žaibo greičiu artėjo tikslas. Šis vidinis regėjimas buvo trumpas, tačiau akinantis. Jam pasibaigus, regis, vėl visa aptemo, nors jis vis tiek gyveno bei alsavo ta pačia maloninga šviesa, o blykstelėjęs ir vėl išnykęs vaizdas paliko ne tikrumą, kurio pilnatvė, kaip jis manė, sudaužytų jam širdį, bet nenusakomą nuojautą. Jį pakėlusi ranka tik šiek tiek atsitraukė, ji buvo šalia, pasiekiama ir pasirengusi, jo nebepaliks ... Jis taip gyvai juto šį paslaptingą buvimą, jog staiga pasuko galvą, tarsi ieškotų draugiško žvilgsnio.

Tačiau netgi džiaugsme esama kažko, kas išlieka, ko neužgožia ekstazė. Tai trukdo, erzina, panašu į paskutinį saitą, kurį nedrąsu nutraukti ... O kai jis bus nutrauktas, kur tuomet nuneš jį srovė? Kartais šis saitas atsileidžia ir tai sukrečia jo esybę iki pat gelmių, it bangų blaškomą, inkaro vos beišlaikomą laivą ... Tik ar šis saitas yra vienintelė kliūtis, kurią turi įveikti?..

Ne, tai, kas priešinasi, nėra akla jėga. Tai jaučia, stebi, skaičiuoja. Kovoja dėl savo vietos ... *Tuo* gali būti jis pats. Galbūt jame pamažu bunda sustingusi sąmonė?.. Kaip nuostabiai pasakė apaštalas taręs, jog džiaugsmas trunka tol, kol neišsiskiria siela ir protas. Neįmanoma žengti toliau ir nenumirti.

Ne! Pasukęs galvą, abatas Donisanas nesutiko jokio draugiško žvilgsnio, o tik savo išblyškusio ir iškreipto veido atvaizdą veidrodyje. Veltui iškart nuleidžia akis: jau per vėlu. Jį patį užklupo šis instinktyvus judesys, tad bando jį perprasti. Ko jis ieško? Šis materialus iki šiol neaiškaus, neapibrėžto nerimo ženklas jį baugina kone taip pat kaip ir realus matomas buvimas. Dabar šį buvimą jis ne vien junta, bet ir apčiuopia, nors nepajėgia nusakyti. Jis nebe vienas ... Bet su kuo gi?

Proto vos suformuota abejonė jį iškart užvaldo. Pirmoji mintis – pulti ant kelių ir melstis. Tačiau maldos žodžiai ir vėl sustingsta lūpose. Neišsiveržia joks nuolankumo bei nevilties riksmas: bergždžiai perspėta iš aukščiau. Valia jau stojasi piestu, ištrūksta iš ją kreipiančios rankos, ją pagrobia kita ranka, iš kurios nelauk nei užuojautos, nei pasigailėjimo.

Ak, koks stiprus ir apsukrus tas kitas, koks jis kantrus, kai to reikia, o atėjus jo valandai, trenkia it perkūnas iš giedro dangaus! Liumbro šventasis vieną dieną išvys savo priešo veidą. Šį kartą reikia aklai paklusti jo pirmam puolimui, priimti pirmąjį smūgį. Koks būtų šio keisto žmogaus įnirtingoje kovoje praleistas ir kartėliu persmelkta mirtimi pasibaigęs gyvenimas, jei po pirmojo smūgio, pergudravęs klastą, nesipriešintų, šauktųsi gailestingumo bei pagalbos? Ar jis tada taptų vienu iš šventųjų, kurių istorija primena legendą, vienu iš

romiųjų žemės valdovų karaliaus-vaiko šypsena?.. Bet kam svajoti? Lemiamą akimirką jis stojo į mūšį ne todėl, kad buvo išdidus, o todėl, kad buvo narsus. Artėjantis priešininkas jam sužadino ne baimę, o neapykantą. Jis gimė karui, ir kiekvieną posūkį jo kelyje užlies kraujo upė.

Tačiau paslaptingas džiaugsmas vis dar rusena ant proto ribos lyg vėjo kedenama šviesi liepsnelė ... Ir būtent prieš ją, – kokia beprotybė! – dabar jis atsisuka. Ištroškusi siela, niekada nepažinusi kitokios palaimos, išskyrus tylų bei nuolankų liūdesį, nustemba, tada išsigąsta, galiausiai susierzina šio nepaaiškinamo malonumo akivaizdoje. Ant pirmos mistinio pakilimo pakopos vargšeliui apsalo širdis, jis iš visų jėgų stengsis įveikti šį pasyvų susitelkimą, vidinę tylą, šį akivaizdų dykinėjimą, kėlusį jam nerimą ... Kaip sumaniai slapstosi tas kitas, įsiterpęs tarp Dievo ir jo! Kaip prisiartina ir atsitraukia, ir vėl priartėja – atsargus, įžvalgus, atidus ... Kaip žengia savo paties pėdomis!

Vargšas kunigas mano užuodžiąs paspęstus žabangus, bet jį jau sugniaužė žandikauliai, kas kartą vis stipriau suspaudžia. Vėl stoja naktis, rusenanti švieselė jam atrodo kaip pasityčiojimas ... Jis meta iššūkį, kone šaukdamasis per stebuklą išsisklaidžiusios nerimo pilnatvės. Ar ne geriau būti įsitikinusiam kad ir dėl blogiausio, užuot klastingą naktį bailiai stoviniavus ties kryžkele? Šis džiaugsmas be jokios priežasties tegali būti vien apgaulė. Tokia slapta, tokia vidinė, tokia stipri, staiga atsiradusi – ir nedaiktiška, neapibrėžta – viltis pernelyg primena arogantišką išdidumą ... Ne! Malonė negali būti taip jutimiškai patraukli ... *Jam būtina su šaknimis išrauti šį džiaugsmą!*

Vos tai nusprendęs jis nebedvejoja. Mintis apie pasiaukojimą, čia ir dabar, jame įdega kitą – bebaimės nevilties – lieps-

ną, šio unikalaus žmogaus jėgą ir silpnumą, jo ginklą, kurį Šėtonas tiek kartų smeigs jam į širdį. Dabar jo ledinio veido niauriame žvilgsnyje atsispindi ryžtingas ir apskaičiuotas žiaurumas. Jis prieina prie lango, jį atveria. Kadaise išlaužtą grotų skersinį abato Menu-Segrė pirmtakas fantazuotojas pakeitė vienoje zakristijos spintoje rasta bronzine grandine. Abato Donisano stiprios rankos ją nuplėšia nuo įkaltų vinių. Po akimirkos keistas botagas ima švilpdamas čaižyti jo nuogą nugarą.

Apie Liumbro klebono retai sutinkamus ypatingus savęs kankinimus galima tik spėlioti iš atsitiktinai išsprūdusių žodžių, kai kurių artimų lankytojų miglotų užuominų, nes jis tą rūpestingai nuo visų slėpė. Jis ne kartą gudriai suglumino smalsuolius ar kokį garsų rašytoją, pasivadinusį sielų mylėtoju, kuris atvyko tokia laiminga proga ir grįžo nieko nepešęs. Nors kai ir žinome apie tai, kaip jis save marino, kaip antai žmogaus protą pranokstančiais baisiai griežtais pasninkais, bet dar žiauresnių bausmių paslaptį jis nusinešė į kapus. Jo paskutinis prašymas vienam draugui – tai būti gailestingam ir nekviesti gydytojo. Jį prižiūrėjusi vargšė mergina, kuri vėliau tapo motina Angelų Marija, o tada buvusi Breso miestelio tarnaite, pasakojo, kad jo kaklo apačia ir pečiai buvo padengti randais, kai kurie jų mažojo piršto storumo. Dar daktaras Levalis pirmo priepuolio metu pastebėjo ant jo šonų gilius senų nudegimų pėdsakus, bet jam gana santūriai nusistebėjus šventasis sumišęs paraudo ir tylėjo ...

– Ir aš kitados krėčiau kvailystes, – pasakė jis vieną vakarą abatui Daržanui, kuris skaitė jam skyrių iš Dykumos tėvų gyvenimo ... O kai šis klausiamai į jį pažvelgė, jis sutriko ir su šypsena, bet kartu ir naiviai gudraudamas atsakė:

– Matot, jaunuoliai niekuo neabejoja, jiems reikia išsidūkti.

Dabar, stovėdamas lovelės kojūgalyje, jis su šaltu įniršiu be atvangos save pliekė ir pliekė. Po pirmų smūgių pro iškilusią odą prasisunkė vos keli lašai kraujo. Bet staiga ištryško skaisčiai raudona srovė. Su kiekvienu smūgiu akimirką virš galvos sušvilpusi grandinė smigdavo jam į šoną ir apsivydavo tartum gyvatė: it kūlėjas ant grendymo, ritmingu atidžiu mostu jis atplėšdavo ją ir vėl iškeldavo. Aštrus skausmas, iš pradžių išsiveržęs iš jo krūtinės duslia aimana, o vėliau tik giliais atodūsiais, tartum paskendo drungname kraujuje, kuris sroveno jo nugara, – jis juto jo skausmingą glamonę. Prie kojų išsiliejo rusvai raudona dėmė, bet jis nepastebėjo: aptemusiomis akimis žvelgė pro rausvą miglą į blyškų dangų. Paskui ši migla staiga dingo, o kartu su ja ir purvino sniego gamtovaizdis, ir pati dienos šviesa.

Bet jis čaižė ir čaižė vėl stojusioje tamsoje ir būtų šitai daręs iki numiręs. Begalinis fizinis skausmas tartum stingdė jo mintį, jis apie nieką nemąstė, nieko netroško, norėjo tik pasiekti ir sunaikinti nepakenčiamame kūne įsišaknijusį blogį. Kas kartą naujas smūgis gimdė dar didesnį žiaurumą, kuris vis vien nepajėgė jo pasotinti. Nes jo įtūžis pasiekė tokią ribą, kai apgautos meilės jėga virsta griovimu. Galbūt jis tikėjosi užgožti ir atrėžti savęs paties dalį, savo pernelyg sunkią vargo naštą, kurios neįmanoma pakelti aukštyn; gal tikėjosi nubausti mirtimi kūną, kurio ir apaštalas troško atsikratyti? Tačiau dabar pagunda buvo dar giliau įsmigusi į jo širdį, jis neapkentė viso savęs. Taip savęs neapkenčia žmogus, kai žūva svajonė ... Bet jis tik laikė rankoje netinkamą įnagį ir juo save tuščiai baudė.

Vis be atvangos save čaižė, apsipylęs prakaitu ir krauju, užmerktomis akimis, ir vienintelis daiktas, kuris jį laikė ant

kojų, buvo, be abejo, jo paslaptingas įtūžis. Ausyse aštriai spengė, tartum būtų stačia galva pasinėręs į gilius vandenis. Pro suspaustus vokus keliskart akimirksniui žybtelėjo aukštyn kylanti liepsna, tada ėmė taip tankiai pulsuoti smilkiniuose, kad iš skausmo drebėjo galva. Grandinė sustirusiuose pirštuose su kiekvienu smūgiu darėsi vis miklesnė ir kandesnė, keistai judri ir klastinga savo lengvu šiugždesiu. Niekada daugiau pavadintasis Liumbro šventuoju neišdrįso taip akiplėšiškai paminti gamtos dėsnių, mesti jai tokį iššūkį. Mėsa ant strėnų virto deginančia žaizda, šimtąkart kramtyta ir perkramtyta, putojanti krauju, tačiau ji visa susiliejo į vieną kančią – neišreiškiamą, visuotinę, svaiginančią, – kurią galėtum palyginti su akių svaiguliu pernelyg aštrioje šviesoje, kai jos nieko nejunta, išskyrus savo pačių žilpinantį skausmą ...

Per anksti išsukta grandinė staiga susivijo ir vos neištrūkusi iš rankų žiauriai pliekė jam į krūtinę. Paskutinė grandis taip stipriai smogė po dešiniu speneliu, jog it skiedra iš po obliaus išlėkė ištisas mėsos gabalas. Ne tiek iš skausmo, kiek iš nuostabos išsiveržė veriamas riksmas, bet jis kaipmat jį užgniaužė ir vėl iškėlė bronzinį rimbą. Jo akyse degė ne šio pasaulio ugnis. Aklos neapykantos sau pačiam čia niekas nepajėgė numalšinti, ir net jei šiai ugniai užgesinti būtų iškart išlietas visos žmonijos kraujas, jis tebūtų virtęs lašeliu vandens ant raudonai įkaitintos geležies ... Bet pirštai, nuleidus ranką, patys atsigniaužė, jis pajuto, kaip ši nukaro. Tuo pat metu sulinko juosmuo, vienu kartu atsipalaidavo visi raumenys. Jis atsiklaupė ant kelių, sukaupęs milžiniškas pastangas pabandė atsistoti, vėl susvirduliavo ir drebinamas mėšlungio it aklas ištiesė rankas. Veltui bandė pasiekti langą, – pro primerktus vokus matomą, bet

neatpažįstamą blyškią šviesą lauke. Liko tik neaiškus, it sapnas miglotas siaubingos kovos prisiminimas. Šitaip nematomu bei nenusakomu buvimu nakties košmaro nuosėdos sudrumsčia aušros ramybę ir susikaupimą ... Jis atsisėdo lovos kojūgalyje, nusvarino galvą ir užmigo.

Kai pabudo, kambaryje švietė saulė, jis išgirdo vaiskioje padangėje skambančius varpus. Laikrodis rodė devynias. Jo mintis ilgam įstrigo prie atspindžio ant sienos, paskui akys iš lėto apžvelgė kambarį, – jis nustebo pamatęs didelę spindinčią dėmę ant pušinio parketo, skersai numestą grandinę. Ir nusišypsojo vaiko šypsena. Atliktas baisus darbas, visa baigėsi, štai ir viskas. Padaryta. Buvęs kliedesys nepaliko jokio kartėlio: jis ginė šalin mintyse iškilusias smulkmenas, nejuto nei smalsumo, nei pykčio. Dabar jo mintis pleveno anapus, tokioje švelnioje šviesoje! Niekada gyvenime nesijautė toks ramus, tokio sveiko proto, bet nenusakomai atsiribojęs nuo praeities. Tai jau nebebuvo slegiantis pabudimo sąstingis. Krito paskutinės uždangos, jis vėl tapo pačiu savimi, stebėjo save aiškia ir veiklia sąmone, bet su antžmogišku nesuinteresuotumu.

Saulė jau buvo aukštai. Girgždėdamas keliu pravažiavo Bogrenano diližanas. Sodelyje buvo girdėti gerai pažįstamas abato Menu-Segrė balsas, jam atsakinėjo kitas, aštresnis, tarnaitės Estelės balsas ... Abatas Donisanas įtempė ausis: išgirdo dukart tariamą savo pavardę, instinktyviai šoko iš lovos, bet, pėdoms vos palietus grindis, nudiegė toks siaubingas skausmas, kad jis liko stovėti vidury kambario, gerklę smaugė įstrigęs riksmas. Kerai iškart dingo. Ką jis padarė?..

* * *

Jis dar akimirką nejudėjo, susitelkė naujai pastangai – antram žingsniui, kurio kaip kankinimo laukė nuplaktas kūnas. Staliniame veidrodyje atsispindėjo jo paties siaubingas atvaizdas ... Pro suplyšusius marškinius buvo matyti ištisa žaizda virtę nuogi šonai. Sužeidimas po krūtine vis dar kraujavo. Tačiau gilesni įplėšimai ant nugaros ir juosmens degino nepakeliama liepsna, o kai pabandė pakelti ranką, jam pasirodė, kad šios liepsnos smailas liežuvis nutvilkė iki pat širdies ... „Ką aš padariau? – sušnibždėjo jis visai tyliai, – ką padariau?..“ Jį dar daugiau slėgė mintis, jog netrukus, tuoj pat, teks pasirodyti abatui Menu-Segrė, kils skandalas, juo rūpinsis, slaugys, prasidės daugybė kitų dalykų. Šis neprilygstamas žmogus nė akimirką nedrįso gintis, negalvojo apie tuos Dievo tarnus, kuriuos ta pati šventa baimė kartais versdavo kankinti savo kūną ... „Dar vienas žingsnis, – teištarė jis sau, – ir atsivers žaizdos ... Teks šauktis pagalbos“.

Nuleidęs akis, jis pamatė kraujo baloje stovinčius negrabius batus.

– Abate, – pasigirdo už durų ramus balsas, – abate?

– Pone dekane?.. – atsiliepė jis tokiu pačiu ramiu balsu.

– Vaikeli, netrukus paskutinį kartą paskambins mišioms, jau laikas, seniai laikas ... Ar tik nesusirgote?

– Prašau jus palaukti valandėlę, – ramiai atsakė abatas Donisanas.

Jis pasiryžo, metė burtus.

Kaip jam pavyko sukandus dantis žengti dar vieną, lemiamą žingsnį prie dubens, kuriame sumirkė šiurkštų drobinį rankšluostį? Kokiu stebuklu be jokios aimanos iškentė skausmą, kai ledinis vanduo nutvilkė žaizdas ant nugaros ir ant

šonų? Kaip jam pavyko suvystyti savo žaizdotą kūną dvejais menkais marškiniais? Juos reikėjo smarkiai suveržti, kad sustabdytų iš lėto besisunkiantį kraują, – kas kartą audinio raukšlės smigdavo vis giliau. Jis rūpestingai išplovė grindis, paslėpė kruvinus baltinius, nusišveitė batus, viską sutvarkė, nulipo laiptais ir atsikvėpė tik ant kelio, – laimei, ten nieko nesutiko, nes prieš abatą Menu-Segrė nebūtų galėjęs nuslėpti karštligiško drebulio, nuo kurio kaleno dantimis ... Dabar žiemos vėjas jam čaižė skruostus, jis juto kaip akiduobėse it žarijos dega akys. Jo aštrus žvilgsnis buvo įbestas į sniego dulkėmis žėrinčioje šaltoje erdvėje saulės apšviestą varpinę. Jį sveikino šventiškai pasipuošusios sutiktos poros, tačiau jis jų nematė. Kad įveiktų tuos tris šimtus metrų, turėjo dvidešimt kartų sutelkti pastangas, žengti vis tuo pačiu vienodu žingsniu, kad niekas neišduotų jame vykstančios vidinės kovos, kurioje pilnomis rieškučiomis švaistė savo gilumines jėgas, – neatgaunamas, nes kiekvienam atmatuotas tam tikras saikas. Ties kapinaičių vartais vinimis kaustyti batai slidinėjo ant akmenų, ir tik antžmogiška galia jis išsilaikė ant kojų. Iki durų liko ne daugiau kaip dvidešimt žingsnių. Pasiekė ir jas. Bet dar tos žemutės durys į zakristiją už juodų ir baltų plytelių šachmatinių kvadratų: nuo jais šokinėjančių atšvaitų raibsta akys ... O zakristija pilna aitraus sakų, smilkalų ir išlieto vyno tvaiko ... Visur aplinkui zuja dūzgia it bičių spiečius raudoni balti choro vaikai. Vieną po kito jis automatiškai velkasi mišių drabužius, užmerktomis akimis apkartusia burna gromuliuoja įprastines maldas. Rišdamasis arnoto raištelius sudejuoja, ir iki pat altoriaus papėdės ši nepastebima dejonė nepaliaujamai smaugia gerklę ... Už jo į skliautus atsimuša tūkstančiai

įvairiausių garsų, susilieja į vieną murmesį – aidinčią tuštumą, į kurią privalės atsisukti išskėtęs rankas per *introitą*... Užčiuopdamas kojomis jis užkopia tris laiptelius, sustoja. Ir pažvelgia į Nukryžiuotąjį.

O jūs, pažinę vien pasaulio bekūnes spalvas ir garsus, jausmingos širdys, lyriškos lūpos, kuriose karti tiesa tirpsta it šokoladinis saldainis, silpnadvasiai ir išrankūs, – šitai skirta nė jums. Jūsų įsivaizdavimai apie velnio išdaigas matuojami jūsų silpnais nervais, įmantriomis smegenimis, tad jūsų keistų ritualų Šėtonas tėra tik jūsų pačių iškraipytas atvaizdas, nes kūnų visatos šventeiva yra pats sau Šėtonas. Pabaisa žiūri į jus ir juokiasi, tačiau dar nesugriebė jūsų nagais. Jo nėra nei jūsų tauškalų pilnose knygose, nei piktžodystėse, nei juokinguose prakeiksmuose. Jo nėra ir jūsų godžiuose žvilgsniuose, klastingose rankose ir ausyse, kuriose švilpia vėjas. Bergždžiai ieškote jo slapčiausiuose savo kūno kampeliuose, kuriuos persmelkia nepasotinami niekingi geismai, o iš dantimis sukąstų lūpų sunkiasi vien prėskas blyškus kraujas ... Tačiau jis yra ... Jis – atsiskyrėlio maldoje, jo pasninke ir atgailoje, visų stipriausioje ekstazėje ir širdies tyloje ... Jis užnuodija apvalomąjį vandenį, dega pašvęstuoju vašku, kvėpuoja nekaltų mergelių dvelksmu, kankina ašutine ir drausme, veda iš kelio. Matydavai jį meluojant tiesos žodžiui pravertomis lūpomis, net Dievo rankose persekiojant teisųjį, kuris per griausmą ir žaibus pasiekia stebuklingą palaimą ... Kam varžytis su žeme dėl šitiekos žmonių, kurie šliaužioja ja it kokie gyvuliai, jei rytoj ji vėl juos prarys? Ši tamsi banda visiškai viena eina pasitikti savo lemties ... Jo neapykantos aukos yra šventieji.

Taigi jis žvelgia į Nukryžiuotąjį. Jis nuo vakar nesimeldė ir gal dabar dar nesimeldžia. Šiaip ar taip, ne maldavimas veržiasi iš jo lūpų. Naktį per ilgai priešinosi, atsakydamas smūgiu į smūgį: žmogus, desperatiškoje kovoje ginąs savo gyvybę, tvirtai žvelgia į priekį, o ne į dangų, kurio nekintama šviesa vienodai šviečia tiek gerajam, tiek ir piktadariui. Nuo begalinio nuovargio jį apninka prisiminimai, bet jie lyg šviesos spinduliai lęšio židinyje spiečiasi viename atminties taške. Susilieja į vieną kančią. Visa jį nuvylė arba apgavo. Visur jam paspęsti spąstai, laukia gėda. Iš vidutinybės, kurioje beviltiškai kamavosi, Menu-Segrė jį iškėlė į tokią aukštumą, kad krytis neišvengiamas. Tad ar nevertėjo likti vienam ir visų paliktam nei patirti šį apgaulingą džiaugsmą? Vargas tam, kuris akimirką patikėjęs meile, apsidžiaugė! O viltingasai kliedesy! Apgaulės šypsny ir bučiny! Jo žvilgsnyje – be žado ir net be atodūsio, – vis dar įsmeigtame į ramų Kristų, atsispindi visas šios įtūžusios sielos žiaurumas. Taip aukštame ir spindinčiame šventinės salės lange šmėkšteli pikto vargšo veidas. Šis žvilgsnis byloja, jog bet koks džiaugsmas yra blogas. Visas džiaugsmas yra iš Šėtono. Niekad nebūsiu vertas pasirinkimo, kuriuo apgaulingai mėgaujasi mano vienintelis draugas, tad negundyk manęs ir nevilio k! Grąžink mane į mano nebūtį. Paversk savo kūrybos inertiškąja medžiaga. Aš netrokštu garbės! Netrokštu džiaugsmo! Ir netgi vilties! Ką galiu duoti? Kas man lieka? Vien ši viltis. Atimk ją iš manęs. Pasiimk! Jei galėčiau – be neapykantos tau – atiduočiau tau savo išganymą, pasmerkčiau save dėl sielų, kurias tyčiodamasis iš manęs, varguolio, man patikėjai!

Taip jis metė iššūkį bedugnei, šaukėsi jos iškilminga priesaika, tyra širdimi ...

III

Kampanės vikaras pasuko Bolenkuro keliu, tada lyguma leidosi Etaplio link.

– Tai tik pasivaikščiojimas, daugiausia kokios trys mylios, – šypsodamasis pasakė ponas Menu-Segrė. – Eikite pėsčias, jūs šitai mėgstate.

Jis žinojo, kaip vargšui kunigui patinka keliauti traukiniu. Bet šį kartą abatas Donisanas neparaudo kaip įprastai. Jis net kažkaip klastingai nusišypsojo.

Kampanės dekanas siuntė jį pas savo kolegą į Etaplį, kuriam paskutinės rekolekcijos kėlė daug rūpesčių. Savo ruožtu abu redemptoriai, daugiau kaip visą savaitę triskart per dieną plėšę gerkles, maldavo susimilti. Tad atrodė nebeįmanoma juos ir toliau kankinti verčiant dieną naktį sėdėti klausykloje. „Jūsų jaunasis pagalbininkas tikriausiai neatsisakys mums pagelbėti, juolab kad yra toks uolus“, – rašė vyresnysis. Taigi abatas Donisanas skubiai atsiliepė į šį nuoširdų pagalbos šauksmą.

Lyjant lapkričio lietui, jis plačiu žingsniu žygiavo tuščiais laukais. Iš kairės, ties pat judrios pelenines padangės slegiama horizonto riba, galėjo spėti esant nematomą jūrą. Iš dešinės – paskutinės kalvos. Priešais plytėjo nebyli plokštuma. Vakarų

vėjas lipdė prie kelių sutaną, protarpiais keldamas druskos skonio šaltos dulksnos sūkurius. Bet jis žingsniavo vienodu žingsniu, nenukrypdamas nuo tiesiosios, pasispaudęs po pažastimi suskleistą medvilninį skėtį. Ko dar drįstų prašyti? Kas žingsnį artėjo prie senos bažnyčios, kuri jau buvo matyti – su tokia keista kepure, liūdna ir vieniša. Jis įsivaizduoja prie klausyklos susispietusį moteriškių būrelį, jos vikriai stumiasi į priekį, barasi, nutaiso dievobaimingą miną, akys gudrios, lūpos šventeiviškai suspaustos ar iškreiptos piktos raukšlės, o toliau nuo murmančios bandos – vyrai ... tokie nerangūs ir tokie susikaustę. Nepaprastas, – šia proga galėtume tarti, – tiesiog puikus reginys! Ši mintis griežtą jauną kunigą sujaudina, persmelkia švelniu nerimu. Jis nesąmoningai paspartina žingsnį, o lūpose pasirodo tokia drovi ir liūdna šypsena, jog pravažiuojantis su kroviniu vežikas, pats nežinodamas kodėl, prieš jį nusitraukia kepurę ... Jo laukia. Netgi grįžtanti motina, svajodama apie nuostabų kūnelį, kurį netrukus galės glamonėti, taip atvirai žvilgsniu nėra išreiškusi didesnio nekantravimo ... Štai smėlynuose aštriai įsirėžusi upės vaga, štai jau bevaisė kalva ir aukštas balto švyturio siluetas tarp juodų eglių.

Ištisomis savaitėmis abatas Menu-Segrė beviltiškai stengėsi įskaityti šios širdies paslaptis. Kadaise niūrus vikaro tylėjimas atrodė suprantamesnis nei dabartinė visada vienoda, kone linksma nuotaika. Kokį dvidešimt kartų klausinėjo abatą Šapdeleną, Larje kleboną, kuris kiekvieną ketvirtadienį klauso abato Donisano išpažinties. Senasis kunigas ginasi nerandąs nieko ypatinga savo atgailautojo kalbose ir geraširdiškai juokiasi iš savo kolegos būgštavimų. „Vaikas, – vis kartoja jis, – tikras

vaikas, labai sukalbamas. (Juokiasi iki ašarų.) Brangusis drauge, jūs visur įžvelgiate liguistos sąžinės atvejus!.. (Rimtai.) Norėčiau, kad būtumėt girdėjęs jo išpažintis. Nagi! Visi tai esame patyrę savo tarnybos pradžioje: šiek tiek nerimo, svajonių, perdėtas pamaldumas ... (Visai rimtai.) Malda labai geras, nuostabus dalykas, bet nereikia ja piktnaudžiauti. Mes ne kartūzai, brangusis drauge, turime reikalą su paprastų paprasčiausiais žmonėmis, kurių dauguma pamiršę katekizmą. Nereikia skraidyti padebesiais, prarasti ryšio. (Vėl juokiasi.) Įsivaizduokit, jis save baudžia! Nepasakosiu jums apie kankinimo įnagius, vis tiek nepatikėsit. Uždraudžiau jam tokį absurdišką žiaurumą. Beje, iškart be jokių prieštaravimų pakluso. Jis manęs klauso, esu įsitikinęs. Niekada dar neteko sutikti šitokio nuolankumo, labai sukalbamas žmogus".

Abatas Menu-Segrė nusprendė, kad nėra reikalo tęsti šį nemalonų pokalbį, tad su jam įprastu apdairumu apsimetė, jog tokie svarūs argumentai jį įtikino. Tačiau galvoje sukosi smalsi mintis: „Kam, po velnių, iš daugybės kitų vaikinas pasirinko šitokį kvailį?.." Galiausiai savo įmantriuose svarstymuose visiškai susipainiojo. Bet tiesa tokia paprasta! Abatas Donisanas pasirinko visų seniausią. Ir ne iš nutrūktgalviškumo ar paniekos, kaip galėtumei pagalvoti, o paprasčiausiai todėl, kad pagarba senatvei jam atrodė pagrįsta protu, teisinga. Tad kiekvieną ketvirtadienį jis išklauso pono Šapdeleno prakalbėlę. Jis vienintelis visame pasaulyje geba su tokia meile klausytis šių apgailėtinų žodžių, kad šis iš nuostabos ir pasigėrėjimo pats galiausiai ima įžvelgti tam tikrą savo neaiškaus vapėjimo prasmę.

... Argi šis ryžtingas jaunas dvasininkas drįstų prisipažinti, jog ieško dievobaimingo kvailumo dėl jo paties? Galimas

daiktas, kad ne. Tačiau kaip menkai žino apie didelį ginčą, kurio priežastis jis pats! Net neįtardamas, jis daro tai, kas yra neįmanoma. Be abejo, tam tikrą laiką jis nerimavo dėl abato Menu-Segrė iškilmingo perspėjimo, bet paskui kiti darbai taip užgrūdino širdį, jog ji tartum fiziškai tapo nejautri nevilties geluoniui. Pačios narsiausios kovos, kokią kada nors su savim pačiu yra pradėjęs žmogus įkarštyje, jis net nesvarsto, ar gali kovoti vienas, nes jam paprasčiausiai nereikia jokios paramos. Tai, kas kito žmogaus atveju galėtų pasirodyti pasitikėjimu, išdidumu, jo atveju yra tik paprasta kasdienybė. Jį apgauna jo jėga, kaip kad kitą – silpnumas. Mano darąs kažką įprasta, kasdieniška, taigi neturi ką apie save pasakyti.

Priešais jį – tamsos gaubiamas, regis, į horizontą smingąs miestelis. Jis paspartina žingsnį. Kad tik nepastebimai pasiektų tamsų kampą, kur iki pat vakarienės, o paskui visą naktį liks vienas – vienas už plonos medinės pertvaros, priglaudęs ausį prie nematomų lūpų! Tačiau jam kelia nerimą nepažįstami veidai, su kuriais teks iš pradžių susidurti. Trumpai per pernykštes Sekmines matytas arkidiakonas, du misionieriai, gal dar kiti?.. Pastaruosius kelis mėnesius būsimą Liumbro kleboną stebina kai kurie žvilgsniai, žodžiai, kurių prasmės dar nesuvokia, smalsumas, kurį iš pradžių naiviai laikė nepasitikėjimu arba panieka, bet pamažu iš visko radosi aplink jį keista atmosfera, ir dėl to jis jaučia gėdą. Veltui stengiasi laikytis nuošaly, būti nepastebimas, vengia naujų pažinčių – atrodo, kad net ir jo vienatvė gundo pačius abejingiausius, šiek tiek laukinis drovumas meta jiems iššūkį, juos traukia jo liūdesys. Kai atsitiktinai išsprūdęs žodis staiga sminga į jo didžią sielą, kartais jis pats nutraukia tylą. Tuomet jis kalba – iškalbingai

užsikirsdamas, mikčiodamas, kai mintis tartum tempia žodį iš paskos it kokią naštą, kol pastebėjęs visų nebylią nuostabą, vėl nutyla ... Bet dažniausiai jis klausosi, be galo atidžiai, godžiai ir skausmingai žvelgdamas, o slapta jo lūpų malda stebina tuščiais plepalais užsiėmusius senus kunigus. Visų pirma pribloškia jo keistumas. Nė vienas, išskyrus vienintelį, nenujaučia nuostabios jo lemties. Pakanka, kad jis sėja nerimą ir sumaištį.

Beje, ką galima įžvelgti šiame ypatingame žmoguje? Stebėjimas nieko neduos, nebent šnipinėsite. Abato Šapdeleno palieptas, jis be prieštaravimų atsisakė kankinimų, kurių siaubingą žiaurumą patiklus senas kunigas vargu ar galėjo įtarti, nors į visus klausimus abatas Donisanas atsakinėjo su jam įprastu atvirumu. Bet net ir šis atvirumas apgauna. Kampanės vikarui tai jau praeities epizodai, tad apie juos pasakodamas nesivaržo. Mielai pripažįsta, kad prigimčiai tramdyti botago kirčių nepakanka. Vėliau Liumbro klebonas pasakys: „Mūsų vargšas kūnas priima kančią kaip malonumą – su tokiu pat nepasotinamu godumu". Būtume galėję perskaityti šventojo Ignoto *Pratimų* paraštėje jo ranka parašytą keistą įsakymą: „Jei tau atrodo, kad turi save bausti, mušk smarkiai, bet trumpai". O Carmel d'Aire'o seserims jis yra pasakęs: „Nepamirškime, kad Šėtonas geba pasinaudoti ir pernelyg ilga malda, ir pernelyg žiauriu savęs kankinimu".

„Mūsų dragužis dabar tikrai atėjo į protą", – pasakė Larje klebonas. Tiesa. Jo protas šaltas ir aiškus. Žodžiai niekada neapgauna. Vaizduotė ne itin laki, širdis pavirtusi pelenais.

Sutemo, vėjas aprimo, nuo drėgnos žemės kyla lengva migla. Kampanės vikaras pirmąkart pajunta nuovargį. Beje, jis

jau praėjo Verlimoną, tad dabar lengvai ir saugiai pasieks bažnyčią, ši jau nebetoli. Tačiau ties Kamprene ir Vertono kelių sankryža jis sustoja, galiausiai prisėda ant žemės atsikvėpti. Pro šalį einanti kaimietė jį pamato: plika galva, ant didžiulio skėčio sudėtomis rankomis, šalia skrybėlė. „Koks keistuolis", – balsiai ištaria.

Kartais jis sulinkdavo nuo naštos, nugalėta prigimtis bergždžiai šaukė pasigailėti. Nes jis visai nedraudė sau ją išklausyti, bet jos negirdėjo. Šiaip ar taip, jis elgėsi tartum jo jėgos būtų neišsenkamos, o gal jos tikrai buvo tokios? Tarpais, kai visa nesiseka, jis galvoja apie vienintelį poilsį – panirti į save patį, dvigubai griežčiau save tyrinėti. Nuovargis šiai unikaliai asmenybei reiškia blogą nusiteikimą.

Taigi peržvelgia atmintyje paskutinių mėnesių įvykius. Tiesa, jis visai nesigaili dėl kankinimų, kurie tam tikrą laiką skatino dvasią. Dar prieš abatui Šapdelenui pareikalavus juos nutraukti, širdyje jau buvo juos pasmerkęs. Argi jie nesuteikė jam paguodos, palengvėjimo? Ar neatgaivino džiaugsmo šaltinio, kurį norėjo išsekinti? Dabar jis kaip niekada ištikimas Nukryžiuotajam duotam pažadui, kuris staiga atgimė tą nepamirštamą akimirką. Niekas neatims iš jo pasirinktos lemties. Joks drąsuolis dar nėra sudaręs sutarties su tamsybėmis.

Jei iš paties Liumbro šventojo lūpų nebūtume išgirdę tokio paprasto ir sukrečiančio prisipažinimo apie jo siaubingu vadinamą gyvenimo laikotarpį, be abejo, niekas nepatikėtų, kad žmogus savo valia, visiškai sąmoningai, taip paprastai ir lyg niekur nieko gali įvykdyti savotišką moralinę savižudybę, kurios apsvarstytas, įmantrus ir slaptas žiaurumas kelia šiurpą. Vis dėlto tuo negali abejoti. Dienų dienom tas, kurio švelnus

ir išmintingas gailestingumas kėlė viltį daugybei širdžių, kurios atrodė amžiams išsekusios, atkakliai plėšė šią viltį iš savo širdies. Šis subtilus savęs kankinimas taip glaudžiai siejosi su gyvenimu, jog galiausiai tapo jo neatskiriama dalimi.

Pirmosiomis dienomis jis beprotiškai stengėsi sau prieštarauti ir save neigti. Atstūmė knygas, iš kurių anksčiau sėmėsi ne tik džiaugsmo, bet ir jėgų, jas atskleisdavo ir vėl mesdavo. Abatui Menu-Segrė draugiškai papriekaištavus, pradėjo nagrinėti ir komentuoti *Traktatą apie Įsikūnijimą*. Vertėtų paimti į rankas šią knygą, retą aštuonioliktojo amžiaus leidinį, vieną iš Kampanės klebono bibliotekos brangenybių, kurios paraštės išmargintos stambia abato Donisano rašysena! Šios padrikos pastabos, naivus uolumas, skatinęs vargšą kunigą prirašinėti tekste iki juokingumo tikslių nuorodų, – visa, drauge su skurdžios lotynų kalbos sintaksės klaidomis, byloja apie tokias pastangas, iš kurių ir pats žiauriausias žmogus nedrįstų šaipytis. Taip pat mums žinoma, kad šios pastabos yra daug svarbesnio darbo – tikriausiai irgi bergždžio, – šiandien jau pradanginto ir, žinoma, kokiame nors stalčiuje dūlančio didžios sielos klaidžiojimų nebylaus bei tragiško liudytojo, apmatai. Darbas, iš pradžių tik atstumdavęs, netrukus virto nepakeliamu lažu. Liumbro klebonas visada buvo tik paprastas metafizikas, tad vien asmeninė patirtis leis suvokti sekinančią kančią, kurią išgyvena sudėtingo teksto analizei būtinų pagrindų stoką jaučiąs žmogus. Drąsiai pradėtą darbą netrukus apsunkino nelemtai susiklosčiusios aplinkybės. Visą dieną darbais apsivertęs abatas Donisanas būdavo laisvas tik po vidurnakčio, kai pralošdavo ponui Menu-Segrė dar vieną partiją kortomis. Gudruolis dekanas netrukus atskleidė ir jo naują

paslaptį. Kaip paprastai jis santūriai užsiminė šia tema, tuo sutrikdydamas savo atviraširdį vikarą. Vargšelis ėmė dirbti prie naktinės lempelės, netrukus prasidėjo galutinai išsekinęs akių skausmas, bet tai jo nepalaužė. Nes šis paskutinis išbandymas buvo dingstis naujoms beprotybėms.

Iki šiol abatas Donisanas savotiškai pailsėdavo ir atsipalaiduodavo tik pamėgtoje maldoje – kuklioje, balsu kalbamoje maldoje. Ilgą laiką Liumbro šventasis nuoširdžiai abejojo savo gebėjimu melstis, nors melsdavosi kasdien ir, galima tarti, kas valandą. Jis pasiryžo dar kartą save nugalėti.

Mums nepatogu pasakoti apie tokius nereikšmingus ir neįdomius dalykus, pagaliau apie tokias kasdieniškas aplinkybes. Štai visą naktį dirbęs vargšas kunigas vaikštinėja skersai išilgai kambarį, už nugaros sunertomis rankomis, nuleista galva, sulaikęs kvėpavimą it imtynininkas, kuris tausoja jėgas prieš kovą, sutelkęs mintį, mąsto pagal taisykles... Nenuklysta nuo iš anksto pasirinktos, geriausiu, tikru Saint Sulpiso metodu rūpestingai plėtojamos temos, kol jos visai neišsemia. Savo naujame užsiėmime jis, beje, remiasi savotišku vadovėliu, parašytu anoniminio dvasininko 1849 metais po Kristaus gimimo. Jo pavadinimas skelbia: *„Dvidešimt maldos pamokų dievobaimingoms sieloms“*. Kiekviena pamoka skirstoma į tris dalis: *Apmąstymą, Pakilimą* ir dvasios vainiku vainikuojamą *Išvadą*. Šio rinkinio pabaigoje pateikiami keli poezijos tekstai (muziką, kaip teigiama pratarmėje, jiems sukūrė vienas vienuolis...), ponios Dezuljer mėgstamu ritmu apdainuojantys palaimingus dieviškosios meilės malonumus.

Šią baisią knygiūkštę galime palaikyti rankoje, suspausti pirštais. Jos viršelį saugo rūpestingai prisiūtas juodos drobės

apvalkalas. Dažnai sklaidomi lapai dar atsiduoda prėsku karstelėjusiu kvapu. Prastos spalvotos graviūros kairiajame kampe išblukusiu rašalu smulkia klastinga rašysena išvingiuota paslaptinga frazė: „Mano brangiai Adolinai – paguodai nuo tam tikrų nedėkingų asmenų..." Tikriausiai tai kokio nors dievobaimingojo apmaudo neišdildomas liudijimas ... Štai ši apgailėtina knygiūkštė tapo palydove žmogaus, apie kurį kalbėdami net ir visų išdidžiausieji nedrįstų tvirtinti, jog nesutrikę išlaikė jo iki pat minčių gelmės prasiskverbiantį žvilgsnį, – ši knygiūkštė buvo patikimas Liumbro šventojo draugas! Ko gi jis ieškojo šiuose vienas į kitą panašiuose puslapiuose, kurių kiekviena eilutė atskleidžia dykinėjančio kunigo nuobodulį?

Ko ieškojo ir, svarbiausia, ką rado? Abatas Donisanas, žinoma, nepaliko jokio doktrinos ar mistikos veikalo, bet mums žinomi kai kurie jo pamokslai, –prisiminimas apie šiuos nepaprastus išpažinimus dar pernelyg gyvas daugelio širdyse. Nė vienas iš su juo bendravusiųjų neabejojo aštriu jo realybės pajautimu, gebėjimu blaiviai mąstyti, stebinamai paprastai spręsti. Nė vienas daugiau už jį nerodė nepasitikėjimo gražbyliais, nė vienas tvirčiau ir griežčiau jų nesmerkė. Kad ir koks buvo vienišas, kaip galime patikėti, jog šie maldingi kalambūrai teikė peno jo maldoms? Ar jis iš tiesų galėjo be pasibjaurėjimo kalbėti šiuos perdėm davatkiškus poterius, alsuoti šleikštulį keliančių dvasinių puokščių tvaiku, raudoti teatrališkomis ašaromis? Ar jis meldėsi? O gal jam tik atrodė, jog meldžiasi, bet nesimeldė?

Su pasišlykštėjimu užverčiame šią knygiūkštę: nešvari aplanko drobė dar dirgina pirštus. Norėtųsi sužinoti, įžvelgti žmogaus akyse apgailėtinos galios mįslę, galios, kuri akimirką

buvo aptemdžiusi visų šviesiausią sielą. Nejau galima šitaip apgauti pačią Dievo malonę? Ar atsisukęs kiekvienas išvysta savo šešėlį, savo antrininką, žvėrį, panašų į save ir jį tylomis stebintį? Kokia sunki ši knygiūkštė!

Taip iki pat paskutinės dienos vargšą kunigą be atvangos persekiojusiam nelabajam pavyko sumanytos žabangos. Iš pradžių jis privertė kunigą imtis varginančių ir beprasmiškų darbų, klastingai vaizduojamų įmantrios pasiaukojimo bei atsižadėjimo sistemos pavidalu, atimant galimybę rasti paguodą iš šalies, o dabar puolė jį iš vidaus.

Diena po dienos šis žiaurus darbas darosi vis lengvesnis ir spartesnis. Įnirtingai siekdamas susinaikinti užsispyręs kaimietis galų gale gana sumaniai nukreipia prieš save proto sprendimus. Jis ieško paskatos kiekvienam savo poelgiui ir atskleidžia jame kažkieno blogą valią, niekina bet kokį poilsį ir jo vengia, o kiekvieną liūdesio apraišką vertina kaip sąžinės graužatį, nes tiek jo viduje, tiek ir jo išorėje visa pažymėta pykčio antspaudu.

Bet, žinoma, stojo valanda, kai žiaurus darbas atnešė vaisius, kai iškilo aikštėn visas jo blogis. Kokie mes kvailiai, kad savo pačių mintyse, kurias žodis visada įkūnija jutimų visatoje, matome tik abstrakčią būtį, kuri mums nekelia jokio tiesioginio bei tikro pavojaus! O neregy, akis į akį susiduriąs su svetimšaliu ir neatpažįstąs jame savęs, svetimšaliu, kuris jau yra tavo priešas – tai byloja jo žvilgsnis ir piktai suspaustos lūpos, – arba neatpažįstąs savęs svetimšalės akyse!

Abatas Donisanas atsistojo, įsmeigė akimirką akis į gamtovaizdį, trimis ketvirčiais panirusį tamsoje, pasijuto lyg ir nejaukiai, tačiau be vargo šį jausmą užgniaužė. Kelias priešais jį

dabar leidosi į slėnį tarp dviejų trumpa reta žole apaugusių aukštų šlaitų. Ar todėl, kad šie šlaitai apsaugojo nuo vėjo (saulei nusileidus, jis vėl pakilo), ar dėl kokios kitos priežasties, joks garsas netrikdė gūdžios gelminės tylos. Ir nors čia pat buvo miestas ir dar nevėlu, įtempęs ausis jis išgirdo vos juntamą žemės šlamesį, – tokį monotonišką, jog nepaprasta tyla tapo dar gilesnė. Beje, netrukus liovėsi ir šis šlamesys.

Jis ėmė eiti – tikriau, jam atrodė, jog labai greit eina – nepriekaištingai lygaus, vos nuolaidaus kelio minkšta žeme. Nuovargį it ranka nuėmė ir ilgos kelionės pabaigoje jis jautėsi nepaprastai laisvas ir lengvas. Ypač jį stebino minčių laisvumas. Savaitėmis kankinę sunkumai dingo vos pabandžius juos suformuluoti. Ištisi knygų skyriai, su tokiu vargu perskaityti ir aiškinti, paprastai gabalais plėšiami iš atminties, staiga tvarkingai išsidėstė su antraštėmis ir paantraštėmis, vienas po kito einančiais paragrafais ir net pastabomis paraštėse. Sparčiai žingsniuodamas, kone bėgdamas, jis nusprendė palikti vieškelį ir, kad būtų greičiau, pasuko palei Ravenelę keliu, vedančiu tiesiai prie bažnyčios slenksčio. Nesulėtinęs žingsnio leidosi pasirinkta kryptimi. Paprastai iki pat vidurvasario šis kelias išvagotas gilių, sūraus vandens pilnų provėžų, tad juo beveik niekas, išskyrus žvejus ir jaučių varovus, nekeliauja. Didelei abato Donisano nuostabai, žemė ant kelio pasirodė lygi ir tvirta. Jis apsidžiaugė. Nors buvo tartum apsvaigęs nuo nepaprasto minčių veiklumo ir laisvo polėkio, tamsoje žvilgsnis ieškojo pažįstamų daiktų: krūmo dėmės, staigaus posūkio, juodame danguje dingstančio šlaito nuolydžio, kelininko trobelės. Vis dėlto gana ilgai žygiavęs, nustebo, kai pajuto po kojomis nuožulnumą – iš pradžių nedidelį, paskui staigų, o vėliau vešlią

pievos žolę. Pakėlęs akis pamatė, jog tai tas pats kelias, kuriuo ėjo anksčiau. Gal nepastebėjo, kaip pasuko į šunkelį, nejučiomis atvedusį į pradinį tašką, tik iš kitos pusės? Nes labai aiškiai (kodėl taip aiškiai tokią tamsią naktį?..) matė pirmuosius priemiesčio namus.

„Kas čia per pokštai?" – tarė sau abatas, tačiau nejautė nei apmaudo, nei pykčio.

Jis vėl leidosi žingsniuoti, šįkart iš lėto, įsmeigęs žvilgsnį į priekį, kas žingsnį po storais padais girgždėjo nuo lietaus šlapias smėlis. Tvyrojo tokia tiršta tamsa, kad kiek aprėpė žvilgsnis, nebuvo matyti ne tik jokios ugnelės, bet ir atšvaito, jokio matomo virpesio, kuris visų giliausioje naktyje yra tartum gyvos žemės spinduliavimas, iki aušros užsitęsusi lėta gęstančios dienos mirtis. Tačiau jis ėjo į priekį dar tikresnis negu anksčiau, gaubiamas ir vis stipriau veržiamas juodos nakties, kuri atsiverdavo ir paskui jį taip ankštai vėl užsiverdavo, jog atrodė, kad spaudžia. Ir vis dėlto jis nejautė jokio nerimo. Ėjo tvirtu lėtu žingsniu. Nors paprastai prie klausyklos artindavosi neryžtingai ir su didele baime, jo nestebino, kad šįkart sielą audrina vien džiugus nekantravimas. Sąmonė buvo tokia guvi, jog juto ją tartum fiziškai: pašiurpusia oda, raumenų poreikiu išlieti minčių ir vaizdų perteklių, lengva karštine, gerai pažįstama mąstytojams ir įsimylėjėliams. Pats to nesuvokdamas, jis vėl paspartina žingsnį. O naktis vis tai prasiveria, tai užsiveria. Tartum jį nešdamas iš po kojų slysta vingiuojantis kelias – tiesus, lengvas, vos nuolaidus ... O jis pats – guvus, žvalus, nesvarus, lyg gerai išsimiegojęs gaivų rytą. Štai paskutinis posūkis. Skubriu žvilgsniu ieško rausvų plytų namelio ties vieškelio ir keliuko sankirta, ją tikriausiai bus ką tik nejučiomis

praėjęs. Bet neįžvelgia nieko aiškaus – anei kelio, anei namo, jokios švieselės netoli esančiame mieste. Jis sustoja, ne sunerimęs, bet nustebęs ... Ir tada, tik tada išgirsta tyloje tankiai ir smarkiai plakančią savo širdį. Pajunta kūnu žliaugiantį prakaitą.

Apgaulinga tvirtybė staiga kažkur dingo, jį apėmė baisus nuovargis, įskaudo sustingusias kojas, laužė nugarą. Merkėsi iki tolei tamsoje išplėstos akys.

„Įkopsiu į šlaitą, – tarė sau, – negali būti, kad tenai nerasčiau ko ieškau. Kad nė menkiausias ženklas nepadėtų susigaudyti..."

Su kvailu užsispyrimu mintyse kartojo šią frazę. Kai pagaliau ryžosi ir ėmė rankomis ir keliais ropoti ledine žole, visą kūną persmelkė keistas skausmas. Viršuje vaitodamas atsistojo, žengė keletą žingsnių, sukiodamasis į visas puses, ėmė žvalgytis horizonto linijos. Tačiau didžiai nustebo pamatęs, jog atsidūrė gale nepažįstamo lauko, neaiškiai žėrinčio neseniai suartos dirvos klodais. Virš galvos, kaip jam pasirodė, milžiniškas medis skleidė šakas, – girdėjo tik jų lengvą šlamesį. Jis peršoko nedidelį griovį: kietesnė ir šviesesnė žemė tarp dviejų tamsių juostų rodė kelią. Jo įkoptas šlaitas dingo be pėdsakų. Iš visų pusių – didžiulė lyguma, kurią esant daugiau numanė nei įžvelgė – tuščia ir skendinti miglose ji driekėsi iki pat nakties ribos.

Jis nejuto baimės, buvo ne taip sunerimęs, kaip susierzinęs. Tačiau jautė tokį nuovargį, kad iki kaulų persmelkė šaltis – jis visas drebėjo po šlapia nuo prakaito sutana. Nepajėgdamas ilgiau išsilaikyti ant kojų, griuvo ten, kur stovėjo. Tada užmerkė akis. Staiga pro slegiantį miegą pajuto kažkokį nerimą. Nors

dar nesuvokė kokį, bet jis apėmė visą jo esybę. Tai buvo tarytum slogutis, pamažu griovęs jo miegą, iš lėto jį žadinęs. Nors jau beveik pabudęs, nedrįso atsimerkti. Nė kiek neabejojo, kad vos tik apsižvalgys, neaiški miglota baimė įgaus materialų pavidalą. Kokį? Galiausiai kilstelėjęs rankas nuo stipriai suspaustų vokų, akimirką ruošėsi netikėtam ir baisiam reginiui. Staiga žvilgtelėjęs priešais save, tiesiog pamatė, kad jau antrąkart sugrįžo į tą pačią vietą.

Jo nuostaba buvo tokia didelė, o nusivylimas nepagrįsta baime toks staigus, kad jis dar sekundę liko juokingai susigūžęs šaltame dumble, nepajėgdamas nei judėti, nei mąstyti. Paskui nusprendė pasižvalgyti po apylinkes. Perpus susilenkęs, vaikščiojo šen bei ten, retkarčiais graibydamas rankomis žemę stengėsi aptikti savo paties pėdsakus, kad žingsnis po žingsnio pasiektų paslaptingąjį tašką, ties kuriuo išklydo iš kelio, nejučiomis apsuko ratą ir vėl prie jo grįžo. Nors ir buvo sutvardęs baimę, bet negalėjo toliau keliauti neatspėjęs mįslės – ją reikia įspėti. Dvidešimt kartų bandė peržengti ratą, veltui. Už tam tikro nuotolio pėdsakai dingo, tad jis nusprendė, kad buvo ėjęs žemesniu pakraščiu per žolę, pakankamai vešlią, todėl pėdsakų neliko. Jis taip pat pastebėjo, kad kelių metrų spinduliu žemė visiškai ištrypta. Iš paikos nevilties, kone vaikiško nusivylimo jo akys prisipildė ašarų.

Liumbro šventąjį mažiausiai iš visų, šių dienų žargonu tariant, būtų galima pavadinti jausmingu. Būdamas nuoširdus ir paprastas, į visas tos nakties apgaules ir paklydimus jis nuosekliai ėmė žiūrėti kaip į kliūtis, kurias privalo nugalėti.

Jis dar kartą pasuka keliu, nusileidžia šlaitu, iš pradžių iš

lėto, tada greičiau, vis greičiau, pagaliau ima bėgti. Jam rodos, kad vis dar yra pats sau šeimininkas, tačiau iš tikrųjų jis skuba ne į savo tikslą, o bėga nuo nakties, nuo tamsos ir savo siaubo: jo paskutinės pastangos – tai nesąmoningas nuo jų bėgimas. Betgi jis jau seniai turėjo pasiekti nepasiekiamą miestuką! Kiekviena sugaišta valandėlė jam atrodo neįspėjama mįslė.

Ir vėl du juodi šlaitai išdygsta, leidžiasi, kyla, o jiems visai išnykus, kai šaltas ledinis vėjas be garso čaižo veidą, jis numano čia esant neįžiūrimą lygumą... Jis įsitikinęs, kad jau išklydo iš kelio, bet negali suprasti, kada tai nutiko. Abatas dar labiau skuba, – beje, kojos pačios neša nuolydžiu – bėga sulenkta nugara, juokingai pasikaišęs sutaną, iš po kurios tabaluoja liesos kojos. Keista šmėkla, beprasmiškai mosikuojanti ir besiblaškanti tarp nejudančių daiktų. Lėkdamas nuleista galva jis pagaliau sugriūva ant užtvaros, jo rankos apčiuopia kažką minkšta ir šalta. Iš lėto verčiasi šonu į purvą ir užsimerkia. Dar prieš atsimerkdamas jau žino, kad yra *grįžęs*.

Bet jis vis dėlto ramus. Giliai atsidūsta, atsistoja, atmeta pečius lyg užsikraudamas naštą, ryžtingai pasisuka ir vėl žygiuoja. Žengia klusniu vienodu žingsniu prie padų limpančia žeme, žirglioja per žemas gyvatvores, lenda pro vielų užtvarą, apčiuopomis apeina kažkokias kitas kliūtis, nepailsta. Jis visiškai neklejoja, neturi jokio ypatingo tikslo, susitaiko su šia keistai nutraukta kelione lyg su paprastu nuotykiu, tik svajoja kuo greičiau, dar prieš auštant, grįžti į kleboniją Kampanėje. Paprasčiausiai nusprendė sukarti šį ilgą kelią atgal. Jei staiga prieš jį išdygtų abatas Menu-Segrė, jis, be jokios abejonės, mandagiai pasisveikintų ir trumpai papasakotų apie šį įvykį kaip apie apmaudų nesusipratimą.

Perlipęs paskutinį griovį, leidžiasi per suartą lauką labai siauru vos vingiuojančiu keliuku. Prisimena, kad juo galbūt yra ėjęs, – prieš valandą, o gal dvi ... Bet, regis, *tada buvo vienas* ...

Nes jau kiek laiko (kodėl neprisipažinus?) *jis yra nebe vienas.* Šalia jo kažkas eina. Tai lyg neaukštas, labai guvus vyrukas – pasirodo čia iš dešinės, čia iš kairės, tai priekyje, tai už nugaros, – abatas jo aiškiai nemato, – tipena ir iš pradžių nieko nesako. Ar tokią tamsią naktį negalime vienas kitam padėti? Ar būtina susipažinti, kad eitume drauge per šią didžią tylą, tokią gilią naktį?

– Na ir naktelė, – staiga prataria žmogelis.

– Taip, pone, – atsako abatas Donisanas.– Iki aušros dar toli.

Tikriausiai tai smagus vyrukas, – balsas kimus, tačiau jame girdėti slaptas džiūgavimas, kuriam išties sunku atsispirti. Būtent tai galutinai nuramina vargšą kunigą. Jis net baiminasi, kad jo trumpas atsakymas galėjo užgauti taip gerai nusiteikusį bendrakeleivį. Kaip malonu, kaip saldu netikėtai išgirsti žmonių šneką! Abatas Donisanas prisimena neturįs draugo.

– Man rodos, – vėl prabyla mažas juodasis žygeivis, – kad tamsa suartina žmones. Geras dalykas, labai geras dalykas. Kai tamsu, kad nors akin durk, didžiausias sukčius tampa malonus. Įsivaizduokit, jog sutinkate mane vidury baltos dienos: net nepažvelgęs praeitumėt pro šalį... Tikriausiai grįžtate iš Etaplio?

Nelaukdamas atsakymo jis vikriai užbėga pašnekovui iš priekio, nutveria nematomos užtvaros spygliuotą vielą ir mandagiai prilaiko ranka, kad būtų lengviau praeiti. Tada pratęsia šneką šiek tik kimiu, džiugesio pilnu balsu:

– Vadinasi, grįžtate iš Etaplio ir tikriausiai keliaujate į Kumjerą?.. O gal į Šalendry?.. Į Kampanę?..

– Į Kampanę, – nenori meluoti vikaras.

– Na, į Kampanę jūsų nelydėsiu, – sako žmogelis ir pratrūksta smulkiu draugišku juokeliu ... – Kirskime tiesiai per laukus į Šalendry, man žinomos visos užtvaros, nueičiau užsimerkęs.

– Ačiū jums, – iš dėkingumo susijaudinęs atsako abatas Donisanas. – Dėkoju jums už paslaugumą ir gailestį. Vargu ar koksai kitas prašalietis būtų pagelbėjęs, juk mano skurdi sutana daugeliui kelia baimę.

Čia žmogelis paniekinamai sušvilpia.

– Niekadėjai, – sako jis, – nemokšos, tamsuoliai, kurie net skaityti nemoka. Su tokiais dažnai tenka susidurti turguose, mugėse nuo Kalė iki Havro. Kiek kvailysčių prisiklausai! O varge! Jei norit žinoti, tai vienas mano motinos brolis taip pat kunigas.

Jis vėl pasilenkė prie spygliais pasišiaušusios žemos gyvatvorės iš tankiai sužėlusių erškėtrožių krūmų. Apčiupinėjęs ją ilgomis guviomis rankomis, stebėtinai vikriai nusitempė vikarą į dešinę, surado plačią landą ir pasitraukė leisdamas jam praeiti:

– Matot, – pasakė, – man net nėra reikalo matyti. Kitas tokią naktį iki pat ryto suktų ratą aplinkui. Bet man šis kraštas pažįstamas.

– Ar jūs čionai gyvenat? – kone droviai paklausė Kampanės vikaras (nes vis tolstant miestui, kurio nepasiekė dėl vienas po kito mįslingų įvykių, jį kankinęs siaubas aprimo, širdį lyg netyro sapno prisiminimas perpildė šis prislopintos ir su gėda

sumišusios baimės jausmas; pavojui pagaliau praėjus, jis pasijuto silpnas, neryžtingas ir lyg mažas vaikas panoro, kad šalia būtų koks nors patikimas pagalbininkas, į kurio ranką galima atsiremti).

– Aš, taip sakant, niekur negyvenu, – prisipažino pašnekovas. – Keliauju vykdydamas arklių pirklio iš Bulonės pavedimą. Užvakar buvau Kalė, o ketvirtadienį būsiu Avranše. Gyvenimas sunkus, nėr kada kur nors įleisti šaknis.

– Ar jūs vedęs? – vėl pasiteiravo abatas Donisanas.

Jis prapliupo juoktis:

– Susituokiau su skurdu! Ar jums atrodo, kad turiu kada apie tai rimtai pagalvoti? Kai lakstai iš vienos vietos į kitą, niekur neapsistoji ilgam. Kartais pakeliui pasilinksmini.

Jis nutilo, tada mažumėlę sutrikęs pratęsė:

– Prašau man atleisti, su tokiu žmogumi kaip jūs apie tokius dalykus nešnekama. Pasukit į dešinę, kažkur netoli yra gilus vandens telkinys.

Šitoks rūpestingumas vėl sujaudino abatą Donisaną. Dabar jis eina itin sparčiu žingsniu, beveik nejaučia nuovargio. Bet, pamažu dingstant nuovargiui, ima skverbtis, nuolat stiprėja naujas silpnumas, baimingas graudulys, atpalaiduojąs ir stingdąs valią. Iš lūpų išsprūsta beveik nekontroliuojami žodžiai:

– Viešpats atlygins jums už vargus. Jis atvedė jus į mano kelią kaip tik tą akimirką, kai buvau netenkąs ryžto. Nes man ši naktis buvo ilga ir sunki, sunkesnė ir ilgesnė nei galite įsivaizduoti.

Jis vos susitvardė, kad kaip beprotis atvirai neišpasakotų savo paskutinių nuotykių. Norėjo išsikalbėti, atsiverti, išvysti

nors ir nepažįstamame, bet draugiškame ir užjaučiančiame žvilgsnyje savo paties nerimą, jį jau apėmusią abejonę, siaubingą sapną. Tačiau pakėlęs akis sutinka ne užuojautos, o nuostabos pilną žvilgsnį.

– Niekada nėra malonu keliauti naktį, kai nešviečia mėnulis, – nukreipdamas kalbą pažymi atvykėlis. – Iš Etaplio į Kampanę turbūt geros keturios mylios blogo kelio. Be mano pagalbos kelionė būtų gerokai ilgesnė. Mažiausiai dviem kilometrais sutrumpinom kelią. Štai jums kelias į Šalendry.

(Tamsoje blyškėjantis kelias neria tiesiog į beformę lygumą.)

– Netrukus teks palikti jus vieną, – tartum apgailestaudamas pridūrė pakeleivis. – Beje, ar labai skubate į Kampanę?

– Ir taip ilgai užgaišau, – atsako būsimasis Liumbro klebonas. – Pernelyg ilgai.

– Norėjau jums pasiūlyti ... būtų galima ... net vertėtų ... kol išauš diena, palaukti pas mane, man gerai žinomoje trobelėje Sožeri pamiškėje, na, tvirtai suręstoje angliadegių troboje su židiniu ir viskuo, ko reikia, kad pasišildytume prie ugnies.

Bet šis pakvietimas ištariamas puse lūpų. Iki šiol tokiame aiškiame ir atvirame balse skambanti dvejonė abatą Donisaną nustebina.

– Jis bijo, kad priimsiu kvietimą, – su liūdesiu taria sau. – Kaip skuba manim atsikratyti, keliauti vienas!

Ši paprasta tiesa staiga pripildo jo širdį kartėlio. Dar vienas nusivylimas toks didelis, o neviltis tokia netikėta, tokia stipri, jog vis augant siaubui, šis padarinio ir priežasties neatitikmuo galutinai sudrumsčia sveiko proto ir išminties likučius.

(Bet jei dar gali sulaikyti neapdairius žodžius, tai kaip sutvardyti iš akių besiliejančias ašaras?)

– Sustokime valandėlei, – pasiūlo arklių pirklys, kukliai nusukdamas žvilgsnį nuo vargšo raudančio kunigo. – Nesijaudinkit, tai nuovargis, nusivarėt. Man šitai pažįstama – šiaip ar taip, privalot išsilieti.

Tačiau netrukus lyg juokais pastebi:

– Neužsigaukite, ponas kunige, geroką kelią sukorėt! Nuo šitiekos mylių turėjo įskausti kojas!..

Šlaito viršuje jis ištiesia šiurkščios gelumbės apsiaustą ir kone jėga paguldo ant jo savo bendrakeleivį.

Kiek atidumo, šilumos ir broliškos meilės šiame negrabaus samariečio poelgyje! Ar įmanoma bent kiek atsispirti tokiam nepažintam švelnumui? Kaip nepatikėti tokiu draugišku žvilgsniu?

Tačiau taip keistai pažemintas nelaimingas kunigas dar priešinasi, sutelkia paskutines jėgas. Nors ir jo išorėje, ir viduje viešpatauja neperregima tamsa, jis negailestingai save teisia, smerkia už vaikiškumą, bailumą, už tai, kad pateko į tokią juokingą padėtį, už bjaurias kvailas ašaras. Norom nenorom sunku nematyti ryšio tarp šio keisto, vargu ar mažiau paslaptingo nuotykio ir sutrikimo, dėl kurio prieš kelias valandas buvo priverstas sustoti ir nežinia kodėl išklydo iš kelio ... Bet, antra vertus, kodėl šis susitikimas negali būti jam siunčiamas išsigelbėjimas, malonė? Ar neprivalo nusižeminęs laukti, kaip jam patars šis geros valios žmogus, kuris jam padeda ir gal pats nežino, jog vykdo Evangelijos nurodytą gailestingumą?.. Ak, kaip sunku tylėti, atstumti ištiestą ranką!

Jis paima šią ranką, spusteli ir iškart pajunta, kaip krūtinėje keistai sušyla širdis. Tai, kas vos prieš akimirką atrodė kvaila bei pavojinga, dabar atrodo protinga, reikalinga ir būtina. Argi pažemintasis gali niekinti kieno nors pagalbą?

– Aš nežinau, – pradėjo Kampanės vikaras, – nežinau kaip jums paaiškinti ... kaip atsiprašyti ... Bet kam?..Taip jūs geriau suvoksite mano menkumą ... Deja, pone, baisu pagalvoti, kad man, tokiam vargšui kunigui – tokiam niekingam, taip greit puolančiam į neviltį, vis dėlto patikėta misija šviesti artimą, jį drąsinti ... Kai Dievas mane apleidžia ...

Jis papurtė galvą, pabandė atsistoti ir visu svoriu krito ant žemės.

– Jūs visai praradote jėgas, – ramiai pastebėjo prašalaitis. – Tik reikia būti kantriam. Kantrybė geriausias vaistas, abate ... Ne toks kartus kaip kiti, bet gerokai tikresnis!

– Kantrybė... – pradėjo abatas Donisanas skausmingu balsu. – Kantrybė...

Jis kone prieš valią prisiglaudė galva prie savo keisto bendrakeleivio peties, nepaleisdamas jam jau artimos rankos. Nepalenkiamai vis stipriau verždamas, švelnus svaigulio vainikas suspaudė galvą. Tada jis apalpo ir plačiai išplėstomis akimis tartum per sapną prašneko:

– Ne, nuovargis nebūtų manęs taip išsekinęs – esu stiprus, ištvermingas, galiu ilgai kovoti, – tiesa, ne su visais ir ne vis taip pat ...

Jam rodėsi, tartum nuolaidžiu šlaitu be galo švelniai slysta į tylą. Paskui staiga šis lėtas slydimas jį išgąsdino – jis išmatavo bedugnės gylį. Instinktyviu judesiu, tokiu pat staigiu kaip jo išgąstis, abiem rankomis atsirėmė į net nevirptelėjusį petį.

Vis toks pat draugiškas balsas, tačiau dabar baugiu aidu atliepęs jo ausyse, pasakė:

– Tai tik svaigulys ... ir nieko daugiau ... Atsiremkit į mane, nebijokit!.. Šitiek kelio nuėjot! Aš jau seniai jus seku,

stebiu jus, mano drauguži! Stovėjau už jūsų ant kelio, kai visomis keturiomis jo ieškojot ... O! O!

– Aš jūsų nemačiau, – sumurmėjo abatas Donisanas ... Tiesa? Išties tenai buvot? Gal galėtumėt pasakyti ...

Jis nebaigė sakinio. Nebeslydo, o vis greičiau ir greičiau krito stačiai žemyn. Jį apgaubusios tamsybės zvimbė ausyse it būtų paniręs į gilų vandenį.

Išskėtęs rankas apglėbė tvirtus draugo pečius, iš visų jėgų į juos įsikibo. Stuomuo, prie kurio prigludo, buvo kietas ir mazguotas kaip ąžuolas – nuo smūgio net nesusverdėjo. Vargšas kunigas palietė veidu nepažįstamo veido iškilumus ir šilumą.

Sekundę, beveik nepastebimą laiko atkarpą, jis negalėjo mąstyti – juto vien atramą, tvirtą nepajudinamą kliūtį, laikančią jį virš įsivaizduojamos bedugnės. Prigludo prie jos visu svoriu, apsvaigo nuo dar tikresnio saugumo. Krūtinėje degančios paslaptingos liepsnos ištirpdytas svaigulys pamažu liejosi gyslomis.

Būtent tuomet, kaip tik tą pačią akimirką Kampanės vikaras staiga – nors šis tikrumas tik pamažu užvaldė jo sąmonę, – taigi, kartoju, būtent tuomet vikaras suvokė, jog pagaliau sutiko tą, nuo kurio per visą šią siaubingą naktį bėgo.

Ar tai buvo baimė? Ar nevilties padiktuotas įsitikinimas, kad galiausiai įvyko tai, kas turėjo įvykti, kas buvo neišvengiama? O gal kartus pasmerktojo džiugesys, kai jau nebėra nei ko tikėtis, nei kam priešintis? O gal daugiau Liumbro klebono lemties nuojauta? Šiaip ar taip, jis ne itin nustebo išgirdęs balsą, kuris jam pasakė:

– Tvirčiau remkitės ... nepargriūkit, kol praeis šis nedidelis priepuolis. Aš jums tikras draugas, mano bičiuli, – jus nuoširdžiai myliu.

Ranka švelniai, bet iš lėto vis stipriau ir atkakliau spausdama, apkabino jį per pusiaują. Abato galva visai palinko ant jo peties, prisispaudė visai arti kaklo. Taip arti, jog ant kaktos ir skruostų juto karštą alsavimą.

– Pamiegok ant manęs, krūtim žindomas, mano mylimas kūdiki, – tokiu pat tonu pasakė balsas. – Priglusk tvirčiau, kvailas gyvuly, kunigėli, mano bičiuli. Pailsėk! Ilgai tavęs ieškojau, tave medžiojau. Ir štai, tu čia. Kaip tu mane myli! Bet mylėsi dar daugiau, nes tavęs nepaliksiu, mano angelėli, tonzūruotasai driskiau, mano amžinas bendrakeleivi!

Tai buvo pirmas kartas, kai Liumbro šventasis girdėjo, matė, lietė tą, kuris tapo šlykščiu jo skausmingo gyvenimo palydovu, o jei tikėsime kai kuriais jo artimais draugais bei paslaptingo išbandymo liudininkais, šį balsą jam teko dar ne kartą girdėti, kol siela galutinai paliko kūną. Tai buvo pirmas kartas, tačiau jis be vargo jį atpažino. Jis nė akimirką nesuabejojo nei savo pojūčiais, nei savo protu. Nes nepriklausė tiems, kurie naiviai mano, kad mums visiems pažįstamas budelis, esąs kiekvieno mūsų mintyse, kantriai ir išmintingai brandinantis mūsų neapykantą, kalba kaip epo didvyris ... Bet kuris kitas, Kampanės vikaru dėtas, net ir būdamas tokio pat aiškaus proto, panašiomis aplinkybėmis nepajėgtų sutvardyti baimės ar bent pasišlykštėjimo. Tačiau jis, susigūžęs iš siaubo, užmerktomis akimis tartum lauktų pagalbos iš savo vidaus, neeikvodamas be reikalo jaudulio, kaip įmanydamas stengdamasis tramdyti baimę, it kalaviją priešo akivaizdoje apnuogino visą valią.

Vis dėlto, kai šlykščios lūpos šventvagiškai tyčiodamosi prisispaudė prie jo lūpų ir užgniaužė jam kvapą, jį apėmė toks baisus siaubas, kad jame apmirė pati gyvybė, o širdy atsivėrė tuštuma.

– Tave pabučiavo draugas, – ramiai pasakė arklių pirklys, atgalia ranka nubraukdamas lūpas. – Ir aš savo ruožtu pripildžiau tave savimi, Jėzaus Kristaus tabernakuli, brangus kvaileli! Nesibaimink dėl šitokio nieko – ne vien tave, daugelį kitų bučiavau. Žinai, ką tau pasakysiu – aš jus visus bučiuoju, budinčius ir miegančius, gyvus ir mirusius. Tai tiesa. Man malonu būti su jumis, žmogeliukai dievaičiai, keistos, keistos, oi kokios keistos būtybės! Atvirai šnekant, retai kada jus palieku. Nešiojat mane savo tamsiame kūne, mane, kurio šviesa buvo esmė, ji slypi jūsų vidurių gelmėje, – mane Liuciferį ... Aš jus visus suskaičiuoju ir nė vienas nuo manęs nepabėgs. Iš kvapo atpažinsiu kiekvieną savo bandos galviją.

Jis nuleido ranką, kuria laikė per juosmenį apglėbęs abatą Donisaną ir šiek tiek pasitraukė lyg duodamas vietos, kad šis turėtų kur griūti. Liumbro šventojo veidas buvo išbalęs ir sustingęs it lavono. Visą kančią išreiškė pakeltais lūpų kampučiais, – ši skausminga grimasa priminė siaubą keliančią šypseną, – stipriai užmerktomis akimis, mėšlungio iškreiptais veido bruožais. Tačiau jis tik šiek tiek kryptelėjo į šoną ir šia niūria sąstingio poza liko sėdėti ant apsiausto skverno.

Bendrakeleivis pažvelgė į jį skersomis ir nepajėgdamas sutvardyti vos pastebimo nuostabos mosto, iškart nusuko akis. Tada garsiai sušnirpštė, išsitraukė iš kišenės didelę nosinę ir kuo paprasčiausiai nusišluostė kaklą bei skruostus.

– Gana juokų, pone abate, – tarė jis. – Šiuo prakeiktu metų laiku paryčiais velniškai šalta!

Jis draugiškai niukstelėjo abatui per petį kaip kad žaismingai stumtelėjamas netvirtai stovintis daiktas arba kaip kad vaikai šūkaudami griauna sniego senį. Bet Kampanės vikaras nesusverdėjo, o tik iš lėto atmerkė akis. Ir neatpalaidavęs nė vieno raumens savo veide, pažvelgė pro vokus juodu veriamu žvilgsniu.

– Abate! Pone abate! Ei, abate! – garsiai šaukė arklių pirklys. Jums galas, drauguži! Sušalot ... Nagi!

Jis sugriebė abi abato rankas vienu plačiu delnu, o kitu ėmė per jas plekšnoti.

– Kelkitės gi, po velnių! Stokitės, kad jus kur galas! Duodu žodį, kraujas stingsta gyslose tokiame šaltyje!

Jis pakišo ranką po sutana, patikrino ar plaka širdis. Tada greitais, galima sakyti, staigiais judesiais palietė jo kaktą, akis, lūpas. Paskui vėl paėmė jo rankas ir ėmė šildyti savo kvapu. Kiekvienas jo judesys bylojo kažkokį karštligišką skubėjimą, kaip kad meistras skuba baigti kruopštų darbą bijodamas, kad užklups vakaras ar koks nelauktas svečias. Galiausiai jis staiga sudėjo rankas sau ant krūtinės ir baisiai drebėdamas, lyg pamažu nertų į gilų ledinį vandenį, ūmai atsistojo.

– Šaltis man nebaisus, – pasakė jis, – esu *stebuklingai* atsparus tiek šalčiui, tiek karščiui. Bet stebiuosi matydamas jus sėdintį lediniame purve ir nė nekrutantį. Duodu žodį, kaip dar galo negavot... Tiesa, ką tik sukorėt geroką kelio galą... Prisipažinsiu, aš visai sušalau ... Man visada šalta. ... Ne visiems šiuos dalykus taip jau ir atskleidžiu ... Vis dėlto, tai tiesa ... Aš esmi Šaltis. Mano šviesos esmė – nepakeliamas šaltis ... Tačiau gana apie tai ... Prieš jus vargšas žmogus su visomis geromis ir blogomis jo padėčiai deramomis savybėmis ...

prekiautojas normandiškais ir bretaniškais arkliukais ... kaip sakoma, arklių pirklys ... Bet baikim ir apie tai! Tegul tik atrodo, kad tokią naktį be mėnesienos sutikote draugą, gerą bičiulį ... Neklausinėkit! Nebandykit nieko daugiau sužinoti apie šį netikėtą susitikimą. Tetrokštu jums pasitarnauti, paskui iškart mane pamirškit. Bet aš jūsų nepamiršiu. Jūsų rankos man sukėlė didžiulį skausmą ... taip pat ir jūsų kakta, akys, lūpos ... Niekada jų nesušildysiu: jos tiesiog sušaldė mane iki pat kaulų smegenų; tikriausiai čia kalti jūsų aliejai, jūsų prakeiktos šventintos teplionės – raganystės. Nebekalbėkime apie tai ... Leiskit man eiti ... Manęs laukia dar ilgas kelias. Aš nepavargau. Čia ir išsiskirkim. Patrauksime kiekvienas kas sau.

Jis vaikštinėjo šen bei ten, mosikavo rankomis, pyko, tačiau neatsitraukė toliau kaip per kelis žingsnius. Abatas Donisanas stebėjo jį niūriu žvilgsniu ir lūpos sustingusiame veide nebekrutėjo.

Beje, dabar šis veidas atspindėjo ne taip baimę, kaip beribį smalsumą. Galima sakyti – neapykantą, bet neapykanta uždega žmogaus žvilgsnį. O gal pasibaisėjimą, bet pasibaisėjimas yra pasyvus: joks pasišlykštėjimas ar baimė nepajėgtų praverti žiauraus ryžto surakintų žandikaulių. Net tuščias žinojimo godulys nesuteiktų tokio valdingo orumo. Tačiau Kampanės vikaras neskubėjo švęsti pergalės, kuri kas akimirką darėsi vis akivaizdesnė bei tikresnė, nes neabejojo, jog pergalė prieš tokį priešą visada nepatikima, nepastovi ir laikina. Argi svarbu, kad šią akimirką priešas parklupdytas, atiduotas tavo malonei? Jis – sielų žudikas, tad būtina išplėšti bent vieną jo paslaptį.

Staiga keistas žygeivis sustojo lyg įbestas, tartum mostai būtų supančioję jį it bulių nematomomis grandinėmis. Balsas, kuris

ką tik buvo pasiekęs šaižiausią gaidą, atgavo įprastą skambesį, ir jis su savotišku nuoširdumu ištarė štai kokius žodžius:

– Paleisk mane. Baigėsi tavo išbandymas. Nemaniau, kad esi toks stiprus. Be abejo, mudu susitiksime vėliau. Bet galime ir visai nesusitikti, jei to panorėsi. Prieš valandėlę praradau tau galią.

Iš kišenės jis vėl išsitraukė didelę nosinę, įnirtingai nusišluostė veidą ir rankas. Pro lūpas veržėsi skausmingas švokščiantis alsavimas.

– Nešnabždėk savo poterių. Nutilk. Tavo egzorcizmas nė skatiko nevertas. Nepajėgiau palaužti tavo valios. Kokie jūs keisti padarai!

Su vis augančiu nerimu jis žvalgėsi tai dešinėn, tai kairėn. Staiga atsigręžė ir ėmė atidžiai tyrinėti tamsybes už nugaros.

– Šie skarmalai ima mane slėgti, – dar pridūrė jis, stipriai pakraipęs pečius. – Nejaukiai jaučiuosi savo odiniame futliare. ... Tik įsakyk, ir dingsiu be pėdsako, net kvapo neliks ...

Tartum kaupdamas jėgas, jis ilgokai stovėjo prisidengęs veidą delnais. O kai pakėlė galvą, abatas Donisanas pirmąkart išvydo jo akis ir suaimanavo.

Tas, kuris kybo pačioje stiebo viršūnėje pririštomis rankomis ir staiga praranda gravitacijos nuovoką, mato, kaip po juo dumba ir kyla ne jūra, o ištisa žvaigždynų bedugnė, kur už trilijonų mylių verda ir putoja gimstančių galaktikų ūkai, amžinai krintantys neišmatuojama tuštuma, tas nebūtų pajutęs savo krūtinėje tokio visa apimančio svaigulio. Širdis dukart beprotiškai trenkėsi į šonkaulius ir sustojo. Nuo šleikštulio susuko vidurius. Nevilties sugniaužti pirštai – vieninteliai gyvi siaubo sukaustytame kūne – it žvėries nagai gremžė žemę.

Tarpumente sruveno prakaitas. Bebaimis žmogus, regis, palaužtas, atplėštas nuo žemės galingo nebūties šauksmo, šįkart regėjo save negrįžtamai žuvusį. Tačiau net ir šią akimirką jo paskutinė mintis sviedė nesuvokiamą iššūkį.

Netrukus, tartum nuo vienintelio stumtelėjimo, apmiręs gyvenimas vėl ėmė tekėti jo gyslomis, smilkiniuse sutvinksėjo kraujas. Į jį įsmeigtas žvilgsnis tapo panašus į žmogaus, ausyse skambėjo pažįstamas balsas, tartum niekada nebūtų nutilęs.

– Aš tave palieku, – sakė jis. – Tu manęs niekada daugiau nematysi. Mane mato tik kartą gyvenime. Pasilik kvailai užsispyręs. O! Jei žinotumei, koks atlygis tau parengtas jūsų Viešpaties, nebūtumei toks kilniaširdis, nes mes vieni – mes vieni, sakau tau! – mes vieni nesidavėm kvailinami ir rinkdamiesi jo meilę arba neapykantą, vedami aukščiausios išminties, kuri nesuvokiama jūsų minkštoms smegenims, pasirinkome neapykantą ... Bet kam aš čia aiškinu tau, nusižeminęs šunyti, paklusnus gyvuly, verge, kasdien susikuriantis sau šeimininką!

Jis nepaprastai vikriai pasilenkė, čiupo nuo kelio pirmą pasitaikiusį akmenį, suspaudė rankoje, iškėlė į dangų, ištarė šventvagiškus žodžius, paskui džiaugsmingai sužvengė ... Beje, visa įvyko žaibo mirksniu. Juokas, atrodo, nuaidėjo iki pat horizonto. Akmuo paraudonavo, tada pabalo, paskui staiga sužėrėjo įnirtinga šviesa. Vis taip pat juokdamasis nelabasis sviedė akmenį į purvą, ten jis su baisiu šnypštimu užgeso.

– Tai tik žaidimas, – pasakė jis, – vaikų žaidimas. Neverta net žiūrėti. Na, bet jau laikas, turim visiems laikams išsiskirti.

– Eik sau! – pasakė Liumbro šventasis. – Kas tave laiko?

Jo balsas buvo tylus ir ramus, tačiau jame buvo girdėti kažkoks gailestis.

– Mus sutinka su baime, – tokiu pat tyliu balsu atsakė jam nelabasis, – bet išsiskyrimas su mumis neša pražūtį.

– Eik sau, – švelniai pakartojo Kampanės vikaras.

Pabaisa pašoko, keliskart neįsivaizduojamu greičiu apsisuko, paskui ištiesė rankas ir stipriai bloškėsi už kelių žingsnių lyg atsimušusi į neįveikiamą kliūtį, – kaip žmogus, kuris stengiasi, bet negali išlaikyti pusiausvyros. Kad ir koksai juokingas buvo šis netikėtas šuolis, judesių seka, jų apskaičiuota jėga, juolab staigus sustojimas buvo tokie keisti, jog anaiptol nesinorėjo juoktis. Nematoma kliūtis, su kuria staiga susidūrė tamsos valdovas, turėjo būti didžiulė, – nors atrodė jos be galo vikriai išvengęs, žemė gūdžioje tyloje vos girdimai suvaitojo ir iki pat gelmių sudrebėjo.

Nuleidęs galvą, jis iš lėto pasitraukė atatupstas ir tylomis, tartum su viskuo susitaikęs, atsisėdo.

– Vis dėlto mane sulaikot, – pasakė jis gūžtelėdamas pečiais. – Ką gi, mėgaukitės savo valdžia tiek, kiek jums duota laiko.

– Aš neturiu jokios valdžios, – liūdnai atsakė abatas Donisanas. – Kam mane gundai? Ne, ši jėga ne mano, ir tu šitai žinai. Bet jau kuris laikas tave stebiu ir tai man teikia naudos. Išmušė tavo valanda.

– Nematau jūsų žodžių prasmės, – švelniai paprieštaravo pašnekovas. – Apie kokią valandą kalbat? Ar dar tebėra mano valanda?

– Man suteikta galia tave matyti, – iš lėto pratarė Liumbro šventasis. Matau tave taip, kaip gali regėti žmogaus žvilgsnis. Regiu tave kančios sunaikintą iki pat nebūties, tačiau tau ji nebus duota, pasmerktoji būtybe!

Nuskambėjus paskutiniam žodžiui, pabaisa nusirito atšlaite ant kelio ir baisaus mėšlungio tampoma, ėmė raičiotis purve. Paskui staiga sustingo, smarkiai išlenkė nugarą ir, it stabo ištikta, galva įsirėmė į kulnis. Galiausiai suskambo šaiži, veriama aimana:

– Gana! Gana! Įšventintasis šunie, budeli! Iš kur žinai, pateptasis gyvuly, kad gailestis yra kaip tik tai, ko mes šiame pasaulyje bijomės užvis labiausiai? Daryk su manim ką tik nori ... Bet jei išvesi iš kantrybės ...

Koks žmogus galėtų be baimės klausytis šios dejonės, – tariamos žodžiais, tačiau aidinčios ne iš šio pasaulio? Koks žmogus nesibaimintų, kad gali netekti proto? Bet Liumbro šventasis nuleido akis ir mąstė tik apie šio nelabojo pražudytas sielas ...

Per šią maldą nelabasis vaitojo ir griežė dantimis, bet vis tyliau ir tyliau, o Kampanės vikarui vėl atsistojus, jo dejonė ir visai liovėsi. Nelabasis tysojo it kokia išnara.

– Ko iš manęs nori šią naktį? – ramiai paklausė abatas Donisanas, tartum kreipdamasis į kokį savo pažįstamą.

Iš nejudančios išnaros pasigirdo balsas:

– Nuo šiolei iki pat tavo mirties valandos mums leidžiama tave išbandyti. Beje, ir aš pats paklusau tik galingesniam už save. O, teisusis, palik mane ramybėje, nebekankink manęs savo gailesčiu.

– Ko iš manęs norėjai? – pakartojo klausimą abatas Donisanas. – Nemėgink man meluoti. Aš turiu būdą, kaip priversti tave prabilti.

– Aš nemeluoju. Tau atsakysiu. Tik susilpnink šiek tiek maldos galią. Kam ji, – juk aš tik paklusnus vykdytojas. Jis

pasiuntė mane pas tave, kad tave išbandyčiau. Ar nori, kad pasakyčiau kaip? Pasakysiu. Kas pajėgs tau atsispirti, manasai šeimininke?

– Nutilk, – taip pat ramiai paliepė abatas Donisanas. – Dievas siunčia išbandymus. Aš tavęs lauksiu, nesistengsiu nieko sužinoti, ypač iš tavo lūpų. Šią valandą Dievas man suteikė tokią jėgą, kurios tu nepalauši.

Tą pat akimirką tas, kuris stovėjo prieš jį, išnyko, tikriau tariant, paslaptingame virpesy dingo linijos ir kontūrai, kaip nutinka visu greičiu sukantis ratui.

Staiga Kampanės vikaras priešais išvydo savo antrininką, tokį tobulą ir tikslų, kad jis daugiau priminė ne atvaizdą veidrodyje, o ypatingą, unikalų gelminį paveikslą, kokį kiekvienas susikuria mintyse.

Ką jis išvydo? Savo išblyškusį veidą, purviną sutaną, prie širdies instinktyviai prispaustą ranką, matė savo akis, o jose – baimę. Tačiau jo į savianalizę ypač linkusi sąmonė pati viena niekada nepajėgtų šitaip stebuklingai susidvejinti. Pats įžvalgiausias į vidų nukreiptas stebėjimas geba iškart apčiuopti tik vieną aspektą. O tai, ką šią akimirką suvokė būsimas Liumbro šventasis, buvo ir visuma, ir dalis, –mintys, jų šaknys, jų sekos, beribis jas siejantis tinklas, mažiausi valios virpesiai – taip nuogo kūno arterijos ir venos byloja pulsuojant gyvybę. Šis vaizdas, tuo pat metu vientisas ir daugybinis, lyg apčiuopiant objektą trimačiu žvilgsniu, buvo toksai tobulas, jog vargšas kunigas pamatė ne tik savo dabartį, bet ir praeitį, ateitį, išvydo visą savo gyvenimą ... Viešpatie, ar šitaip mus perregi nuolat tykojąs priešas? Ar esame tokie beginkliai prieš jo neapykanta persunktą protą?..

Akimirką jie liko stovėti akis į akį. Iliuzija buvo pernelyg apgaulinga, kad abatas Donisanas tikrai išsigąstų. Kad ir kaip stengėsi, nepajėgė atskirti savęs nuo antrininko, bet vis dėlto iš dalies išsaugojo savo paties vientisumo pojūtį. Ne, tai buvo ne išgąstis, o nerimas, toksai veriantis, jog jam pasirodė, kad nėra prasmės paliepti šiai šmėklai, tartum ji būtų jo paties pavidalu įsikūnijęs priešas. Tačiau jis išdrįso.

– Pasitrauk, Šėtone! – ištarė abatas sukandęs dantis.

Bet žodžiai užstrigo gerklėje ir drebėjo ranka, kai pakėlė ją prieš save patį. Vis dėlto sugriebė jį už peties, pajuto jo tvirtumą ir nenumirė iš baimės – suspaudė norėdamas sulaužyti, su staigiu įsiūčiu ėmė jį gniaužyti pirštais. Priešais matė savo paties veidą, savo žvilgsnį, juto savo kvėpavimą ant skruosto, savo kūno šilumą ant delno. Paskui visa išnyko.

Iš purve dar tebetysančios apgailėtinos išnaros vėl pasigirdo balsas:

– Tu mane laužai, kramtai, ryji, – suaimanavo ji. – Koks tu žmogus, jei nesusimąstęs naikini šitokį nuostabų regėjimą?

– Man ne *to* reikia, – atsakė abatas Donisanas. – Kam man save pažinti? Vargšui nusidėjėliui pakanka stebėjimo, jam nereikia kitokio žinojimo.

Taip jis kalbėjo, nors visomis išgalėmis gailėjosi dingusio regėjimo. Jis svaigo iš smalsumo pažinti tai, kas antgamtiška, iš smalsumo, kuris niekada nebus patenkintas, kuris dusino, paliko tuštumą. Vis dėlto tikėjo, jog tikslas netoli.

– Galas tavo suktybėms, – pasakė jis nuspirdamas nuo kelio drebantį padarą. – Kas žino, kiek man dar liko laiko? Tad paskubėkim! Paskubėkim!

Jis palinko labai žemai prie kūno, – ne todėl, kad geriau girdėtų, o tiesiog ryte ryjamas instinktyvaus įkarščio:

– Atsakyk! (Jis peržegnojo ne gulintį padarą, o save patį.) Nejau Dievas atidavė į tavo rankas mano gyvenimą? Argi turiu čia pat mirti?

– Ne, – atsakė balsas tokiu pat šaižiu balsu. – Tu mums nepriklausai.

– Tuomet nesvarbu, kiek dar gyvensiu – dieną ar dvidešimt metų – privalau išplėšti iš tavęs paslaptį. Ir ją išplėšiu, nors ir tektų kartu su tavimi keliauti ten, kur gyvena taviškiai. Aš tavęs nebijau! Nebijau! Na, žinoma, aš tavęs vėl neįžvelgiu, bet ką tik mačiau, pasmerktasai! Ar tau negana pražudytų sielų? Ar reikia dar kitų aukų? Dabar tu mano rankose. Stengsiuosi daryti tai, kam mane įkvėps Dievas. Tarsiu žodžius, kurie tau kelia siaubą. Prikaustysiu tave savo maldos viduje it pelėdą. Arba atsižadėk savo kėslų prieš man patikėtas sielas.

Savo didžiulei nuostabai, kaip tik tą akimirką, kai atrodė, jog įgijo neįveikiamą galią, abatas pamatė, kaip išnara sukrunta, ima pūstis, atgauna žmogaus pavidalą, virsta smagiu bendrakeleiviu kaip anksčiau ir sako:

– Ne taip bijau jūsų, tavęs ir tavo maldų, kaip to ... (Pradėjęs juokais, sakinį baigė išgąstinga gaida.) – Jis netoliese ... Jau kuris laikas jį užuodžiu ... Ak, ir kietas šis ponas!

Jis sudrebėjo nuo galvos iki kojų. Paskui galva palinko ant peties, o veidas nušvito lyg girdint tolstančius priešo žingsnius. Jis tęsė:

– Tu mane prispaudei, bet aš išsisukau. Bandei suardyti mano kėslus! Koks tu kvailys! Man dar negana krikščionių kraujo! Šiandien tau buvo suteikta malonė. Brangiai už ją mokėjai. Ir dar brangiau mokėsi!

– Kokia malonė? – sušuko abatas Donisanas.

Gailėjosi to paklausęs, bet anas iškart pasičiupo išsprūdusius žodžius. Iš džiaugsmo suvirpėjo netyros lūpos.

– Kaip ką tik matei save patį (pirmą ir paskutinį kartą), taip pamatysi ... pamatysi ... che, che!..

– Ką nori pasakyti, melagi? – riktelėjo Kampanės vikaras.

Nors ir užgaulus, smalsumo padiktuotas abato šūksnis, regis, galutinai nuramino šį keistą padarą, jis ir vėl atgavo pasitikėjimą – iš lėto atsistojo, tada, dėdamasis itin ramus, atsisėdo ir neskubėdamas užsisagstė odinę striukę. Arklių pirklys iš Pikardijos buvo toje pačioje vietoje lyg niekada nebūtų pajudėjęs. Būsimas Liumbro šventasis nuleido ranką. Keistas dalykas! Atsispyręs šitiekai nepaprastų ir žiaurių reginių, dabar vos drįso pakelti akis į šį nepavojingą vaiduoklį, – žaliūką, nuostabiai primenantį daugybę kitų. Sunku įsivaizduoti, kaip šioms lūpoms su šelmiška raukšle, pažįstamam balsui nederėjo tariami baisūs žodžiai!

– Palūkėk, taip greit neišsisuksi. Nebūk toks godus sužinoti mūsų paslaptis. Netolima ateitis parodys, melavau aš ar ne. Beje, jei vos prieš akimirką būtumei pasistengęs įsižiūrėti į tai, ką tau rodžiau, susilaikytumei nuo įžeidinėjimų. (Jis pavartojo kitokį žodį.) Kaip matei save patį, taip, sakau tau, matysi ir kitus ... Kaip gaila, kad tokia dovana suteikta tokiam drimbai kaip tu!

Sudėjęs delnus, jis virpančiomis lūpomis papūtė į rankas kaip daro labai sužvarbęs žmogus. Įraudusiame veide juokėsi akys, – jų begalinis judrumas po primerktais vokais galėjo reikšti ir džiaugsmą, ir panieką. Vis dėlto nugalėjo džiaugsmas.

– Oho-ho-ho! Kaip sutrikome! Kaip pritilome! – sumikčiojo jis. – Ką tik buvot smarkesnis, demonus bauginantis egzorcistas, stebukladaris, širdžiai mielas šventasis!

Kaskart jam pratūkstant juokais, abatas Donisanas krūptelėdavo, tada iškart bukai suakmenėdavo, sukaustytos smegenys nepajėgė suformuoti nė vienos minties.

O anas gyvai trynė rankas.

– Kokia malonė?.. Kokia malonė?.. – kartojo jis juokingai mėgdžiodamas savo auką. – Mūšyje, kuriame stoji priešais mus, nesunku žengti neteisingą žingsnį. Dėl savo smalsumo akimirkai papuolei į mano rankas.

Jis prisiartino ir paslaptingu tonu tęsė:

– Jūs visi nieko apie mus nežinot, savimi patenkinti dievukai! Mūsų įniršis be galo kantrus, tvirta išmintis! Tiesa, *Jis* verčia mus paklusti savo valiai, nes jo žodis nenugalimas. Tiesa, – to nepaneigsi – šiąnakt mudviejų dvikova man, kaip atrodo, baigėsi gėdingai ... (Ak, kai neseniai tave prispaudžiau, Jo mintis susitelkė ties tavimi, ir net tavo angelas sargas ėmė plasnoti virš tavęs šviesos rate!) Tačiau tavo purvu apdrėbtos akys nieko nematė.

Jis prunkštelėjo, – jo juokas buvo panašus į žvengimą.

– Cha-cha-cha! Iš visų, kuriuos mačiau pažymėtus tokiu pat ženklu, esi visų nerangiausias, visų bukiausias, visų nevikriausias! It jautis rausi savo vagą, it ožys puoli priešą ... Iš viršaus į apačią, gerai taikai!

Vis dar smarkiai krūpčiodamas, nebylaus siaubo apimtas abatas Donisanas sekė jį akimis. Tačiau mintyse sukosi kažkas panašaus į maldą – neaiškią, neapibrėžtą, beformę, nes sąmonė dar nepajėgė jos suvokti. Jam pasirodė, kad suspausta širdis mažumėlę sušilo krūtinėje.

– Imsimės tavęs su išmanymu, – tęsė anas. – Nesistenk mums kenkti, neliksime skolingi. Nėra tokio storžievio, kuriuo nesugebėtume pasinaudoti. Nudirsim tau kailį, aptašysim tave.

Jis priartino savo apvalią, karštu krauju dvelkiančią galvą.

– Glaudžiau tave prie krūtinės, liūliavau ant rankų. Kiek gi dar mane popinsi manydamas, jog *kitą* spaudi prie širdies? Nes tokiu ženklu esi pažymėtas. Toks yra mano neapykantos antspaudas tau.

Jis uždėjo rankas jam ant pečių versdamas sulenkti kelius, atsiklaupti ant žemės ... Tačiau staigaus polėkio įkvėptas Kampanės vikaras jį puolė ... Ir susidūrė vien su tamsa bei tuštuma.

* * *

Ir vėl kaip aplinkui, taip ir jame stojo tamsa. Jis juto, kad negali net piršto pajudinti. Buvo gyvas vien klausa. Girdėjo netoliese tariamus žodžius, bet tartum bereikšmius, kybančius ore, sapno netikrume. Vėliau didžiulėmis pastangomis įstengė juos susieti su čia pat esančiomis gyvomis ir vaikštinėjančiomis būtybėmis. Viena iš jų – tikrų ar įsivaizduojamų – nutolo. Jis klausėsi, kaip tolsta jos balsas ir smėlio girgždėjimas po batais. Galiausiai pajuto, kad jį kelia kažkokia ranka, stipriai laiko, skaudžiai spaudžia petį. Paskui kažką kiša prie lūpų ir dantų. Liepsnos liežuvis nudegina gerklę, krūtinę. Su jo žvilgsniu susidūrusi prasiveria juoduma. Į akis pamažu plūsta neaiški šviesa, iš lėto ryškėja. Jis mato kiek tolėliau ant žemės pastatytą didelį žibintą, tokius vėjuotomis naktimis nešiojasi žvejai. Kažkoks nepažįstamasis prilaikė jį viena ranka, o kita girdė iš kareiviškos gertuvės.

– Pone abate, – pasakė vyriškis, – ar ne per anksti ...

– Ko iš manęs norit? – sumurmėjo abatas Donisanas.

Jis kalbėjo kaip įmanydamas lėčiau ir tvirčiau, bet jo žvilgsnyje tebetvyrojo regėjimas. Ar iš nuostabos, ar iš išgąsčio vyras atšoko atgal ir dar labiau suglumino prislėgtą abatą.

– Aš Žanas-Mari Bulenvilis, akmenskaldys iš Sen Prė, Žermenos Diuflo iš Kampanės brolis. Gerai jus pažįstu. Ar jums geriau?

Jis sumišęs nusuko pilnas gailesčio akis.

– Radau jus apalpusį ant kelio. Vienas šaunus vaikinas iš Marelio, arklių pirklys, grįždamas iš mugės Etaplyje aptiko jus dar anksčiau už mane. Štai mudu ir pernešėm jus čionai.

– Tai matėte jį? – garsiai paklausė abatas Donisanas. – Jis čia!

Jis atsistojo taip staigiai, jog pastūmė Žaną-Mari Bulenvilį. Tačiau savaip supratęs tokį nepaprastą skubotumą, prasčiokas paklausė:

– Gal norit jam ką nors pasakyti? Galiu jį pašaukti. Jis tikriausiai dar netoli.

– Ne, mano drauge, – atsakė Kampanės vikaras. – Nešaukite. Man, beje, kur kas geriau. Leiskite, žengsiu keletą žingsnių vienas.

Svirduliuodamas jis šiek tiek paėjėjo į šalį. Pamažu jo žingsnis darėsi vis tvirtesnis, o kai grįžo, buvo ramus.

– Jūs jį pažįstat? – paklausė abatas.

– Ką tokį? – nustebęs pasiteiravo šis.

Ir iškart susigriebęs džiaugsmingai sušuko:

– Ar vaikiną iš Marelio? Ar jį pažįstu? Prieš mėnesį Friužo mugėje jis man pardavė dvi kumelaites. Štai kaip!.. Bet jei manim pasitikit, pone abate, galime kelio galą paėjėti drauge. Žingsniuojant iškart palengvės. Kaip tik keliauju į Ėjo akmens skaldyklą, kurioje dirbu. Pakeliui pamatysit. Jei pasijustumėt blogiau, Šarkos vagilės smuklėje pas Varnėną gausite vežimaitį.

– Tuomet pirmyn, – atsakė būsimas Liumbro šventasis. – Atgavau jėgas. Viskas kuo puikiausiai, mano drauge.

Kurį laiką jiedu žingsniavo drauge. Būtent tuomet abatas Donisanas suvokė tikrąją jam pasakytų žodžių prasmę: „Netolima ateitis parodys, melavau aš ar ne“.

Iš pradžių jie ėjo lėtai, paskui greičiau gana kietu keliu, rudenį taip išraižytu provėžų, kad juo būdavo važinėjama tik žiemą per didelius šalčius. Tad netrukus juodu negalėjo žingsniuoti vienas šalia kito. Akmenskaldys žygiavo priekyje. Kampanės vikaras sekė paskui, – nuleidęs akis, kad išvengtų kliūčių, tvirtai statė grubiais batais apautas kojas, stengėsi neatsilikti nuo savo bendrakeleivio. Nors vis dar drebėjo iš šalčio, nuovargio ir karštinės, per savo pražūtingą paprastumą buvo beveik pamiršęs šios nepaprastos nakties juodus kerus. Žinoma, tai buvo ne lengvabūdiškumas ir ne atbukimas dėl begalinio išsekimo: savo noru vijo šalin tokias mintis ir darė tai be didelių pastangų. Iš naivumo atidėjo jų tyrinėjimą palankesniam metui, pavyzdžiui, išpažinčiai. Kiek kitų, juo dėtų, kankintųsi iš nežinios, ar jie tapo savo beprotybės žaisliukais, ar išties išgyveno baisiausius antgamtinių galių siųstus išbandymus! O jis, vos nugalėjęs pirmąjį siaubą, nuolankiai laukė naujų blogio kėslų ir būtinos Dievo malonės. Negi svarbu, ar jis apsėstasis, ar beprotis, ar savo sapnų, ar demonų mulkinamas, jei yra ši malonė, kuri bus jam tikrai suteikta?.. Jis laukė Guodėjo nuoširdžiai tikėdamas kaip vaikas, kuris, atėjus metui sėsti prie stalo, pakelia akis į tėvą, nes jo maža širdelė net ir didžiausiame skurde tikisi gauti kasdieninės duonos.

Per valandą jiedu sukorė daugiau nei tris ketvirčius kelio į Ėjo akmens skaldyklą. Šis kelias jam buvo nepažįstamas, tad stengėsi nenuklysti nei dešinėn, nei kairėn. Kartais paslysdavo koja: lipnus purvas aptaškydavo veidą, apakindavo. Tokia

nuolatinė dvasinė įtampa, drauge su tam tikru vidiniu pasipriešinimu, instinktyvus siekimas apsaugoti ir taip išvargintą vaizduotę nukreipė mintį nuo kažkokio naujo neapibrėžto pojūčio, kurį vargu ar pajėgtų analizuoti net ir to panorėjęs. Tačiau pamažu šis pojūtis tapo toks stiprus, arba, tikriau tariant (nes perpildė jį ypatingo švelnumo), toks atkaklus, toks tolydus, jog jis galiausiai sunerimo. Ar jis kilo išorėje, ar jame pačiame? Krūtinėje sklido tarsi nemedžiagiška šiluma, apsalo širdis. Bet buvo dar kai kas: tokia artima, tokia įkyri tikrovė, kad akimirką jis pamanė, jog išaušo diena arba nušvito mėnesiena. Tik kodėl jis nedrįso pakelti akių?

Mat žengė vis žiūrėdamas į žemę, kone užmerktomis akimis, nematydamas jokio spindesio, jokio atšvaito, išskyrus mirguliuojantį dumbliną vandenį. Ir vis dėlto galėjo prisiekti, kad aplinkui jį švelni draugiška šviesa, aukso dulkės. Nenorėdamas sau pačiam prisipažinti, gal net pagalvoti, baiminosi, kad jei pakels akis, iškart išsisklaidys ir ši iliuzija, ir džiaugsmas. Jis nebijojo šio džiaugsmo, juto, jog negali nuo jo pabėgti prieš tai neištyrinėjęs, kaip jau ne kartą yra buvę. Jį viliojo, kvietė, bet neprievartavo. Jis beveik nesigynė ir nesigailėjo dėl to, buvo tikras, kad anksčiau ar vėliau pasiduos valdingai, bet kartu palaimingai jėgai. „Žengsiu dar dešimt žingsnių, – tarė sau. – Dar dešimt ir nežiūrėsiu. Ir dar dešimt ..." Akmenskaldžio žingsniai skardžiai aidėjo jau kietesniu, sausesniu keliu. Jis klausėsi jų sujaudintas iki širdies gelmių. Pamažu įsitikino, kad šis žmogus jam tikras draugas, kad juos sieja ir tikriausiai visada siejo artima, dangiška brolystė, dangiškas praregėjimas. Jo akys prisipildė ašarų. Šitaip Rojaus soduose šviesų rytą susitiko vienas kitam gimę du išrinktieji.

Jie priėjo kryžkelę – vienas kelias nuokalne leidosi į kaimą, kitas, sutremptas sunkių vežimų – į akmens skaldyklas. Tolumoje buvo girdėti, kaip gieda gaidys, kalba žmonės: tikriausiai dar prieš aušrą skubėjo į darbą kiti akmenskaldžiai ... Kaip tik tą akimirką abatas Donisanas pakėlė akis.

Ar priešais jo bendrakeleivis? Iš pradžių jis tuo nepatikėjo. Ar tas, kurį matė, kurį taip pritrenkiamai tikrai pagavo jo žvilgsnis, gali būti mirtingasis iš kūno ir kraujo? Nakties tamsoje vos galėjo įžvelgti sustingusį siluetą, bet vis dar juto tą švelnią, tolygią, gyvą, jo mintyse spinduliuojančią tikrą aukščiausiąją šviesą. Tai buvo pirmas kartas, kai būsimasis Liumbro šventasis dalyvavo tyliame stebukle, vėliau tapusiame jam tokiu įprastu. Atrodė, tartum pojūčiai šiam stebuklui be kovos nepasiduoda. Taip aklasis nuo gimimo, kai jam staiga atsiveria šviesa, tiesia į nežinomą daiktą drebančius pirštus ir stebisi, kad neapčiuopia nei jo formos, nei tankio. Kaipgi galėjo šis jaunas kunigas be kovos susitaikyti su kitiems neprieinamu nauju pažinimo būdu? Matė priešais bendrakeleivį, matė ir tuo neabejojo, nors neįžvelgė jo bruožų ir veltui stengėsi įžiūrėti veidą, rankas ... Tačiau jis nieko nebijojo, su giedru pasitikėjimu, nepajudinamu ramumu žvelgė į nepaprastą švytėjimą ne tam, kad į jį prasiskverbtų, o tam, kad pats būtų jo persmelktas. Jam pasirodė, jog prabėgo daug laiko. Iš tikrųjų tai truko tik akimirksnį. Ir tuomet jis iškart suprato.

„Kokį ką tik save patį matei“, – pasakė siaubingas liudininkas. Taip ir buvo. Jis matė. Savo kūno akimis matė tai, ko neįžvelgia visų įžvalgiausias, nenujaučia visų jautriausia intuicija, nesuvokia visų šviesiausias protas: žmogaus sąžinę. Žinoma, bent iš dalies pažįstame savo prigimtį ir be jokios abejonės

save suprantame šiek tiek geriau negu kitą, tačiau kiekvienas privalo *gilintis* į save, ir kuo giliau, tuo tirštesnė migla, o tame gelmių „aš“, tamsiausiame klode, juda protėvių šešėliai ir it požemių vanduo šniokščia instinktas. Ir štai ... ir štai šis vargšas kunigas netikėtai atsidūrė pačiame kitos būtybės viduje – tikriausiai ten, kur prasiskverbia teisėjo akis. Jis suvokė, kad įvyko stebuklas, buvo pakerėtas, kad jis toks paprastas, o apsireiškimas toks ramus. Kai šis įsilaužimas į sielą, kurio kas kitas negalėtų įsivaizduoti be žaibų ir griausmų, įvyko, jis jau nebebijojo. Gal tik stebėjosi, kad apreiškimas atėjo taip vėlai. Negalėdamas to išreikšti (nes niekada to nesugebėjo), juto, kad šis pažinimas atitinka jo prigimtį, kad protas ir gabumai, kuriais taip didžiuojasi žmonės, šiuo atveju menkai tereiškia, kad tai vien audringa, veržli, nesulaikoma išsiliejusio gailestingumo banga. Jis nuoširdžiai ir nusižeminęs tikėjo, jog yra nevertas tokios ypatingos išskirtinės malonės, buvo pasirengęs kaltinti save už tai, kad dar nepakankamai myli sielas todėl, kad mažai jas pažįsta. Nes iš esmės visa taip paprasta, o tikslas taip arti, kai jau pasirinkai kelią! Įvaldęs jam grąžintą pojūtį, praregėjęs aklasis nebesistebi, kai žvilgsniu aprėpia tolimą horizontą, kurį kadaise pasiekdavo per didelį vargą, klupdamas duobėse ir braudamasis pro kliūtis.

Akmenskaldys vis dar kuo ramiausiai žingsniavo priekyje. Abatas Donisanas staiga panoro jį pasivyti, pašaukti. Bet nugalėjo akimirkos pagundą. Buvo kupinas pagarbos ir meilės šiai nelauktai atsivėrusiai sielai. Tai paprasta tam tikra siela, dėmesinga, susirūpinusi smulkiais kasdieniniais reikalais. Tačiau buvo apšviesta tiek aukščiausiojo nuolankumo, tiek ir dangiškosios šviesos atspindžių. Kokia pamoka šiam iškankintam,

baimės apimtam vargšui kunigui pažinti šitą teisųjį, apie kurį niekas, ir jis pats, nieko nežino, kuris nusilenkė savo lemčiai, savo priedermėms, kuris myli savo kuklų gyvenimą, saugomą Dievo žvilgsnio! Staiga toptelėjusi mintis įnešė į šią pagarbą ir meilę kažkokios baimės priemaišą: *ar tik ne nuo jo, vien nuo jo bėgo tas kitas?*

Jis būtų sustojęs, tačiau nepanoro sugriauti trapaus ir nuostabaus regėjimo. Veltui ieškojo reikiamo žodžio. Ir vis dėlto jam pasirodė, kad bet kokie žodžiai čia nieko verti. Šios tyros sielos didybė stingdė žodžius lūpose. Ar gali būti, kad šis Dievo draugas, elgeta tarp elgetų, sutrikęs žmonių minioje, besimaišąs tarp pačių šiurkščiausių būtybių, šitiekos nedorybių liudininkas, yra pernelyg nuoširdus ir paprastas, kad jas teistų, liktų sąžiningas, naivus it vaikas ir iššauktų paveikslą kito amatininko, tokio pat mįslingo nežinomo kaimo dailidės, angelų karalienės saugotojo, teisiojo, kuris gyvena Atpirkėjo akivaizdoje ir kurio ranka tvirtai laikė oblių ir drožtuvą, nes jam rūpėjo gerai atlikti užsakytą darbą ir sąžiningai uždirbti duoną?

Deja! Ši pamoka tam tikru mastu pasirodys esanti be naudos. Šis kunigas pašauktas nešti kitiems ramybę, kurios pats niekada nepatirs. Jam skirta rūpintis vien nusidėjėliais. Liumbro šventasis eis nerimo ir ašarų keliu.

Tik jiems priėjus kryžkelę, abatas Donisanas rado reikiamus žodžius. Jis mėgavosi šituo švelnumu, tiesiog jį siurbė, nes nujautė, kad tai bus viena iš nedaugelio jo vargingo gyvenimo paguodų. Ir vis dėlto jau buvo pasirengęs atsisakyti jos taip, kaip buvo ją gavęs, – tylomis palikti.

Almenskaldys sustojo, pasitaisė kepurę.

– Štai ir atvykome, pone abate, – pasakė jis. – Jums reikia eiti tiesiai, dar pusantros mylios. Ar dabar galėsite keliauti vienas? Jei ne, palydėsiu jus pas Varnėną.

– Nėra reikalo, mano drauge, – atsakė Kampanės vikaras. – Priešingai, kelias man į gera. Taigi čia su jumis atsisveikinsiu.

Akimirką jis pagalvojo, jog reikėtų su juo vėl kada susitikti, bet netrukus nusprendė verčiau pasikliauti ta pačia valia, kuri juos pirmąkart suvedė ir galbūt dar kartą suves. Norėjo jį palaiminti, tačiau neišdrįso.

Pažvelgė į jį paskutinį kartą. Šiame žvilgsnyje sutelkė visą meilę, kurią dalijo daugybei kitų. Bet jo kuklus bendrakeleivis šio žvilgsnio nematė. Tamsoje jiedu apčiuopė ir paspaudė viens kitam ranką.

* * *

Prieš jį vėl driekėsi kelias, kurį atpažino. Žingsniavo skubėdamas, labai skubėdamas. Iš pradžių tylomis padėkojo Dievui už tai, ką jam leido pamatyti. Ėjo lyg vis dar supamas ankstesnio švytėjimo. Tai nebuvo kas nors apčiuopiama, bet vis dėlto šis tas daugiau kaip prisiminimas. Taip tolsta ilgai persekiojančios dainos aidai.

Deja! Tai išties buvo silpstantis aidas paslaptingos melodijos, kurios daugiau niekada neišgirs, niekada! Šis džiaugsmas neilgai truko: tolo su kiekvienu žingsniu, o kai savojo naivumo skatinamas abatas Donisanas sustojo, ėmė dar greičiau tolti. Abatas susikūprino ir nuskubėjo.

Priešaušrio migloje skendintis gamtovaizdis darėsi vis labiau pažįstamas. Žvelgė į jį apimtas liūdesio. Kiekvienas atpažintas daiktas, įprasta kasdienybė teikė didžiam nakties

nuotykiui vis daugiau netikrumo ir neaiškumo. Kur kas greičiau nei įsivaizdavo dingo detalės ir kontūrai, paskendo sapne. Jis perėjo Pompono kaimu, aplenkė Bremo gyvenvietę, užkopė į paskutinį šlaitą. Pagaliau apačioje, kalvos įduboje, išvydo netikėtai arti pasirodžiusias Kampanės geležinkelio stotelės signalines šviesas.

Uždusęs sustojo viršuje plika galva, drebėdamas po sukietėjusia nuo purvo sutana, nesuvokdamas ar dreba nuo šalčio, ar dėl to, kad jam gėda. Girdėjo, kaip ūžia ausyse.

Akimirksniu su tokia jėga plūstelėjęs kasdienis gyvenimas visiškai užgožė netolimą praeitį. Toksai staigus pokytis ypač kėlė skausmą, jis jautėsi tartum kažko netekęs.

„Gal aš sapnavau?“ – paklausė savęs, tikriau tariant, stengėsi tylomis tarti skiemenis, kad užgožtų kitą, vidinį, balsą, kuris gerokai aiškiau ir baisiai iš lėto paklausė: „O gal išprotėjau?“

Žmogus, kuris jaučia, kaip it pro rėtį sunkiasi jo valia, dėmesys, paskui ir sąmonė, o tuo tarpu tamsus vidus it išversta pirštinė staiga iškyla į išorę, kenčia karčias agonijos kančias ir jokia laikrodžio švytuoklė neseikėja šios kančios sekundžių. Tačiau, jei abejoja – vargšas kunigas! – tai ne tik savimi, bet ir savo vienintele viltimi. Netekdamas savęs, jis netenka kur kas didesnės – dieviškos – brangenybės, paties Dievo. Paskutine proto prošvaiste jis išmatuoja naktį, kurioje dingsta jo didžioji meilė.

Jis nepamirš naujo mūšio vietos. Ties paskutine ketera kelias staiga pasisuka, atsiveria siauras žemės ruožas su jame išsikerojusia šimtamete guoba. Kaimas lieka dešinėje, žemumoje ties paskutine kalvos raukšle. Su raudonomis ir žaliomis stoties šviesomis padangėje susilieja kepėjo Žoziuė Tirijono

krosnies skleidžiamas neaiškus gaisas. Gilumoje dar tvyro blyški neapčiuopiama aušros prošvaistė.

Abatui Donisanui iš kairės prasideda lauko keliukas, stačiu šlaitu vedantis Kadinjano pilies ūkinių trobesių link. Vos prasidėjęs jis dingsta tarp skurdžių brūzgynų ir daugiau primena daubą ar upeliūkštį. Ten dar tamsiau nei aplinkui. Kampanės vikaras nejučiom žvilgteri į tą pusę. Užėję vėjo gūsiai šiugždena erškėčius it šilką, paskui staiga nurimsta. Retsykiais nurieda iš išskydusios žemės išsprūdęs akmuo. Netikėtai šitam šlamesy pasigirsta ... garsas, kurio tokį vienišą rytą neįmanoma supainioti su kitais, – gyvas virpąs kūnas, jis stojasi, artėja ...

– Ei, ten! – sako moters balsas, labai jaunas, bet duslus, šiek tiek drebantis. – Na, aš jau seniai jus girdžiu. *Tai pagaliau grįžote?*

– O kas jūs pati būsite? – švelniai pasiteiravo abatas Donisanas.

Jis stovėjo ant šlaito krašto – jo aukštas siluetas buvo vos įžiūrimas blyškiame judraus dangaus fone – ir liūdnu, tartum iš vidaus žvilgsniu stebėjo žemiau, tarp molio skardžių judantį nedidelį šešėlį. Jis nieko nežinojo apie šį tolydžio artėjantį paslaptingą šešėlį, nors juto ramų ir visišką, tyloje bręstantį tikrumą, jog *tai*, kas kopia iš lengvo klapsėdamas purvu, yra paskutinis ir svarbiausias šios nepamirštamos nakties veikėjas ...

– O, tai tik jūs! – pasakė panelė Malorti su kažkokia skausminga grimasa veide.

Kad jį geriau matytų, pasistiebė ant pirštų galų – buvo jam iki pečių. Susiraukęs veidelis rodė baisų nusivylimą. It žaibo tvyksniai vienas po kito jame atsispindėjo pyktis, iššūkis, ciniška neviltis ir taip aiškiai, taip giliai įsirėžė bruožuose, jog

negalėjai nusakyti šio vaikiško veidelio amžiaus. Būtent tuomet jos akys sutiko į ją įbestą žvilgsnį. Ir vos jį išlaikė. Nors akys dar tebeliepsnojo, bet lanku išlenktos lūpos reiškė vien įsiūčio kupiną nerimą.

Mat šis žvilgsnis nė sekundę nenukrypo šalin. Nors ir išprotėjusi, ji vis dar buvo atsargi, todėl su įprastu nepasitikėjimu tyrė šio žvilgsnio išraišką. Iki šiol ji buvo gan abejinga jaunam kunigui, kuris, pasak daktaro Galė, „apsuko silpnas Kampanės galveles". Tačiau sutikusi jį tokioje vietoje ir dar tokiu laiku, didžiai nustebo. O dar *dėl kitų priežasčių* buvo nė kiek ne mažiau nusivylusi. Prieš akimirką visiškai neabejojo, kad jį išgąsdino, bent jau supykdė. Dabar matė jo žvilgsnyje didžiulį gailestį.

Ne tokį gailestį, kuris tėra paniekos priedanga, o skausmingą ir deginantį, nors kartu ramų bei dėmesingą. Šitame vos ant peties palinkusiame ir į ją pasisukusiame veide – nes ji tyrinėjo vien veidą – visai nebuvo išgąsčio, netgi nuostabos ar bent kruopelės sąmyšio. Žvilgsnis slėpėsi po pusiau primerktais vokais, bet kai norėjo jį sutikti, susigriebė, kad pamažu glaudžiasi prie kunigo krūtinės, tartum, nebodamas tuščio vyzdžių spindesio, šis Dievo žmogus matytų plakančią širdį.

Ji klydo tik iš dalies. Nes jis vėl išgirdo tylų įsakmų šauksmą. Pamažu į jo būties esmę, transformuodamas patį kūną, skverbėsi lyg paslaptingas spinduliuojantis švytėjimas, neišsenkamo šviesos šaltinio banga – jį apėmė nežinomas jausmas, be jokių priemaišų, be galo subtilus ir tyras. Tarsi mirštąs iš troškulio, visa savo esybe atsiduodąs aštriam vandens gaivumui, jis nežinojo, ar tai, kas jį persmelkė, buvo palaima ar skausmas.

Ar tą akimirką jis žinojo jam suteiktos dovanos kainą, ar žinojo kokia ta dovana? Tas, kuris visą savo gyvenimą tragiškai

kovėsi, kai kartais atrodė, jog palūš, kuris išsaugojo aukščiausiąjį įžvalgumą, tikriausiai niekada šito aiškiai nesuvokė. Tai, kas dabar su juo vyko, buvo visiškai nepanašu į pamažu įgyjamą žmogišką patirtį, pereinant nuo vieno stebimo fakto prie kito, nuolatos abejojant, kone visada sustojant pusiaukelėje, o kartais apsigaunant savo paties įžvalgumu. Abato vidinis regėjimas pranoko bet kokias hipotezes, atsirado savaime, staigus praregėjimas užvaldė dvasią, tačiau beginklis protas tik iš lėto, aplinkiniu keliu ėmė suvokti šios būsenos priežastį. Taip nežinomoje aplinkoje pabudęs žmogus iškart žvilgsniu ją visą aprėpia, bet tik pamažu kyla iš sapno gelmės.

– Ko jums iš manęs reikia? – šiurkščiai paklausė panelė Malorti. – Argi dabar tinkamas laikas užkabinėti žmones?

Jos juokas buvo piktas, bet netikras, jis gerai šitai žinojo. O galbūt net jos negirdėjo, nes garsiau už žmogaus balsą jame šaukė beviltiškas skausmas, kuris ją kankino.

– Ėjau Senekuro keliu, – greitakalbe tęsė ji, – bet pasukau aplink į Korzargą. Nesistebėkit, tai visai paprasta: negaliu naktimis miegoti ... Daugiau neturiu ką pasakyti ... Bet jums, – pasakė ji staiga užsiplieskusi pykčiu, – Viešpaties Dievo šventajam, nedera pakrūmėje tykoti merginų ... Nebent ...

Ieškojo ramiame abato veide bent pėdsako susierzinimo arba sąmyšio, kurie galėtų vėl ją prajuokinti, tačiau juokas užstrigo gerklėje – ji nepastebėjo nieko, visiškai nieko, kas bylotų, jog ją bent išgirdo. Tad kai vėl prakalbo, jos žvilgsnis reiškė visai ne tai, ką sakė vis dar pašaipus balsas:

– Matau, juokai jums nepatinka, – pastebėjo ji. – Ko gi norėti? Aš mėgstu juoktis ... O ką, gal negalima? Aš šitiek prisijuokiau!

Ji atsiduso ir jau kitokiu balsu tęsė:

– Na, gerai. Regis, nelabai ką turim viens kitam pasakyti?

Leisdamasi kelio dauba, ji paėjo į priekį, bet paslydo, prarado pusiausvyrą ir griebėsi aštriais nagučiais už juodos rankovės. Ko ji vėl sustojo? Kokia abejonė sulaikė ją dar akimirką? Bet svarbiausia, kodėl ištarė kitokius žodžius ir už tai tuojau pat save pasmerkė?

– Tikriausiai galvojat: ką tik išsiskyrė su meilužiu, skuba grįžti prieš aušrą, ar ne?.. Iš dalies nesuklydot.

Ji vogčiomis apsižvalgė aplinkui. Jiems iš kairės jau blyškioje ryto padangėje tamsia riaumojančia mase stūksojo didžiulės juodspyglės Norvegijos pušys. Ji jau ne kartą girdėjo jų niūrų šnarėjimą.

Abatas Donisanas švelniai uždėjo jai ant peties ranką ir paprastai paklausė:

– Gal norite kiek drauge paėjėti?

Jis nusileido atšlaite ir ryžtingai pasuko į Tjero gyvenvietę, palikęs užpakaly Kadinjano pilį ir kaimą. Pamažu kelias vis siaurėjo, tad jiedu negalėjo eiti viens šalia kito.

Dar niekada širdelė nebuvo taip smarkiai daužiusis Mušetės krūtinėje kaip tą akimirką, kai ji, dar nepajėgianti priešintis ar net gudrauti, klausėsi, kaip už jos kaukši grubūs kaustyti batai. Kurį laiką jiedu ėjo tylėdami. Plačiu žingsniu žengiantis Kampanės vikaras tiesiog lipo jai ant kulnų, vertė skubėti. Netrukus šis priverstinis skubėjimas Mušetei tapo toks nepakeliamas, jog ją paralyžiavusi baimė išnyko. Vikriai užšokusi ant šlaito, ji davė jam ženklą praeiti.

– Jums nėra ko bijoti, – pasakė abatas Donisanas, – aš jūsų neversiu prisipažinti. Esu visai nesmalsus. Paprasčiausiai

esu laimingas, kad šiandien jus sutikau – šitiek dienų praleista veltui. Bet dar ne vėlu.

– Net kiek ankstoka, – atšovė panelė Malorti apsimesdama, jog vos sulaiko spiegiantį juoką.

– Aš jūsų neieškojau, – tęsė Kampanės vikaras, – prašau man atleisti. Prieš jus sutikdamas ilgai, labai ilgai ir labai keistai klaidžiojau. Tad neatmeskite mano prašymo: trumpai pasikalbėkime, šis pokalbis, be jokios abejonės, atneš paguodą tiek man, tiek ir jums.

Ji gūžtelėjo pečiais, nesiruošė sekti paskui jį. Dvejojo apsispręsti, ją laikė kažkoks nerimas – ji dar nežinojo, kad tai buvo slapta viltis.

Išvakarėse Mušetė buvo grįžusi iš savo pusbrolių Remanžėje. Važiavo automobiliu iki Fo, kuriame apie septintą valandą vakaro pasiprašė išleidžiama. Norėjo pavakarieniauti pas savo draugę Siuzaną Raburden kavinukėje „Jaunoji Prancūzija“, o tada, kaip sakė, keturis penkis kilometrus pėsčiomis žygiuoti į Kampanę. Nors jos gimdymas buvo laikomas paslaptyje, vis dėlto kai kas iš giminių žinojo, kad ji sirgo sunkia „juodąja liga“. Geri žmonės mano, kad ši liga nepagydoma, tad tokius ligonius galutinai priskiria prie nelaimingųjų, kuriems, anot kartėliu persunkto graudaus posakio, „ne visi namie“. Todėl jau kuris laikas retai kas stebėdavosi Mušetės fantazijomis. Taigi atstūmusi Siuzanos brolio draugiją, ji viena išėjo iš kavinukės „Jaunoji Prancūzija“. Nors vėlokai leidosi į kelionę, būtų be vargo pasiekusi Kampanę dar prieš dešimtą vakaro, bet ties Etaplio vieškeliu *senu įpročiu* pasuko lankstu per Kadinjano pilies parką. Kurį laiką be jokios baimės, tik gromuliuodama prisiminimus, abiem kumščiais parėmusi

smakrą, atsišliejusi į gyvatvorę, prastovėjo purve pasverdama visus „už" ir „prieš", kaip visada šaltu protu ir karšta širdimi. Nugalėta, išmesta iš svajonių pasaulio, visiems laikams tapusi šmėklų apsėsta vargše mergina, pasmerkta amžinai užuojautai, – iš jos visa atimta, net nusikaltimas... Vienintele šios laukinės sielos paguoda liko šitas kelias, į kurį ji grįždavo tą pačią nepamirštamą valandą, kelias, kuriuo ji ėjo tą vienintelę naktį, dabar uždaryti vartai, paslaptingas alėjos posūkis ir ten tolumoje stūksančios, tylos gaubiamos aukštos sienos, už kurių tuščiai budi mirusysis – jos nebylus liudininkas.

Kampanės vikaras ilgai laukė atsakymo, nerodė jokio nekantravimo, bet, regis, visai neabejojo, kad Mušetė jam paklus. Jo balsas skambėjo vis nuolankiau ir švelniau, kone droviai, o veidas darėsi vis valdingesnis. Ir staiga, nepakeitęs balso, jis ištarė nelauktus žodžius, kurie lyg sprogimas nuaidėjo panelės Malorti širdyje:

– Paprasčiausiai norėjau jus nuvesti toliau nuo šios vietos, nes gerai žinote, kad mirusiojo, kurio ieškote, *čionai nebėra.*

Mušetė nustėrusi krūptelėjo, bet iškart susivaldė. O kai tarė pirmus pasitaikiusius žodžius, ne iš baimės virpėjo jos lūpos:

– Miręs? Kuris miręs?

Žingsniuodamas priekyje, o jai klusniai tipenant iš paskos, jis vis taip pat ramiai atsakė:

– Esame blogi teisėjai sau patiems, dažnai puoselėjame iliuzijas dėl tam tikrų paklydimų, užsimerkdami prieš tai, kas mumyse visai supuvę ir privalo būti išmesta, kad išliktume gyvi.

– Kuris miręs? – vėl paklausė Mušetė. – Apie kurį mirusįjį šnekate?

Ji instinktyviai laikėsi už sutanos skverno ir uždususi, mik-

čiodama, vos spėjo paskui savo bendrakeleivį, kurio kiekvienas žingsnis stūmė ją ant atšlaitės krašto. Šis juokingas bėgimas ir tai, jog yra priversta nusižeminusi klausinėti, kone maldauti, žeidė jos išdidumą. Ir vis dėlto ji juto kažkokį nesuvokiamą džiaugsmą. Kai baigėsi kelias ir jiedu atsidūrė plynėje, Mušetė vis dar kalbėjo. Ji iškart atpažino šią vietą.

Tai buvo aikštė ties kryžkele už dviejų šimtų metrų nuo pirmųjų Trili namų, apjuosta gyvatvorių ir senu papročiu apsodinta skurdžiomis liepomis. Pirmą rugpjūčio sekmadienį per atlaidus mugės prekiautojai čia sustato savo prekystalius ant ratukų, o vaikinai kartais šokdina mergaites.

Kaip ir ką tik susitikę jiedu vėl susidūrė akis į akį. Padangėje klaidžiojo liūdna aušra, – aukštas vikaro siluetas, jam prisiartinus ir nenusakomos galios bei švelnumo persunktu valdingu mostu virš jos galvos iškėlus juodą rankovę, panelei Malorti pasirodė dar aukštesnis:

– Nesistebėkite tuo, ką jums pasakysiu: visų pirma nesistenkite mano žodžiuose įžvelgti tai, kas galėtų ką nors nustebinti ar sužadinti smalsumą. Esu tik vargšas žmogus. Bet jumyse įsigalėjus maištingai dvasiai, jūsų širdyje išvydau įrašytą Dievo vardą.

Ir nuleidęs ranką, nykščiu du kartus nubrėžė kryžių ant Mušetės krūtinės.

Ji lengvai atšoko atgal, – nežinojo kaip atsakyti, veide atsispindėjo buka nuostaba. Ir kai nutilo joje aidintis balsas, kurio švelnumo buvo persmelkta, ją galutinai pritrenkė jo tėviškas žvilgsnis.

Koks tėviškas!.. (Nes jis taip pat ragavo nuodų ir patyrė jų ilgai veikiantį kartumą.)

Žmonės savo kalba nesugeba abstrakčiais žodžiais išreikšti tikro ir realaus buvimo, nes visi mūsų įsitikinimai yra dedukuojami ir daugumai žmonių, kurių ilgas gyvenimas krypsta vakarop, patirtis tėra tik ilgos kelionės aplink jų pačių nebūtį pabaiga. Iš proto kyla tiktai logika, visata pateikiama rūšių ir formų pavidalu. Vien dieviškoji liepsna skaldo ir tirpdo sąvokų ledą. Bet tai, kas šią akimirką atsivėrė abato Donisano žvilgsniui, anaiptol nebuvo nei ženklas, nei forma, o gyva siela, nuo visų kitų užantspauduota širdis! Kaip ir juodviejų nepaprasto susitikimo akimirką jis negalėjo nusakyti nepertraukiamo spindesio, sklidusio iš išorės ir susiliejusio su jį patį persmelkiančia vidine šviesa. Pirmoji vaiko vizija atrodo tokia tikra ir tyra, kad pasaulis, kurį jis ką tik atrado, tampa neatskiriamas nuo jame virpančio džiaugsmo. Visos spalvos ir visos formos iškart išsiskleidžia jo pergalingame juoke.

Kai vėliau jį klausinėdavo apie šią dovaną išskaityti sielas, jis iš pradžių tai kone visada atkakliai neigdavo. Tiesa, kartais, bijodamas pameluoti, pasisakydavo kiek aiškiau, bet taip skrupulingai, siekdamas tokio naivaus tikslumo, jog dažnai jo kalbėjimas tik dar kartą nuvildavo smalsuolius. Šitaip koks dievobaimingas kaimietis būtų aiškinęs šventosios Teresės arba šventojo Kryžiaus Jono ekstazę ir susijungimą su Dievu. Taip yra todėl, kad tam, kuris stebi gyvenimą iš išorės, jis atrodo vien sumaištis bei netvarka. Tačiau antgamtiškas žmogus jaučiasi patogiai tokiame aukštyje, į kokį jį iškelia meilė, – gavęs šias stebuklingas dovanas, jis ramiai gyvena dvasios gyvenimą, nesistengdamas jų apibūdinti ar įvardyti.

Ką jūs regite? – klausinėdavo šventąjį. – Kada regite? Kas praneša? Koks ženklas? O jis tartum stropus mokinys, užmiršęs paprastus žodžius, kartodavo: „Man gaila ... Man tik gaila!..“ Išvydus pakelėje panelę Malorti – tamsoje vos įžiūrimą šešėlį, – jo širdį suspaudė nenumaldomas gailestis. Ar ne šitaip staiga pašokusi pabunda motina, kai yra tikra, kad jos vaikui gresia pavojus? Didžių sielų gailestingumas, jų antgamtiška užuojauta, regis, leidžia jiems akimirksniu prasiskverbti į kitų būtybių gelminį vidų. Gailestingumas kaip ir protas yra vienas iš mūsų pažinimo elementų. Bet jis turi savo dėsnius: jo tiesa trenkia it perkūnas iš giedro dangaus, o protas laikosi savo dėsnių ir mato tik žaibo tvykstelėjimą.

Galbūt kas nors kitas, Mušete dėtas, matydamas į jį įbestą Dievo žmogaus žvilgsnį, būtų atsiklaupęs. Tiesa, vieną akimirką ir ji sudvejojo, susigraudino. Bet tuomet į pagalbą atskubėjo šeimininkas – jo niekada nereikia ilgai laukti, – kasdien vis atidesnis ir reiklesnis; svajonė, kadaise vos pastebima tarp kitų svajonių, troškimas nė kiek ne mažiau atkaklus už kitus, balsas tarp tūkstančio kitų, šią valandą realus ir gyvybingas; draugas ir budelis, tai aimanuojantis ir bejėgis – ašarų pakalnė, tai reiklus, kietas ir gosliai prievartaujantis, lemtingą akimirką žiaurus ir nepermaldaujamas; jis visas – skausmingas kartus juokas, kadaise buvęs tarnas, o dabar šeimininkas.

Staiga visa tai joje sukilo. Aklas pyktis, įtūžęs noras paniekinti šį žvilgsnį, užsklęsti prieš jį savo sielą, pažeminti virš jos tvyrantį gailestį, jį paminti, sutrypti. Šis polėkis nepriverte sukrėstosios pulti po valdingai tylinčio teisėjo kojomis, o stoti prieš jį akistaton.

Iš pradžių ji neturėjo ką pasakyti. Argi įmanoma žodžiais išreikšti tokią įtūžio audrą? Mintyse neįsivaizduojamai greitai šmėkščiojo aiškūs prisiminimai apie pagrindinius jos trumpo gyvenimo nusivylimus, tartum šio kunigo gailestis reikštų jų pabaigą ir apvainikavimą ... Galiausiai ji pajėgė vos girdimu balsu ištarti:

– Nekenčiu jūsų!

– Nesigėdykit, – atsakė jis.

– Pasilaikykite sau savo patarimus, – sušuko Mušetė. (Bet jis buvo smogęs taip taikliai, kad jos pyktis tartum atlėgo.) Net nežinau, ką norite tuo pasakyti!

– Būkite tikra, jūsų laukia dar žiauresni išbandymai, – tęsė kunigas. – Kiek jums metų? – kiek patylėjęs paklausė.

Kurį laiką Mušetės žvilgsnis reiškė su apmaudu sumišusią nuostabą. Po šio paskutinio klausimo ji turėjo itin pasistengti, kad nusišypsotų.

– Turėtumėt tai žinoti, jūs gi tiek žinote ...

– Iki šiol jūs gyvenot kaip vaikas. O kaip jo negailėti? Štai kokie šio pasaulio tėvai! Bet paklausykite, Dievas padeda mums net beprotybėje. O kai žmogus sukyla, kad jį prakeiktų, vien tik jis palaiko šią silpną ranką!

– Vaikas, – atšovė ji, – vaikas! Aš ne tokia kaip tos, kurios gieda bažnyčios chore, – nedaug jų sutiksite zakristijoje: joms nereikia jūsų švęsto vandens. Nelinkėčiau jums niekada sužinoti, kokius kelius nuėjau!

Ji truputį juokingai pabrėžė šiuos paskutinius žodžius. O jis ramiai atsakė:

– Ką radote nuodėmėj, dėl ko būtų verta tiek vargti ir nerimauti? Jei blogio siekimas ir jo vykdymas ir suteikia šiokį

tokį siaubingą džiaugsmą, tai būkite tikra, kad kas nors kitas tai jau patyrė iki dugno išgėręs kančios taurę.

Abatas Donisanas žengė dar vieną žingsnį jos link. Atrodė, kad jis nebuvo nei ypač susijaudinęs, nei norėjo nustebinti. Tačiau jo ištarti žodžiai prikaustė Mušetę prie žemės, it griaustinio trenksmas nuaidėdami jos širdyje.

– Pamirškite tai, – pasakė jis. – Prieš Dievą esate nekalta už šią žmogžudystę. Tai tokia pat tiesa kaip ir ta, kad šią akimirką jūsų valia nėra laisva. Esate lyg žaisliukas, vaikiškas kamuoliukas Šėtono rankose.

Jis nedavė kada jai atsakyti – beje, ji nerado tinkamų žodžių. Vis tebekalbėdamas ir plačiu žingsniu žengdamas tuščiais laukais, jis nusitempė ją į Devro kelią. Ji sekė paskui. Turėjo juo sekti. O jis kalbėjo taip, kaip niekada nebekalbės, net Liumbre, savo dovanos pilnatvės laikais, nes ji buvo jo pirmas laimikis. Ji klausėsi ne teisėjo nuosprendžio ir ne to, kas pranoktų jos laukinio žvėriuko protelį – priešingai, girdėjo siaubingai drovią savo pačios istoriją, nė kiek nedramatizuotą Mušetės istoriją, be ypatingų ryškių detalių – matomą iš vidaus ir supaprastintą, nereikšmingą. Kaip maža gyvybės palieka mus graužianti nuodėmė! Ji juto, kaip žodžių ugnis ryja ją pačią, nes niekas neišvengė ūmios svilinančios liepsnos, kuri skverbėsi į kiekvieną sielos kampelį, kiekvieną kūno skaidulą. Kai jos gelmes sukrėtęs įspūdingas balsas tai kilo, tai leidosi, ji juto, kaip auga ir blėsta jos gyvybės šiluma. Iš pradžių šis balsas kalbėjo aiškiai, kasdieniais žodžiais – siaubo apimtai Mušetei jie pasirodė lyg draugo veidas per baisų sapną, – paskui pamažu vis labiau susiliejo su vidiniu liudininku, iš pačių gelmių sudrumstos sąžinės veriančiu murmesiu, kol šie abu

balsai suskambo viena aimana, lyg ištryškusia skaisčiai raudono kraujo srove.

Bet kai jis nutilo, ji dar jautėsi gyva.

....

Ši tyla truko ilgai, bent jau neįmanoma išmatuoti, kaip ilgai ji tęsėsi. Paskui balsas vėl pasiekė jos ausis, bet iš tokios tolumos!

– Pailsėkite, – pasakė balsas. – Pagailėkit savęs, ir taip pakankamai pasakėte.

– Pakankamai pasakiau? Ką aš sakiau? Aš nieko nesakiau.

– Mudu kalbėjome, – atsakė balsas. – Ir gana ilgai kalbėjome. Matot, jau švinta dangus. Naktis baigėsi.

– Ar aš kalbėjau? – vėl paklausė ji maldaujamu balsu.

Staiga (kaip kad pabudęs su žiauriu akivaizdumu prisimeni ką padarei vakar) ji sušuko:

– Aš kalbėjau! Kalbėjau!

Pilkoje aušroje ji išvydo Kampanės vikaro veidą. Jame atsispindėjo begalinis nuovargis. O akys, kurių liepsna dabar užgeso, atrodė pasisotinusios paslaptingu regėjimu.

Ji jautėsi tokia silpna, tokia bejėgė, jog, regis, nebūtų galėjusi nė žingsnio žengti, kad sektų paskui jį arba nuo jo pabėgtų. Ji dvejojo.

– Ar tai įmanoma? – dar paklausė ji. – Kokią teisę turite?..

– Jūsų atžvilgiu neturiu jokių teisių, – švelniai atsakė vikaras. – Jei Dievas ...

– Dievas! – pradėjo ji, bet negalėjo baigti. Jos maištinga dvasia tartum sustingo.

– Kaip jūs spurdat Jo rankoje, – liūdnai pastebėjo jis. – Ar jums pavyks išsprūsti? Nežinau ...

Jis vėl nutilo, tada begaliniai nusižeminęs paprašė:

– PASIGAILĖKIT MANĘS, DUKTERIE!

Buvo siaubingai išblyškęs. Į ją ištiesta ranka nerangiai nusileido, žvilgsnis nukrypo į šalį.

O ji jau nekantriai suspaudė kumštelius.

Jis matė ją tokią, kokia prieš valandą ji šmėkštelėjo tamsoje: mėšlungio iškreiptu neatpažįstamu pasenusio vaiko veidu. Dėl to, kad didžiulės pastangos nuėjo veltui, kad bergždžiai švaistė aukščiausiojo gailestingumo turtus, nenumaldoma nuojauta suspaudė jam širdį.

– Dievas! – sušuko ji piktai nusijuokdama ...

Juos pamažu apšvietė blyški aušra, tačiau juodu matė tik jos didingą atspindį vienas kito veide. Iš dešinės pro ūkus vos ryškėjo dauboje tarp kalvų prisiglaudęs skurdus kaimelis. Vienintelis gyvybės ženklas milžiniškoje plynėje buvo virš nematomo stogo kylantis plonas dūmų siūlelis.

Mušetė liovėsi juokusis. Užgeso jos žvilgsnyje plevenusi liepsna. Ir štai staiga ji vėl ėmė maldauti – tokia pasigailėtina, išsekusi, atkakli:

– Nenorėjau jūsų įžeisti ... Ar tik jūs man ką tik nesumelavote? Aš nieko nesakiau. Ir ką galėčiau jums pasakyti? Man atrodo, kad aš miegojau. Ar miegojau?

Regis, jis jos negirdėjo. Ji tęsė:

– Atsakykite ... Jūs privalote atsakyti ... Darysiu viską, ką įsakysit, kad tik sužinočiau.

Dar niekada šios keistos merginos balsas nebuvo nuolankus, toks maldaujantis.

Jis vis dar tylėjo.

Ji atsitraukė keletą žingsnių, suraukusi antakius ilgokai iš padilbų degančiomis akimis stebėjo jį ir staiga riktelėjo:

– Aš viską prisipažinau! Jūs viską žinote!

Bet tuoj pat susigriebė:

– Kada tai bus? Aš nieko nebijau. Man nesvarbu ... Bet pasakykit ... Na, pasakykit, ką jūs padarėt? Ar iš tikrųjų šnekėjau per sapną?

Nors buvo be galo išsekusi, nesuvaldomas smalsumas stūmė ją į naują nuotykį. Kraujas užliejo skruostus. Akyse vėl įsižiebė niūri liepsna. Jis žvelgė į ją su gailesčiu, o galbūt ir su panieka.

Nes, jo didelei nuostabai, regėjimas dingo, išsisklaidė. Bet pernelyg gyvas ir aiškus prisiminimas neleido juo abejoti. Ir vėl stojo tamsa. Kodėl jis tuomet nepakluso vidiniam balsui, liepusiam jam negaištant sprukti iš čia? Jis regėjo priešais save tik vargšę būtybę, kuri stengėsi paskubomis sumegzti staiga sutraukytą melo giją ... Bet argi jis pats nebuvo trumpai – amžinybę! – kone dievišku polėkiu išsivadavęs iš savo prigimties? Ar tai buvo neviltis dėl to, jog neteko šios galios? O gal pašėlęs troškimas ją atgauti? Arba pyktis, kad ką tik jo valdžioje buvusi vargšė mergaitė vėl maištauja? Jis patraukė pečiais – šis judesys buvo be galo storžieviškas.

– Aš tave mačiau! (Išgirdusi šitą „tave“, ji sudrebėjo iš įtūžio.) Mačiau tave tokią, kokios galbūt niekas iki šiolei, tokios būtybės kaip tu, nebuvo matęs. Mačiau tave tokią, kad net pasitelkusi visą savo klastą, nepajėgsi iš manęs ištrūkti. Manai, tavo nuodėmė mane baugina? Įžeidei Dievą ne daugiau kaip tai daro gyvuliai. Nešiojai savyje tariamus nusikaltimus kaip kad įsčiose – gemalą. Ieškok! Kapstykis savo mėšle: blogis, kuriuo taip didžiuojies, ten jau seniai pūva, kiekvieną valandą iki gyvenimo pabaigos tavo širdis bus kupina pasišlykštėjimo. Tu gyvenai vien tuščiomis svajonėmis, kurios neišsipildė. Tau

atrodo, kad nužudei žmogų ... Vargšelė! Paprasčiausiai jį išvadavai nuo savęs. Savo rankomis sunaikinai vienintelį savo pasibjaurėtino išsilaisvinimo įnagį. O po kelių savaičių šliaužiojai prieš kitą, kuris to nevertas. Jis bedė tave nosimi į purvą. Tu jį niekini, o jis tavęs bijo. Tačiau negali iš jo ištrūkti.

– ... Negaliu ... iš jo ... ištrūkti, – sumikčiojo Mušetė. Ji buvo taip išsigandusi ir įtūžusi, kad jos nepaprastai judrus veidas sustingo – dabar jame atsispindėjo kažkokia pikta lemianti giedra.

– Žinau, kad galiu ištrūkti, – pagaliau pratarė ji, – kai tik panorėsiu. Visi mano, jog aš beprotė, ir nesistengiu įrodyti, kad tokia nesu. Laukiau, kol būsiu pasirengusi, štai ir viskas.

Jis taip tvirtai įrėmė ranką jai į petį, kad ji net susverdėjo.

– Tu niekada nebūsi pasirengusi. Slepi nuo Dievo tik tai kas blogiausia: purvą, iš kurio esi sukurta, Šėtone! Manai, kad esi laisva? Tiktai Dievuje galėtumei rasti laisvę. Tavo gyvenimas ...

Jis giliai įkvėpė tarsi kovotojas prieš imtynes. Akyse vėl įsižiebė antžmogiškos aiškiaregystės šviesa, tačiau šįkart jose nebuvo gailesčio. Taigi jis vėl atgavo savo pražūtingą dovaną, beviltiškai stengdamasis išplėšė ją iš paties dangaus. Jo mirtingoms akims atsivėrė Dievo malonė: dabar jis matė tiktai priešą, įsikūnijusį jo aukoje. Ir Mušetės išblyškusiame veide, tarsi susitraukusiame iš baimės, spindėjo ta pati svajonė, kurios pasibaisėtinas atšvaitas krito ant jų susidūrusių žvilgsnių.

– Tavo gyvenimas kartoja kitus panašius gyvenimus, kai gulint ant pilvo matomas tik lovys, iš kurio jūsų galvijai ėda pašarą. Taip! Kiekvienas tavo poelgis išduoda vieną iš tų bailių, gašlių šykštuolių ir melagių, kurie tave paleido į pasaulį. Matau juos. Dievas leidžia man juos regėti. Tikra tiesa: juose regėjau

tave, o juos – tavyje. Ak, kaip pavojinga ir ankšta mums šioje žemėje! Ir koksai siauras mūsų kelias!

Tolesnės jo kalbos darėsi dar keistesnės, ištartos tylesniu balsu, nepaprastai nuoširdžiai.

Kaip jas perteikti? Tai buvo tas pats pasakojimas apie Mušetę, nuostabiai perpintas kitomis senomis istorijomis – pamirštomis, o gal ir visai nežinomomis. Mušetei dar nespėjus suvokti šio pasakojimo prasmės, ji pajuto, kaip suspaudė širdį, tartum staigiai leidžiantis, ir nuostabą, verčiančią suabejoti net visų lengvabūdiškiausią žmogų, atsidūrusį ant klaidžios ir paslaptingos buveinės slenksčio. Paskui išgirdo jau girdėtus pažįstamus ar kažką miglotai primenančius vardus: vis daugėdami jie nušvietė vieni kitus, kol po jais ėmė ryškėti pasakojimo esmė. Paprasti kasdieninio gyvenimo faktai, niekuo nepasižymintys, apaugę įprastai piktomis paskalomis – tartum purvu aplipę akmenys, – nuobodžios paslaptys ir nuobodus melas, nuobodžios ydos apraiškos, nuobodūs nuotykiai, kuriuos it švyturys nušviečia netikėtai ištartas vardas, ir vėl dingstantys tamsoje, kai protas nepajėgia nieko įžvelgti, bet kažkoks šventas siaubas leidžia nuspėti joje knibždančius nematomus gyvenimus. Tuo metu, kai Mušetė dar kartą pajuto prieš jos valią ir protą nukreiptą galią, būtent šis siaubas gyveno ir galvojo už ją. Mat ties nematomo pasaulio riba baimė tampa šeštuoju žmogaus jutimu, o skausmas susilieja su suvokimu. Mušetė probėgšmais atpažino kai kuriuos – ne visus – vardus, paeiliui vardijamus valdingumą įgavusio balso: Malorti, Briso, Poli, Pišonai – senoliai ir senolės, nepriekaištingi pirkliai, garbingos namų šeimininkės, mylį savo turtą, visada palikdavę jį testamentu, Prekybos rūmų ir notarų kontorų šlovė. (Tavo

teta Siuzana, tavo dėdė Anri, tavo močiutė Adelė, Malvina ir Sesilė...) Tačiau mažai kam teks kada nors išgirsti, kas jai buvo papasakota šituo ramiu balsu – tai buvo iš vidaus atskleista istorija, jos slapčiausia gelmė po septyniais užraktais, ir ne tokia, kokia ji gali pasirodyti painioje padarinių ir priežasčių, veiksmų ir ketinimų pynėje, o perteikiama pagrindiniais įvykiais, esminiais paklydimais. Aišku, vien protu Mušetė menkai ką pajėgtų suvokti iš pasakojimo, kurio gluminantis koncentruotumas apgautų ir šviesių šviesiausius protus. Ar tik ne jos pačiame kūne, jau užuomazgos akimirką pažymėtame ir išsekintame kiekvieno iš šių paklydimų, atsiliepė šio balso aidas? Matydama, kaip pamažu visai nuogi kyla iš kapo mirusieji ir mirusiosios, ji anaiptol nepatyrė jausmo, kurį būtų galima vadinti nustebimu. Ji klausėsi šio antžmogiško apreiškimo nerimo gniaužiama širdimi, tačiau nebuvo nei smalsi, nei sugluminta tikrąja šių žodžių prasme. Jai pasirodė visa tai jau girdėta, *arba dar daugiau.* Šmeižikiškas melas, ilgai puoselėjama neapykanta, gėdingas ištvirkavimas, godumo ir pykčio padiktuoti nusikaltimai – visa pamažu iškilo joje kaip žiaurūs sapno vaizdai pabudusio žmogaus sąmonėje. Dar niekada, išties niekada mirusieji nebuvo taip negailestingai prikeliami iš dulkių, išmetami iš kapo duobės ir apnuoginami. Su kiekvienu žodžiu, kiekvienu nelauktai ištartu vardu tartum kažkoks dumblo burbulas iškildavo iš praeities į dabartį: poelgis, geismas, o kartais kai kas esmingiau, intymiau – vienintelė mintis (nes ji nenumirė kartu su žmogumi), bet tokia vidujinė, taip žiauriai išplėšiama iš gelmės, jog Mušetė iš gėdos suaimanuodavo. Ji jau nebegirdėjo savo vidinio balso, kuris be gailesčio apnuogino jos vidų ir buvo tūkstantį kartų skambesnis ir sodresnis.

Beje, šios iš visur kylančios šmėklos buvo greitesnės už žodį, – jų net negalėtum įvardyti; vis dėlto, kaip kad audros šniokštimą užgožia neįveikiama dominantė, veikli ir aiški valia stengėsi šiame chaose įvesti tvarką. Tad Mušetė veltui pakėlė rankutes naiviai gindamasi nuo priešo. Tuomet, kai šaltakraujiškai pažadintas išsisklaidydavo ir išnykdavo vienas regėjimas, tučtuojau iškildavo kitas – taip išsisklaido ir vėl renkasi būrys prieš ataką. Dar prieš akimirką tokia gausi kirbanti minia, kurioje ji atpažino visus saviškius, pamažu susitraukė. Visi veidai susiliejo į vieną veidą – tai buvo ydos veidas. Neaiškūs judesiai sustingo vieninteliame poelgyje – nusikaltime. Dar daugiau: kartais blogis palikdavo savo grobį beformės masės pavidalu – nuodais persunktą irstančią votį. Šykštuoliai sudarė krutančią aukso krūvą, geidulingieji – vidurių kamuolį. Praplėšusi apvalkalą nuodėmė atskleidė savo veislės paslaptį: dešimtis to paties vėžio skaidulų siejamų vyrų ir moterų ir siaubingus ryšius, it nukirstos aštuonkojo žnyplės susitraukiančius iki pat pabaisos branduolio, vaiko širdyje glūdinčios pirmosios nuodėmės, apie kurią niekas nežino ... Staiga Mušetė išvydo save tokią, kokios niekada nebuvo mačiusi, net tuomet, kai pajuto, kad jos išdidumas palaužtas: kažkas joje nepataisomai subyrėjo ir nudardėjo į nežinią. Tylus, tačiau gyvas ir deginantis balsas lyg trupino ją skaidula po skaidulos. Ji abejojo savo esamu ir buvusiu buvimu. Jos sąmonėje kiekviena abstrakcija įgaudavo konkretų pavidalą, kurį buvo galima priglausti prie krūtinės arba atstumti. Tad kas liko iš jos, kai net sąmonė skaidėsi! Ji atpažino save artimuosiuose, tačiau kliedesio priepuolyje nepastebėjo savęs bandoje. Argi savo gyvenime ji darė tik tai, ką anksčiau darė kiti? Jokios savos minties, jokio poelgio,

kuris jau seniai nebūtų nubrėžtas? Jie ne tik buvo panašūs, bet tiesiog tokie patys! Ne kartojami, o nekintami. Negalėdama suprantamais žodžiais paaiškinti tai, kas taip akivaizdžiai atsiskleidė ir baigė ją sunaikinti, Mušetė juto, kad jos menkas gyvenimas – tai didžiulė apgaulė, girdėjo, kaip kurtinamai kvatoja apgavikas. Kiekvienas iš šių niekingų, vienodai negarbingų protėvių užuodė ir atpažino joje savo grobį, atėjo atsiplėšti jam priklausančios dalies – ji atidavė jiems save visą. Save pačią dalijo subėgusiai bandai, tartum iš rankos maitindama ją savo gyvybe. Ką gali sau pasilikti? Ką atsiimti? Jie išplėšė net jos maištą.

Tuomet ji atsitiesė, sumojavo rankomis, atmetė galvą atgal, tada visai kaip skęstanti ėmė sukiotis į visas puses. Veidu it ašarų srautas liejosi prakaitas, o vidinio regėjimo sukaustytose akyse Kampanės vikaras matė vien šaltą metalo blizgesį. Lūpos liko nebylios, nors aimana smaugė gerklę. Tačiau ir negirdima ji išsidavė užspausta burna, išlenktu kaklu, įsitempusiu liemeniu ir liesais petukais, – ji veržėsi iš kūno, kuris beviltiškai šaukdamas tiesėsi į aukštybes ... Galiausiai ji pasileido bėgti.

....

Iki pirmojo kelio posūkio jai atrodė, jog eina neskubėdama, nors kone bėgte bėgo. Nusileidusi atšlaite, lapus numetusių gyvatvorių ir tankiai susodintų obelų priedangoje, ji ėmė lėkti kiek kojos neša. Tačiau Kampanės prieigose instinktyviai pasuko iš vieškelio į tokiu paros laiku tuščią takelį ir niekieno nepastebėta pasiekė tėvų sodą. Galvoje nebuvo jokios aiškios minties – ji troško ne ko kito kaip likti viena už užrakintų durų, saugi ir viena. Tai, kas buvo lauke, pažįstamas horizontas, net ir dangus priklausė jos priešui. Buvo taip išsigandusi,

tikriau tariant, taip sukrėsta, kad jei būtų pasitaikiusi proga, būtų bet ką, net ir savo tėvą šaukusis į pagalbą.

Bet tokios progos nepasitaikė. Virtuvėj nė dvasios. Peršokdama kelis laiptelius užlėkė į viršų, užsistūmė velkę, metėsi skersai lovos, bet tuoj pakilo it įgelta, puolė prie lango, praskleidė užuolaidas, pamatė ant stiklo atsispindintį savo žvilgsnį ir lyg užkluptas žvėris atšoko atgal.

– Ar tai tu, Žermena? – už sienos paklausė ponia Malorti.

Vien stiklas regėjo šį naująjį Mušetės žvilgsnį, pykčio iškreiptas lūpas. Bet ji tyliai ramiai atsakė:

– Aš, mama.

Motinai nespėjus nė žodžio pratarti, ji nedvejodama, net nesusimąstydama, sukūrė vienintelį į tiesą panašiausią melą:

– Pusbrolis Žoržas pavežė mane automobiliu iki Vielio. Važiavo į Viel-Obeno turgų.

– Tokiu laiku?

– Išvyko labai anksti, vežė parduoti kiaules. Turėjau pasinaudoti proga arba grįžti pėsčia.

– Nevalgei vakarienės, – pastebėjo senoji. – Užplikysiu kavos.

– Atsigulsiu, nes visai nemiegojau, – atšovė Mušetė. – Palik mane ramybėje.

– Atidaryk!

– Ne! – lyg laukinė suriko Mušetė, bet iškart susigriebė ir bejausmiu šiurkščiu balsu, nuo kurio jos motiną krėsdavo šiurpas, atsakė:

– Noriu tik miego. Labanakt.

Kai laiptų apačioje nutilo kaukšinčios klumpės, jai pakirto kojas: tyli ir nieko nematanti ji susigūžė tamsiame kampe.

Gresiantis pavojus sukelia baimę, kuri sukausto bailius, juos užmigdo prieš nužudydama. Siaubas pabunda vėliau, kai sustingusi sąmonė iš lėto ima suvokti, kokia pražūtinga viešnia ją užvaldė. Nuosprendis pakerta pasmerktąjį it iš laidyklės paleistas akmuo, ir jį į kamerą parvedęs sargybinis pameta ant gulto tik kažką panašaus į lavoną. Bet, gilios nakties tyloje pramerkęs akis, varguolis staiga pamato esąs svetimas tarp žmonių.

Mušetė retai kada į save atidžiai pažvelgdavo: šitai neteikė jai jokio malonumo. Šiuo atžvilgiu buvo visiškai nepatyrusi, tikriau tariant, – nemokša. Kiek save prisiminė, niekada neišgyveno nei abejonių, nei sąžinės priekaištų – vien tik neaiškų nerimą, kurį sukeldavo pražūties baimė arba siekimas ją užgniaužti, miglotą nuojautą, kad akimirką buvo atsidūrusi už įstatymo, pabudusį žvėries instinktą, kai jis nuklysta toli nuo savo urvo, į nežinomą kelią. O šią akimirką jai rūpi tik viena – neseniai kilusi paslaptinga grėsmė, valia, kuri palaužė jos valią, juokingas kunigas, kurį visi pažįsta, kurį sveikina gatvėje, kuris ją parklupdė.

Šis prisiminimas dar toks stiprus, jog užgožia visa kita: ji susidūrė su kliūtimi, o ši kliūtis yra kunigas. Anksčiau dėl to būtų užsiliepsnojusi neapykanta, imtų regzti nesuskaičiuojamas klastingas žabangas. Šįkart ją sulaiko negailestinga nuostaba, nes įskaudintos širdies gilumoj tejaučia tik kartėlį ir pasibjaurėjimą.

Akimirką – vienintelę akimirką – jai į galvą šauna mintis (bet kaip sunku ją išreikšti žodžiais!) sugriauti šią kliūtį, dar sykį įvykdyti žmogžudystę. Bet ją iškart atmeta: ji atrodo tokia pat bergždžia ir absurdiška kaip ir visa ką darai sapne. Juk nežudysi dėl kelių nežinia kokių žodžių! Ir šitaip Mušetė save pateisina, tačiau dar didesnė tiesa yra tai, jog pažeminęs jos

išdidumą negailestingas priešininkas sunaikino vienintelę jos gyvenimo paskatą.

Pavojus būtų ją tik dar daugiau uždegęs, tuomet ir pasibjaurėjimas nesustabdytų. Ji bijo tik vieno: pasirodyti juokinga arba verta pasigailėjimo. Kaip kartais nutinka, staiga jai iš lūpų išsprūsta visai neieškoti žodžiai, išreiškiantys giliai tūnančią baimę: „Jie pamanys, kad aš iš tiesų beprotė", – sumurmėjo Mušetė.

Beprotė!.. Prie šios minties ji ilgai apsistoja. Iki šiol, net Kampanės beprotnamyje, ji nė kiek neabejojo esanti sveiko proto. Vos tik atgavusi sąmonę, su ironija smalsiai klausėsi, kaip gydytojai ginčijasi dėl jos ligos. – Ką tie ponai žino apie mano siaubingą nuotykį? – Beveik nieko, nes tai, kas svarbiausia, liko jos paslaptis. Šitiems naujiems žiūrovams ji buvo tokia, kokia troško būti – pavojinga bei paslaptinga nepaprasto likimo mergina, herojė tarp bailių ir kvailių ...Tačiau šiandien, šią akimirką ...

Ko ji bijojo? Juk tuščio kelio posūkyje liko jaunas kunigas, kurį tiek kartų buvo sutikusi, pažiūrėti visai negrėsmingas, net kvailokas. Žinoma, jis kalbėjo. Bet ką gi tokio svarbaus jis pasakė? Ir čia visos jos pastangos atsikvošėti, susivaldyti nueina veltui. Pamažu jai ima atrodyti, jog tapo saviapgaulės auka. Išsigando kažkokių neaiškių žodžių, iš pirmo žvilgsnio klastingų užuominų, o gal iš tikrųjų visai nekaltų, tik neteisingai jos suprastų. Ką dar jis pasakė? Keletą probėgšmais mestų žodžių apie taip seniai įvykusį, beveik užmirštą nusikaltimą – tikriausiai pasakė tai, kad ją nuramintų: „Prieš Dievą jūs nekalta už šią žmogžudystę ..." (Tačiau ji veltui balsu pakartoja šiuos žodžius – vis tiek nejunta įtūžio dėl pažeminimo, kuris tada privertė smarkiai daužytis širdį.) Kas dar? Priekaištai, ragini-

mai neiti nuodėmės keliu ... (ji tiksliai nebeprisimena kokiu) ir galiausiai (čia jos atmintis nutrūksta) kažkoks ypatingas apreiškimas, ją taip sutrikdęs, jog dabar, kai apimta vien baimės, o ją sužadinusi priežastis pamiršta, ji nepajėgtų pasakyti, kodėl susigūžė į šitą kampą tarp sienų, prisispaudusi veidu prie kelių, krečiama šiurpo, kalendama dantimis. Štai! *Štai kur paslaptis.* Ir tik tada ji puolė bėgti. Tada joje ir atsivėrė ši siaubinga tuštuma. Ar gali taip būti? Argi gali būti, kad ji bėgo apimta nevilties, nes išgirdo kažkokias neaiškias istorijas apie save ir saviškius, tikriausiai paimtas iš miestelio kronikos? Tiesa, ji jomis patikėjo: pakankamai apie tai žino, tad neabejojo, jog tada negalėjo netikėti. Nėra jokios abejonės: jei šitai jai būtų nupiešta tais pačiais žodžiais, ji ir vėl patikėtų. Ir kas iš to? Ar ji kada bijojo kvailių neapykantos? Ką naujo pasakė šis kunigas? Ne jis sužadino siaubą, tartum išplėšusį ją iš jos pačios ir nubloškusį ją, visą drebančią, į šį kampą. Ji apkvaito nuo sapno ... ir šitas joje sustingęs sapnas gali vėl staiga atgimti ... Ak, kaip daužosi ir dunda širdis, kaip žliaugia nugara prakaitas. Ją užlieja siaubo banga, baisi ledinė ranka kietai suspaudžia gerklę. Iš jos išsiveržia sienas drebinąs, net kitame miestelio gale nuaidintis riksmas.

Ji guli kniūbsčia lovos kojūgaly. Pūkinė antklodė nuslydo ant grindų – taip giliai suleido į ją savo iltis, jog burnoje pilna pūkų. Niekas netrikdo tylos, ir staiga ji suvokia, jog rėkė per sapną. Sutelkusi paskutines pastangas, užgniaužia, užspaudžia naują riksmą. Mat it žaibui tvykstelėjus išvysta, kaip ją vėl veža į beprotnamį, užrakina, šįkart jau tikrą pamišėlę, – pati mato, jog išties pamišo, pati tai pripažįsta ... Mušetė sukūkčiojo, suvaitojo, tada nutilo.

Kartais, kai pati siela sugniūžta savo kūniškame apvalkale, net ir žemų žemiausias žmogus tikisi stebuklo, ir jeigu instinktas jo nepaskatina maldai, tuomet kaip gaivaus oro trokštančios lūpos jis atsiveria Dievui. Tačiau vargšė mergaitė veltui eikvotų paskutines galias – vis tiek neišspręstų ją kankinusios mįslės. Kaipgi gebėtų savo pačios jėgomis pakilti į aukštumą, į kurią ją taip netikėtai buvo iškėlęs Dievo žmogus ir iš kurios ji vėl puolė žemyn? Iš visą ją – vargšą tamsų žvėriuką – persmelkusios šviesos teliko tik nesuvokiama kančia, nuo kurios gali mirti nieko nesupratusi. Ji blaškosi – tiesiai į širdį jai įsmeigtas žvilgantis durklas, o jį įsmeigusi ranka nesuvokia, kaip žiauriai ją sužeidė. Ji nepažįsta dieviškojo gailestingumo, net nesugebėtų jo įsivaizduoti ... Kiek kitų šitaip blaškosi, kai akimirksniu pasirodęs angelas bergždžiai spaudžia juos prie savo krūtinės, o jie tučtuojau nusisuka ir pamiršta jo veidą! Žmonės smalsiai žiūri, kaip nerimsta pažymėtasis šiuo ženklu, stebisi, kai šis tai įnirtingai ieško malonumo, tai puola į neviltį jį patyręs, godžiu ir negailestingu žvilgsniu žvelgdamas į visa aplinkui, kur jau užgesęs net paskutinis jo troškimų atšvaitas!

Dvi ilgas valandas, čia be judesio susigūžusi, čia raitydamasi ant grindų ir nebylaus įtūžio traukulių tampoma, čia pasinerdama į slogų miegą, ji manė iš tiesų netenkanti proto, riedanti juodomis pakopomis žemyn. Eilutė po eilutės skaitė savo gyvenimą, perėjo jį etapais. Jie žybčiojo prieš jos akis lyg kokie gyvi paveikslai. Mušetė vieną po kito skaičiavo įsivaizduojamus personažus, tyrinėjo jų veidus, klausėsi jų balsų. Ji juto, kaip su kiekvienu atgimstančiu, jos valia atgaivintu ir paskui iki dugno išsemtu paveikslu jos pojūčiai ir protas tikrų

tikriausiai virpa it vėjo supamas gležnas laivelis, tačiau budrus skausmas visada nugalėdavo. Galiausiai ji ėmė tyčia kurstyti savyje netvarkos galias, šaukdamasi beprotybės kaip kiti šaukiasi mirties. Bet paklusdama vos suvokiamam gelminiam instinktui saugojosi rodyti bet kokias išorines pamišimo apraiškas, kurios galėtų pakirsti paskutines jėgas: iš jos krūtinės neišsiveržė nė vienas riksmas, buvo sutramdyta net dejonė – vienintelis kliedesio ženklas, kurio būtų pakakę palūžti. Tai ji žinojo, todėl ir nesišaukė pagalbos. Kai vidinis pasipriešinimas prieš jos valią vis stiprėjo, traukuliai virto apsimestu šėlsmu – įtūžį sekino jo paties jėga. Pamažu ji tapo savo pačios beprotybės žiūrove. Kai lyg pabudusi iš gilaus miego vėl išgirdo savo garsų kvėpavimą, jos sielą apėmė grėsminga ramybė, visiškas absoliutus nusivylimas. Taip staiga tamsią naktį liaujasi virš banguojančios jūros šėlęs smarkus vėjas.

Ji vis dar nežinojo, be ko negali gyventi. Be ko gi? Ir kaip? Veltui šluostėsi iki kraujo nagais sudraskytus skruostus, sukandžiotas lūpas, veltui žvelgė pro langą į auštančią dieną, veltui liūdnu bespalviu balsu kartojo: „Baigta ... baigta!..“ Nes prieš ją atsivėrė tiesa, ir nuo šio praregėjimo suspaudė širdį – net beprotybė atsisakė jai teikti niūrų prieglobstį. Ne! Ji ne beprotė ir niekada ja nebus. Jai trūksta daikto, kurį turėjo savo rankose – bet kur? Kada? Kaip? Dabar ji buvo tikra vaidinusi pamišimo komediją, kad paslėptų, kad bet kokia kaina pamirštų savo tikrąją, nepagydomą, nežinomą ligą.

(Ak! Kartais Dievas mus šaukia tokiu įsakmiu ir tokiu švelniu balsu! Tačiau, jam staiga pasitraukus, iš apgauto kūno išsiveržia staugsmas, kuris tikriausiai stebina patį pragarą!)

Kaip tik tuomet ji ir pašaukė – iš pačios gelmės, iš paties vidaus – balsu, kuriame išsiliejo jos pačios esmė – Šėtoną.

Beje, šauk jį nešaukusi, jis turėjo pasirodyti tik tam tikrą valandą ir aplinkiniu keliu. Blyški it lavonas žvaigždė retai kada pakyla iš bedugnės. Beveik praradusi nuovoką Mušetė nežinojo, kam ir kokią auką aukojo. Toks noras atsirado staiga, pagimdytas ne taip proto, kaip jos vargšo sutepto kūno. Atgaila, kurią tada joje pažadino Dievo žmogus, buvo tik dar viena kančia tarp kitų. Dabartis – nerimastinga baimė. Praeitis – juoda duobė. Ateitis – dar viena juoda duobė. Kelią, kuriuo kiti praeina žingsnis po žingsnio, ji jau buvo nuėjusi: nors jos likimas, palyginti su legendiniais nusidėjėliais, buvo toks bereikšmis, jos slapta piktadarystė buvo išsėmusi visą blogį, kokį gebėjo sukurti, išskyrus tik paskutinę nesėkmę. Nuo vaikystės buvo linkusi į blogį, ir kiekviena nesėkmė tapdavo tik naujo iššūkio dingstimi. Mat Mušetė blogį mylėjo.

Geriausią laimikį pragaras randa ne siautėjančioje bandoje, kuri stebina pasaulį garsiais nusižengimais. Visų didžiausi šventieji ne visada daro stebuklus, nes kontempliuotojas dažniausiai gyvena ir miršta niekam nežinomas. Ir pragaras turi savus vienuolynus.

Štai priešais mus naivi mistikė, mažoji Šėtono tarnaitė, nebūties šventoji Brigita. Išskyrus įvykdytą žmogžudystę, ji nepaliks žemėje pėdsako. Jos gyvenimas – tai jos ir jos šeimininko, tikriau tariant, vienintelė jos šeimininko paslaptis. Jis neieškojo jos tarp galingųjų, jų jungtuvės vyko tylomis. Ji pasiekė finišą eidama į jį ne žingsnis po žingsnio, bet tartum šuoliais, o palietusi juostą, nepatikėjo, kad jis taip arti. Jai bus atlyginta. Deja, nėra tokio žmogaus, kuris pasiryžęs, susitaikęs su sąžinės priekaištais nepasiduotų goduliui ir vėl nors trumpai nepultų į blogį lyg ieškodamas galutinio prakeiksmo: pra-

žūtinga svajonė verčia aimanuoti meilužius, sumaišo protą žudikui, įžiebia paskutinę kibirkštį vargšo savižudžio akyse, kai šis, užsinėręs kilpą ant kaklo, įnirtingai nuspiria kėdę ... Būtent taip, tik dešimteriopai stipriau, Mušetė šaukėsi sieloje savo žiauraus Valdovo jo neįvardydama.

Jis iškart atėjo, nesiginčijo, buvo siaubingai ramus ir tikras. Kad ir kaip stengiasi būti panašus į Dievą, jis neatneša džiaugsmo, pranokstančio vien kūną jaudinančius gašlius malonumus, jo didžiausia dovana tai ledinė nebylios vienatvės ramybė, mėgavimasis nebūtimi. O kai ši dovana įteikiama ir priimama, mūsų angelas sargas nustėręs nusuka savo veidą.

Vos jam atvykus, Mušetės nerimas baigėsi lyg pamojus burtų lazdele, ėmė iš lėto plakti širdis, pamažu užliejo šiluma, o kūnas ir siela visa tvirtai apskaičiavo ir be nereikalingo nekantravimo laukė to, kas turi įvykti. Kone tuo pat metu smegenys kūrė įvykio vaizdą, iki galo jį suvokė. Ji suprato, kad atėjo laikas nusižudyti – negaištant, *tuojau pat.*

Nors dar nebuvo pajudinusi nei rankos, nei kojos, dvasia jau skriejo išsilaisvinimo keliu. Ji puolė paskui ją. Keistas dalykas: vien žvilgsnis liko toks pat neramus ir dvejojantis. Visi Mušetės pojūčiai susitelkė pirštų galiukuose, miklių rankų delnuose. Ji atidarė duris stengdamasi, kad negirgždėtų sąvaros, stumtelėjo duris į tėvo kambarį (tokiu metu jo ten nebūdavo), įprastoje vietoje susirado skustuvą, atlenkė. Štai ji ir vėl savo kambaryje: pasistiebia ant pirštų galiukų prieš veidrodį, atmeta galvą, įtempia apnuogintą kaklą ... Nors to labai troško, neiškart įsmeigia ašmenis – tyčia negailestingai iš lėto spaudžia, kol pasigirsta kaip trekšteli kremzlė. Paskutinis dalykas, kurį prisiminė, buvo ant riešo ties pat linkiu ištryškusi drungno kraujo srovė.

IV

Bažnyčios zakristijoje, kurios raktą visada nešiodavosi kišenėje, abatas Donisanas sulaukė mišių ir aukojo jas kaip įprasta. Klebonas Menu-Segrė kentė baisiausią astmos priepuolį ir kelias dienas neišėjo iš savo kambario. Apie pusę vienuoliktos pažvelgęs į kelią, didžiai nustebo pamatęs vikarą. Štai sunkūs batai jau kaukši vestibiulio plytelėmis, tada ant laiptų. Pagaliau kaip visada tvirtas ir ramus balsas už durų paklausė:

– Ar galima įeiti, pone dekane?

– Na, žinoma, – sušuko susidomėjęs Kampanės klebonas, – labai prašau.

Jis sunkiai pasuko į plataus fotelio atlošą tarp dviejų didžiulių pagalvių atremtą galvą. Kambario prietemoje (užuolaidos buvo iki pusės užtrauktos) vos įžvelgė vikaro veidą. Bet ir tai, ką matė, leido numanyti, jog ramus balsas meluoja. Beje, klebono nuostabą išdavė tik mirkčiojantys vokai, pridengę aštrų žvilgsnį.

– Kokia staigmena! – neįprastai švelniai pradėjo kalbą klebonas. – Ar jau spėjote grįžti?

Jis tyčia jam nepasiūlė atsisėsti, nes iš patirties gerai žinojo, kad kai vargšas kunigas stovi priešais jį tabaluojančiomis

rankomis, dėl tokios nepatogios padėties jo įgimtas drovumas dar sustiprėja ir tuomet gali iš jo nors virves vyti.

– Kaip visada, patekau į keistą padėtį, – atsakė abatas Donisanas. – Aš paklydau ...

– Ar tai reiškia, kad į Etaplį atvykote per vėlai, kai išpažintys jau buvo pasibaigusios?

– Aš dar ne viską pasakiau, – prisipažino susigraudinęs vikaras.

– Štai tau! – sušuko abatas Menu-Segrė, smarkiai suplodamas per fotelio atramą – toks susijaudinimas visai nesiderino su jo geromis manieromis. – O ką pasakys tie ponai? Pavėluoti – tai dar suprantama, bet visai neatvykti!

Nors paprastai kitų nuomonė jam mažai rūpėjo, liguistas nervingumas vertė baimintis pajuokos: ši baimė buvo savitas jo gan vyriškos prigimties moteriškasis pradas. Kokia likimo ironija: jis taps pajuokos objektu savo jau ir taip ganėtinai pašiepiamo vikaro asmenyje! Tačiau, susidūręs su nepriekaištingai sąžiningu abato Donisano žvilgsniu, paraudo dėl savo silpnumo ir taikiu tonu pratęsė:

– Kas buvo, tas buvo. Šįvakar parašysiu kanauninkui ir atsiprašysiu už *mus.* O dabar pasakykit man...

Iš gailesčio vikarui jis ištiesta ranka parodė kėdę. Bet, jo didžiai nuostabai, vikaras liko stovėti.

– Pasakykit, – pakartojo jis jau kitokiu, susirūpinusiu ir kartu valdingu, tonu, – kaip galėjot paklysti tokioje vietoje, kurios anaiptol nepavadintum dykyne?

Abatas Donisanas stovėjo į šoną palenkta galva – ši poza reiškė pagarbų nusižeminimą. Tačiau jo atsakymas skambėjo išdidžiai:

– Ar privalau jums sakyti tai, ką tikiu esant tiesą?

– Privalot, – trumpai atsakė abatas Menu-Segrė.

– Tai pasakysiu.

Jo išbalęs veidas, kuriame dar buvo žymūs naktį patirto siaubo ir nuovargio pėdsakai, reiškė pasiryžimą, kurį privalo žūtbūt įvykdyti. Vienintelis gėdos ženklas buvo tai, jog jis nusisuko. Kalbėjo nuleidęs akis, gal kiek paskubomis ...

Beje, kai kurių pastebėjimų atvirumas, drąsa, akivaizdžios pastangos nieko nenuslėpti net ir ne tokį akylą stebėtoją priverstų įžvelgti slaptą vargšo kunigo viltį, kad jo kalbą nutrauks, griežtai prieštaraus, išgelbės iš nepatogios padėties ir neprikaišios, kad neįvykdė duoto pažado. Bet klebonas tylėjo ir klausėsi.

– Aš nepaklydau, – pradėjo abatas Donisanas. – Blogiausiu atveju galėjau paklysti pusiaukelėje, lygumoje. Todėl ir ėjau vieškeliu – iš jo išsukau tik trumpai. Man tereikėjo paprasčiausiai žygiuoti nosies tiesumu. Net gilią naktį (turiu pasakyti, kad naktis buvo tamsi nors į akį durk) negalėjau pamesti kelio ir, jei vis dėlto tai atsitiko, dėl to esu kaltas ne aš, o kas kitas.

Čia jis stabtelėjo, kad atgautų kvapą.

– Nors tai jums gali pasirodyti labai keista ir kvaila, – tęsė jis, – esama dar kai ko keistesnio bei kvailesnio. Net blogesnio. Manęs laukė dar vienas išbandymas.

Šioje vietoje jo balsas suvirpėjo: jis nesąmoningai kilstelėjo ranką kaip žmogus, kurio pasakojimą pertraukia koks nors svarus prieštaravimas. Jis įbedė į dekano veidą šįkart jau nuolankų žvilgsnį.

– Noriu jūsų paklausti ... ar nepadarysiu klaidos pasakodamas apie tokį, sakyčiau, absurdišką nuotykį ir aiškindamas

jį man tinkamu būdu (jis kiek padvejojo), nenoromis sau priskirdamas tam tikrą vaidmenį ... ir tam tikrą apreikštą dovaną?..

– Nagi! Nagi! – aštriai nutraukė jį abatas Menu-Segrė.

Jis pakluso, akimirką patylėjo, – atrodė, tam, kad išvengtų nereikalingų išsisukinėjimų, užgniaužtų pagundą būti nepagarbiam su pašnekovu.

– Dievas leido man du kartus, – tai nekelia jokių abejonių, – savo akimis per kūno apvalkalą išvysti kito sielą. Ir tai pasiekiau ne paprastomis priemonėmis, ne tyrinėjimais ir apmąstymais, o ypatinga, stebuklinga malone, apie kurią jums pasakoju, nepaisydamas kainos, kurią gali tekti sumokėti ...

– Ką laikote stebuklu? – paprastų paprasčiausiu tonu paklausė abatas Menu-Segrė.

– Tai, kas su manim atsitiko, – atsakė šis.

– Praneškite šitai savo vyskupui, – ramiausiai pastebėjo Kampanės dekanas.

Beje, jo žvilgsnyje, kuriuo jis tiesiog apgaubė keistą vikaro siluetą, nebuvo nė trupučio nuostabos – jokios nuostabos, vien tik ramus ir asmeniui abejingas dėmesys, – ne itin didelis smalsumas faktams su tam tikru išdidaus gailesčio atspalviu. Vikarą nuplieskė raudonis.

– Tai ką gi sutikote gilią naktį plyname lauke?

– Iš pradžių vyrą, jo vardo nežinau.

– O! – tik šūktelėjo abatas Menu-Segrė.

– Supraskite manę, – skausmingai drebančiomis lūpomis pratarė abatas Donisanas. – Jis pats prie manęs priėjo ... Apie jokį panašų negalvojau ... Netgi jo veido nemačiau ... Ir balsas nepažįstamas! Paėjėjome šiek tiek drauge. Šnekėjomės apie

nereikšmingus dalykus ... apie orą ... naktį ... dar kažką, neprisimenu ...

Jis nutilo, graužėsi nepasakęs visos tiesos savo teisėjui, bet staiga, kad visa baigtųsi, išpyškino:

– Kaip tik tada apturėjau malonę, apreiškimą, kurį minėjau. Kitas susitikimas ...

– Gana, pakankamai aišku... bent jau kol kas, – nutraukė jį dekanas. – Detalės neturi reikšmės.

Jis atsilošė ant pagalvės, nutaisė skausmingą grimasą, ištraukė iš gilios kišenės tabakinę, pauostė žiupsnelį tabako, apatiškai pakėlė rankas tartum mandagiai atsiprašinėdamas, kad nutraukė kasdienišką pašnekesį, ir paprašė:

– Gal paskambintumėt panelei Estelei? Man laikas išgerti salicilo mikstūrą, nežinau, kur ji padėjo buteliuką.

Buteliukas buvo įprastoje vietoje. Jis iš lėto išgėrė vaistus, kruopščiai nusišluostė lūpas, tada meiliu žvilgsniu palydėjo tarnaitę, o kai ši uždarė paskui save duris, pasakė:

– Vaikeli, tave palaikys bepročiu!

Bet prieš jį stovėjo (tuo jis buvo įsitikinęs) vienas iš tų, kurių patirtis yra vien vidujinė, formuojama vidaus, tad juos nelengva išmušti iš pusiausvyros. Vikaro veidu perbėgęs šešėlis išdavė ne taip baimę, kaip nuostabą. Jis neskubėdamas paprieštaravo:

– Privalėjau jums prisipažinti. Dievas mato, kaip trokštu, kad visa tai būtų pamiršta, kad nebūtų kalbų.

– Pasikliaukite manimi, – atsakė Kampanės dekanas, – nuslėpsiu visa, ką tik įmanoma nuslėpti nemeluojant. Pagaliau juk esu jūsų tiesioginis viršininkas, mano drauge, bet ir aš turiu savo viršininkus!

Ir po kurio laiko pratęsė:

– Parašysiu ... ne, geriau asmeniškai pasikalbėsiu su kanauninku Kuvremonu, buvusiu aukštesniosios seminarijos direktoriumi. Jis labai ištikimas, labai tvirtas brolis. Tegu jis sprendžia. Beje, nė kiek neabejoju, kad mudu su juo greit susitarsim. Nesunku numanyti, ką jis nuspręs ...

Matyt, jis laukė klausimo, tačiau nesulaukė net žvilgsnio.

– Paprašysime, kad jus ilgesnį laiką išleistų apmąstymams į Tortefonteną arba pas benediktinus į Ševretonę. Būsiu su jumis atviras, abate. Aš jumis tikėjau ir dar tebetikiu, kad esate pažymėtasis, išrinktasis. Bet neikime pernelyg toli. Stebuklų laikai jau praėjo. Jų net bijomasi, mano drauge. Su tuo susijusi viešoji tvarka. Valdžia tik ir laukia dingsties, kad galėtų mus pulti. Be to, dabar madingi – kaip ten juos vadina? – neurologiniai mokslai. Vargšas kunigėlis, kuris skaito sielą it kokią knygą ... Jus privers gydytis, mano vaikine. Man pakanka to, ką pasakėte, daugiau nebereikia, nenoriu klausytis, kas buvo toliau.

Jis ištiesė rankas lyg norėdamas nustumti šią pavojingą paslaptį, tada vėl atsilošė į pagalvę. Bet kai vikaras jau ketino išeiti, pasakė:

– Būkite atsargus! Aš draudžiu jums šia tema be mano leidimo net užsiminti – ir nesvarbu kam. Ar girdite? – nesvarbu kas tai būtų!

– Net ir savo dvasios ganytojui?.. – nedrąsiai paklausė abatas Donisanas.

– Ypač jam, – ramiai atsakė klebonas.

Paskui vėl stojo dar gūdesnė tyla. Stambus vikaro kūnas keletą kartų susiūbavo iš dešinės į kairę, žvilgsnis nukrypo į

duris. Dešinė ranka nervingai sukiojo sutanos sagas. Ir staiga pats didžiai nustebęs jis išgirdo savo balsą:

– Aš ne viską pasakiau.

Jokio atsakymo.

– Tai, ką dar turiu pasakyti, siejasi – dievaži, nežinau kaip – su išganymu vienos vargšės sielos, už kurią mudu abu turėsime atsakyti. Tikriausiai būtent man Apvaizda ją patikėjo, aišku, kad man, tuo esu įsitikinęs, nes šis asmuo priklauso jūsų parapijai, ponas dekane.

– Klausau, – atsakė abatas Menu-Segrė iš lėto kilstelėdamas žvilgsnį.

Per visą ilgą pasakojimą jo aiškus ir valdingas žvilgsnis nė akimirką nenukrypo nuo iškankinto vikaro veido. Jame galėjai įskaityti kažkokį skausmingą atidumą, kuriame pamažu ryškėjo vis tvirtesnis ryžtas. Nė žodžio nepratarė suspaustos lūpos, nė sykio nesuvirpėjo ilgos bekraujės rankos ant fotelio atramų, šiek tiek atlošta galva ir atsikišęs smakras spindėjo išmintimi ir valia.

Kai vikaras baigė, Kampanės dekanas kuo paprasčiausiai pasisuko į galvūgalyje kabantį florentietišką Nukryžiuotąjį ir tvirtai, bet kartu ir švelniai pasakė:

– Garbė Dievui, vaikeli, kad kalbėjote taip atvirai ir nuolankiai. Mat šis paprastumas nuginkluoja paties blogio dvasią.

Davęs ženklą jaunajam kunigui prisiartinti, šiek tiek pasikėlė, susirado jo žvilgsnį ir akis į akį pasakė:

– Tikiu jumis, tikiu beatodairiškai, bet turiu šiek tiek pasirengti tam, ką jums pasakysiu ... Paimkite nuo stalo, taip, ten dešinėje, *Sekimą mūsų Viešpačiu* ... Atskleiskite trečiąją knygą, penkiasdešimt šeštą skyrių ir pasitelkę visą širdies gilumą perskaitykite ypač penktą ir šeštą posmą. Skaitykit ... palikit mane.

Senas kunigas, apdovanotas įstabiais talentais, kuriuos nemokšiškumas, neteisybė ir pavydas kadaise pavertė beginkliais, jautė, jog ši vienintelė nepakartojama valanda yra lemtinga. Iš kasdienybės pasiskolinti palyginimai mažai ko verti, kai reikia perteikti vidinio gyvenimo įvykius ir jų didybę. Stojo akimirka, kai šis nepaprastas žmogus, subtilus ir kartu aistringas, drąsus kaip nė vienas kitas, bet ir gebąs aštriu protu vertinti įvairiausius dalykus, turėjo iki galo atsiskleisti.

– Susigėdo, nes bėgo nuo šlovės ... – sušnabždėjo jis, iš atminties kartodamas paskutinius skyriaus žodžius.

Kampanės vikaras paklusniai pakilo nuo klauptų, atsistojo už kelių žingsnių.

– Tai, ką išgirsite, – pasakė abatas Menu-Segrė, – jus tikriausiai įskaudins. Dievas mato, kad iki šiol jūsų pernelyg gailėjausi! Tačiau nenoriu jūsų jaudinti. Būkit ramus, kad ir ką besakyčiau. Nes nuodėmės nepadarėte, nebent iš nepatyrimo ir didelio uolumo. Ar supratot mane?

Abatas papurtė galvą.

– Elgėtės kaip vaikas, – šiek tiek patylėjęs tęsė senasis kunigas. – Čia jūsų laukia išbandymai, kuriems ištverti pasitikėjimo anaiptol nepakaks: kad ir kiek jums šitai kainuotų, dabar daugiau negu bet kada privalote jų vengti, bėgti neatsigręždamas. Kiekvienas iš mūsų yra gundomas tik pagal jo jėgas. Geismas gimsta, auga ir bujoja kartu su mumis pačiais. Jis lyg chroniška liga – savotiškas ligos ir sveikatos kompromisas. Tuomet pakanka tik kantrybės. Bet pasitaiko, kad staiga liga paaštrėja, atsiranda naujų požymių ...

Šiek tiek sutrikęs jis užsikirto, bet iškart susitvardė.

– Visų pirma įsidėmėkite štai ką: nuo šiol (ir kaip ilgai?)

visiems būsite tik nežinia ką įsivaizduojantis savimi patenkintas abatėlis, tai svajotojas, tai melagis arba beprotis. Tad klusniai atlikite atgailą, kurią jums, be jokios abejonės, skirs: susitaikykite su vienuolyno tyla ir laikina užmarštim, priimkite ją ne kaip neužtarnautą bausmę, o kaip būtiną ir teisėtą atpildą ... Ar supratot mane?

Toks pat žvilgsnis ir toks pat ženklas galva.

– Žinokite, mano vaike: ištisus mėnesius jus stebiu, aišku, per daug atsargiai, pernelyg dvejodamas. Tačiau nuo pat pirmų dienų aiškiai visa matau. Jums siunčiamos be galo gausios malonės: matyt, todėl, kad esate itin gundomas. Šventoji Dvasia yra didi, bet jos dosnumas niekada nenueina veltui – jis proporcingas mūsų reikmėms. Manęs šis ženklas neapgaus: į jūsų gyvenimą įžengė velnias.

Ir dabar abatas Donisanas tylėjo.

– O, mano vaikeli! Kvailiai prieš tokius dalykus užmerkia akis! Dažnas kunigas nedrįsta net ir velnio vardo ištarti. Kas jiems vidinis gyvenimas? Niūrus instinktų kovos laukas. O moralė? Pojūčių higiena. Malonė jiems tėra tik protą skatinantis teisingas sprendimas, o pagunda – kūno godulys, siekiantis jį pavergti. Vargu ar jie įsivaizduoja pačius vulgariausius mumyse vykstančių kovų epizodus. Manoma, kad žmogus, vadovaudamasis sąmone, siekia vien malonumo ir naudos. Tai tinka knygose vaizduojamam, abstrakčiam ir niekur nesutinkamam vidutiniam žmogui! Tokie vaikiški prasimanymai nieko nepaaiškina. Jutimiškų postringaujančių gyvulių visatoje nėra vietos šventiesiems – jie paskelbiami bepročiais. Žinoma, taip ir būna. Tačiau taip lengvai problema neišsprendžiama. Kiekvienas mūsų – o, jei visada prisimintumėt šiuos seno draugo

žodžius! – pakaitomis tampa tai nusikaltėliu, tai šventuoju, linkusiu tai į gėrį, – ne dėl to, kad remdamasis protu įsitikina jo pranašumu, o tikriausiai todėl, kad jį skatina kažkoks nesuvokiamas polėkis, meilės banga, paverčiantys troškimo objektu kančią ir atsižadėjimą, – tai į paslaptingą mėgavimąsi nuosmukiu, pragaištingu malonumu, gyvulišku svaiguliu, jo nesuprantamą nostalgiją. Ką tuomet reiškia amžiais sukaupta moralaus gyvenimo patirtis, daugybės vargšų nusidėjėlių, jų sielvarto pavyzdys? Taip, mano vaike, atminkite, kad taip blogis, taip ir gėris mylimas dėl jo paties, dėl jo paties jam tarnaujama.

Kampanės dekano balsas, silpnas iš prigimties, pamažu slopo, tad atrodė, kad jis kalba sau pačiam. Bet taip nebuvo. Žvilgsnis iš po primerktų vokų buvo visąlaik įsmeigtas į abato Donisano veidą. Iki šiol šitas veidas atrodė ramus, bet paskutiniai žodžiai staiga išsklaidė ramumą – jis nukrito it kaukė.

– Ar gali būti!.. – sušuko jis. – Ar mes iš tiesų esame tokie nelaimingi?

Jis neužbaigė sakinio, jokiu judesiu jo neparėmė. Šis neaiškus protestas, beviltiško nuolankumo šešėlio aptemdytos akys taip skausmingai bylojo žodžiais neišreiškiamą sielvartą, kad abatas Menu-Segrė beveik prieš savo valią atvėrė jam savo glėbį, į kurį šis puolė.

Dabar jis klūpojo priešais aukštą apmuštą fotelį, prigludęs it mažas vaikas kampuota trumpai kirpta galva prie draugo krūtinės ... Tačiau nebyliu sutarimu jų apsikabinimas buvo trumpas. Dabar vikaras paprasčiausiai klūpojo kaip atgailautojas prie nuodėmklausio kojų. Dekano jaudulį išdavė tik vos drebanti dešinė ranka, kuria jį palaimino.

– Šie žodžiai jums kelia siaubą, vaikeli. O, kad jie jus apginkluotų! Visiškai aišku, jog esate pašauktas ne vienuolynui.

Jo veidu šmėkštelėjo ir iškart dingo liūdna šypsena.

– Atsiskyrimas, į kurį netrukus būsite pasiųstas, be jokios abejonės, bus išbandymų ir kartėlio pilnos vienatvės metas. Ir neabejokite – jis truks ilgiau negu įsivaizduojate.

Labai švelnios ironijos kupinu tėvišku žvilgsniu jis ilgai tyrinėjo palinkusį veidą.

– Jūs nesate gimęs patikti, nes turite tai, ko žmonės daugiausia nekenčia įžvalgia, gudria neapykanta: gebėjimą būti stipriam ir supratimą apie jėgos vertę. Taip greit jie nepaliks jūsų ramybėje.

– ... Dievas retai kada darbuojasi mumyse taip, – trumpai patylėjęs, pratęsė dekanas, – kaip to laukiame. Šventoji Dvasia kone visada, kaip atrodo, pradeda ne nuo to galo, gaišta laiką. Jei geležies gabalas galėtų suvokti pamažu jį tašančią dildę, kaip tuomet tūžtų iš nuobodulio! Būtent šitaip su mumis darbuojasi Dievas. Kai kurių šventųjų gyvenimas atrodo baisiai monotoniškas, tikra dykynė.

Jis iš lėto nuleido galvą, – abatas Donisanas pirmąkart pamatė, kaip iš aptemusių akių nuriedėjo dvi stambios ašaros. Bet iškart papurtė galvą ir pasakė:

– Gana. Paskubėkim! Nes netrukus išmuš valanda, kai aš, kaip sakoma, nebegalėsiu jums niekuo padėti. Kalbėkime dabar atvirai ir kaip įmanoma aiškiau. Geriausias būdas antgamtiškiems dalykams išreikšti – tai kasdien vartojama kalba, įprasti žodžiai. Tuomet nebus jokios apgaulingos iliuzijos. Imkime jūsų pirmąjį nuotykį: iš kur man žinoti, ar buvote susidūręs akis į akį su tuo, ką kasdien sutinkame – deja, ne ties kelio

posūkiu, o mumyse pačiuose? Argi svarbu, ar iš tikro jį matėte, ar susapnavote? Tai, kas paprastiems žmonėms gali pasirodyti ypatinga, nuolankiam Dievo tarnui dažniausiai tėra tik antraeilis dalykas. Vien jūsų darbai patvirtins jūsų aiškiaregystę ir nuoširdumą: už jus bylos jūsų darbai. Palikime tai.

Jis pataisė pagalves, atsikvėpė ir taip pat nepaprastai geraširdiškai pratęsė:

– Pereinu prie jūsų antrojo nuotykio, kuris svarbus ir man pačiam. Nes jūsų sprendimo klaida galėjo pakenkti vienai iš sielų, kurios, kaip sakėte, yra mums patikėtos. Aš nepažįstu pono Malorti dukters. Nieko nežinau apie nusikaltimą, kurį, kaip jums atrodo, ji įvykdė. Prieš mus iškyla kitokie klausimai: ar ši mergaitė – nesvarbu, ar ji nusikaltėlė ar ne – tapo apdovanota išskirtine malone? Ar jūs buvote šios malonės įnagiu? Supraskit mane!.. Supraskit!.. Kiekvieną akimirką mums gali būti įkvėptas reikalingas žodis, gebėjimas būtinai įsikišti – būtent taip, o ne kitaip. Kaip tik tuomet dalyvaujame tikrame sąžinės prisikėlime. Vienas žodis, žvilgsnis, rankos paspaudimas – ir iki šiol nepalaužiama valia staiga pasiduoda. Vargšai kvailiai! Įsivaizduojame, kad dvasinis vadovavimas paklūsta paprastiems, net nuoširdaus žmonių prisipažinimo dėsniams! Mūsų planai nuolatos griaunami, niekais paverčiami mūsų gerų geriausi argumentai, mūsų menkos priemonės atsigręžia prieš mus pačius. Tarp kunigo ir atgailaujančio nusidėjėlio visada įsiterpia trečias nematomas veikėjas – kartais jis tyli, kartais ima murmėti ir staiga prabyla kaip valdovas. Mūsų vaidmuo dažnai yra toks neveiksmingas! Tokiu atveju nepadeda jokia tuštybė, jokia savikliova, jokia patirtis! Tad kaip galime be širdies skausmo įsivaizduoti, jog tas pats liudininkas, kuris

mumis naudojasi mums to nesuvokiant, tiesiog įtraukia mus į savo pražūtingą veiklą? Jei šitai nutiko jums, vadinasi, jis jus išbando, ir šis išbandymas bus sunkus, toks sunkus, kad gali aukštyn kojomis apversti visą jūsų gyvenimą.

– Žinau, – suvapėjo vargšas kunigas. – O, kaip mane skaudina jūsų žodžiai!

– Žinote? – paklausė abatas Menu-Segrė. – Iš kur?

Abatas Donisanas užsidengė rankomis veidą, tada, lyg susigėdęs šio instinktyvaus judesio, pakėlė galvą ir, žvelgdamas į blyškią šviesą lauke, tarė:

– Dievas įkvėpė šitą mano pašaukimą pažymėjusią mintį, jog privalau persekioti Šėtoną žmonių sielose, ir todėl niekada neturėsiu poilsio, prarasiu kunigo garbę ir net išganymą.

– Niekai! – gyvai sušuko Kampanės klebonas. – Išganymą prarandi tik išklydęs iš savojo kelio. Ten, kur mus lydi Dievas, galime netekti ramybės, tik ne malonės.

– Jūs didžiai klystate, – ramiai atsakė abatas Donisanas, rodos, nepastebėdamas, kaip šie žodžiai nesiderina su jo paprastai pagarbiu ir nuolankiu tonu. – Negaliu abejoti nei mane valdančia valia, nei likimu, kuris manęs laukia.

Šįkart abato Menu-Segrė žvilgsnyje įsižiebė džiaugsmas tyrėjo, prieš kurį staiga atsiveria ilgai ieškotas sprendimas.

– Tai koks gi likimas laukia jūsų, sūnau?

Vikaras vos gūžtelėjo pečiais.

– Neklausinėsiu apie jūsų paslaptį. Kadaise turėjau teisę ją sužinoti. Dabar mudviejų keliai išsiskiria, jūs man jau nebepriklausote.

– Nekalbėkite taip, – sušnibždėjo abatas Donisanas, įsmeigęs niūrų žvilgsnį. – Kad ir kur eičiau, kad ir kaip giliai

pulčiau – nors ir į paties Šėtono glėbį, visada prisiminsiu jūsų gailestingumą.

Paskui, tartum jo mintį užvaldęs vaizdas pernelyg skaudintų, tartum norėdamas nuo jo pabėgti (arba stoti prieš jį), jis staiga atsistojo.

– Ar tai ir yra jūsų paslaptis, – sušuko abatas Menu-Segrė, – ar šitai jums apreiškė Dievas? Ar gerai supratau, kad piktžodžiaujate prieš Dievo gailestingumą? Ar šito jus mokiau? Paklausykite, nelaimingasai! Jau kuris laikas (nežinau kiek) esate auka, žaisliukas, juokingas įnagis to, ko labiausiai bijote.

Iš siaubo ir nevilties jis pakėlė abi rankas, paskui nuleido, vis dėlto žvilgsnis valingai spindėjo.

– Aš nepiktžodžiavau, – paprieštaravo abatas Donisanas. – Nenusivyliau Viešpaties Dievo teisingumu. Iki paskutinės savo vargingo gyvenimo akimirkos tikėsiu, jog mūsų Viešpaties maloningumas yra pakankamai didis, kad atleistų ir mano, ir visų kitų nuodėmes. Tačiau neveltui jis man kartą parodė – ir kaip pritrenkiamai! – grėsmingą nuodėmės siaubą, nusidėjėlių niekingumą ir demono galią.

– Kada gi?.. – paklausė abatas Menu-Segrė.

Bet būsimas Liumbro šventasis neleido jam baigti – tikriausiai nekreipė dėmesio į jo žodžius ir tęsė toliau:

– Jau senokai tai nujaučiau. Dar nežinodamas tiesos pasidaviau liūdesiui. Kiekvienas gauna savąją tiesos dalį: be abejo, patys uoliausi ir apsišvietę yra itin jautrūs dieviškajai tvarkai. O aš nuo vaikystės ne taip gyvenau mūsų būsimos šlovės viltimi, kaip gailėjausi tos, kurią praradome. (Jo veidas pamažu įgavo šiurkštumo, kaktoje įsirėžė pykčio raukšlė.) O, tėve, tėve! Troškau nusimesti šį kryžių! Bet argi tai įmanoma? Ir vėl jį

nešdavau. Be jo gyvenimas netenka prasmės: tuomet ir pats geriausias atšąla, o Viešpats jį pasišlykštėjęs atstumia. Kuo virstume mes – baisiai niekingi, pažeminti, prispausti, trypiami didžiausio nedorėlio, jeigu net nejaustume, kad esame įžeidinėjami! Nelabasis netaps tikru pasaulio valdovu, kol mūsų širdys kupinos šventos neapykantos, kol bent vienas žmogus jam sviedžia į veidą: *Non serviam!*[1]

Žodžiai veržėsi iš lūpų, nesiderindami su juos gimdančiais vidiniais vaizdais. Ši iš prigimties nekalbaus žmogaus žodžių liūtis liudijo kone kliedesį.

– Sustokit! – šaltai paliepė abatas Menu-Segrė. – Įsakau mane išklausyti. Kalbat vien tam, kad apgautumėt save patį, o kartu ir mane. Gana apie tai. Bet žinau, jog nesate iš tų, kurie smaginasi gražbylyste. Jūsų įtūžis rodo tam tikrą apsisprendimą, ketinimą, galbūt veiksmą, apie kurį norėčiau žinoti.

Šis smūgis buvo toks taiklus, kad abatas Donisanas dirstelėjo į dekaną sutrikusiu žvilgsniu. Tačiau subtilus išmintingas senis jau tęsė toliau:

– Kaip išgyvenot jausmus, kuriuos galima būtų pavadinti bent jau netyrais ir pražūtingais?

Jaunas kunigas tylėjo.

– Tuomet aš jums paaiškinsiu, – pratęsė abatas Menu-Segrė. – Pradėjote nuo perdėto marinimosi. Tada su tokiu pat įniršiu atsidavėte tarnybai. Pasiekti rezultatai jums džiugino širdį – jie turėjo atnešti ramybę. Bet jos vis neradote! Dievas niekada neatima jos iš gero tarno, kuris stengiasi iš paskutinių jėgų. Vadinasi, pats jos sąmoningai atsisakėte, ar ne?

[1] Nevergausiu (lot.).

– Neatsisakiau, – vos pratarė abatas Donisanas. – Iš prigimties esu linkęs daugiau liūdėti negu džiaugtis ...

Jis patylėjo, tartum mąstydamas, ieškodamas santūresnio, taikingesnio žodžio, paskui staiga pasiryžo ir iš susijaudinimo dusliu, it niūri pagaliau įsižiebusi liepsna balsu sušuko:

– Jau geriau neviltis ir visos jos kančios negu bailus nuolaidžiavimas Šėtono darbams!

Jo didelei nuostabai, nes šis noras išsprūdo jį patį šiurpinančiu riksmu, Kampanės dekanas suėmė jo abi rankas savosiomis ir švelniai pasakė:

– Gana: aiškiai matau, kas jumyse vyksta, ir nesuklydau. Jūs ne tik kad neieškojote paguodos, bet ir mąstėte vien apie tai, kas stumia į neviltį. Puoselėjote savyje neviltį.

– Ne neviltį, – sušuko abatas Donisanas, – o baimę.

– Neviltį, – tokiu pat švelniu balsu pakartojo abatas Menu-Segrė, – kuri nuo aklos neapykantos nuodėmei atvedė jus į panieką ir neapykantą nusidėjėliui.

Išgirdęs šiuos žodžius, abatas Donisanas ištraukė rankas iš Kampanės dekano rankų, jo akys staiga prisipildė ašarų, ir jis kimiu balsu (gailesčio kupinas žvilgsnis buvo kažkoks laukinis) sušuko:

– Neapykanta nusidėjėliui! Neapykanta nusidėjėliui!

Įtūžis ir jausmų sąmyšis jam surakino lūpas, ir tik po ilgai trukusios tylos, užmerktomis akimis, tartum paslaptingo regėjimo apimtas, jis pridūrė:

– Turiu kitokį turtą, brangesnį už gyvenimą ...

Tuomet tylą vėl nutraukė Kampanės dekano balsas – tvirtas, aiškus, nenumaldomas:

– Visada įtariau jūsų vidiniame pasaulyje esant paslaptį,

kurią jūsų nežinojimas ir patiklumas saugo geriau už bet kokį apsimetinėjimą. Bet buvote neatsargus. Nenustebčiau, jei būsite davęs kokius pavojingus įžadus ...

– Be savo nuodėmklausio leidimo negalėjau duoti jokių įžadų, – pralemeno vargšas kunigas.

– Na, jei ne įžadus, tai kažką panašaus, – pastebėjo abatas Menu-Segrė.

Paskui jis sunkiai pasikėlė nuo pagalvių, uždėjo ant kelių abi rankas ir tokiu pat ramiu balsu pasakė:

– Aš jums įsakau, mano vaike.

Dideliam dekano nustebimui, vikaras ilgai dvejojo, žiūrėjo į jį įtampos pilnu žvilgsniu, galiausiai skausmingai virpančiu balsu ištarė:

– Tai tiesa, garantuoju jums ... Nedaviau jokių įžadų, jokio pažado, gal tik ...norėjau ... tikriausiai nepagrįstai, bent jau žmogiško atsargumo požiūriu ...

– Ir tai nuodija jūsų širdį, – atsakė abatas Menu-Segrė.

Tada vikaras papurtė galvą ir pasiryžo:

– Štai kas tikriausiai nusipelno jūsų priekaištų ... Nuodėmei užvaldžius šitiek sielų ... dažnai kildavo neapykanta priešui ... Jų išganymui paaukojau visa, ką turėjau ir turėsiu šiame gyvenime ... pirmučiausia savo gyvybę – bet ką ji reiškia!.. – Šventosios Dvasios teikiamą paguodą ...

Jis dar šiek tiek padvejojo ir tyliai pratarė:

– Savo paties išganymą, jei tokia Dievo valia!

Šis prisipažinimas buvo sutiktas mirtina tyla. Atrodė, jog nepaprasti žodžiai kūrė tylą, į kurią patys skendo.

Tada vėl prabilo abatas Menu-Segrė:

– Prieš kalbėdamas toliau visiems laikams atsisakykite šios

minties ir melskite Dievą jums atleisti. Be to, draudžiu jums šnekėtis apie tai su kuo nors kitu, išskyrus mane.

Pamatęs, kad vikaras žiojasi atsakymui, neprilygstamas sielų gydytojas, rodydamas tokį pat nepalenkiamą apdairumą ir nepaprastai blaivų mąstymą, pasakė:

– Tik neprieštaraukite. Patylėkite. Svarbiausia pamiršti. Aš viską žinau. Visa buvo nepriekaištingai sumanyta ir nuosekliai vykdoma. Taip demonas apgaudinėja tokius kaip jūs. Jei nemokėtų piktnaudžiauti Dievo dovanomis, būtų vien neapykantos šauksmas bedugnėje, kuriam neatliepia joks aidas...

Nors jo balsas neišdavė pernelyg didelio jaudulio, jį liudijo tai, kad abatas Menu-Segrė paėmė į fotelį atremtą lazdą, atsistojo ir žengė keletą žingsnių. Vikaras tebestovėjo toje pačioje vietoje.

– Mano berniuk, – pasakė senasis kunigas, – kokie pražūtingi pavojai jūsų laukia! Viešpats kviečia jus tobulėti, o ne ilsėtis. Žygiuosite savo keliu ne taip įsitikinęs kaip kiti, praregėsite vien kitam, eisite iš šviesos į tamsybes, nuolat blaškysitės. Jūsų nutrūktgalviškas noras buvo išgirstas. Viltis jumyse beveik užgeso, užgeso amžiams. Liko tik ši paskutinė šviesa, be kurios neįmanomas bet koks darbas, bet kokie nuopelnai nueina veltui. Svarbiausia, jog netekote vilties. Visa kita niekai. Kelyje, kurį pasirinkote – ne! ne pasirinkote, o puolėte stačia galva! – būsite vienas, visiškai vienas, vienas juo eisite. O jei kas nors paskui jus sektų, žūtų ir jums nepagelbėtų.

– Aš to neprašiau! – su netikėta jėga sušuko būsimas Liumbro šventasis. (Tai padarė išties didelį įspūdį, nes jo balsas buvo toks pat niūrus ir ryžtingas.) – Nereikalavau tokių ypatingų malonių. Aš jų nenoriu! Netrokštu stebuklų! Jų niekada ne-

prašiau! Norėčiau, kad man būtų leista gyventi ir mirti nieko nežinančio neišmanėlio kailyje. Ne! Ne! Tam, kas prasidėjo šią naktį, nebus pabaigos! Aš sapnavau, netekau proto.

Abatas Menu-Segrė grįžo į savo fotelį, išsitiesė jame ir nekeldamas balso pastebėjo:

– Kažin. Ar bent vienas iš tų, kuriuos gerbiame kaip savo tikėjimo tėvus, nebuvo laikomas vizijonieriumi? Ir kas iš jų neturėjo savo mokinių? Vien jūsų darbai bylos už jus ir prieš jus.

Ir po kurio laiko jau švelnesniu balsu pridūrė:

– O manęs jums negaila, vaikeli? Mano patyrimas su sielomis, ištisų mėnesių apmąstymai verčia tikėti, jog esate Dievo išrinktasis. Netikintys kvailiai nepripažįsta šventųjų. Dievobaimingi kvailiai įsivaizduoja užaugę savaime kaip žolė laukuose. Tik nedaugelis žino, kad kuo medis retesnis, tuo jis gležnesnis. Jūsų likimas, kuris, be abejonės, susietas su daugybe kitų likimų, priklauso nuo neteisingo žingsnio, nuo netgi nesąmoningo piktnaudžiavimo malone, skuboto sprendimo, neryžtingumo, dviprasmybės. Juk jūs man patikėtas! Man priklausote! Kokiomis drebančiomis rankomis atiduodu jus Dievui! Man nevalia klysti. Kaip sunku, kad negaliu pulti ant kelių šalia jūsų ir drauge su jumis padėkoti už suteiktą malonę! Diena dienon laukiau kokio antgamtiško patvirtinimo apie jūsų sieloje nubrėžtus Dievo ketinimus. Tikėjausi jo iš jūsų uolumo, iš vis didėjančios jūsų įtakos, mano ganomos bandos atsivertimo. Ir štai šis ženklas tvykstelėjo it žaibas jūsų neramiame audringame gyvenime, pritrenkdamas mane daugiau negu bet kada. Nes dabar jau aišku, kad šis ženklas dviprasmis, kad pats stebuklas nėra tyras!

Jis šiek tiek susimąstė, tada kilstelėjo pečius, tartum norėdamas parodyti, jog šiuo atveju yra bejėgis:

– Težino Dievas, aš nepasiduosiu baimei! Težino Dievas – pernelyg didelė pagunda mesti iššūkį kitų nuomonei! Mane dažnai kaltina nepriklausomumu ir netgi nepaklusnumu vyresnybei. Tačiau esama taisyklių, kurių nevalia pažeisti. Aš sutvarkysiu tai, ką suardėte čaižydamas grandine. Sapnuokite sau velnią, susitikinėkite su juo visose kryžkelėse – su tuo susidorosiu. Bet mažosios Malorti atvejis, nė kiek ne mažiau neįtikėtinas, man atvėrė akis. Negaliu leisti, kad šioje parapijoje kalbėtumėt ir veiktumėt kaip išmanydamas ... Negaliu jumis pasikliauti ... Privalau ... reikia ... būtinai turiu apie visa tai pranešti vyresnybei. Mano paramos jums neužteks! Antra vertus, jūs ir pats neturite nieko nuslėpti. Tuomet ... ak, tuomet!.. Kažin, kada pagaliau įveiksite vienų nepasitikėjimą, kitų užuojautą ir jų visų priešiškumą! Ar apskritai kada nors įveiksite? Ar nesuklydau dėl jūsų? Gal per ilgai laukiau? Seniui nevalia gaišti. Bet aš ir mirti vėluoju.

Abatas Donisanas pagaliau liovėsi tylėjęs. Paskutinė senojo kunigo abejonė jo anaiptol nesutrikdė, o akivaizdžiai padrąsino. Jis droviai paprieštaravo:

– Nieko taip netrokštu kaip visa pamiršti, paprasčiausiai kukliai gyventi, vykdyti savo pareigas. Jei panorėtumėt, kas gi trukdo man vėl tapti tokiu kaip anksčiau? Kam tuomet aš rūpėčiau? Niekas manimi nesidomi. Nusipelniau, kad mane laikytų paprastu, gana ribotu kunigu ... Ak, jei tiktai leistumėte, tikriausiai man pavyktų likti nepastebėtam nei Viešpaties Dievo, nei jo angelų!

– Nepastebėtam! – švelniai priekaištaudamas šūktelėjo abatas Menu-Segrė (jis šypsojosi, bet akys buvo pilnos ašarų ...). Jis nutraukė kalbą, nes ant laiptų pasigirdo nepaprastai skubūs

tarnaitės žingsniai. Iškart atsidarė durys, pasirodė išbalęs veidas ir su senoms moteriškėms būdingu įkarščiu pranešant blogas naujienas tarnaitė išpyškino:

– Ką tik nusižudė panelė Malorti!

Patenkinta padarytu įspūdžiu ji pridūrė:

– Persipjovė gerklę skustuvu ...

* * *

Monsinjoro laiškas kanauninkui Žerbjė:

„BRANGUS KANAUNINKE,

„Dėkoju jums už šaltakraujiškumą, supratimą ir uolumą, kurį parodėte per mano tėviškajai širdžiai tokį skausmą sukėlusius įvykius. Nelaimingasis abatas Donisanas šią savaitę išėjo iš Vobekuro ligoninės, ten juo su didžiuliu pasiaukojimu rūpinosi daktaras Žolibua. Šis gydytojas, daktaro Bernheimo iš Nansi mokinys, vakar mane informavo apie dabartinę mūsų brangaus kūdikio sveikatos būklę, demonstruodamas plačias pažiūras ir švelnų rūpestį, kuriais jau neretai turėjau progą žavėtis stebėdamas mokslo vyrus, labai gaila, per studijas atitolusius nuo tikėjimo. Pasak jo, abato Donisano trumpalaikės ligos priežastis – sunkus nervinių ląstelių apnuodijimas, tikriausiai prasidėjęs žarnyne.

Neatsisakydamas gailestingumo, kuris privalo būti mūsų nuolatine nuostata, drauge su jumis apgailestauju dėl pono Kampanės dekano, švelniai tariant, aplaidumo. Jeigu jis būtų veikęs ryžtingai ir tiksliai, be jokios abejones, neturėtume kad ir laikinų konfliktų su pasaulietine valdžia. Tačiau jums sumaniai tarpininkaujant, nedelsiant išsisklaidė iš pradžių

kilęs nesusipratimas, o daktaras Galė parodė mūsų atžvilgiu aukščiausio lygio paslaugumą padėdamas išvengti skandalo. Beje, jo diagnozę patvirtino ir jo įžymusis kolega iš Vobekuro. Šie abu momentai daro garbę tiek jo žmogiškumui, tiek profesinėms žinioms.

Panelės Malorti parodymų ir prisipažinimų, jai esant visiško pamišimo ir priešmirtinės agonijos būklės, aišku, nepakaktų, kad pono Donisano asmenyje būtų pažemintas mūsų luomo orumas. Tačiau ponas Kampanės dekanas jokiu būdu negalėjo leisti jam budėti prie mirštančiosios patalo, nepaisyti pono Malorti kategoriško prieštaravimo. Sutinku, kad joks blaiviai protaujantis žmogus negalėjo numatyti vėlesnių įvykių. Nederėjo atsižvelgti į šios jaunos moters viešai pareikštą norą mirti bažnyčios prieglobstyje. Ne tik tėvo ir gydančio daktaro protestas prieš tokį neapdairų žingsnį, bet ir visa, kas žinoma apie panelės Malorti praeitį ir abejingumą religijai, duoda pagrindą manyti, jog artėjanti mirtis aptemdė jos silpną protelį, juolab kad ji kadaise jau gydėsi dėl protinių sutrikimų. Ką jau kalbėti apie vėliau kilusius ginčus! Apie nelaimingojo vikaro keistus žodžius! O ypač apie jo įvykdytą tiesiogine šio žodžio prasme pagrobimą, kai iš tėvo rankų išplėšęs kraujais apsipylusią mirštančiąją, nunešė ją, laimei, į netoliese esančią bažnyčią! Tokie ekscesai priklauso kitokiems amžiams, net nežinia, kaip juos apibūdinti.

Garbė Dievui, skandalas baigėsi laimingai. Kai kurios gerosios sielos, ne taip išmintingos, kaip uolios, jau ėmė kalbėti apie stebuklingą atsivertimą *in articulo mortis*[2], kuris yra toks

[2] Mirties patale (lot.).

neįtikėtinas, kad būtume virtę patyčių objektu. Tad teko man įsikišti ir įvesti tvarką. Mūsų sprendimu visi buvo patenkinti. Aišku, išskyrus poną Kampanės dekaną, kuris užsisklendė puikybės pilname tylėjime, atsisakė su mumis bendradarbiauti ir pasirodė mažų mažiausiai keistas.

Mano nurodymu, ponas abatas Donisanas išvyko į Tortefonteno trapistų vienuolyną. Ten jisai liks, kol bus patvirtinta, kad galutinai pasveiko. Manau, kad jo nepriekaištingas nuolankumas išeis jam į naudą, tad galime tikėtis, jog vieną dieną, kai šie apgailėtini įvykiai bus pamiršti, rasime jo sugebėjimus atitinkančią vietą vyskupijoje".

Ir tikrai po penkerių metų buvęs Kampanės vikaras buvo paskirtas nedidelės parapijos klebonu Liumbro kaimelyje. Visi žino apie tenai jo atliktus darbus. Šlovė, prieš kurią nublanksta bet kokia žmogiška šlovė, rado šioje dykynėje naują Arso šventąjį. Antrojoje šios knygos dalyje, remiantis autentiškais dokumentais ir liudijimais, kurių tikrumo niekas nedrįstų paneigti, pasakojama apie paskutinį šio nepaprasto gyvenimo laikotarpį.

ANTROJI DALIS

Liumbro šventasis

I

Jis atidarė langą; dar laukė nežinia ko. Lietaus merkiamoje bedugnėje spinksėjo bažnyčia – vienintelė gyvastis ... „Štai aš“, – pratarė jis tartum sapne.

Apačioje senoji Marta užstūmė skląsčius. Tolumoje skimbčiojo kalvio priekalas. Bet jis negirdėjo: tai buvo nakties metas, kai šis bebaimis vyras, šitiekos sielų atrama, sverdėjo po savo didžiule našta. „Vargšas Liumbro klebone! – pasakė jis šypsodamasis, – maža iš tavęs naudos ... net miegoti negali! – ir pridūrė: „Ar įmanoma patikėti? Bijausi tamsos!..“

Naktyje pamažu ryškėjo sanktuariumo lempa, didelių langų skliautas. Tiesiai virš jo kilo tarp choro ir didžiosios navos įterpto seno bokšto medinė strėlė ir gremėzdiška varpinė. Jis jų nematė. Stovėjo vienas veidu į tamsą lyg kapitonas laivo pirmagalyje. Aplinkui lyg žvėris riaumojo tamsos banga. Priešais jį neaprėpiamoje erdvėje tyvuliavo nematomi laukai ir miškai ... O už laukų ir miškų – kiti kaimai bei miesteliai, panašūs vieni į kitus, sprogstantys nuo pertekliaus, vargšų priešai, pilni susigūžusių šykštuolių, šalti lyg įkapės ...

Dar toliau – niekad nemiegantys miestai.

– Dieve mano! Dieve mano!.. – nepajėgdamas nei verkti, nei melstis, kartojo jis ... Minutės negrįžtamai krito į tamsą tartum gyvybės lašai iš mirštančio kūno. Nors naktys tokios trumpos, diena išaušta per vėlai: Selimena jau nusidažė skaistalais, girtuoklis spėjo išsipagirioti. Iš puotos grįžusi ragana, dar visa įkaitusi, palindo po baltomis paklodėmis ... Per vėlai išaušta diena ... Bet vis tiek vienintelis teisingas teismas nuo vieno žemės krašto iki kito netikėtai užklups žmones.

Galiausiai jis atsiklaupė, nusileido lyg tiesiog į dugną grimztantis laivas. Jis toli neieškojo teisingumo, kurio kilni liaudis laukia iš finansų ministro – jis tenai, už horizonto, paruoštas, išaustas gimstančios aušros, neįveikiamas į šukes dūžtančioje naktyje. Nebesusigniaus atgniaužta ranka ... žodis sustings lūpose ... visiems laikams apmirs pabaisa Evoliucija, staiga liovusis plėstis bei kunkuliuoti ... Žmogaus viduje kylanti grėsminga aušra suteiks formą ir amžiną tūrį pačiai slapčiausiai minčiai, o apsimetėlė dviveidė širdis jau nebegalės savęs neigti ... *Consummatum est,* tai yra: amžiams apibrėžta.

Ponas Lojolė, Akademijos inspektorius (turintis filologijos agrežė laipsnį) panoro susitikti su Liumbro šventuoju, apie kurį visi kalba, tad su dukra ir žmona jį slapčiomis aplankė. Buvo vos susijaudinęs. „Įsivaizdavau impozantišką vyrą, – pasakojo jis, – gerų manierų, mokantį laikytis. Bet šis klebonėlis visai neorus: valgo tiesiog gatvėje lyg koksai elgeta ... Kaip gaila, – pridūrė jis, – kad toks žmogus tiki į velnią!“

Liumbro klebonas tikrai juo tiki, o šiąnakt netgi jo bijo. „Ištisas savaites, – vėliau prisipažino, – mane kankino naujas neįprastas nerimas: visas mano gyvenimas praėjo klausykloje, ir staiga mane apėmė bejėgiškumo jausmas, jutau ne taip gailestį,

kaip pasibjaurėjimą. Reikia pabūti vargšo kunigo kailyje, kad žinotum, kas yra siaubinga nuodėmės vienodybė!.. Neturėjau ką pasakyti ... Pajėgiau tik duoti išrišimą ir verkti ..."

Debesis virš jo suplyšo į skudurus. Viena, dešimt, šimtas žvaigždžių viena po kitos įsižiebia nakties padangėje. Smulkus lietutis purškia vandens dulkėmis iš vėjo sudraskyto debesio. Jis įkvepia gaivų, po audros lengvą orą ... Šįvakar jis nebekovos, nes neturi ką ginti: viską atidavė, liko vien tuštuma ... Žmogaus širdį jis gerai pažįsta ... (Buvo įžengęs į ją su savo sutana ir grubiais batais.) Ak, ta širdis!

Ši sena širdis, kurioje gyvena nesuvokiamas sielų priešas, galingas ir piktas, didingas ir žemas, prakeiktoji aušrinė žvaigždė: Liuciferis arba netikra Aušra ...

Vargšas Liumbro klebonas žino šitiek dalykų! – jų nežino net ir *Sorbona.* Dalykų, apie kuriuos nerašo, beveik nekalba, apie kuriuos prisipažįsta tartum draskydami užsitraukusią žaizdą. Šitiek dalykų! Ir jis žino, kas yra žmogus: didelis vaikas, paskendęs ydose ir nuoboduly.

Ką nauja gali sužinoti šitas senas kunigas? Jis išgyveno tūkstančius gyvenimų, tokių panašių vienas į kitą. Tad jau niekas jo nenustebins; galima mirti. Radosi visai naujų moralių, bet nuodėmė liko tokia pati.

Jis pirmąkart suabejojo – ne Dievu, o žmogumi. Jį supa tūkstančiai prisiminimų: girdisi neaiškios dejonės, gėdingų prisipažinimų sukelti mikčiojimai, riksmas, persmelktas slaptos aistros, kurią stingdo žodis, o aiškus kalbėjimas sugriebia ir gyvai nudiria odą ... Jis vėl mato iškankintus susijaudinusius veidus, žvilgsnius, norinčius ir bijančius išpažinti, klusniai pasiduodančias lūpas ir kartėlio pilną burną, kuri ištaria „ne" ...

Kiek tariamų maištininkų, tokių gražbylių viešumoje, juokingai voliojosi prie kojų! Kiek išdidžių širdžių atvėrė jam savo dvokiančią paslaptį! Kiek senių pasirodė esą siaubingi vaikai! Tačiau daugiausia jis regėjo jaunų šykštuolių, šaltai žvelgiančių į pasaulį ir niekada neatleidžiančių.

Šiandien jie tokie patys kaip vakar, kaip pirmą jo kunigystės dieną ... Jo darbai jau besibaigią, staiga išnyko kliūtis. Tie, kuriuos jis norėjo išvaduoti, atsižadėjo laisvės lyg kokios naštos, o priešas, kurį persekiodamas pasiekė dangų, kvatojasi gelmėse – nepagaunamas, nepažeidžiamas. Visi jį mulkino. „Mes siekiam ramybės", – sakė jie. Ne ramybės, o trumpo poilsio, atokvėpio klaidžiojant tamsybėse. Atėję pas vienišių, jie išvemdavo savo bjaurastį, o paskui grįždavo prie savo niūrių malonumų, į bedžiaugsmį gyvenimą. (Jis save lygino su sena apdergta siena, ant kurios praeivis palieka nešvankų užrašą, – ji pamažu griūva ir saugo pajuokos vertas paslaptis.)

Nė vienas, kurį jis tiek sykių guodė, jo neprisimins. Šią vieną tragiškiausių savo gyvenimo akimirkų jis jaučiasi iš visų pusių spaudžiamas, niekuo netikras. Staiga ateina į galvą dar klastingesnės mintys, ilgai stumtos šalin, dabar jau kitaip atrodančios. Visa įgauna prasmę, tarytumei kokį naują skonį ... Jis pirmąkart be meilės, tačiau su užuojauta žvelgia į apgailėtiną žmonių bandą, gimusią misti ir mirti. Mėgaujasi pralaimėjimo ir didybės kartėliu. Nevilties bedugnėje narsi valia atsisako prisipažinti nugalėta, bet kokia kaina nori atgauti pusiausvyrą...

Dabar jis atsistoja, įsmeigia priešais save nepalenkiamą žvilgsnį... Kiek dar naktų, tokių kaip ši, iki pat paskutinės nakties! Bet dieviškoji malonė visada ką nors suras minioje,

visada ką nors pažymės savo ženklu – žmogų, kurį per amžių glūdumą it žvaigždė pasiekia teisingumas. Žvaigždės šviesa atsiliepia į jų balsus.

Jis nebežiūri į bažnytėlę, žvelgia virš jos ir visas virpa bedžiaugsmiu jauduliu. Sustingęs visiems laikams jau beveik nekenčia, nieko netrokšta – yra nugalėtas. Pro atsivėrusį plyšį į jo širdį srūva kadaise išguita puikybė ...

– Nesusimąstydamas pats save pasmerkiau, – pasakys jis vėliau, – jutau, jog darausi kietas it akmuo.

Vėl ateina į galvą tiek sykių puoselėtas sumanymas pasislėpti iki mirties kur nors pasaulio krašte, kartūzų arba trapistų vienuolyne, tačiau dabar jis virsta nauju vaizdu, nuo kurio saldžiai ir kartu aštriai gelia širdį, paslaptingai svaigsta galva. Kadaise tokiomis akimirkomis ganytojas anaiptol nepalikdavo savo bandos, svajodavo nusivesti ją į atgailavimo vietą, gyventi kartu ir ja rūpintis, pelnyti atleidimą. Bet dabar išdilo ir šis paskutinis prisiminimas. Nenuilstamas sielų globėjas geidžia vien poilsio ir dar kažko; slapta mintis apie tai persmelkia kiaurai: mirti – šis noras primena norą verkti... Ir tikrai jo akys pritvinksta ašarų, bet nepalengvina širdies, senas naivuolis nežino kas tai, stebisi nepajėgdamas įvardyti šio geidulingo svaigulio. Neatmerkdamas akių jis pasiduos paskutiniam gundymui, kuris prieš jį pražudė šitiek ugningų sielų, vienu mostu atstūmusių malonumą, atradusių nebūtį ir dingusių jos gniaužtuose. Didžiulių pastangų išsekintas jis pasiduoda nuovargiui, kurį tiek kartų įveikė, nustūmė ir kuris dabar trykšta it jo paties kraujas. Jis nejaučia jokio sąžinės graužimo. Jo gudrus priešas – baisi rūpestingos motinos patyčia – mikliai suvystė jį į tingios nevilties drobulę... Tad veltui sugniuždytas senis žvel-

gia pro blykštančią naktį: jo žvilgsnyje įsižiebė paskutinė šviesa, bet neatsispindės švintanti aušra. Savyje jis neįžiūri nieko – jokio vaizdo, įkūnijančio pagundą, nė ženklo jėgos, kuri jį pamažu griauna ramaus priešo akivaizdoje. Jis ilgisi jau ne vienuolyno, o kažko slaptesnio už vienatvę – amžino svaiginančio kryčio į nepermatomas tamsybes. Tam, kuris taip ilgai marino savo kūną, palaima pagaliau atvėrė savo tikrąjį veidą sustingusia juoko kauke. Tačiau senąjį atsiskyrėlį jaudina ne šis ir ne koks kitas vaizdas, o jo atviroje ir atkaklioje širdyje pabudęs kitoks geismas – svaiginantis noras pažinti, kuris ties Gėrio ir Blogio slenksčiu pražudė tiesią ir mąslią žmonių motiną. Pažinti, kad griautum, griovimu atnaujintum savo žinojimą ir troškimą – o, Šėtono saule! – troškimą nebūties dėl jos pačios, dėl pasibjaurėtino jausmų išsiliejimo! Liumbro šventasis pajėgus šauktis vien šito pasibaisėtino poilsio; dieviškoji malonė šydu uždengė akis, dar neseniai kupinas dieviškosios paslapties... Šis aiškus žvilgsnis dabar klaidžioja nerasdamas į ką atsiremti... Keista jaunystė, naivus godulys, panašus į pirmąjį jaudulį, kaitina senio kraują, pulsuoja liesoje krūtinėje... Jis apgraibomis ieško, glamonėja mirtį po daugybe šydų, silpstančia ranka ją apčiuopia.

Ar iki šitos iškilmingos akimirkos jo gyvenimas buvo prasmingas? Jis nežino. Už savęs mato vien bevaisę dykynę ir minias, kurias praeidamas laimino. Bet ką ten! Banda vis dar lipa jam ant kulnų, persekioja, skubina, neduoda ramybės, yra nepasotinama, nerimastingai staugia ir trypia it sužeisti žvėrys... Ne! Jis neatsigręš, nenori. Jie nustūmė jį iki čia, iki krašto, o anapus... stebuklas! – tyla, tikroji tyla, nepalyginamoji tyla, jo ramybė.

– Mirti, – tyliai sušnabžda lūpos, – mirti... – Skiemenimis ištaria žodį, kad būtų jo persmelktas, kad apdorotų jį širdimi... Ir išties dabar jaučia jį savyje, it subtilius nuodus, tekančius gyslomis... Atkakliai mąsto, su vis stiprėjančiu įkarščiu sukaupia pastangas – norėtų jį vienu mostu išsemti, paskubinti savo galą.Toks nekantrumas tai nusidėjėlio poreikis grimzti vis gilyn į nusikaltimą, pasislėpti jame nuo teisėjo. Būtent tokią akimirką Šėtonas užgula visu svoriu, tą patį tašką prislegia visos pragaro galios.

Tačiau jo žvilgsnis kyla aukštyn, į pilkšvo dangaus kvadratą, kuriame sklaidosi nakties ūkai. Dar niekada jis nesimeldė su tokiu tvirtu ir valingu ryžtu. Dar niekada iš jo lūpų nesiveržė toks stiprus balsas – nors atrodė lyg murmesys, bet viduje skambėjo it griausmo aidas, įkalintas žalvaryje... Dar niekada nuolankus stebukladarys, apie kurį šitiek pasakojama, nesijautė esąs taip arti stebuklo, akis į akį su juo susidūręs. Tikriausiai jo valia pirmąkart atleido neįveikiamus gniaužtus, ir vienintelis tyloje ištartas žodis jį sugniuždys amžiams... Taip, niekas nebeskiria jo nuo ramybės ir poilsio, tereikia tik pasiduoti ano valdovo valiai... Jis nebedrįsta pažvelgti nei į bažnyčią, nei į aušros ūkuose skendinčias savo negausios bandos trobas – sulaiko kažkokia gėda, jis skuba ją išsklaidyti neatitaisomu poelgiu... Kuriam galui nerimauti dėl kažkokių nereikalingų rūpesčių? Jis nukreipia žvilgsnį į žemę, savo prieglobstį.

II

Kaip tik tada dukart trinktelėjo į Ševranšo kelią atsiveriantys žemi varteliai. Kiemelyje sparnais suplakė vištos. Šuo Žako sužvangino grandine, – visi šie garsai susiliejo į vieną tyrą šviesaus ryto gaidą. Ant laiptų sukaukšėjo senosios Martos medinukai – klik klak, – tada šiek tiek dusliau šlapia žole – plop plop. Sugirgždėjo velkė.

Tuomet atsibudo šventasis. Visiška tyla viešpatauja tik anapus gyvenimo; tikrovė prasisunkia pro siauriausią plyšelį ir prasiveržusi teka savo vaga. Mus pašaukia ženklas, tyliai sušnabždėtas žodis prikelia dingusį pasaulį, kadaise įkvėptas kvapas yra tvaresnis už mirtį... Senolio akys instinktyviai nukrypo į skurdų sidabrinį svogūną – ant sienos kabantį laikrodį, suvenyrą iš didžiosios seminarijos laikų. „Tokį ankstų rytą, – tarė jis sau pačiam, – tikriausiai kviečia pas ligonį". Pas ligonį, pas vieną iš jo vaikų! Trumpu aštriu žvilgsniu mintyse apžvelgia išsibarsčiusį kaimelį, pro medžius kylančius dūmus. Visa jo mažytė parapija ir šitiek sielų pasaulyje, kurių jėga ir džiaugsmas jis buvo, šaukiasi jo, kartoja jo vardą... Jis klausosi, atsiliepia, yra pasirengęs.

Kas gi jo laukia laiptų apačioje – jo laktoje – kaip jis mėgsta vadinti šitą vietą? Kokie žodžiai? Koks veidas? Koks naujas

mūšis? Nes jis nešioja savyje tą daiktą, kurio negali įvardyti, – jis susigūžė jo širdyje, toks milžiniškas ir sunkus, tai jo baimė ir nerimas – tai Šėtonas. Jis nerado ramybės, šitai jam žinoma. Drauge su juo alsuoja kita būtybė. Mat pagunda – tai lyg kito žmogaus gimimas žmoguje, jo siaubinga tąsa. Savo viduje jis nešioja šią naštą, nedrįsta jos nusimesti, o kur gi numes? Tik užkraus kitai širdžiai.

Bet šventasis visada vienas prie Nukryžiuotojo kojų. Prie savo vienintelio draugo.

– Ponas klebone, – šaukia senoji Marta, – ponas klebone!

Šis negalvodamas nulipa laiptais, pusiau užmerktomis akimis lyg sapne eina per virtuvę durų į sodą link ... Geroji moterėlė jį timpteli už rankovės:

– Svetainėje, ponas klebone, svetainėje...

Ir su gailesčio šypsena vos gūžteli pečiais.

Ši svetainė – tai gražus, labai gražus, gerai išvaškuotas kambarys. Jame trys šiaudinės kėdės, ant pilko marmurinio židinio – dvi tilvikų iškamšos, didelė kriauklė ir įspūdinga Lurdo Dievo Motinos statula iš siaubingo melsvai balto gipso (sesuo Sen Memorena ją parvežė iš Konflans siur Somo, kur lankėsi per paskutines Velykų atostogas). Ten pat – paveikslas, vaizduojantis Guldymą į kapą, pelėsių dėmėmis nusėtais ąžuoliniais rėmais. Ant sienos išblukusiais apmušalais (lygiai tokius matai užeigose) prie vienintelio lango kabo didžiulis juodo medžio kryžius be Nukryžiuotojo.

(Kaip tik į jį pirmiausia pažvelgia klebonas, bet iškart nukreipia žvilgsnį į šalį...)

– Ponas klebone, – sako Marta, – štai Pliuji šeimininkas, susirgo jo berniukas...

Pliuji šeimininkas atsistoja, atsikosėja ir nusispjauna į pelenus. Priešais jį dar garuoja tuščias kavos puodelis.

– Kuris? – negalvodamas paklausia senas kunigas.

... Ir iškart nutyla, parausta nuo Martos žvilgsnio, kažką lemena... Visi žino, kad Pliuji šeimininkas turi tik vieną sūnų! Bet atvykėlis nesistebi, tik ramiai pataiso:

– Tjenò, mūsų berniukas. Kai grįžo po mišparų, susuko vidurius, nevirškina. Paskui pradėjo skaudėti galvą, nors rėk. Iš pat ryto jis ir sako motinai: „Mam, nebegaliu pajudėti". Ir tikrai. Nepajudina nei rankų, nei kojų, nieko. Suparalyžiavo. Akys išverstos. Ponas Gambijė man sako: „Arsenai, vargšeli, tai galas". Sako, meningitas. Išgirdo motina, – patys žinot, kaip būna. Nieko neklauso, šaukia: „Eik, parvežk Liumbro kleboną!" Pakinkiau arklį ir pas jus.

Žvelgia į Liumbro šventąjį geru žvilgsniu – nors akys pilnos ašarų, tačiau jose spindi ironijos kibirkštėlė. Mes vyrai žinome, kas toms moteriškėms šauna į galvą. (Na ir šventasis, apie kurį šitiek pasakojama, jei nepažįsta mažojo Pliuji, šventasis mat, kuriam turi viską aiškinti!)

– Mano drauge... mano gerasis drauge... – murma abatas, – aš mielai ... tai yra... norėčiau... tik bijau... Na... Na, Liuzarnas ne mano parapija, ponas Liuzarno klebonas... Aš labai sujaudintas, kad ponia Avrė mane prisiminė... Vargšelė! Bet privalau... privalėčiau...

Visų pirma jis bijo įžeisti savo jautrų kolegą. Be to, ir jis pats šiandien toksai niekingas, išties!

Bet Pliuji šeimininkas nesileidžia į kalbas. Jis jau apsimuturiavo kaklaskare, užsisegiojo gelumbės apsiaustą. Marta ryžtingai įbruka savo šeimininkui į rankas seną pažaliavusią skrybėlę... Reikia važiuoti... Jis išvažiuoja.

III

Ponas Liuzarno klebonas yra paprastas žmogus. Tenkinasi mažu, siaurų nesudėtingų jausmų, kurių iš atsargumo atvirai nereiškia. Jis dar jaunas – vos penkiasdešimties ir toks bus visada, nes amžius jam nė motais. Jo sąžinė gryna kaip storos knygos lapas, nesubraukytas ir be jokios dėmelės. Bet apie savo praeitį jis turi ką prisiminti – tam tikrus džiaugsmus, kuriuos perskaičiuoja ir stebisi, jog jie tokie negyvi, gražiai ir tvarkingai išdėlioti į savo vietas lyg kokie skaičiai. Tad ar tai iš tikrųjų džiaugsmai? Ar jie kada nors alsavo? Pulsavo gyvybe?..

Jis geras kunigas, uolus ir besilaikąs tikslumo, nemėgsta, kad kas trikdytų jo gyvenimą, ištikimas savo luomui, savo laikams ir jų idėjoms, atitinkamai priimąs vienas ir atmetąs kitas, viskuo šiek tiek pasinaudojantis, gimęs funkcionieriumi ir moralistu, pranašaująs vadinamojo pauperizmo panaikinimą, jei tik išnyks girtuoklystė ir venerinės ligos, – trumpai tariant, sveiko sportiško jaunimo vilnoniais triko, žygiuojančio užkariauti Dievo karalystės, šalininkas.

„Mūsiškis Liumbro šventasis", – kartais sako jis gudriai šypsodamasis. Bet pasitaiko, kad ginčo įkarštyje jau visai kitokiu balsu sušunka: „Jūsų šventasis!" Mat, dažnai vyskupijos valdžiai

prikaišiodamas formalizmą ir pernelyg didelį atsargumą, jis nė kiek ne mažiau apgailestauja dėl netvarkos, į kurią šioji kuo ramiausiai žiūri, kai vienas iš stebukladarių apverčia aukštyn kojomis visus apskaičiavimus. „Šioje srityje monsinjoras privalo rodyti itin didelį apdairumą bei įžvalgumą", – užbaigia jis, kupinas išminties kaip kanauninkas, iš anksto apsiginklavęs reikiamais tekstais... Viešpatie! Kiek tie šventieji pridaro eibių, bet privalai su jais taikstytis.

Su kiekvienu rato posūkiu Liumbro klebonas artėja prie šio negailestingo tvarkos saugotojo. Jau mato pro rūką jo pilkas akis, tokias gyvas, visada neramias, pašaipias, su vos pastebimomis šokinėjančiomis kibirkštėlėmis. Kaip keista! Jį veža kaip stebukladarį už šešių kilometrų nuo jo skurdžios parapijos pas mirštantį turtuolių vaiką! Tiesiog neįtikėtina! Jau iš anksto girdi klastingus kolegos pasisveikinimo žodžius, jie sminga tiesiai į krūtinę... Ko jie visi iš jo nori? Kokio stebuklo tikisi iš šios senos raukšlėtos rankos, su kiekvienu vežimo krestelėjimu suvirpančios ant nudėvėtos iki pilkumo sutanos? Su mokinuko baime žvelgia į šią visada nelabai švarią kaimiečio ranką. O kas gi jis toks tarp jų visų, jei ne vargšas užsispyręs kaimietis, kasdien atkakliai žingsnis po žingsnio ariantis platų tuščią lauką? Kiekviena diena iškelia jam naują užduotį – pakelti dirvonus, kuriuose klimpsta jo grubūs batai. Jis eina ir eina neatsigręždamas, berdamas kairėn dešinėn paprastus žodžius, nenuilstamai laimindamas kryžiaus ženklu. (Taip jo protėviai ūkanotomis rudens dienomis berdavo žemėn miežių ir kviečių grūdus.) Ko jie, vyrai ir moterys, atvyksta iš taip toli, nors žino tik jo vardą ir apie jį pasakojamas legendas? Kodėl pas jį, o ne pas kitus, miestų ir didelių kaimų klebonus,

kurie gražiai kalba ir pažįsta pasaulį? Kiek sykių baigiantis dienai, išsekintas nuovargio, jis be paliovos gromuliavo šią mintį! Paskui užmerkdavo akis ir galiausiai užmigdavo mąstydamas apie nesuvokiamas Dievo dovanas ir keistus kelius... Bet šiandien! Kodėl suvokdamas savo nesugebėjimą daryti gera nenurimsta, jaučiasi pažemintas? Ar ištikimybės atsižadėjimo žodžiai pernelyg kartūs jo lūpoms? Kokie keisti širdies vingiai! Dar taip neseniai jis svajojo pabėgti nuo žmonių, nuo pasaulio, visuotinės nuodėmės. Prisiminimas apie didžiules bergždžias pastangas, didingą gyvenimą, nepaprastą vienatvę būtų suteikęs jo mirčiai paskutinį kartėlio kupiną džiaugsmą – ir štai dabar jis šitomis pastangomis abejoja, o Šėtonas jį tempia žemyn... Ar jis – pasiaukojimo didvyris? Dievo išrinkta ir pažymėta auka?.. Tai jau ne! Nemokša maniakas, kurį pasninkas ir malda įstūmė į egzaltaciją, kaimo šventasis, kuriuo žavisi viskuo persisotinę dykaduoniai... „Taip, taip..." – šnabžda lūpos, su kiekvienu krestelėjimu prisimerkia akys...Iš dešinės ir iš kairės tęsėsi gyvatvorė, it sapne lėkė vežimaitis, tačiau jį aplenkė siaubinga baimė – laukė jo ties kiekvienu pakelės stulpu.

Mat šis nepaprastas žmogus, užsikrovęs daugybės kitų naštą, gebėjo paguosti kitus, bet pats nebuvo paguostas. Kalbama, kad kartais jis atsiverdavo ir tomis retomis akimirkomis išliedavo savo skausmą verkdamas tėvo Batelјė glėbyje, šaukdamasis Dievo gailestingumo, naiviai skųsdamasis tartum vaikas... Jo klūpantys sūnūs girdėjo tik iš pelėsiais atsiduodančios Liumbro klausyklos tamsios gelmės sklindantį valdingą, įsakmų ir maldaujantį, bet švelnumu nepalenkiamą balsą, negražbylingus žodžius, sminganČius į pačias kiečiausias širdis. Šventojoje

tamsoje krutančių nematomų lūpų tariamas taikus žodis kilo į dangų išvaduodamas nusidėjėlį iš jo paties pančių, jis tapdavo laisvas. Paprastas žodis, pataikytas tiesiai į širdį, aiškus, stiprus, eliptiškas savo esme, skatinantis ir nepalenkiamas, visi antžmogiško įsakymo prasmei išreikšti, žodis, kuriame tie, kam jis buvo ypač brangus, ne kartą atpažino visų veržliausios sielos jėgą, išgirsdavo jos savotišką aidą. Deja! Šis dosnus taikos sėjėjas kituose, savyje rasdavo vien sąmyšį, bruzdėjimą, kintančių vaizdų šėlsmą, besimaivančių, rėkiančių raganų puotą... Tada stodavo baugi tyla.

Daugelis niekada nesuprato, per kokį stebuklą tas, kurį tūkstančiai pasirinko savo smarkiausių pareigos ir sąžinės konfliktų teisėju, spręsdamas savo paties ginčus visada būdavo netikras, kone drovus. „Jie manimi pramogauja, linksminasi, – sakydavo jis, – naudojasi manimi lyg žaisliuku“. Šitaip jis rieškutėmis dalijo ramybę, o pats jos neturėjo.

IV

– Štai ir atvykome, – pasakė Pliuji šeimininkas, botagu rodydamas į pro medžius kylančius dūmus.

Mažylis žydromis kaip dangus trumpikėmis atkėlė vartus ir paėmė vadžias. Įvažiavus į kiemą, šeimininkas Avrė išlipo iš vežimo, jo bendrakeleivis nusekė paskui jį į namą.

Ant slenksčio juos pasitiko ponas Liuzarno klebonas, aukštas juodai apsirengęs vyriškis.

– Brangus kolega, – pasakė jis, – esate čionai laukiamas kaip kadaise nelaimės užkluptas didikas laukdavo šventojo Vincento...

Jo šypsena buvo linksma, tačiau profesionaliai santūri, nes netoliese buvo mirštantis vaikas. Tuo pat metu, tartum norėdamas užglaistyti juokus, jis stipriai lyg kaimietis spūstelėjo abato Donisano ranką.

...Bet Liumbro klebonas nutempė jį už kelių žingsnių į šalį, tarp pasibaidžiusių vištų.

– Man gėda, mano drauge, tikrai gėda, – pasakė jis kuo švelnesniu balsu, prašau atleisti... už šios vargšės moteriškės nežinojimą... Taip pat prašau... atleisti ir man... Apie tai

pakalbėsim vėliau, – baigė jis jau kitokiu tonu, – pamatysite, jog aš... iš mudviejų pats kalčiausias...

Ponas Liuzarno klebonas pajuto ant savo rankos nervingus, kiek virpančius pirštus. Net ir tuomet, kai šis antgamtiškas žmogus sąmoningai nusižemindavo, jam suteikta dovana trykšdavo į išorę užvaldydama ir kitus.

– Mano gerasis kolega, – jau ne taip linksmai atsakė buvęs chemijos profesorius, – nekaltinkite savęs... Nežinau, ar pagrįstai ar ne, bet mane laiko stiprios dvasios, o kai kas net blogu žmogumi... Na, žinote, tikslieji mokslai... tam tikri niuansai, kiek skirtingas žodynas... Bet didžiai vertinu jūsų charakterį...

Kalbėjo nuleidęs akis, vis labiau sutrikdamas. Jautėsi juokingas, gal net pasibjaurėtinas. Galiausiai nutilo. Bet dar nepakėlęs galvos, tartum savo paties viduje, lyg giliausiame veidrodyje išvydo į savo akis įsmeigtą žvilgsnį ir prieš savo norą buvo priverstas jo ieškoti, jam visiškai atsiduoti... Kažkokią akimirką pasijuto nuogas visa atleidžiančio teisėjo akivaizdoje.

Ramiame, virpančiame ir mirtinai išblyškusiame veide matė vien žvilgsnį, iš taip toli jį šaukiantį, maldaujantį, kupiną nevilties. Šis žvilgsnis buvo stipresnis už abi ištiestas rankas, gailesnis už šauksmą, nebylus, juodas, neįveikiamas... „Ko jis iš manęs nori?“ – paklausė savęs geraširdis žmogus, apimtas švento siaubo... „Regėjos, išvydau jį ugnies tvenkiny!“ – aiškino jis vėliau. Jo širdį persmelkė nesuvokiamas gailestis.

Juto, kaip akimirką dar stipriau sudrebėjo ant jo rankos uždėta senio plaštaka.

– Melskitės už mane... – sušnabždėjo jam į ausį Liumbro šventasis.

Ranka sugriebė tvirčiau, tada jis staiga atsitraukė ir jau kitokiu – šiurkščiu balsu žmogaus, kuris gina savo gyvybę, pridūrė:

– Negundykit manęs!..

Nė žodžio daugiau nepratarę, abu įėjo į namą.

„Negundykit manęs!“

Toks buvo jo vienintelis šauksmas. Jis norėjo paaiškinti... atsiprašyti... degė iš gėdos vien pagalvojęs, jog įžengia į šiuos namus kaip gyvenimo gėrio dalytojas, jog padarys kokią lemtingą klaidą, įžeis artimą... Paskui staiga žaibo tvykstelėjimu vėl sukilo ištisą naktį kankinusios jėgos, ir žodis, kurį pasakys, jo slapta mintis akies mirksniu ištirpo vienintelėje nerimo realybėje. Kad ir kaip stūmė žemyn išradingas priešas, ne visi ryšiai buvo nutraukti, dar girdėjosi išorinio pasaulio aidai... Bet šįkart stipri ranka jį išplėšė gyvą su šaknimis... „Gelbėkis pats, jau metas!..“ – griaudėjo niekada negirdėtas balsas. „Baigėsi bergždžia kova, monotoniška pergalė! Keturiasdešimt metų triūso ir maža pelno, keturiasdešimt metų nuobodaus ginčo, keturiasdešimt metų tvarte tarp galvijų, kurie vadinasi žmonėmis, voliojantis jų širdžių puvenose, tie keturiasdešimt metų jau praeity, nugalėti!.. Paskubėk!.. Ženk pirmą žingsnį, vienintelį žingsnį už pasaulio ribų!..“

Tas balsas sakė dar daug ką kita, bet daugybe dalykų pasakė tik vieną vienintelį žodį, trumpą kaip žvilgsnis ir begalinį... Praeitis krito nuo jo gabalais it koks skuduras. Pro nerimastingą jaudulį žybtelėjo baisus akinantis džiaugsmas, sprogdindamas šarvus, iš vidaus išsiveržė juokas... Regėjo save, būsimą kunigėlį, seminarijos kieme lietingą dieną... Aukštoje salėje vyšninės spalvos raštuotais apmušalais, priešais Jo Didenybę su

pelerina ir mantija. Pirmosios dienos Liumbre, apgriuvusi klebonija, nuogos mūro sienos, sodelyje siaučiantis žiemys... O paskui... paskui... didžiulis darbas... Dabar – negailestinga minia, dieną naktį besistumdanti aplink Dievo žmogaus klausyklą kaip kadaise aplink Arso kleboną, ir sąmoningas atsisakymas bet kokios žmonių pagalbos; taip, Dievo žmogus, draskomas į gabalus kaip koks grobis. Jokio poilsio, jokios ramybės, išskyrus pelnomą pasninku ir rykštėmis, – kūnas pagaliau sutramdytas; vis atgimstančios abejonės, siaubas nuolatos susiliečiant su dvokiančiomis žmogaus širdies žaizdomis, daugybės pasmerktų sielų neviltis, neviltis, kad negali jų išgelbėti, ištiesti joms ranką virš kūniškos bedugnės, graužatis dėl prarasto laiko, nesibaigiantis darbas... Kiek sykių, šiąnakt ir anksčiau, jį persekiojo tokie vaizdai!.. Bet šią akimirką jį iš vidaus apšviečia laukimas... didis stebuklingas laukimas ir galiausiai sunaikina jame vidujinę esybę. Jis jau naujų laikų žmogus, naujasis svečias... Kaip toli už jo pasiliko senasis pasaulis! Ir jo narti banda! Jis neberanda, visiems laikams paliko tokį gyvą visuotinės nuodėmės jausmą. Junta tik begalinę ydos apgaulę, jos grubų vaikišką melą. Vargše žmogaus širdie, tu tokia netobula! Vargšės bevaisės smegenys! Nelaikšė prastuomenė, besikapstanti purvuose!.. Jis jai nebepriklauso, jos nepažįsta, yra pasirengęs be jokio pykčio jos atsižadėti. Jis kyla į šviesą it plaukikas, perkėlęs visą svorį į ištiestas rankas ir jau tamsiame vibruojančiame vandeny atveriąs akis į viršuje spindinčią šviesą.

– Tu išsilaisvinai, – sakė tas kitas (toks panašus į jį patį)... Tavo praėjęs gyvenimas, tavo nenaudingas, bet jaudinantis triūsas, pasninkavimas, marinimasis, šiek tiek naivi ir negrabi

ištikimybė, kaip išorinis, taip ir vidinis nuolankumas, vienų žavėjimasis, kitų nepagrįstas nepasitikėjimas, nuodais persisunkęs žodis – visa tai tik sapnas, sapno šešėlis! Visa tebuvo sapnas, išskyrus tavo lėtą kilimą į realųjį pasaulį, išskyrus tavo gimimą, tavo didėjimą. Pasistiebk prie mano lūpų, išklausyk išminties pilną žodį.

Jis įtempia ausis, laukia. Jis yra ten, kur jį norėjo atvesti senasis priešas, panaudojęs vienintelę klastą. Pažemintam, sutryptam, nublokštam į purvą ir milžiniško svorio prislėgtam, visų neregimų ugnių svilinamam, ant kalavijo pamautam ir persmeigtam, ketvirčiuotam senajam maištininkui, kurio paskutinis dantų griežimas lydimas siaubingo angelų šauksmo, Dievas paliko vienintelį ginklą – nuolatos kartojamą melą... Deja, tas pats melas ant suspaustų šykštuolio lūpų, drauge su priešmirtiniu pražūtingos palaimos gargaliavimu jis veržiasi iš godžios gerklės: „Tu sužinosi... žinosi...štai pirmoji paslaptingo žodžio raidė... Įženk... įženk į mane... paliesk gyvą žaizdą... gerki ir valgyki... pasisotinki!“

Mat po šitiekos metų jis vis dar laukia jūsų, tūkstantį kartų perdažytas ir atjaunintas, dvelkiąs skaistalais ir balzamu, žvilgąs aliejais, besijuokiąs naujutėlaičiais dantimis, pateikiąs jūsų žiauriam smalsumui savo išsekintą kūną, visą savo melą, iš kurio jūsų ištroškusi burna neišČiulps nė lašelio kraujo!

„...*Aš jį mačiau, tikriau tariant, mes jį matėme,* – gerokai vėliau ponui kanauninkui Sibo rašė Liuzarno klebonas, buvęs Kambrė mažosios seminarijos profesorius. – *Mačiau jį stovintį tarp mūsų beveik užmerktomis akimis. Kelias minutes žiūrėjom į jį, nenorėjom trikdyti tylos. Paprastai jo veide būdavo ryškus*

salsvas gerumas, kuriame kai kurie atsargūs žmonės įžvelgdavo tam tikrą paprastumą. Bet tą akimirką jo kaulėtas veidas mums visiems pasirodė lyg suakmenėjęs nuo begalinės įtampos – kaip žmogaus, kuris sutelkia visas pastangas, kad žengtų lemtingą žingsnį. Pastebėjau, jog jo stuomuo nepaprastai tiesus, dvelkia senatvei neįprasta ypatinga gyvybe, net žiaurumu. Nors mano kadaise tiksliųjų mokslų griežto metodo suformuotas protas nelinkęs į fantazijas, buvau taip priblokštas regėdamas šį stambų, sustingusį, tartum žaibo trenktą kūną taikingoje kaimo pastogėje, jog trumpam suabejojau savo pojūčiais, o pamatęs savo garbųjį draugą vėl pajudėjusį ir prakalbusį, nustebau lyg būtų įvykę kažkas netikėta. Beje, jis atrodė tartum pabudęs iš miego. Jau esu jums, gerbiamasis kolega, minėjęs, kad išėjau sutikti mūsų brangųjį Liumbro kleboną prie kelio netoli namų. Kai kurios jo ištartos frazės, kurių galbūt tiksliai nesupratau, sukėlė man nerimą. Bandžiau atsakyti taip, kaip diktavo draugystė bei atsargumas, bet jis staiga sugriebė mane už rankos, stipriai suspaudė, įbedė žvilgsnį man į akis ir pasakė: „Negundykit manęs!“ Taip baigėsi mūsų pirmasis pokalbis, nes tuo metu pasiekėm Avrė namų slenkstį. Jau tuomet nujaučiau nelaimę... Nuojauta manęs neapgavo. Per trumpą laiką, kol buvau išėjęs, beviltiškas vaikas užgeso. Priėmėja ponia Lamblen pagal visus mokslo dėsnius nustatė mirtį, tad šiuo atveju klaidos negalėjo būti. „Jis mirė“, – tyliai ištarė ji. (Nežinau, ar ją girdėjo ponas Liumbro klebonas.) Jam žengus vos kelis žingsnius nuo slenksčio, apimta jaudulio, kurio pamaldų nuoširdumą gerbia kiekvienas išsilavinęs asmuo, nors ir apgailestaudamas dėl nemokšiškumo įkvėpto perdėjimo, nelaiminga motina puolė mano garbiam kolegai tiesiai į kojas, ėmė iš nevilties bučiuoti jo senos sutanos skverną ir

taip smarkiai daužyti kaktą į grindis, jog garsas atliepė mano širdy. Vos susidūręs su vargše moterimi, net į ją nepažvelgęs, ponas Liumbro klebonas sustojo kaip įbestas ir kelias ilgas akimirkas lyg kokia statula stovėjo sustingęs vidury kambario, – apie tai jums ką tik minėjau.

Paskui peržegnojo poniai Avrė galvą, pažvelgė į mane ir pasakė: „Išeikime!“ Deja, mano brangusis ir gerbiamasis kolega, mūsų protas toksai menkas ir silpnas, kad pernelyg gyvas įspūdis paverčia mus bejėgiais, ir tikriausiai niekas nebūtų manęs tuomet sulaikęs, kai nelaimės prislėgta motina mus be žodžių išleido. Iš mūsų visų gal tik ponia Lamblen laikėsi šaltakraujiškai. Aišku, šios moters elgesys ir tikėjimas nėra nepriekaištingi, bet jos pavyzdžiu Dievas moko mus sveiko proto bei išminties. Be jokios abejonės, tą siaubingą rytą buvau lyg žaisliukas rankose nelaimingo žmogaus, kurį išganingas patarimas, paremtas patirtimi ir išmintimi, būtų apsaugojęs nuo baisios nelaimės... Vienas Dievas galėtų pasakyti, ar buvau jo pykčio, ar gailestingumo įrankiu. Bet vėlesni liūdni įvykiai verčia manyti, kad svarstyklės krypsta pirmosios prielaidos link“.

Įžymusis kanauninkas, gyvenęs iš savo titulo teikiamų pajamų, dabar jau miręs, regis, atgyja kiekvienoje šio išties unikalaus laiško eilutėje, išmintingose ir santūriose formulėse, suvertose it Indijos kaštonai, – kvailiai jose įžvelgtų vien banalybę ir niekingumą, vis dėlto jas gaubia svajonės magija. Vienintelės skurdaus gyvenimo svajonės, kai žmogus, tik kartą patyręs sąžinės konfliktą, yra palaužiamas šios vienintelės abejonės ir vienintelio apžavėjimo! Keletą mėnesių prieš mirtį nekalta auka štai ką parašė savo vienam artimam draugui:

„Esu priverstas nutraukti darbą, buvusį mano vienintele pramoga, nes nepajėgiu išsivaduoti iš tam tikrų prisiminimų, iš kurių visų skausmingiausias – nelaiminga ir nepaaiškinama pono Liumbro klebono mirtis. Mano mintys nuolat grįžta prie jos, nes joje įžvelgiu vieną iš šiame pasaulyje taip retai pasitaikančių atvejų, kurie pranoksta paprasto žmogaus protą. Ši idée fixe pakerta ir taip jau silpną mano sveikatą, man regis, jog būtent dėl to mano jėgos vis silpsta, beveik visiškai netekau apetito“.

Šios paskutinės eilutės pradžiugins bet kokį mėgėją kapstytis kito žmogaus gyvenime, – tegu jie turškiasi ir prunkščia slėniuose vandenyse. Tačiau jei skaitysime jas be niekingo smalsumo, leisdami laisvai skambėti šio naivaus skundo aidui, tuomet išties suprasime tokio pompastišku stiliumi parašyto prisipažinimo savo bejėgiškumu nuoširdžią neviltį. Priešmirtinės pastangos kai kurių paprastų žmonių, gimusių ramiam triūsui, bet it žaibo blykstelėjimas greit užgęstančią akimirką per stebuklą susiliečiančių su dalykų esme, kai jie iki pat paskutinės savo nesuprantamo gyvenimo akimirkos stengiasi prisiminti, taigi priešmirtinės pastangos vėl apčiuopti tai, kas niekada nesikartoja, kas juos pribloškė tartum smūgis į nugarą, yra tokios tragiškos, tokio gilaus kartėlio ir paslaptingumo persunktas reginys, jog galėtume jį palyginti nebent su kūdikio mirtimi. Jie žingsnis po žingsnio, verdami vieną prisiminimą po kito, raidė po raidės bergždžiai skaito ir atkuria savo gyvenimą. Atrodo, nieko nepraleido, ir vis dėlto praeitis nebeturi prasmės. Jie tampa tarsi svetimi savo pačių išgyvenimuose, nebeatpažįsta savęs. Tragedija praūžė čia pat, bet nužudė kitą, buvusį šalia. Tad kaipgi likti abejingiems tokiai neteisingai lemčiai, tokiam žiauriam kvailam

atsitiktinumui? Pačios didžiausios jų pastangos vertos tiek pat, kiek nekalto ir beginklio žvėries drebulys, nes mirties valandą jie paklus likimui, su kuriuo susirėmus jų jėgos nelygios. Kad ir koks toliaregis vulgarus protas, ir net jei įsivaizduotume, kad simboliais ir išoriškai kartais prisiliečia prie realybės, vis dėlto jis niekada neprilygs stipriesiems, kuriems skirta ne taip šią realybę pažinti, kaip pajusti, jog mes nepajėgūs jos suvokti, apčiuopti jos visumą – tai žiauri tiesos ironija.

Kas kitas geriau už šį įžymųjį kunigą būtų galėjęs parašyti paskutinį skyrių gyvenimo, pragyvento vienatvėje ir tyloje, amžiams likusio paslaptimi? Deja, buvęs Liuzarno klebonas paliko tik kelis nebaigtus laiškus, kurių svarbiausias ištraukas pacitavome. Visa kita buvo kruopščiai sunaikinta po vyskupijos atlikto tyrimo, – jo rezultatai kol kas laikomi paslaptyje.

V

– Išeikime, – pasakė Liumbro klebonas.

Tas kitas sekė paskui jį, stumiamas ne burtų, kaip vėliau įsitikino, o paprasto smalsumo, kad pamatytų. Buvęs profesorius mažai ką žinojo apie senąjį kunigą, staiga tapusį ganytoju didžiulės bandos, visąlaik augančios. Per kokį stebuklą šiam žmogui purvinais batais, visada vienam klajojančiam keliais ir su liūdna šypsena paskubomis prasilenkiančiam, pavyko suburti aplink klausyklą tikrą bendruomenę, jam atsidavusią liaudį? Ponas Liuzarno klebonas, vyskupijoje naujokas, „tam tikru mastu“ pritarė kai kurių savo kolegų nepasitikėjimui. „Aš susilaikau“, – nekaltai prisipažindavo jis. Ir štai šiandien atsitiktinai (dar vienas jo mėgstamas žodis) jis iškart užkariavo šios keistos asmenybės pasitikėjimą.

Jiedu išėjo į nedidelį mūrine tvora aptvertą darželį už namo. Skaisti saulė skverbėsi pro medžių lapus ant salotų lysvių. Gainiojamos vakarų vėjo it strėlės zujo bitės. Mat patekėjus saulei papūtė vėjas nuo jūros.

Staiga Liumbro klebonas sustojo, žengė kolegos link. Aiškioje šviesoje jo senas nemigos išsekintas veidas atrodė lyg mirštančiojo kaukė. Suvargusi burna išsitempė, lūpos virpėjo;

paskui stebimas smalsaus žvilgsnio, senas kunigas pasidavė, buvo nugalėtas, išdavė savo paslaptį... Pravirko...

Pajutęs gailestį, būsimasis kanauninkas pakėlė baltą rankelę.

– Iš tiesų, brangusis kolega...

Jis daug šnekėjo, kaip dera tokiomis sudėtingomis aplinkybėmis, skubėdamas kalbėjo, kas atėjo į galvą, pamažu vis labiau įtikėdamas savo paties balso skambesiu. Kalbėjo nenuleisdamas akių nuo vos ant kojų besilaikančio kunigo, kad įsitikintų savo tobulos gražbylystės greitu poveikiu. „Šis jaudulio priepuolis, mano pamaldusis drauge, tėra tik laikinas išbandymas, Apvaizdos perspėjimas, nes ji galbūt ne visada laimina pernelyg didelį jūsų uolumą, per griežtą atgailavimą, pasninkus, budėjimus..."

Šnekėjo ir šnekėjo, stengėsi kuo greičiau užbaigti, dosnia ranka liedamas guodžiantį balzamą, kai netikėtai pasigirdo toks keistas, ak, kaip keistai skambantis! – balsas žmogaus, kuris visai nesiklausė ir nesiklausys, kurio skundas pavertė niekais visą nusivylusio kolegos gražbylystę.

– Drauge mano, drauge, aš daugiau nebegaliu. Nebeturiu jėgų!

Lūpose virptelėjo dar vienas žodis, kurio nebaigė. Tačiau budrusis kolega iškart sukluso:

– Ši neviltis...– pradėjo jisai.

Liumbro klebonas uždėjo karštą valdingą delną jam ant rankos.

– Maldauju, paėjėkime mažumėlę į šalį, pasakė jis, – va, tenai...

Jiedu sustojo prie apgriuvusios sienos. Koks džiaugsmingas gyvenimas virė aplinkui!

– Nebeturiu jėgų, – pakartojo gailus balsas. – Ak, pasigailėkite, mano drauge, – jūs dabar vienintelis mano draugas, – bet tegu gailestingumas jūsų nesuklaidina. Būkite kietas! Aš tik nevertas ganytojas, vargšas kunigas, išsekusi siela, neregys, vargšas neregys...

– Ne... ne...– mandagiai paprieštaravo būsimasis kanauninkas, – ne jūs, o gal tie akiplėšos, kurie piktnaudžiavo jūsų pa... jūsų pasitikėjimu... Juk taip norisi tikėti apie mus sakomais gerais žodžiais!

Jis nusišypso, ranka nubaido įkyrią vapsvą (ji zyzia kaip ir šios gražbylingos savimi besimėgaujančios lūpos)... Ir staiga kategoriškai pareiškia:

– Aš klausau jūsų.

Liumbro klebonas palinksta, puola ant kelių.

– Dievas įduoda mane į jūsų rankas, atiduoda jūsų valiai!

– Kaip vaikiška! – sušunka būsimasis kanauninkas. – Stokitės, mano drauge. Jūs pervargote, išsekote, viską vaizduojatės perdėtai. Esu tik paprastas žmogus, tačiau tam tikra patirtis... – pridūrė šypsodamasis.

Liumbro klebonas atsako liūdnu šypsniu. Nesvarbu! Prieš lemtingą posūkį nori matyti šiame žmoguje draugą, – ne pasirinktą, o aiškiai Dievo pasiųstą savo paskutinį draugą. Žinoma, jis jau nebesitiki grįžti atgal, atgauti ramybę, atgyti. Pernelyg toli nuėjo prakeikimo keliu. Ir eis, eis iki paskutinio atodūsio, kartu su šiuo vieninteliu draugu.

– Deja! – sušunka jis, – koks buvau didžiojoje seminarijoje, toks ir likau – kietakaktis, beširdis, be polėkio, trumpai tariant, niekingas žmogus, kuriuo pasinaudojo Apvaizda. Visas triukšmas aplinkui mane, įkyrus persekiojimas, daugybės

nusidėjėlių draugiškumas – ženklai ir išbandymai, kurių prasmė ir tikslas man nesuvokiami. Šventasis bręsta tyloje, bet man tyla nebuvo duota. Dar visai neseniai privalėjau tylėti ... Tuomet dabar man nereikėtų jums prisipažinti... (Taip... mano širdis kraujavo, kai tokią akimirką palikau tą vargšę klūpančią moterį – taip baisiai – o, kaip baisiai prislėgtą...) Bet buvo priežastis... priežastis... Nes... Mano drauge, kai buvau jau ant slenksčio... viena mintis... man šovė mintis...

– Kokia? – paklausė ponas Liuzarno klebonas.

Jis instinktyviai palinko prie jo lūpų, iš kurių dabar sklido tik neaiškus murmesys... Tada atsitiesė apimtas siaubo...

– Ak, mano drauge, – sušuko jis, – ak, mano drauge!

Jis pakelia rankas į dangų, paskui sukryžiuoja jas ant krūtinės, prislėgtas atmeta plačius pečius. Senasis kunigas vis dar klūpo nuleidęs galvą. Matyti tik iš gėdos palinkęs žilas pakaušis.

– Tai ši mintis jums pirmąkart staiga šovė į galvą? – skiemenimis paklausė ponas Liuzarno klebonas.

– Pirmąkart.

– Ir niekad anksčiau?..

– Dieve mano! – sušunka Liumbro klebonas, – niekada! Aš nelaimėlis. Ištisus metus neturėjau nė valandėlės ramybės. Jums sunku patikėti... kad aš, stebukladarys, atsidūriau po Šėtono kojomis! Tiesą sakant, mano drauge, per visą savo gyvenimą tikriausiai nenuveikiau nė vieno, tegu ir netobulo, neužbaigto, dieviškosios meilės padiktuoto darbo ... Ne! Man reikėjo šios paskutinės nakties baisaus išbandymo... Tiesą sakant, nebepriklausau sau... Buvau tampomas nevilties mėšlungių... Ir tuomet... tuomet, tartum patyčios... ši mintis man atėjo į galvą...

– Reikėjo ją vyti šalin, – pastebėjo Liuzarno klebonas.

– Supraskit mane, – nuolankiai atsakė senasis kunigas. – Pasakiau: ši mintis man atėjo į galvą. Ne taip suformulavau. Ne mintis, bet įsitikinimas... (Ak, man trūksta žodžių, man jų visada trūko, – sušuko jis it nekantrus vaikas...) Privalau eiti iki galo, mano mylimasis brolau, viską išpažinti... Net ir klūpodamas prieš jus, apimtas nerimo, net nežinodamas, ar būsiu išganytas... tikiu... privalau tikėti... esu tikras... kad šis įsitikinimas atsiųstas Dievo.

– Ar buvo – kaip čia pasakius? – koks materialus ženklas?

– Koks ženklas? – nuoširdžiai paklausė Liumbro klebonas.

– Na, nežinau... Ar ką nors matėt arba išgirdot?..

– Nieko... Tik šitą vidinį balsą. Jei gaučiau aiškų įsakymą, iškart paklusčiau. Bet tai buvo ne tiek įsakymas, kiek paprastas tikrumas, įsitikinimas, kad taip bus... jeigu tik pats panorėsiu. Dievas mato, kad šis prisipažinimas drasko man širdį, turėčiau mirti iš gėdos... Žinojau... Žinau... ir dabar... esu tikras... jog mano vienintelis žodis... Dieve mano!.. būtų prikėlęs... taip! Prikeltų šį mirusį mažylį!

– Pažvelkite į mane, – po ilgos tylos valdingai ištarė Liuzarno klebonas.

Abiem rankom pakėlė jį nuo žemės. Pamatęs jį stovintį šalia savęs purvinais keliais, nuleista galva, pajuto jam meilę...

– Pažvelkite į mane, – pakartojo jis. – Būkite atviras. Kas pasipriešino, kad iškart parodytumėt... parodytumėt savo galią?

– Nežinau, – atsakė senasis kunigas. – Baisus dalykas... Kai įrankis pernelyg menkas, juo pasinaudojęs, Dievas jį meta į šalį.

– Bet jūsų... įsitikinimas liko toks pat tvirtas?

– Taip, – pakartojo Liumbro klebonas.

– O dabar ką nusprendėte daryti?

– Paklusti, – atsakė keistuolis.

Būsimasis kanauninkas mikliai nusiėmė pensnė ir pašvytavo ore.

– Mano patarimas jums bus labai paprastas, – pasakė jis. – Pirmiausia kartu su manim grįšite vidun ir kuo nuolankiausiai atsiprašysite. (Jūsų toks staigus išėjimas turėjo nustebinti, gal ir įžeisti.) Kol ir aš atliksiu šią mandagumo priedermę, jūs nueisite – įsidėmėkite – nueisite į mirusiojo kambarį ir pasimelsite už jį – kaip įmanydamas kuo geriau darysite kas pridera... Nenoriu, kad jūsų ir taip sukrėstoje sąmonėje liktų bet kokia abejonė... Viską prisiimu sau, – kiek padvejojęs užbaigė jis, bet ryžtingu rankos mostu atmetė visas dvejones.

(Taip jis prieš save patį nuslėpė savo silpnybę – beveik nesąmoningą gėdingą smalsumą. Mat kartais bet koks paprastų paprasčiausias žmogus, kuris užklysta į žaidimų salę, pasiduoda sujaudintų širdžių ritmui, sviedžia ant stalo luidorą ir šitaip šiek tiek daugiau save patį pažįsta.)

Tada pakėlė pensnė prie akių ir pasakė:

– O paskui, mano drauge, būsite išmintingas ir eisite šiek tiek pailsėti.

– Pabandysiu, – nuolankiai sutiko senasis kunigas.

– Tai priklauso nuo jūsų. Poilsis, kaip tvirtina specialistai, yra valios veiksmas. Net nemiga, nuo kurios kenčia daugybė ligonių, tėra tik viena iš silpnos valios pasireiškimo formų. Patikėkite žmogumi, kuris yra gerai susipažinęs su šiais dalykais. Jūsų moralinė krizė – tai be jokios abejonės natūrali išsekusio

organizmo reakcija. Būkime atviri, brangusis kolega. Devyniais atvejais iš dešimties, ramybė, kurios taip toli ieškote, yra čia pat – ji pasiekiama higiena. Aišku, ištartos kunigo lūpomis, tokios tiesos kartais tampa pavojingos, – čia būtinas tam tikras apdairumas. Bet man nėra ko baimintis, kad toks kilniadvasis žmogus kaip jūs jas supras neteisingai... kaip kad tos skrupulingosios sielos...

– Jūs manot, kad aš beprotis, – švelniai pasakė Liumbro klebonas.

Jis pakėlė į jį akis, kurios ką tik buvo nuleistos, – jos buvo kupinos paslaptingo švelnumo. Paskui pratęsė:

– Deja, dar visai neseniai šito troškau. Kartais būna, kad vien matyti tampa tokiu žiauriu išbandymu, jog norisi, kad Dievas sudaužytų veidrodį. Ir jis bus sudaužytas, mano drauge... Nes sunku stovėti Kryžiaus papėdėje, tačiau dar sunkiau į jį atidžiai žvelgti... Koks tai baisus reginys, mano drauge, – nekalto vaiko mirtis! Galų gale, pati mirtis yra niekas... Gal būtų įmanoma iškart nužudyti, žemėmis užpilti netylančias lūpas, užgniaužti riksmą... Ne! Jas užspaudžianti ranka sumanesnė ir stipresnė, jų kančia besisotinąs žvilgsnis nėra žmogaus. Baisiai neapykantai, kuri žvelgia į mirštantį teisuolį, visa duota ir leista. Dieviškasis kūnas ne tik draskomas – jis prievartaujamas, niekinamas šventvagyste net didingos agonijos valandą... Tai Šėtono patyčios, mano drauge! Šėtono juokas, jo nesuvokiamas džiūgavimas!..

... Palyginti su tokiu reginiu, – pridūrė jis truputį patylėjęs, – mūsų purvas atrodo dar švarus...

– Kryžiaus kelio drama, – pradėjo būsimasis kanauninkas...

Ir nebaigė. Nuo šios akimirkos šis Dekarto pasekėjas

nebesusivokė savyje. Jei įžymus filosofas, kurio kalbos gražioms smalsuolėms kadaise atvėrė kitokį jutimų pasaulį ir kuris, sumaniai derindamas matematiką su sąmoju, pavertė būties problemą padorių žmonių pramoga, – jei šis filosofas kada nors išgirstų prabylant vieną keistų padarų, sukurtą iš spyruoklių, svertų ir krumpliaračių, – jis pasijustų toks pat prislėgtas kaip ir nelaimingas kunigas, iki šiol buvęs toks tvirtas ir netikėtai išmuštas iš vėžių, visiškai sutrikęs.

Liumbro klebonas aštriu pirštu palietė būsimojo kanauninko kaktą.

– Esame nelaimingi, – kimiu balsu lėtai ištarė jis, – esame nelaimingi, nes čia turime tik truputį smegenų ir šėtonišką didybę! Ką man veikti su jūsų atsargumu? Dabar mano likimas nuspręstas. Kokios ramybės ieškojau, kokios tylos? Sakau jums, čionai nėra ramybės, – jokios ramybės, o jeigu bent akimirkai įsiviešpatautų ramybė, šis supuvęs pasaulis dingtų kaip dūmas, kaip kvapas. Meldžiau Viešpatį man atverti akis, norėjau išvysti jo Kryžių, jį išvydau, jūs nežinote kas tai... Kryžiaus kelio drama, sakote... Bet ji jus apakina, jums nieko kito nėra... Patikėkite man, Sabiru, girdėjau, taip, ne kur kitur, o iš katedros sakyklos... tokius dalykus...net nepajėgiu nusakyti... Jie pasakoja apie Dievo mirtį lyg sektų kokią seną pasaką... pagražina... prikuria. Iš kur jie visa tai ima? Kryžiaus kelio drama! Įsidėmėkite, Sabiru...

– Mano brangusis drauge... brangusis drauge, – lemeno šis visai suglumintas. Tokia egzaltacija... toks svetimas jūsų būdui žiaurumas...

Aišku, jį gąsdino ne taip žodžiai, kaip balsas, kuris tapo itin atšiaurus. Bet labiausiai jį išgąsdino jo paties pavardė, trys it įsakymas sviesti ir vėjyje pasklidę skiemenys: Sa-bi-ru, Sa-bi-ru...

– Įsidėmėkite, Sabiru, pasaulis nėra gerai suderintas mechanizmas. Dievas mus patalpina tarp Savęs ir Šėtono kaip savo paskutinę tvirtovę. Būtent per mus amžių bėgsme neapykanta stengiasi Jį pasiekti, būtent menkame žmogaus kūne vykdomos nenusakomos žudynės. O, kad ir kaip aukštai pakiltume malda ir meile, jis visur su mumis – prie šono kvatoja baisaus bendrakeleivio didžiulė burna! Pasimelskime drauge, Sabiru, kad išbandymas netruktų ilgai, kad Dievas būtų gailestingas savo vargšei bandai... Vargšė banda!..

Balsas užstringa gerklėje, jis drebančiomis rankomis užsidengia veidą. Aplink juos švilpia dainuoja saulės apšviestas sodelis, bet jiedu nieko negirdi.

Vargšė banda! – visai tylomis pakartoja abatas Donisanas. Prisiminus tuos, kuriuos taip mylėjo, jo lūpos suvirpa, veidu iš lėto sklinda keista šypsena, suteikdama jam tokio švelnaus didingumo, jog Sabiru išsigąsta, kad senasis kunigas staiga kris negyvas. Jis dukart jį nedrąsiai šūkteli, o šis lyg iš miego pabudęs prabyla:

– Turėjau taip kalbėti. Taip geriau. Manau, Sabiru, kad turiu teisę parodyti, jog jūsų sprendimas apie mane nėra visiškai teisingas. Man būtų skaudu, jei ir toliau manytumėt, kad mane amžinai lanko... vizijos... šmėklos... galų gale, kad patiriu kažkokius nepaprastus gundymus. Šitai ne man. Ne, ne man! Tai, ką mačiau, mano drauge, išvydau sėdėdamas šiaudiniame krėsle savo zakristijoje ir taip aiškiai kaip dabar jus matau. Matot, niekas nežino, kas yra nusidėjėlis. Ką klausyklos tamsoje murma balsas, kuris skuba, skuba ir sustoja tik ties pirmaisiais *mea culpa* skiemenimis? Tai pasakos mažiems vaikams! Reikia matyti, matyti veidus, kurie visa atspindi, matyti

žvilgsnius. žmogaus akis, Sabiru! Apie jas gali pasakot be galo, be krašto. Aišku, buvau prie daugybės mirštančiųjų, ir nieko, jie man nebaisūs, nes eina pas Dievą. Bet pas mane ateinantys vargšai ginčijasi, šypsosi, priešinasi ir meluoja, meluoja, meluoja, kol išprotėję iš baimės it tušti maišai sudrimba mums prie kojų! O prieš kitus dar kažką vaizduoja, puikuojasi prieš merginas, mėgaujasi šventvagyste... O, ilgokai šito nesuvokiau, mačiau vien paklydėlius, kuriuos Dievas eidamas pro šalį paima savo globon. Tačiau tarp Dievo ir žmogaus esama ne kažkokio šalutinio asmens... Esama... esama tamsios, neapsakomai gudrios ir atkaklios būtybės, nepalyginamos su nieku – gal tik su žiauria ironija, atšiauriu juoku. Dievas jam laikinai nusileido, ir būtent mumyse šis Jį drasko ir ryja. Būtent iš mūsų Jį išplėšia. Ilgus amžius iš žmonių giminės sunkiamas kraujas, jis liejamas, kad menkiausia dieviškojo kūno dalele numalšintų siaubingo budelio troškulį, duotų peno jo patyčioms... O, koks didis mūsų nežinojimas! Kas yra velnias, leiskite paklausti, išsilavinusio, mandagaus, politiškai mąstančio kunigo akimis? Vargu, ar kas drįsta minėti jo vardą be šypsenos. Jį švilpteli it kokį šuniuką. Ar mano jį prisijaukinę? Nagi, nagi, jie pernelyg prisiskaitę ir per mažai išpažinčių klausę. Jie stengiasi tik pataikauti ir pataikauja vien kvailiams, juos ramina. Bet mes ne guodėjai, Sabiru! Mes stovime pirmosiose mirtino mūšio gretose, o už mūsų – mūsų vaikai. Kunigai! Ar jie negirdi kenčiančios visatos šauksmų? Vadinasi, jie klauso tik savo patarnautojų išpažinčių! Ir niekad akis į akį nesusidūrė su skausmo iškreiptu veidu! Niekad nematė nepamirštamo, neapykantos Dievui kupino žvilgsnio, kuriam jau nebegali nieko, visiškai nieko duoti! Vėžio graužiamas šykštuolis, į lavoną

panašus gašlūnas, vienintelės svajonės apimtas garbėtroška, nuolat budintis pavyduolis! – Koks kunigas nėra bent kartą pravirkęs iš bejėgiškumo prieš žmogaus kančios paslaptį, paslaptį Dievo, išniekinto žmoguje, savajame prieglobstyje!.. Jie nenori matyti! Nenori matyti!

....

Juo garsiau vėju ir saulėtu oru sklido atšiaurus balsas, tuo stipresniu iššūkiu dvelkė sodraus sodelio pilnakraujė gyvybė. Gegužės vėjas ginė padange plaukiančius pilkus debesis, kartkartėmis suplūkdamas jų milžinišką bandą ties horizontu. Tuomet it žėrintis kalavijas akinamos šviesos blyksnis žaibu perskrosdavo bujojančią gyvatvorę.

„Jaučiausi, – vėliau rašė abatas Sabiru, – lyg ant vienišos viršūnės, niekieno neginamas nuo nematomo priešo smūgių... O jis vėl nutilo, įbedė žvilgsnį į vieną tašką tolumoje. Atrodė, lyg lauktų kokio ženklo, o jis nepasirodė“.

VI

Turime perduoti žodį liudininkui, kuriam esame dėkingi už geriausius šio pasakojimo puslapius ir kuriam sumanesnė bei galingesnė valia skyrė padėti Liumbro seneliui jo paskutiniame mūšyje. Kaip ir anksčiau, šios citatos paimtos iš uolaus kanauninko išsamaus pranešimo savo vyresnybei. Žinoma, kartais šiose eilutėse po nekalta klasta matyti baimė ir savimyla. Bet išties nėra nieko baisaus, kad vargšelis bando teisintis, gina savo prietarus, savo ramybę, tuštybę, savo gyvenimo pagrindus.

„Išties gana sunku pakankamai gyvai atgaminti dabar jau seną įvykį, bet pokalbis, kurį čia bandau perpasakoti, galima tarti, yra neapčiuopiamas, ir net visų patikimiausia atmintis nepajėgtų po šitiek laiko atkurti jo nuotaiką, toną, tūkstantį smulkmenų, keičiančių žodžių prasmę ir skatinančių išgirsti tik tuos, kurie atsiliepia į mūsų slaptus jausmus. Tegu mano pagarba vyresnybės nustatytai tvarkai ir siekimas kuo geriau ją informuoti nugali mano pasibjaurėjimą ir skrupulus. Tad pasistengsiu perteikti ne taip žodžius, kaip bendrą pokalbio prasmę ir mano patirtus ypatingus jausmus.

– Įsidėmėkite, Sabiru! – staiga sušuko mano nelaimingas kolega balsu, mane prikausčiusiu prie žemės. Jo akys liepsnojo. Vieną ar du kartus bandžiau prabilti, bet jis net nesiteikė į mane pažvelgti. Privalau prisipažinti, jog buvau apžavėtas, jei šitaip galima apibūdinti baisią nervinę įtampą ir godų smalsumą. Kol jis kalbėjo, aš nė kiek neabejojau, jog prieš mane – ekstazės apimta antgamtinė būtybė. Mano širdį ir protą tada nušvietė daugybė dalykų, apie kuriuos niekada negalvojau ir kurie šiandien man atrodo pilni prieštaravimų ir neaiškumų, netgi vaikiškos fantazijos. Vaizdavausi įsiskverbęs į naują pasaulį. Kaip gali šaltakraujiškai perteikti keistas kalbas, kai čia maldaudamas, čia grasindamas, čia iš įniršio blykšdamas, čia apsipildamas ašaromis, jis širdį draskančiais šūksniais reiškė neviltį dėl sielų išganymo, kalbėjo apie jų bergždžias kančias, aršiai stojo prieš blogį ir mirtį tartum būtų sugriebęs už gerklės Šėtoną. Šėtonas! Be paliovos kartojo jo vardą, tarė jį taip ypatingai, jog man suspausdavo širdį. Jei žmogui būtų leista bent akimirką išvysti maištaujantį angelą, kuriam mūsų tėvų šventas naivumas priskiria šitiek stebuklų, – šiandien apie juos geriau žinome, – dėl šių kalbų iškiltų lyg gyvas, nes jo šešėlis jau tvyrojo sodelyje tarp mudviejų, nuolankių Dievo tarnų! Ne, ponai, šaltakraujiškai tokio pokalbio neįmanoma perteikti! Reikėtų išgirsti šį garbų žmogų, visą pasikeitusį iš siaubo, tartum apkvaitusį nuo neapykantos, kai prisiminė didžiausias savo šventos tarnybos paslaptis, baisingus prisipažinimus, nuodėmės žudomas sielas, demono aukų nelaimingus veidus, kuriuose jo visa regintis žvilgsnis žingsnis po žingsnio atsekdavo mūsų Viešpaties kančią ant Kryžiaus. Mane pagavo savotiškas džiūgavimas. Nebebuvau krikščioniškosios moralės tarnas, o įkvėptasis, vienas legendinių

egzorcistų, pasirengusių išplėšti iš blogio nagų savo bandos aveles. Stebuklingoji iškalba! Tariau nerišlius žodžius, kažkur veržiausi, buvau pasiryžęs nepaisyti pavojų, gal net kankinystės. Man pirmąkart pasirodė, jog matau tikrąjį gyvenimo tikslą, kunigystės didybę. Puoliau, taip, puoliau prie Liumbro klebono kojų. Maža to! Sugriebiau rankomis jo nudrengtos sutanos klostes, prispaudžiau prie lūpų, apliejau jas ašaromis ir sušukau, – deja, iš pernelyg didelio džiaugsmo sušukau, o neištariau: „Jūs šventasis!.. Jūs šventasis!..“

Ne vieną, o kokį dvidešimt kartų suklupęs kanauninkas kartojo šį žodį, apkvaitęs jį mikčiojo. Po jo grubiais batais degė žemė, horizontas sukosi ratu. Jis jautėsi lengvesnis už kamštį, be galo laisvas ir lengvas elastingoje erdvėje. „Tikėjau, jog išsivadavau iš mirties“, – rašo jis.

Tad koks gi žodis, kokia stebuklinga tyla galėjo taip aukštai pakylėti šį slegiantį svorį? Ką jam šnabždėjo į ausį šis gundymo iki pat gelmių sukrėstas, visų, net Dievo atstumtas tragiškas senis, kuris ties kapo duobe atsigręžė į draugo žvilgsnį? Niekada šito nesužinosime.

– Ak, kaip mus trypia Šėtonas, – pagaliau prataria jis švelniu ir nuolankiu balsu.

O Liuzarno klebonas priblokštas mikčioja:

– Mano drauge, broli, nežinojau kas jūs... Nepažinau... Dievas jus skyrė tapti vyskupijos, Bažnyčios, Tiesos sosto pasididžiavimu... Būdamas taip nuostabiai apdovanotas, jūs dar dūsaujat, jaučiatės nugalėtas! Jūs! Leiskite bent padėkoti už man suteiktą gėrį, džiaugsmą, esu sujaudintas...

– Jūs manęs nesupratot, – trumpai atsako Liumbro klebonas.

Jis žino, kad turi tylėti, tačiau kalbės. Silpnybė turi savo logiką ir savo neįveikiamą galią, kaip ir didvyriškumas. Vis dėlto, prieš smogdamas paskutinį smūgį, senis dvejoja.

– Aš ne šventasis, – pratęsia jis savo kalbą. – Palaukit, leiskit man pasakyti. Tikriausiai aš atstumtasis... Taip, tik pažvelkite į mane... Atsiskleidžia visas mano praėjęs gyvenimas: matau jį taip aiškiai kaip Peno miestelį žiūrėdamas nuo Šenevjero viršūnės. Stengiausi atsiriboti nuo pasaulio, šito norėjau, tačiau anas, kitas, daug stipresnis ir klastingesnis, būtent jis padėjo sunaikinti manyje viltį. Kaip aš kentėjau, Sabiru! Kiek kartų rijau seiles gniauždamas šleikštulį! Puoselėjau šį pasibjaurėjimą it prie širdies glaudžiamą velnio kūdikį. Mano jėgos išseko, o šis priepuolis galutinai visa sunaikino. Koks buvau kvailas! Ten nėra Dievo, Sabiru!

Jis vis dar dvejoja priešais savo nekaltą auką – žaliūką kunigą atviru žvilgsniu. Tada su dvigubu įniršiu smogia:

– Šventasis! Visi kartojate tą patį. Šventieji! Ar žinote, kas jie tokie? Tad įsidėmėkite, Sabiru: nuodėmė retai kada įžengia per prievartą, dažniausiai ji paima mus gudrybe, klasta. Ją įkvepiame tartum orą. Nes ji beformė, bespalvė, beskonė, gali įgauti bet kokį pavidalą. Ji graužia mus iš vidaus. Kai kuriuos vargšus suėda gyvus – nuo jų riksmo mus apima siaubas, o tuo tarpu kiti jau šalti – net ne negyvėliai, o veikiau tik tušti kapai. Viešpats pasakė (kokie tai žodžiai, Sabiru!): „Žmonių priešas pavagia viską, net mirtį, o tada kvatodamas lekia šalin“.

(Ta pati liepsna vėl persmelkia įbestas akis, žybteli it atšvaitas ant sienos.)

– Juokas! Štai kur pasaulio kunigaikščio ginklas. Jis slepiasi, meluoja, užsideda visokiausių veidų, – net ir mūsų veidų, –

kaukes. Niekada nelaukia, niekur negaišta. Jis slypi jam iššūkį metančiame žvilgsnyje, jį neigiančiose lūpose. Jis – mistiškame nerime, kvailio pasitikėjime ir linksmybėje... Pasaulio kunigaikštis! Pasaulio kunigaikštis!

„Kodėl jis taip pyksta? Ant ko gi?..“ – suglumęs klausia savęs Liuzarno klebonas.

– O, – sušunka jis, – tokie žmonės kaip jūs...

Bet Liumbro klebonas neleidžia jam baigti, prieina prie pat jo.

– Tokie žmonės kaip aš! Šventasis Raštas sako, Sabiru: juos žudo jų pačių išmintis.

Paskui staiga šiurkščiai paklausė:

– Pasaulio kunigaikštis... o ką jūs manote apie šį pasaulį?

– Garbės žodis, tikriausiai...– prakošia pro dantis vargšelis.

– Pasaulio kunigaikštis – štai pats tinkamiausias žodis. Jis – *šio pasaulio* kunigaikštis, laiko jį savo rankose, yra jo karalius.

... Šėtonas mus trypia kojomis, – tęsia jis vos patylėjęs. – Jus, o mane dar daugiau negu jus. Tokia karti tiesa. Mes grimztame, skęstame, leidžiamės į dugną. Jis net nesivargina, kad mus tokius silpnučius atstumtų, naudojasi mumis kaip savo įnagiais, – naudojais mumis, Sabiru. O kas aš pats esu šią akimirką? Jūsų akyse aš – siaubingas žmogus, jums širdį persmeigęs erškėtis. Atleiskite man dėl Dievo meilės! Visą gyvenimą tyloje nešiojau šią mintį, kasdien brandinau. Daugiau jos neturiu – ji surijo mane. Dabar aš esu joje, savo pragare! Pažinau per daug sielų, Sabiru, per daug žmonių girdėjau, kai žodžiai neslėpė gėdos, o ją atskleidė, – žodžiai iš pačių ištakų it iš žaizdos iščiulptas kraujas. Aš taip pat tikėjau, jog galiu jei ne nugalėti, tai jau bent kovoti. Pirmaisiais kunigystės metais

susikuriame ypatingo, kilnaus nusidėjėlio vaizdą. Maištas, piktžodžiavimas, šventvagystė atrodo kaip kažkokia laukinė didybė, žvėris, kurį reikia sutramdyti... Sutramdyti nusidėjėlį! Kaip juokinga! Sutramdyti silpnybę ir bailumą! Kas nepailsdamas temptų šią inertišką masę? Visi tokie patys! Visada meluoja – kaip išsiliejantys išpažinimais, taip ir kilniai atleidžiantys! Vaizduoja stiprias ir nepatiklias asmenybes, kurios sukanda žąslus ir lekia, trypia sąlygiškumus, moralę bei visa kita ir dar prašosi tvirtos rankos. O, varge! Kokie menkystos! Žinote, mačiau jų, mačiau tokių, kuriuos, moters vardą išgirdus, iš įniršio imdavo tampyti mėšlungis, kurie iš baimės, graužaties ir pavydo it gyvuliai raičiojosi prie mano kojų... Taip, iki soties prisižiūrėjau. Ne! Ne! Baisi apgaulė, žiaurus juokas, įpratimas tyčiotis iš to, kurį žudo – štai kur nugalėtojas Šėtonas! Ar supratot mane, Sabiru?

Žydros profesoriaus akys žvelgia į jį su nuoširdžiu smalsumu, begaliniu ir nesiliaujančiu palankumu. Ak, kad pagaliau sudūžtų šis žydras emalis! O senasis stipruolis čia rausta, čia bąla stambaus rubuilio vaiko akivaizdoje. Stipriai ir ritmingai plaka širdis jam krūtinėje, kur įsitempia ir trauko grandines niekad iš tiesų nenugalėta galinga valia. Jis prispaudžia Sabiru prie sienos ir šaukia į ausį balsu, kurio neįmanoma pamiršti:

– Mes nugalėti, sakau jums! Nugalėti! Nugalėti!

Jis ilgai ilgai klausosi savo piktžodžiavimo, tartum į kapą mesto paskutinio žemės grumsto aido. Vienintelis žvilgsnis galėjo atleisti tam, kuris tris kartus išsižadėjo savo viešpaties, tačiau kokią viltį gali turėti tas, kuris išsižadėjo savęs paties?

– Drauge mano! Drauge mano! – sušunka Liuzarno klebonas.

Bet Liumbro šventasis švelniai atstumia jo rankas:

– Palikit mane, – prataria jis, – palikit... liaukitės manęs klausęsis.

– Jus palikti! – garsiai prieštarauja kitas. – Jus palikti! Niekada nesutikau tokio kaip jūs. Tai jūs turite man atleisti, jog jumis abejojau. Esu pasirengęs būti jūsų sąmoningai pasirinkto išbandymo liudininku...Tokiam žmogui kaip jūs nėra nieko neįmanoma, nieko neįtikėtina... Nagi eikite! Eikite! Aš seku paskui jus, – jus įkvėpė Dievas. Grįžkime vidun. Grąžinkite motinai jos mirusį sūnų.

Liumbro klebonas nustėręs žvelgia į jį, braukia ranka per kaktą, stengiasi susivokti... Net jį, tragišką moralistą palietė stulbinanti užmarštis!.. Argi jis nebeatsimena?

– Argi aš, mano drauge, mano garbusis drauge, – kartoja Sabiru, – turiu jums priminti, kas šioje vietoje ką tik nutiko?..

Jis prisiminė. Paskutinis gailestingumo šauksmas, svaiginantis pažadas, kuris galėtų jį išgelbėti, kurio jis klausėsi su nepasitikėjimu, užuot paklusęs jam tartum vaikas, pats to nesuvokdamas mažomis rankutėmis nuveikiantis didžiulius darbus. Kaip galėjo šitai pamiršti? Kažkas kitas privalo jam tai priminti. Dvi dienas ir naktis nelaimingąjį persekioja vienintelė mintis, galutinai užvaldydama galbūt kaip tik tada, kai – o, tai nepakenčiama! – tokia ranka siūlo jam išsivadavimą. Lemiamą, nepakartojamą savo keisto gyvenimo akimirką – kokia beribė vienvaldė ironija – jis pasirodė esąs tik vargšas padaras, pajėgiantis vien kentėti ir šaukti.

Ak, nei skęstantis jūreivis, ryto migloje nematąs skaisčiai raudonos burės, nei menininkas, kuris, išsekus įkvėpimui, miršta dar būdamas gyvas, nei motina, matanti, kaip gęsta agonijoje jos sūnaus akys, nesiunčia į dangų tokio beviltiško šauksmo.

Bet didvyriškas senis neparklumpa nuo smūgio, nepuola ant kelių ir nesimeldžia. Šaltakraujiškai matuoja savo nuopuolio gylį, paskutinįkart mintimis tyrinėja išmoningą jį nugalėjusio priešo taktiką. – Aš neapkenčiau nuodėmės, – sako jis sau, – paskui – paties gyvenimo, o neapsakoma palaima, kurią jusdavau maldoje, galbūt buvo mano širdyje tirpstanti neviltis...

Vienas po kito senka vaizduotėje gimę vaizdai, vėliau, kai sąmonėje įsiviešpatauja sumaištis, pasirodo protas ir mus galutinai pribaigia. Ne vien instinktui, bet ir pačiam aukščiausiam protui, kuriuo taip didžiuojamės, būdinga panika. Liumbro klebonas išgyvena tokią paniką, pasineria į pražūtingą mintį. Kaip tai! Būtent tada, kai man atrodė... Nejaugi ir apsvaigus nuo dieviškos meilės?..

– Nejaugi Dievas iš manęs pasijuokė? – sušunka jis.

Kai išsisklaido svajonė, kuri mums visąlaik rodės esanti tikrovė, su kuria buvom susieję savo likimą, kai nelaimė pasiekia aukščiausią tobulumo laipsnį, kokia jėga tuomet mus dar skatina, jei ne atkaklus noras šią nelaimę provokuoti, paskubinti, pagaliau ją pažinti?

– Eime, – pasakė Liumbro klebonas.

VII

Jis plačiais žingsniais pereina debesies šešėlio gaubiamu sodu, stabteli ant slenksčio.

– Štai jis! – sušunka toji, kuri jo laukė smarkiai plakančia širdimi.

Pripuola prie jo, sustoja, – jos lūkesčiai beviltiškai sudūžta pamačius jo pasikeitusį veidą, kuriame įžvelgia vien nesutramdomą valią, – tai didvyrio, o ne šventojo veidas. Bet jis net nepažvelgia į ją, eina tiesiai prie uždarų durų už didelio ąžuolinio stalo, deda ranką ant rankenos, ženklu sustabdo savo išsigandusį kolegą. Durys atsidaro į tamsų nebylų kambarį su užvertomis langinėmis. Kambario gilumoje suvirpa žvakės liepsna. Jis įeina ir užsidaro su mirusiuoju.

Kalkėmis baltintas kambarys siauras ir ilgas, – jis už virtuvės, daktaras pareikalavo čia perkelti ligonį, nes jis didesnis, su dviem langais, žvelgiančiais į rytų pusę, į sodą, Senekuro mišką, žydinčiomis gyvatvorėmis marguojančias Boregaro kalvas. Ant raudonų plytų grindų pamestas prastas kilimas. Vienintelė žvakė vos apšviečia tuščias sienas. Iš lauko pro nematomus plyšius nežinia kaip prasiskverbianti šviesa kaupiasi debesėliu aplink baltas stangrias paklodes be jokios raukšlelės, iki pat žemės

vienodai krintančias abipus dabar įstabiai ramaus ir pilno išminties mažo berniuko. Zyzia kažkur skubanti musė.

Liumbro klebonas stovi lovos kojūgalyje, nesimeldžia, žiūri į Nukryžiuotąjį ant švarios drobės. Jis nesitiki dar kartą išgirsti paslaptingą įsakymą. Tačiau pažadas duotas, įsakymas išgirstas, ir to pakanka. Štai neištikimas tarnas stovi tenai, kur jo bergždžiai laukė šeimininkas, ir ramiai klausosi pelnyto nuosprendžio.

Jis klausosi. Lauke, už uždarų langinių, it žalių žabų ryšulys saulės spinduliuose liepsnoja ir šnypščia sodas. Viduje tvanku nuo alyvų kvapo, karšto vaško ir kažkokio iškilmingo dvelksmo. Juos gaubia iš gelmių kylanti nežemiška tyla, kurios netrikdo išoriniai garsai. Ji kyla tartum nematomas garas, kuriame suskildamos yra gyvos formos, nutyla garsai, atsiranda ir jungiasi tūkstančiai nežinomų daiktų. Tartum du skirtingo tankio skysčiai, išlaikydami paslaptingą pusiausvyrą, nesusimaišydami, viena ant kitos gula dvi realybės.

Dabar Liumbro šventasis prikausto žvilgsnį prie mirusiojo žvilgsnio: vienos mirusios akies žvilgsnio, nes kita užmerkta. Tikriausiai drebanti ranka per anksti užspaudė voką, tad susitraukęs raumuo jį šiek tiek kilstelėjo – iš po blakstienų matyti mėlynas vyzdys, jau drumzlinas, bet kone iki juodumo keistai patamsėjęs. Vien jį ir matai blyškiame veide ant įdubusios pagalvės, it šešėlio gaubiama duobė, plataus rato vidury. Kūnelis po alyvomis nubarstyta drobule jau sustingo, įgavo lavonams savitą kampuotumą; aplink jį mūsų oras, taip mėgstantis gyvas formas, atrodo sustingęs į ledo luitą. Geležinė lova su šalta lengvute našta primena stebuklingą laivą amžiams nuleistu

inkaru. Tėra tik šis žvilgsnis, žvelgiantis atgal – ilgesingas tremtinio žvilgsnis, tikslus kaip ranka duodamas ženklas.

Liumbro klebonas, aišku, nebijo šio žvilgsnio, bet jį klausinėja ir tiria. Stengiasi jį išgirsti. Ką tik lyg mesdamas savotišką iššūkį, peržengė šio kambario slenkstį, pasirengė tarp šių keturių baltų sienų vykdyti beviltišką žygdarbį. Ėjo pas mirusįjį nejausdamas nei švelnumo, nei gailesčio, lyg norėdamas įveikti tam tikrą kliūtį, išjudinti pernelyg sunkų daiktą... Ir štai numirėlis jį aplenkė: *tai jis jo laukia* tartum budintis ryžtingas priešininkas.

Kunigas įdėmiai ir smalsiai stebi šią pramerktą akį: gailestis pamažu išnyksta, užleidžia vietą žiauriam nekantravimui. Žinoma, kaip senas kareivis jis dažnai susidurdavo su mirtimi, šis vaizdas jam įprastas. Žengti žingsnį, ištiesti ranką, užspausti pirštais voką, uždengti jį atidžiai stebintį vyzdį – kas gali būti paprasčiau? Šiandien jį sulaiko ne siaubas ir ne pasibjaurėjimas, o daugiau troškimas, nesąmoningas laukimas to, kas neįmanoma, kas turi įvykti jam nedalyvaujant, be jo. Jo mintis dvejoja, atsitraukia, vėl veržiasi pirmyn. Jis gundo, bando šį numirėlį, kaip kad netrukus, pats to nežinodamas, ims bandyti Dievą.

Vėl stengiasi melstis, krutina lūpas, atpalaiduoja spaudžiančią gerklę. Ne! Dar akimirką, dar vos akimirką... Beprotiška, nesąmoninga baimė, kad vienas neatsargus žodis amžiams nuvys šalin nematomą, spėjamą, trokštamą ir gąsdinantį buvimą, jį sukausto, priverčia nutilti. Krinta žemyn kryžiaus ženklui pakelta ranka. Suvirpėjusi nuo plačios rankovės mosto užgęsta žvakės liepsna. Per vėlu! Matė, kaip nebyliai kviesdamos akys dukart atsimerkė ir vėl užsimerkė. Jis užgniaužia riksmą.

Tamsus kambarys dabar dar tylesnis negu anksčiau. Iš lauko pro langines skverbiasi šviesa, sklinda apšviesdama peleninėje prietemoje kiekvieną daiktą, melsvo ratilo gaubiamą lovą. Virtuvėje dešimt kartų išmuša laikrodis... Šviesaus ryto ore ilgai virpėdamas sklinda mergaitės juokas... „Eime! Eime!..“ – nelabai tvirtu balsu prataria Liumbro šventasis.

Jis juokingai skuba, rausiasi kišenėse, bando surasti skiltuvą – grafo Salpeno dovaną, kurią nuolat pamiršta ant stalo, – apčiuopia degtuką, numeta, kartoja pro sukąstus dantis: „Eime... eime“. Tuštindamas kišenes, padėjo ant grindų peiliuką ragine rankine, laiškus, tokią gražiai raudoną medvilninę nosinę, o dabar tuščiai grabinėja plyteles ir jų neranda. Čia pat stovinčią lovą gaubia tankesnis šešėlis. Bet aukščiau, priešingai, aplink uždaras langines sklaidosi ir plinta švytintis rūkas. Mirusiojo veidas pamažu ryškėja... iš lėto kyla iš tamsos. Kunigas prisilenkia prie pat jo, žiūri... „Į jį taip pat žiūri dabar abi plačiai atvertos akys“.

Beprotiškos vilties apimtas jis dar valandėlę neatitraukia žvilgsnio. Bet atverti vokai nė nekrusteli. Blausiai juodi vyzdžiai nenušvinta jokia žmogiškąja mintimi... Ir vis dėlto... Gal jie šviečia kokia kita mintimi?.. Jis žaibiškai suvokė pasityčiojimą... Mirties valdovo, žmonių vagies iššūkis... tai jis.

– Tai tu. Atpažįstu tave, – sušunka vargšas senas kunigas kapodamas žodžius žemu balsu. Tuo pat metu jam pasirodo, tartum visas kraujas iš gyslų ledine banga suplūdo į širdį. Neapsakomai stiprus skausmas, jau anksčiau apėmęs kairę ranką iki pat nutirpusių pirštų, perveria nuo vieno peties iki kito. Dar niekada nepatirtas tiesiog fizinis nerimas kelia krūtinėje tuštumą, o po ją – bjaurų šleikštulį. Jis visas įsitempia, kad nesuriktų, neimtų šaukti pagalbos.

Dingo gyvybinis saugumas: mirtis čia pat, akivaizdi ir neišvengiama. Drąsus vyras beviltiškai kovoja su ja. Jis susverdėja, žengia žingsnį, kad atgautų pusiausvyrą, nepargriūtų, įsikimba į lovą. Šis paprastas netikras žingsnis per vieną sekundę išreiškė keturiasdešimt didžios valios aukščiausios įtampos metų, paskutinę antžmogišką pastangą sustabdyti lemties akimirką.

Vadinasi, tiesa, kad iki pat mirties, kol pats neišnyks tamsoje, šis atkaklus budelis, žaidžiantis su žmonėmis kaip katė su pele, jį vilios ir šauks, tai atstumdamas, tai įsakinėdamas, tai glostydamas, tai suteikdamas, tai atimdamas viltį, visais balsais bylodamas, angelas ir demonas, daugiaveidis, veiksmingas, galingas kaip Dievas. Kaip Dievas! O, ką reiškia pragaras ir jo liepsnos, jei nors kartą bus sutraiškyta jo klasta? Argi įmanoma, argi Dievas to nori, kad paskui jį sekęs tarnas vietoj jo rastų juokingą musių valdovą, septynis kartus vainikuotą žvėrį? Ar vien šitai duota kryžiaus ieškančioms lūpoms, jį apkabinančioms rankoms? Vien šis melas?.. Ar tai įmanoma? – tyliai kartoja Liumbro šventasis. – Ar įmanoma?.. Ir staiga sušunka:

– Tu mane apgavai!

(Baisiu lanku veržęs aštrus skausmas kiek atlėgo, bet kvėpuoti sunku. Širdis plaka lėtai tartum skęstų dumble. „Man liko tik trumpa akimirka“, – taria sau nelaimingasis sunkiai keldamas nuo žemės švinines kojas.)

Bet niekas nesustabdys to, kuris sukandęs dantis, visas susitelkęs prie vienos minties stoja prieš nugalėtoją priešą ir taikosi smogti. Liumbro šventasis pakiša rankas po sustingusiomis rankutėmis, tempia lengvutį lavoną iš lovos.

Galva atsilošia, nusirita nuo vieno peties ant kito, pakimba. Ir šiuo gražiu išlepinto vaiko judesiu, regis, sako: „Ne!..

Ne!“ Bet ką šiurkščiam kaimiečiui, kuriam atėmė paskutinę viltį ir kurį vien antžmogiškas pyktis laiko ant kojų, reiškia tokie sentimentai, vaiko ar pusdievio atkaklumas?

Jis pakelia vaiko kūnelį it ostiją. Sviedžia į dangų įnirtusį žvilgsnį. Kas pajėgs pakartoti šį nevilties šauksmą, didvyrio prakeikimą, kuris prašo ne gailesčio ir ne atleidimo, o teisingumo! Ne, ne! Jis nemaldauja stebuklo, jis jo reikalauja. Dievas privalo jį padaryti, antraip visa tik sapnas. Pasakyk, Viešpatie, kuris iš jūsų – Tu ar jisai – esate valdovas! O, beprotiški, beprotiški žodžiai, bet jie turi pasiekti dangų ir nutraukti tylą! Beprotiški žodžiai, piktžodžiavimas meile!..

Tam, kas leido įžengti mirčiai tarp žmonių, tikriausiai duota galia sunaikinti pačią gyvybę, grąžinti ją į nebūtį, iš kurios kilo. Gal ir tuščiai jis kentėjo, tebūnie! Tačiau jis tikėjo. – Pasirodyk, – sušunka jis vidiniu balsu, kuriuo nesuvokiama žmogaus galia atsiskleidžia neregimam pasauliui, – pasirodyk, kol dar nepalikai manęs visiems laikams!.. Ak, vargšas senas kunigas, paleidžiantis vėjais visa, ką turi, kad gautų iš dangaus ženklą! Jam neatsisakys duoti ženklą, nes tikėjimas, kuris kalnus nuverčia, prikelia iš numirusiųjų... Tačiau Dievas atsiduoda tik meilei.

VIII

Pats Liumbro šventasis mums paliko tik labai trumpą pasakojimą, tikriau, paskubomis parašytas pastabas, apimtas kliedesiui artimos dvasinės sumaišties būsenos. Jos tokios nenuoseklios, tokios painios, jog negalime jų pateikti originaliu pavidalu. Jos visai neprimena ypatingo žmogaus, patyrusio visas įmanomas nevilties pagundas. Priešingai, jose iškyla senasis Liumbro klebonas, atviraširdis ir nuolankus, pagarbus vyresnybei ir net savotiškai prieš ją keliaklupsčiaująs, bijąs viešumo, visiškai nepasitikįs savimi ir dėl to didžiai prislėgtas, nematąs jokios prošvaistės, aiškiai jaučiąs artėjančią pabaigą.

Tačiau kai kurias eilutes vis dėlto verta išplėšti iš užmaršties. Stengdamasis jomis tiksliai perteikti įvykius, kurių vienintelių liudininku buvo, jis žodis į žodį perpasakoja paskutines savo stebuklingos istorijos akimirkas. Štai jos:

„Vieną dvi minutes palaikiau lavonėlį ant rankų, – rašo jis, – tada bandžiau jį pakelti prie Nukryžiuotojo. Nors ir toks lengvas, man buvo sunku jį išlaikyti, nes skaudėjo kairę ranką, ji dėl to buvo silpna. Vis dėlto man pavyko. Tada įbedžiau akis į mūsų Viešpatį ir sutelkęs mintis ties savo vargingo gyvenimo bausmėmis bei sunkumais, gėriu, kurį kartais dariau,

man teikta paguoda, pažadėjau viską be išlygų paaukoti, kad tik priešą, mane be paliovos persekiojantį, o dabar išplėšusį net ir viltį būti išganytam, mano akivaizdoje pagaliau pažemintų tas, kas už jį galingesnis... O, Tėve, dėl to paaukosiu net ir amžinąjį gyvenimą!..

Tėve, tebūnie tiesa. Mane apsėdęs velnias, pakankamai stiprus ir klastingas, apgaudinėja mano jausmus, klaidina protą, painioja tiesą su netiesa. Iš anksto sutinku, priimu tavo vienvaldį sprendimą. Bet jį mačiusiose akyse, jį lietusiose rankose dar yra stebuklingos galios... Taip! Tam tikrą laiką – negaliu pasakyti kiek, – lavonėlis, regėjos, buvo atgijęs. Pirštais jutau jo pulsuojančią šilumą. Bejėgiškai atlošta galva pasisuko į mane... Mačiau, kaip suvirpėjo vokai, kaip pagyvėjo žvilgsnis... Mačiau tai. Tuo metu vidinis balsas manyje kartojo: *Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, et justitia tua in terra oblivionis?*[1] Aš jau pravėriau burną, kad ištarčiau šiuos žodžius, kai mane vėl persmelkė neapsakomai aštrus, su niekuo nepalyginamas skausmas. Dar kol kas bandžiau išlaikyti man iš rankų slystantį kūnelį. Mačiau, kaip jis nukrito ant lovos. Ir tuomet man už nugaros pasigirdo baisus riksmas".

Jis išties išgirdo riksmą, o tada dar siaubingesnį kvatojimą. Tuomet it vagis puolė iš kambario tiesiai pro atviras duris į saulėje skendintį sodą: neatsigręždamas, nieko nematydamas, išskyrus šešėlius, – neatpažindamas, ištiestomis rankomis juos stūmė šalin ... Už jo vienas po kito tilo balsai, susiliejo į neaiškų ūžesį, kuris netrukus nurimo.... Jis žengė dar kelis žingsnius, atsikvėpė, atsimerkė. Sėdėjo kelio į Liumbrą pašlaitėje,

[1] Ar pažins tavo stebuklus tamsoje ir tavo teisingumą užmaršties žemėje? (lot.).

skrybėlė nukrito ant žemės, žvilgsnis dar buvo apdujęs. Supamas aukso dulkių keliu sparčiai riedėjo vežimėlis, – pravažiuojant žmogus plačiai nusišypsojo, pasisveikino mostelėdamas botagu... „Gal man prisisapnavo?“ – smarkiai plakančia širdimi paklausė savęs nelaimingas kunigas...

Prieš jį stovėjo Liuzarno klebonas.

Išblyškęs, uždusęs, mikčiojantis Liuzarno klebonas pamažu susivaldė, atgavo pasitikėjimą savimi, kai pamatė vargšą kolegą – be skrybėlės, susitaršiusiais žilais plaukais, panašų į seną mokinį – sunkiai besistojantį ir vos besilaikantį ant kojų.

– Nelaimingasai! – sušuko būsimas kanauninkas, vos tik pajutęs, jog pajėgia kalbėti su deramu tvirtumu. – Nelaimingasai! Jūsų būsena tokia, kad man jūsų gaila, užjaučiu jus. Bet dar labiau man gaila savęs, kad pasidaviau jūsų beprotybei, užtraukiau šiems varganiems namams dar vieną baisią nelaimę, pažeminau mūsų visų – taip! – visų orumą juokingomis užmačiomis... Ir dar taip pabėgot! Ak, brangusis kolega, nesitikėjau iš jūsų tokio bailumo... O dabar (paklausė jis truputį patylėjęs, lyg klausytųsi savęs užmerktomis akimis), o dabar ką veiksite?

– Ką norite, kad veikčiau? – paklausė Liumbro šventasis. – Suklydau, bet nesuvokiu savo klaidos sunkumo. Tai žino Dievas. Tikrai nusipelniau, kad mane niekintumėte.

Jis neaiškiai dar kažką sumurmėjo, ilgai dvejojo, paskui žemai nulenkė galvą ir vos girdimu nuolankiu balsu pratarė:

– O dabar... dabar... Ar negalėtumėt pasakyti... ar tas miręs mažylis, kurį laikiau ant rankų...

– Daugiau nė žodžio apie jį! – tyčia itin aštriai atšovė Liuzarno klebonas.

Šio smūgio pritrenktas, senas kunigas nieko neatsakė, tik sudrebėjo ir kažkaip keistai žvilgtelėjo į savo teisėją.

– Kone šventvagiška komedija, kurią vaidinote (be blogų kėslų, mano vargšas drauge!) baigėsi atomazga, kuri, kaip matau, jums nežinoma... Gana juokų! Argi nematėt, negirdėjot...

– Girdėjau...– atsakė Liumbro šventasis.– Girdėjau... Ką girdėjau?..

– *Ką girdėjau!* – sušuko buvęs profesorius. – Paaiškinkit! Pagaliau juk galėjot girdėti tik įsivaizduojamus balsus. Negaliu patikėti, kad toks žmogus kaip jūs, ramybės skleidėjas, be jokio sąžinės priekaišto palieka moterį, motiną, kurios jūsų suvaidinta komedija vos nepražudė[2], kuri šią akimirką, kai kalbu, yra visiškai apimta beprotybės!

Bet pamatęs, kad senas kunigas žiūri į jį aiškiai apstulbęs, tęsė jau ne tokiu aštriu tonu, kaip įprasta kvailiams, skubėdamas kuo greičiau baigti keblų ir kankinantį pasakojimą:

– Vadinasi, jūs nežinote! Nežinote, kad ta vargšelė įslinko paskui jus į kambarį? Ir kas po to atsitiko? Turėtumėte tai žinoti geriau negu aš... Mes išgirdome juoką, tikrą kvatojimą... Tada jūs it pametęs galvą išlėkėte į lauką... Ji norėjo bėgti paskui jus, vos ją sulaikėme, tai buvo siaubinga... Na, nieko nuostabaus, kad silpna nelaimės priblokšta moteris pasidavė jūsų gražbylystės kerams, kad ją apžavėjo jūsų elgesys, egzaltuota vaizduotė, jei net aš pats... toks protas kaip mano...

[2] Žinoma, kad po kelių mėnesių ponia Avrė pagijo atlikusi maldininkės kelionę į Liumbro bažnyčią. Įdomu pažymėti, jog tarp kitų, šiandien jau nesuskaičiuojamų nepaprastų atsivertimų tiktai šis stebuklingas išgijimas iki šių dienų priskiriamas abato Donisano nuopelnams.

ką tik... negalėjo atskirti tiesos nuo prasimanymo... Ji vis kartojo: „Jis gyvas!.. Jis gyvas! Jis prisikels!..“ Norėjo, kad jus vytųsi, grąžintų atgal... Pasigailėk, Viešpatie!

Jis trumpai stabteli, atsikvepia ir, sukryžiavęs rankas ant krūtinės, klausia:

– Štai kaip viskas nutiko... Ką apie tai manote?

– Aš žuvęs, – visu ūgiu atsitiesęs ramiai atsako Liumbro klebonas.

Atrodė, lyg tuščioje padangėje ieškotų savo nematomo priešo.

– Aš žuvęs, – pakartojo. – Buvau beprotis... pavojingas kitiems... Pats save nubausiu – taip – privalau pats kitus nuo savęs apginti... Man lieka vienintelė viltis – tai, kad man mažai atseikėta laiko, labai mažai... ką tik, mano drauge, patyriau priepuolį ligos, kurią siejau... žodžiu, pajutau keistą skausmą, kuris, kaip man atrodo, kas akimirką stiprės ir galiausiai nuvarys mane į kapus...

„Jis labai tiksliai apibūdino, – nurodo Liuzarno klebonas jau minėtuose užrašuose, – *tipišką stenokardijos priepuolį. Tą pasakiau jam tiesiai į akis. Norėjau pridurti dar keletą patarimų (turėjau šioje srityje liūdną patirtį, nes mano garbioji motinėlė mirė nuo šios baisios ligos). Bet privertęs mane dusyk pakartoti jam nežinomą terminą* angor pectoris, *jis pakėlė nuo žemės skrybėlę, nubraukė ją rankove, daugiau manęs nesiklausė ir plačiais žingsniais nužirgliavo tolyn“.*

IX

Koks ilgas kelias atgal, koks ilgas! Tai sutriuškintų kariuomenių, saulėlydžio kelias, vedąs į niekur per bergždžiai keliamas dulkes!.. Bet reikia eiti, žygiuoti tol, kol plaka ši vargšė sena širdis, – plaka veltui, vien tam, kad sekintų gyvybę, – nes nėra ramybės, kol dar diena, kol vienintele akimi žvelgia į mus virš horizonto spindinti žiaurioji žvaigždė. Kol plaka vargšė sena širdis.

Štai jau pirmas kaimo namas, tada trumpiausias keliukas tarp nelygių gyvatvorių, vedantis per lankas, pro obelis tiesiai prie įėjimo į kapines bažnyčios ūksmėje. Štai kyla it šešėlis Liumbro bažnyčia.

Nė vieno nepastebėtas Liumbro klebonas įžengia pro žemas dureles tiesiai į zakristiją. Krenta ant kėdės ir, sugniaužęs rankose skrybėlę, atminties sumaištyje nepajėgdamas prie ko nors susikaupti, klausydamasis vien ritmiškų kraujo tvinksnių gerklėje, įbeda beprasmį žvilgsnį į grindų plyteles.

Išties nieko neliko iš didingo į maištą pakilusio, drąsų iššūkį metusio senio! Iki pat pabaigos jis nė sekundę nepajėgs sutelkti ar bent išnarplioti prisiminimų. Vien mintis apie tokias skausmingas pastangas jam kelia šleikštulį, yra nepakenčiama.

Ak, jau geriau šis snaudulys! Kiek daug jėgų išeikvota, iš kokio baisaus aukščio jis nusirito! Paprastos pagundos – tai vaikiškos išmonės, monotoniškas gromuliavimas, įkyrus kartojimas lyg sukti teisėjo klausimai. Bet jį klausinėjo budelis.

Jis instinktyviai prispaudžia ranką prie krūtinės, kaip tik toje vietoje, kur slypi skausmo šaknis. Labiau negu naujos agonijos jis baiminasi smerkiančių kolegų, jų kalbų, arkivyskupo sankcijų ir papeikimų. Akys pritvinksta ašarų. Jis pritraukia kėdę prie stalelio, jaučia galvoje tuštumą, o širdyje baimę, palinksta lyg lauktų grėsmingo smūgio ir gražia įskaitoma mokinio rašysena, stengdamasis nesuklysti, pradeda rašyti pasiaiškinimą, kurio kelias eilutes jau citavome.

Rašo, brauko, plėšo. Išdėsčius visas detales popieriuje, jo stebuklingas nuotykis išsisklaido ir blanksta. Tampa nebeatpažįstamas, tartum ne jis, o kažkas kitas jame dalyvavo. Šitos jo pastangos nutraukia paskutinę trapią atminties giją, jis sėdi bejausmis, drumzlinu žvilgsniu, į stalą atremtomis alkūnėmis.

Kiek valandų jis taip sėdėjo, nematančiomis akimis žiūrėdamas į siaurą grotuotą langą storoje akmens sienoje, už kurio vėjas lingavo tai juoduojančią, tai žaliuojančią saulėje šeivamedžio šaką? Varpininkas, vidudienį ateidavęs skambinti Viešpaties Angelo maldai, pro langelį duryse įžvelgė prietemoje ant grindų nukritusią skrybėlę, brevijorių, iš jo išsibarsčiusius paveikslėlius ir žymeklius. Sebastjenas Malė, berniukas, kuris mokėsi katekizmo Pirmajai Komunijai, penktą valandą atlėkė pasiimti pamirštos knygos, rado užrakintas duris, bet nė garso už jų neišgirdęs, nubėgo savais keliais. „Nedrįsau smarkiai belsti ar pašaukti, – vėliau pasakojo jis, – nes bažnyčioje jau buvo pilna žmonių, bijojau, kad manęs neklausinėtų“.

Išties tokiu laiku minia maldininkų, kasdien atvykdavusių į Liumbrą Plesy-Bogrenano autobusu, grūsdavosi prie šventojo klausyklos Angelų koplyčioje. Keista minia, kurioje vienas šalia kito stumdydavo tragiški ir komiški personažai, įžymios marionetės, didžios sielos akimirką pakylėtos virš niekingo melo į žmogiško orumo aukštumas! Tą vakarą ūžiančioje senoje bažnyčioje dar gausesnė minia laukė jo itin nekantriai, galbūt nujautė kažką negero... Kaskart, kai atsiverdavo didžiosios durys, pilni įtampos – dažnai besilankantys maldininkai to niekada nepamirš – neramūs veidai pasisukdavo į trumpai nušvitusį slenkstį ir paskui visi vienu metu vėl dingdavo prietemoje. Santūrus šnabždesys, nervingas ranka gniaužiamas kosčiojimas, tūkstančiai įvairiausių nekantravimo, smalsumo sukeltų šiugždesių susiliejo į vieną keistą garsą, primenantį audroje ir lietuje trypiančios bandos keliamą triukšmą. Paskui net ir tai liovėsi, visa nuščiuvo. Iškilmingoje tyloje sugirgždėjo zakristijos durys, jose pasirodė Liumbro klebonas.

– Dieve, koksai išblyškęs! – pasigirdo iš tolimos navos atsklidęs moters balsas.

Taip aiškiai girdimas šūksnis išsklaidė kerus. Nurimo savo piemenį radusi banda.

Tuo metu senas kunigas iš lėto artinosi prie klausyklos, šiek tiek palenkęs galvą į dešinį petį, vis dar prispaudęs ranką prie širdies. Kai žengė pirmąjį žingsnį, manė pargriūsiąs. Bet plūstelėjusi minia jį apsupo ir nešė tikslo link. Jis ir vėl tapo jos grobiu.

Ir nebeištrūks iš jos nagų. Jis stovi tirštoje prietemoje, perpus sulinkęs per aukštą liemenį, pakaušis remiasi į ąžuolines

lubas, stengiasi atgauti kvapą. Palieka kančiai inertišką pažemintą kūną, savo išnarą. Jo buka kantrybė nuvargins budelį.

Bet ar gali kada pavargti tas, kuris jį stebi ir nematomas mėgaujasi jo agonija? Tegu vargšas senis, pakilęs maištui ir beveik nugalėjęs, pagaliau iki galo pajunta galią, kuriai metė iššūkį... Tegu Dievas leidžia jam bent išvysti savo priešo veidą! Tačiau jis išgirs ne šį balsą ir ne šį paskutinį iššūkį... Štai pro aštrų skausmą pamažu prasimuša sąmonė, jis ima klausytis... Vis ryškėjantis šnabždesys... toks vienodas... nenumaldomas. Jis atpažįsta... Tai jie. Visi jie, vienas po kito, vyrai ir moterys, – jis jaučia jų dvelkiantį alsavimą, ne tokį pasibjaurėtiną kaip jų nešvarūs žodžiai, – išniekinti, nutrinti vartojimo, perduodant iš tėvo lūpų į sūnaus lūpas, panašūs į suskaitytus knygiūkštės lapus, riebaluotus nuo tūkstančių purvinų pirštų prisilietimo, pažymėtų ydos ženklu – patvirtintų jos parašu. Šie žodžiai kyla ir pamažu užgožia vis dar tebestovintį Liumbro šventąjį. Kaip jie skuba! Kokie jie greiti!.. Bet vos atgavus kvapą, – pamatysit, ak, pamatysit, kaip šių siaubingų vaikų lūpos ieškos brangių nuodų pritvinkusios šlykščios krūties, kurią jiems spaudo Šėtonas!.. Iki paskutinio atodūsio kelk ranką, atleisk nuodėmes, – iš anksto nugalėtasai, žmogau, nešantis Kryžių!

Jis klausosi ir atsakinėja tartum sapne, bet labai aiškia sąmone. Dar niekada jo protas nebuvo toks laisvas, o sprendimas toks greitas ir tikslus, tuo tarpu kūnas junta vien didėjančią kančią, visi pojūčiai sutelkti prie vieno taško, spinduliuojančio visomis kryptimis aštrų skausmą, bujojantį nesuvaldomomis šakomis, it guvi šaudyklė persmeigiantį nervinius mazgus. Jis sminga taip giliai, jog, atrodo, pasiekė kūną ir dvasią skiriančią ribą,

dalija pusiau... Mirties valandą Liumbro šventasis bendrauja vien su sielomis. Mato jas užmerktomis akimis, vien tik jas... Mėšlungiškai susigūžęs prie klausyklos langelio, jausdamas skausmą strėnose nuo įsirėžusios sėdynės krašto, nes nedrįsta atsisėsti, atvira burna gaudydamas tvankų orą, apsipylęs prakaitu, girdi neaiškų šnabždesį, gėdos gniaužiamą savo klūpančių sūnų balsą. Bet nesvarbu, ar jie kalba ar tyli, – nekantraujanti didi siela iš anksto nuspėja prisipažinimą, įsakinėja, grasina, maldauja. Kryžiaus riteris atėjo ne nugalėti, o iki mirties liudyti prieš žiaurią klastą, neteisingą ir įžūlią jėgą, jis šaukiasi Dievo, kad sustabdytų šią neteisybę. Pažvelk, Viešpatie, į savo vaikus, jų silpnybę ir jų tuštybę, lengvabūdišką ir mitrią it bitė, nepastovų smalsumą, trumpą ir primityvų protą, liūdesio apgaubtą juslingumą... Išgirski jų klastos pilną netašytą šneką, kuri prisiliečia tik prie daiktų kontūrų, turtingą vien dviprasmybių, tvirtą neigimu, bet visada bailią, kai reikia teigti, vergų arba ką tik jais buvusiųjų šneką, sukurtą įžūlumui ir glamonėms, lanksčią, suktą, apgaulingą. *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid facient!*[3]

[3] Tėve, atleisk jiems, nes jie nežino, ką daro (lot.).

X

– Deja, – užbaigė Liuzarno klebonas, – tuomet brangiai sumokėjau už šią patirtį! Mano nelaimingas kolega vos nenumirė mano akivaizdoje nuo stenokardijos priepuolio, tuo netrukus įsitikinsite...

Šitaip jis kalbėjo plačiais žingsniais žygiuodamas Liumbro keliu. Paskui jį tipeno jaunas Šavranšo gydytojas. Šis vos prieš kelis mėnesius atvykęs neapsiplunksnavęs jaunuolis spėjo išsikovoti jo nuopelnus pakankamai atitinkančią profesinę reputaciją. Jis pavergė širdis pasitikėjimo savimi pilnais plepalais, studento mediko įžūlumu ir dar panieka pacientams. Nebuvo miesčionės, nesvajojančios, kad jos dukrelė išgirstų meilės prisipažinimą iš šių begėdiškų lūpų, kad ją išgelbėtų šios įgūdusios rankos, gebančios kaip garsioji ietis gydyti jų padarytas žaizdas. Nebuvo mirštančiojo, kuris netrokštų mirties patale išgirsti jo paguodos žodžių, pagardintų *mezzo voce*[4] kanibališku juokeliu. Mat puošeiva nebesuskaičiuoja tų, kurie, pasak jo paties, jam pasirūpinus, pokštaudami iškeliavo į aną pasaulį.

[4] Pusbalsiu (it.).

– Dievas mato, tai visiškai įmanoma, abate, – atsakė jis taikiu balsu.

Liuzarno klebono pasiūlymu skubiai iškviestas, jis rado Pliuji šeimininkę, apimtą kliedesio, kuris baigėsi tik išsekus jėgoms. Bet artinantis vakarui, kai ligonė užmigo, klebonas pasakė:

– Brangusis daktare, noriu jūsų paprašyti vienos asmeninio pobūdžio paslaugos. Sakėt, kad apie septintą valandą jūsų paimti atvažiuos automobilis. Dabar dar vos penkios, tad laisvai galite mane palydėti į Liumbrą. O kodėl iš ten jums nepaskambinus savo vairuotojui į Šavranšą ir nepasakius, kad atvažiuotų jūsų pasiimti į Liumbrą? Tuo tarpu galėsite iš pagrindų apžiūrėti mano vargšą kolegą, tuomet žinosiu jūsų nuomonę.

– Bet ją seniai žinot! – linksmai atšovė jaunasis praktikas. – Nepakankamai maistingas valgis, judėjimo stygius, nuolatinis buvimas kirmgraužų suvarpytoje klebonijoje, drėgnoje bažnyčioje, tamsioje ir tvankioje klausykloje, žodžiu, tryliktojo amžiaus lygio higiena!.. Ir be stenokardijos šitai pribaigtų išsekintą organizmą!.. Ką, jūsų nuomone, galėčiau šiuo atveju padaryti?

– Man savo, jums savo darbas, – oriai paprieštaravo Liuzarno klebonas. – Mūsų priedermė – būti gailestingiems silpniesiems, žmoniškumas. Argi jums svarbu, koks buvo mano kolega? Ir jei tiesą sakot, tai – vienas profesinės ligos atvejų, vertas stebėtojo dėmesio ir gydytojo praktiko priežiūros...

– Gerai, gerai, nueisiu... – nusileido Šavranšo gydytojas ir pridūrė: – Juolab kad diskutuoti su tokiu kunigu kaip jūs man tikras malonumas.

Taip juodu sutarė – šiuo požiūriu jų jausmai menkai kuo skyrėsi – vykti drauge į maldingą kelionę į Liumbrą. Jiems

įžengus į kaimą, pradėjo smulkiai lynoti, baltas kelias po jų kojomis nusidažė rusvai, virš jo tvyrojo gebenėmis atsiduodantis rūkas. Jiedu paspartino žingsnį. Kapinių žolę merkė vanduo, gailiai sugirgždėjo nuolat atkeliami ir užkeliami varteliai, liūties čaižomas aukštas pilko akmens portikas tirštėjančiose sutemose atrodė it įsitempusi virpanti burė. Jiedu kartu įžengė į jau beveik tuščią bažnyčią.

Viduje Liuzarno klebonas uždėjo tėvišką ranką ant bendrakeleivio peties ir tyliai pasakė:

– Pone Gambijė, mielai jus apsaugočiau nuo šio – galbūt jums nemalonaus – apsilankymo šventovėje, bet čia, manau, jums bus patogiau laukti negu klebonijos svetainėje, kuri tokia pat šalta ir nuoga kaip šventosios Klaros vienuolyno priimamasis. Be to, laimei, diduma žmonių jau išsiskirstė.

Atrodo, prie klausyklos nieko nėra, tad jei mano garbusis kolega dabar ilsisi zakristijoje, tikiuosi, netrukus malonės mus nusivesti į kleboniją!

Šitai pasakęs jis dingo. Jaunasis šavranšietis tebestovėjo prie indo su šventintu vandeniu, kurį laiką dar girdėjo tolstantį balsą, paskui trinktelėjo durys, grindų plytelėmis sukaukšėjo grubūs batai. Pro pat jį smulkiais žingsneliais žąsele prabidzeno užtrukusios davatkėlės, skubriai pirštų galiukais paliesdamos marmuro indą ir atšiauriai į jį žvilgčiodamos. Tada kaimietis zakristijonas užpūtė paskutinius žiburius. Galiausiai vėl pasirodė Liuzarno klebonas.

– Stebėtinas dalykas! – pasakė jis. – Tikriausiai mano kolega bus išėjęs iš bažnyčios, nes čia jo neradome. Beje, kaip man sakė, išpažinčių klausymas baigėsi maždaug prieš keturiasdešimt minučių. Nieko nepadarysi, pone Gambijė... Tikriausiai

bus išėjęs namo pro kapinių vartus. Padarykite dar paskutinę nedidelę pastangą, – pridūrė jis draugišku tonu, kuriam sunku buvo prieštarauti.

– Dėl Dievo, – paslaugiai atsakė Šavranšo daktaras. – Automobilis atvažiuos manęs paimti apie devynioliktą valandą, tad turiu laiko... Bet jūsų mirštantis draugas, abate, pakankamai žvalus...

Ir užbaigė mintį nerūpestingu švilpimu. Mat nusprendęs, jog būtų neoru rodyti bent menkiausią nuovargį, vyriškai pasiryžo kantriai laukti, kol ateis jo eilė vaidinti svarbiausią vaidmenį. Tačiau svetainėje su dviejų perkūno oželių iškamšomis apklausę senąją Martą, jiedu nedaug ką pešė: šeimininko ji nemačiusi ir nelaukianti, kad taip anksti grįžtų.

– Vargšelis brangutis nežinia kada pietauja, dažnai ištisą naktį praleidžia klūpodamas ant akmeninių grindų Šventųjų Angelų koplyčioje! Net neabejoju, ir dabar jis tenai! Rasite jį sienos išėmoje už stalelio grafinams – jis mėgsta ten būti visiškai vienas lyg kokiam Baržemono miške.

– Ladislasai! – kreipėsi ji į zakristijoną, kuris nešinas baltinių šūsnimi pasirodė duryse. – Ar matei jį apeidamas bažnyčią?

Bet gerasis žmogus tik papurtė galvą.

– Bažnyčią užrakina šeštą, – aiškino ji, – Ladislasas atrakina duris tik devintą vakarinei maldai ir pasveikinimui. Matote, kaip tik tuo laiku mūsų klebonas tenai tvarkosi, savo nuožiūra viską sustato... Tik pagalvokit! Gavo monsinjoro leidimą per visą naktį laikyti išstatytą Šventąjį Sakramentą!.. Ar duosi ponams raktus? – kiek užsikirsdama paklausė ji Ladislasą.

– Pats juos palydėsiu, – piktai atšovė zakristijonas. – Man taip paliepta, motin. Va, tik užkąsiu ir išgersiu stiklą vyno.

Geroji moteriškė už jo nugaros krestelėjo gobtuvu.

– Taip ir žinojau, – pasakė ji. – Būtų anksti pavakarieniavęs, nes beveik nieko nevalgo. – Matot, atrodo piktas, bet pykčio jame ne daugiau kaip pas vaiką.

– Na, ką gi, palauksime jo, – regis, užsigavęs atsakė Liuzarno klebonas, žvilgsniu klausdamas bendrakeleivį.

– Ir... Ir dar štai ką norėčiau jums pasakyti, – atsikosėjusi, kad pravalytų gerklę, prašneko senoji Marta. – Šalimais kambaryje (jį mūsų Viešpaties šventasis vadina savo maldykla, – ten jis ir išpažinčių klauso) laukia didelis ponas, specialiai iš toli atvažiavęs pasimatyti su mūsų klebonu. Senas, su Garbės legiono ordinu, labai padorus, garbės žodis! Toks mandagus, tikriausiai jam pabodo laukti.

Šavranšo daktaras sumojavo abiem rankomis lyg siųsdamas po velnių senį su jo visu Garbės legiono ordinu.

– Gal koks pensininkas generolas?.. – su sąmokslininko šypsena veide pabrėžė buvęs chemijos profesorius.

– Ant stalo jo vizitinė kortelė, – štai ten, ponai, jums tiesiai po nosim, – atsakė nusivylusi Marta. – Bet akys jo tokios švelnios, tokios malonios. Ne, jis ne kariškis!

Tikrai po Gambiję nosimi gulėjo Bristolio kartono kvadratėlis. Daktaras paraudo it vaikas.

– Oho, tai visai kas kita! – šūktelėjo jis žinovo tonu...

Ir ištiesė kortelę Liuzarno klebonui. Šis susverdėjo.

– Antuanas Sen Marenas... – sudrėkusiomis lūpomis suvapėjo būsimasis kanauninkas.

– Prancūzijos akademijos narys, – it aidas atliepė kitas.

Jaunasis gydytojas nutaisė deramą pozą, akimirką pamąstė... ir galiausiai pareiškė:

– Pristatykite mus!

XI

Jau pusę amžiaus įžymusis senis puoselėja ironijos meną. Į nieką neatsižvelgiantis ir tuo besididžiuojantis jo genijus – visų nuolankiausias bei visų paprasčiausias. Apsimetinėdamas skaisčiu ar įpykusiu, besityčiojančiu ar grasinančiu, jis tenori įtikti savo šeimininkams tartum kokia klusni sugulovė, kuri tai kandžiojasi, tai glamonėja. Patys tikriausi žodžiai klastingose lūpose yra spąstai, o tiesa – vergė. Šio seno žonglieriaus smalsumas, kurio dar nespėjo užgožti amžius, tapo savotiška dorybe, verčiančia nuolatos keistis, sukinėtis prieš veidrodį. Kiekviena jo knyga yra pakelės stulpas, prie kurio jis laukia praeivio. Lyg kokia šiurkštaus nedorybės amato išmokyta ir aplamdyta gatvės merga jis žino, jog svarbu ne tai, kas duodama, o kaip šitai daroma, tad prieštaravimo sau pačiam ir savęs neigimo įnirtyje jam kaskart tenka pasirodyti prieš skaitytoją vis nauju žmogumi.

Jį supantys jaunieji gramatikos tyrinėtojai kelia į padanges jo mokslingą paprastumą, įmantrią, kaip naivias mergeles vaidinančios aktorės, šneką, dialektikos gudrybes, neaprėpiamas žinias. Glebi besmegenė padermė pripažino jį savo mokytoju. Tartum nugalėję žmonių giminę, jie mėgaujasi bejėgiškumu

bent jau tyčiodamiesi iš to, ko negali pasiekti, reikalauja savosios bevaisių glamonių dalies. Nė viena mąstanti būtybė dar neišniekino šitiek idėjų, nesudarkė šitiekos gerų žodžių, nepateikė stambesnio grobio storžieviams. Verti lapą po lapo ir matai, kaip tiesa, iš pradžių skelbiama glebaus libertino, yra išduodama, išjuokiama, pašiepiama, o paskutinėje eilutėje apsiverčia kūlvirsčia ir visiškai nuoga atsisėda pergalingam Sganareliui ant kelių... O sėbrai, prie kurių netrunka prisijungti apkvaitę pamaldūs žiūrovai, santūriai krizendami sveikina naują jau kone šimtamečio juokdario pokštą.

– Aš paskutinis graikas, – keistai išsišiepęs kartą pasakė jis apie save patį.

Tučtuojau koks dvidešimt nemokšų, paskubomis prisigraibiusių žinių apie Homerą iš pono Džiulio Lemetro komentarų, puola garbinti šį naują Viduržemio civilizacijos stebuklą, o nuo jų garsių šūksnių pabunda sukrėstos mūzos. Nes būtent taip ciniškai ir žaviai koketuoja šlykštus seniokas – apsimesdamas, jog laukia šlovės ant išdidžios deivės kelių, priglūdęs prie jos skaistybės diržo, grabinėdamas jį raukšlėtomis rankomis... Koks keistas, koks baisus žinduklis!

Jis jau seniai nusprendė apsilankyti Liumbre, jo mokiniai neslėpė nuo neišmanėlių, jog tai jis daro savo naujos knygos labui. „Atsitiktinumo dėka, – prisipažino jis aplinkiniams įžūlaus familiarumo tonu, kokiu teikėsi barstyti bulvarinio skepticizmo perlus, jo garbei vadinamus antikos išmintimi, – atsitiktinumo dėka turėjau progą sutikti ne vieną šventąjį, – nes šitaip vadina paprastus atviros sielos žmones, kurių karalystė – ne šio pasaulio. Kaip ir visi mes, jie minta iliuzijomis, tačiau joms yra ypač godūs. Jie visi gyvena ir miršta beveik niekam

nežinomi, mažai ką užkrėsdami savo beprotybe. Tebūnie man atleista už tokį vėlyvą grįžimą prie vaiko svajonių. Noriu savo akimis pamatyti kitokį šventąjį, tikrą šventąjį, stebukladarį, galiausiai liaudies šventąjį. Kas žino? Gal nuvykęs į Liumbrą baigsiu savo dienas mirdamas ant šio palaimingo senio rankų?"

Šita šneka, kaip ir daugelis kitų, ilgai buvo vertinama tarsi miela fantazija, ji savotiškai drovia ir juokinga forma išreiškė nuoširdų, nors ir žemą, bet žmogišką jausmą – gana atstumiančią mirties baimę. Savo nelaimei, įžymus senis buvo ne vidutinybė, o tik niekingas. Jo stipriai asmenybei buvo per ankšta knygose, tad ji iki galo atsiskleidė ydoje. Sutelkęs dvejopas skepticizmo ir ironijos pajėgas, jis bergždžiai stengiasi nuo visų nuslėpti pro žodžius prasikišančią savo šlykščią paslaptį. Ilgainiui vargšas jaučiasi persekiojamas, įspraustas į kampą su savo melu, kasdien vis sunkiau tenkina augantį godulį nereišmingais dalykais ir niekniekiais. Nepajėgdamas savęs įveikti, suvokdamas savo keliamą pasibjaurėjimą, tik per jėgą ir gudrybes retsykiais pasiekdamas pasitenkinimą, jis godžiai puola prie to, į ką gali suleisti savo dantis, o ištuštinęs dubenį, verkia iš gėdos. Mintis apie kliūtį, kurią teks nugalėti, laiką, kurį reiks sugaišti vaidinant kad ir paskubomis suregztą suvedžiojimo komediją, baimė dėl visad įmanomos staigios fizinės negalios ir geismo užgaidos iš anksto nuteikia jį prieš atsitiktinius ryšius. Kadaise jis išlaikė guvernantes, išsaugodamas tam tikrą išorinį padorumą, o dabar jas pakeitė mergšės ir tarnaitės, kurios tapo jo naminiais tironais. Jis kiek įmanydamas pakenčia jų prasčiokišką kalbą, apsimeta apgailėtinu geraširdžiu, stengiasi nukreipti dėmesį juokeliais, kurie atrodo dirbtiniai, o pats tuo tarpu vogčiomis dirsčioja į trumpą apatinį sijonėlį, prie kurio netrukus glaustys savo baltą galvą.

Deja, šis niaurus ištvirkavimas sekina, tačiau nemalšina troškulio; jis įsivaizduoja pasiekęs savo groteskiško pragaro dugną. Po geismo, aitresnio ir labiau deginančio nei bet kada, ateina pernelyg trumpas, nestabilus ir greit dingstantis pasitenkinimas. Stojo valanda, kai poreikis trunka ilgiau negu alkis, – paskutinė kūniškoji sfinkso mįslė... Būtent tada tarp šio seno inertiško kūno ir bergždžiai skatinamo gašlumo lyg trečiasis bičiulis įsiterpia mirtis.

Jis neatpažino tos, kurią tiek sykių glamonėjo savo knygose ir kurios glamonėmis, kaip manė, persisotino, o tuo tarpu mirtis kyšojo pro jo šaltą ironiją tartum veidas po giliais tyrais vandenimis – jis neatpažino tos, apie kurią tiek svajojo, tiek sykių uostė. Bet dabar išvydo ją pernelyg iš arti, tiesiai priešais save. Vaizdavosi, kaip iš lėto gęsta, slysta žemyn švelnia gėlėta nuokalne, kaip galiausiai užminga patenkintas. Vis dėlto nelaukė, kad ji taip staiga pasirodys vidury baltos dienos, įsilauš kaip vagis... Kaip, argi jau galas?

Jis stengiasi vyti šalin tokias mintis, bent jau pagražinti jas ir šiame niekingame žaidime pasirodė be galo išradingas. Kartais išdrįsta patiems artimiausiems atskleisti bent dalelytę savojo nerimo, bet niekas nenori tikėti, kad didžio žmogaus tragiškas žvilgsnis atspindi vaiko baimę. „Pagalbos! – maldauja šis žvilgsnis, bet klausytojai šaukia: „Kokia nuostabi šneka!“

XII

Ponas Gambijė prisiartino prie garsaus *Velykinės žvakės* autoriaus ir pats jam prisistatė – ne be tam tikro sąmojaus, nes išties nestokojo nei suktumo, nei išradingumo. Tada, pasisukęs į savo bičiulį, pasakė:

– Ponas Liuzarno klebonas daugiau už mane nusipelno garbės pasveikinti jus nuostabiame Liumbro krašte, už kelių žingsnių nuo bažnytėlės, kurios atvykote aplankyti.

Antuanas Sen Marenas palinko į abatą Sabiru ilgu blyškiu veidu ir nuobodžiaujančia išraiška nužvelgė jį nuo galvos iki kojų.

– Brangusis ir įžymusis meistre, – santūriu tonu kreipėsi į jį abatas, – nesitikėjau kada nors iš taip arti jus išvysti. Mūsų tarnyba pasmerkia gyvenimui kaimo glūdumoje, toli nuo visų, todėl labai gaila, kad Prancūzijos dvasininkija neturi galimybės artimiau bendrauti su šalies intelektualiniu elitu. Tad tebūnie leista bent vienam jos kukliausių atstovų...

Sen Marenas mostelėjo nuo viršaus į apačią plona balta ranka, kokią įamžina Clodiuso Nyvelino paveikslas.

– Šalies intelektualinis elitas, pone abate, yra gana triukšminga ir ne itin maloni draugija, tad patarčiau laikytis nuo

jos atokiau. O kalbant apie vienatvę kaimo glūdumoje, – pridūrė jis krizendamas, – turiu prisipažinti, jog kadaise buvau jai pasmerktas kaip ir jūs!

Buvęs chemijos profesorius truputėlį sumišo ir nusprendė irgi nusišypsoti. Bet čia įsikišo jaunasis Šavranšo gydytojas:

– Na, na, abate, – familiariu tonu pasakė jis, – jūs lyg koks burmistras, kai jo miestą aplanko karalius. Ne tam įžymusis meistras keliavo už šimto mylių, kad klausytųsi jūsų liaupsių. Privalau prisipažinti, pone, – tęsė jis linktelėdamas į Sen Mareną, – kad pats esu pasirengęs jūsų atžvilgiu padaryti dar rimtesnę klaidą.

– Nesivaržykite, – pritariamu balsu atsakė rašytojas.

– Leiskite jūsų paklausti, kas paskatino jus...

– Daugiau nė žodžio, jei jums brangi mano pagarba! – sušuko *Velykinės žvakės* autorius. – Kaip spėju, norite žinoti, kodėl ryžausi šiai nedidelei kelionei? Ačiū Dievui, ir pats žinau ne daugiau už jus. Kūrybinis darbas, jaunuoli, visų nuobodžiausias ir nedėkingiausias. Pakanka, kad rašau knygas, tad nekuriu savo gyvenimo. Tai baltas popieriaus lapas.

– Tikiuosi, kad jį prirašysite, – padūsavo Liuzarno klebonas, – drįstu pasakyti, jog tai jūsų priedermė mums.

Vis dar toks pat blausus įžymybės žvilgsnis nusileido iš savo aukštumų prie įkyraus klausinėtojo, užkliuvo, bet nestabtelėjo. Paskui jis primerkė akis ir paklausė:

– Tad visi trys laukiame, kol šventasis mums suteiks malonę?

– Pirmiausia laukiame šventovės raktų, – atsakė Šavranšo išdykėlis, – ir zakristijono Ladislaso malonės.

– Kaip tai? – paklausė Sen Marenas, nesiteikęs pastebėti Liuzarno klebono, kuris rengėsi kažką pasakyti.

Tačiau miklesnis Gambijė savaip nupasakojo dienos įvykius, o jo susikrimtęs bičiulis vis bandė įsiterpti, tačiau nekantrus įžymybės mostelėjimas kiekvieną kart nustumdavo jį nebūtin. Visa išklausęs rašytojas pareiškė:

– Garbės žodis, pone, nesitikėjau, jog ši diena taip blogai prasidės. Koks malonus netikėtumas, kažkoks antgamtiškas, stebuklingas!

– Antgamtiškas? Stebuklingas? – pasipiktinęs paprieštaravo Liuzarno klebonas.

– O kodėl ne? – aštriai paklausė Sen Marenas, visu kūnu pasisukęs į beginklį priešininką.

(Kad ir kaip žemai puolusiam dideliam žmogui buvo gėda dėl tokio nuogo kvailumo. Tačiau daugiausia jis baiminosi kito kvailume ir bailume lyg tragiškame veidrodyje išvysti save patį.)

– O kodėl ne? – pakartojo jis kažkaip iškošdamas kiekvieną žodį pro ilgus sukąstus dantis. – Mes visi, pone, tikimės stebuklo, o drauge su mumis jo šaukiasi liūdesio gaubiama visata. Šiandien ar po tūkstančio amžių gali įvykti tai, kas mus išlaisvins, sugriaus visatos sandarą. Norėčiau, jog tai būtų rytoj, kad galėčiau užmigti ramus! Kas suteikė teisę bukai politechnikai žadinti mane iš svajonės? Antgamtiška ir stebuklinga – tai prasmingi žodžiai, pone, kiekvienas padorus žmogus juos taria tik su pavydu...

Kaip pats vėliau prisipažino, Liuzarno klebonas dar niekada nesijautė taip nepelnytai įžeistas.

– Manau, ponas Sen Marenas, – pastebėjo jis savo draugui Gambijė, – yra daugiau poetas negu filosofas, jis gali savaip aiškinti kito žodžius. Bet kam gi pykti?

Vargu ar pats *Velykinės žvakės* autorius galėtų atsakyti į šį klausimą, nes instinktyviai nepakenčia to, kas primena jį patį ir niekam neprisipažįsta, jog mėgaujasi svaiginančiu kartėliu niekindamas save kituose. Geriau nei bet kuris kitas jis žino, kokia plona ir pažeidžiama riba skiria kvailį nuo žmogaus, pavertusio sąmojį savo profesija; senas cinikas niršta, kai už save žemesniame bukagalvyje užuodžia tos pačios kaimenės avį.

– Jei nematėte paties atsiskyrėlio, – prabilo Šavranšo daktaras, kad nutrauktų stojusią tylą, – tai ar bent susipažinote su jo buveine? Koks keistas namas! Kokia vienatvė!

– Jo kerai mane apžavėjo, – atsakė Sen Marenas. – Išties gyvenime nėra nieko brangesnio už tai, kas reta ir ypatinga, už laukimo ir nuojautos akimirkas. Jas čia patyriau.

Ponas Gambijė pakraipė galvą, sutikimo ženklan santūriai nusišypsojo. Tuo tarpu didysis senis prisiartino prie lango, ėmė ilgais pirštais vedžioti po stiklą. Lempos šviesoje, čia trumpėdamas, čia ilgėdamas, ant sienos šokinėjo jo šešėlis. Lauke buvo matyti tik boluojantis kelias. Šavranšo daktaras girdėjo gūdžioje tyloje ant nugludinto stiklo vos girgždančius nagus.

Staiga jį privertė krūptelėti Sen Mareno balsas:

– Tas prakeiktas zakristijonas tikriausiai nori mus nuobodulius numarinti. Turiu kaip koks kvailys čia laukti ir žiovauti, prieš akis dar visa diena. Tik rytoj išvyksiu iš Liumbro. Be to, garbės žodis, kažkodėl pavargau.

– Tarp kitko, – pastebėjo ponas Gambijė, – jei abato Sabiru įtarimai yra pamatuoti, jo vargšas kolega negalės šį vakarą jūsų priimti.

– Šį kartą, beje, pakaktų vien pažinties su šia kaimiška klebonija, tai nepaprasta vieta.

(Jis glamonėjančiu judesiu parodė keturias nuogas kambario sienas tartum retenybę, kuria norėtų suvilioti kolekcionierių.)

Šie paprasti žodžiai lyg balzamas paglostė Liuzarno klebono savimeilę.

– Turiu pažymėti, – pasakė jis, – kad šis kambarys nevykusiai vadinamas maldykla, nes mano garbusis kolega čia retai kada būna. Tiesą sakant, jis beveik neišeina iš savo kambario.

– Taaip? – susidomėjęs paklausė *Velykinės žvakės* autorius.

– Man bus malonu jus į ten palydėti, – pasisiūlė būsimasis kanauninkas. – Esu tikras, jog ponas Liumbro klebonas jums mielai parodytų šį pagarbos ženklą, tad aš tik vykdau jo valią.

Paėmęs lempą, iškėlė ją virš galvos, šiek tiek patylėjo ir, uždėjęs ranką ant rankenos, pasakė:

– Būkite malonūs, sekite paskui mane.

Antrame aukšte Liuzarno klebonas parodė į praviras duris ilgo koridoriaus gale ir pastebėjo:

– Leiskite man eiti pirmam.

Paskui jį įžengė kiti du. Ištiestoje Sabiru rankoje laikoma lempa apšvietė ilgą kalkėmis baltintą mansardą, kuri iš pradžių jiems pasirodė visai tuščia. Neseniai išplautos pušinės grindys dvelkė sakais. Pasirodė šešėliai, kuriuos metė prie sienos pristumti baldai: dvi šiaudinės kėdės, klauptai, knygomis apkrautas stalelis...

– Panašu į vargšo studento pąlėpę, – pasakė nusivylęs Sen Marenas.

Bet nepailstantis būsimas kanauninkas, iki grindų nuleidęs rūkstantį žiburį, tempė juos toliau.

– Štai jo lova, – su kažkokiu pasididžiavimu pareiškė ši neprilygstama asmenybė.

Šavranšo išdykėlis ir rašytojas, jie abu nepasižymėjo drovumu, sumišę šyptelėjo virš plačios klebono nugaros. Jau vien juokingai siauras ir menkas skudurais uždengtas čiužinys kėlė apgailėtinai liūdną įspūdį. Tačiau Sen Marenas jo beveik nematė; žiūrėjo į du žiojėjančius ir nuo senumo pažaliavusius grubius batus – vienas jų kažkaip juokingai stovėjo, kitas gulėjo ant šono rodydamas surūdijusias vinių galvutes, banguotą odą, susiraičiusį padą, – du menki seni batai, be galo nunešioti, labiau apgailėtini negu žmonės.

– Koks vaizdas! – tyliai pratarė jis, – juokingas ir kartu nuostabus!

Jis mąstė apie uždarą žmogaus gyvenimo ratą, tuščiai nueitą kelią, paskutinį lemtingą žingsnį. Ko šis didžiadvasis klajoklis taip toli atkeliavo, ko ieško? To paties, ko ir jis pats laukė tarp pažįstamų daiktų, savo brangių estampų, knygų, meilužių ir kurtizanių namuose Vernej gatvėje, kur mirė ponia de Žanzė. Niekada, net geriausiomis valandomis nebūties patriarchas nebuvo pakilęs virš ilgesingo bjaurėjimosi gyvenimu, malonaus nihilizmo. Tačiau jam užspaudė gerklę, ėmė greičiau plakti širdis. Iš lūpų pasipylė žodžiai:

– Mes čia esame šventoje vietoje, tokioje pat garbingoje kaip šventovė. Jei platus pasaulis yra uždaras laukas, būtina tokia vieta, kur telkiamos didžiulės pastangos, kur viešpatauja pati beprotiškiausia viltis. Aišku, senovės mąstytojai su panieka žvelgtų į mūsų Liumbro šventąjį, bet mus ilgi nelaimės išbandymai pavertė atlaidesniais šiai kiek barbariškai išminčiai, kurią įprasmina ir atlygina pakilus veiksmas. Skirtumas tarp

to, kuris nori visa apimti, ir to, kuris visa atstumia, ne toks jau didžiulis kaip manoma. Esama laukinės didybės, kuri antikos išminčiai buvo nežinoma...

Gražus žemas garsaus rašytojo balsas lyg pakibo ant paskutinio skiemens, o žvilgsnis įsmigo į kampą, į kurį uolusis Sabiru dabar nukreipė lempos šviesą. Savotiškoje sienos įduboje po stogo nuolydžiu ant negrabiai prikaltos lentelės kabėjo metalinis Nukryžiuotasis. Tamsiame kampe po juo ant žemės mėtėsi suvyniotas diržas, kurį jaučių varovai vadina „kardu“, – aštrus smaigalys, trijų pirštų storis ties pagrindu priminė juodą plokščią gyvatę. Tačiau ne Nukryžiuotasis ir ne rimbas prikaustė meistro žvilgsnį, o žmogaus aukštyje kone visą sieną dengianti keista dėmė iš mažyčių taškelių, ties centru susiliejančių į vieną šviesiai rusvą masę; kai kurie, dar neseni, išsiskyrė ryškesniu raudoniu, kiti – jau įsigėrę į storą kalkių sluoksnį, apdžiuvę – neapibrėžiamos spalvos ir vos matomi. Kryžius, odinis rimbas, kruvina siena... Antikos išminčiai nežinoma laukinė didybė... Įžymusis dainius nedrįso išsilieti paskutiniu akordu, staiga nutraukė savo giesmę.

Ponas Gambijė stovėjo nejudėdamas, kažką sumurmėjo į ūsą apie mistinę beprotybę ir iš padilbų stebėjo žado netekusį Sen Mareną. Neįveikiamas Šavranšo visuomenės patikėtinis, taip vikriai plėšęs paklodes nuo apgailėtinos nuogybės, žmogus, kuris ne kartą gyrėsi, kad akim nemirktelėjęs gali į bet ką žiūrėti ir bet ką girdėti, pajuto, pasak jo paties vėlesnio prisipažinimo, kaip šiurpas nukrėtė nugarą. Ir didžių didžiausias storaodis negali be virpesio žiūrėti, kaip jo akivaizdoje pažeidžiama kukli didžiosios meilės paslaptis, vargšui palikta dalis, vienintelis jo lobis, kurį nusineša su savimi.

Ponas Liuzarno klebonas nukreipė lempos šviesą ir iškart kuo paprasčiausiai pareiškė:

– Mano garbusis kolega, ponai, kankina save rimtai kenkdamas savo sveikatai! Gink Dieve, nenoriu smerkti jo uolumo! Bet turiu pasakyti, kad toks žiaurumas sau pačiam, – nerekomenduojamas, o tik toleruojamas, – daugeliui tapo grėsminga priemone šventumui pasiekti, o neretai kelia silpnųjų pasipiktinimą ir bedievių pajuoką.

Buvęs chemijos profesorius pabrėžė paskutinius žodžius pažįstamu judesiu – suglaudęs didžiojo piršto ir smiliaus galiukus, atkišo mažąjį pirštelį – ir ištarė juos kaip žmogus, kuris patikslina ginčus keliantį klausimą. Ir daktaro sąmyšis, ir rašytojo tylėjimas jam pasirodė savimeilę glostančio palankaus dėmesingumo įrodymas. Jis nusišypsojo, tada patenkintas nuėjo, nes, be visa kita, kunigas vidutinybė būna dar ir bejausmis.

– Koks šis didis žmogus nervingas, – tarė sau Gambijė sekdamas paskui Sen Mareną ir įdėmiai apžiūrinėdamas jo ilgą dramblio kaulo spalvos plaštaką, kuria stipriai suspaudė lazdą ir kartkartėmis beldė į grindis. Jau kuris laikas *Velykinės žvakės* autorius išties dėjo kone didvyriškas pastangas, kad paslėptų savo nerimą ir susivaldytų. Be abejo, jis neliko abejingas niūriems skurdaus namo kerams, bet jau seniai buvo išmokęs suprasti kiekvieną savo senos širdies dūžį! Vos besiformuojantis, tartum tik gimstantis jausmas iškart tvarkomas, pritaikomas; jis yra žaliava, kurią jo išradingas genijus priderina prie pirkėjo skonio.

Seną aktorių galima paveikti tik per pojūčius: jo nervus sukrėtė rusva lempos aureolės supama dėmė ant sienos.

Jo plunksnai priklauso koks dvidešimt įžūlių puslapių – kai kas juos moka atmintinai, – jiems vargšelis panaudojo visus meninius išteklius savo nesukalbamai šmėklai užkeikti. Niekas laisviau, nerūpestingiau ir su mielesne panieka nėra kalbėjęs apie mirtį. Nė vienas mūsų kalba rašąs rašytojas, regis, nežvelgė į ją tokiu nekaltu žvilgsniu, taip piktai ir švelniai iš jos nesišaipė... Tad kokio paslaptingo atlygio lyg laukinis žvėris jisai bijo, kai padeda plunksną į šalį?

Mintis apie nenumaldomą krytį svaigina ne protą, – silpsta ir gresia palūžti valia. Šis rafinuotas menininkas patyrė ir neviltį, kai sukyla instinktas, ir panikos šleikštulį, kai skerdykloje gyvulys šiaušiasi ir traukiasi atgal užuodęs skerdiko peilį. Šitaip kadaise, jei tikėsime Gonkūrais, natūralizmo tėvas ir Rugonų-Makarų kūrėjas nuo tokių pat kančių pabusdavo vidury nakties, krisdavo iš lovos ant žemės, atskleisdavo siaubo apimtai žmonai iš baimės drebančio kaltintojo reginį.

Jis sustoja ant pirmo laiptelio, veidu į tamsią laiptinę, suspaustais smilkiniais, išdžiuvusia gerkle, pradeda giliai alsuoti, nes žino, jog tokiais atvejais tai vienintelis vaistas. Už jo įstrigęs Gambijė su nuostaba ir nerimu klausosi, kaip neritmingai ir garsiai alsuoja meistras. Lengvai paliečia jo petį:

– Ar jums bloga? – paklausia.

Sen Marenas sunkiai atsisuka ir apsimestu žvaliu balsu atsako:

– Ne, nieko! Nieko... šiaip... nedidelis dusulys... Jau geriau... jau tvarka...

Bet jaučiasi dar toksai silpnas, toksai išsekęs, jog paprasta Šavranšo gydytojo užuojauta neįtikėtinai glosto širdį. Nervinio atsipalaidavimo euforijos pagautam, jam dažnai kyla pagunda

šnekėti, atsiverti, kone it elgetai maldauti patarimo bei paramos. Laimė, snaudusi savimeilė visada laiku pabunda ir šį slogutį išsklaido.

– Daktare, – sako jis tėviškai šypsodamasis, – patirtis jums parodys, jog kelionės senių negali ko nors išmokyti, o tik priartina jiems galą. Tai nėra taip jau blogai! Mat kai ties paskutiniu posūkiu senelis ir nori, ir kartu bijo žengti į nebūties prarają, kartais būtina jį šiek tiek stumtelėti.

– Nebūtis! – mandagiai prieštarauja Liuzarno klebonas. – Ar ne per stiprus žodis, meistre?

(Sen Marenas valandėlę pro ševranšiečio petį stebi nepakeliamą pataikūną.)

– Argi svarbu žodis? – atsako jis.– Ar gali pasirinkti?

– Yra tokių beviltiškų... tokių skaudžių žodžių... – sušunka jau blykštantis vargšas kunigas.

– Atleiskite!– tęsia *Velykinės žvakės* autorius, – nemanau, kad vienu skiemeniu ilgesnis ar trumpesnis žodis padarytų mane nemirtingą!

– Jūs mane ne taip supratote, – atkerta būsimas kanauninkas trokšdamas susitaikyti. – Be abejo, toks protas kaip jūsų įsivaizduoja... būsimąjį gyvenimą... tikriausiai... kiek kitaip... nei paprasti tikintieji... bet negaliu patikėti, kad... jūsų didinga dvasia... galėtų nemaištaudama susitaikyti... su visiška, nesugrąžinama netektim, išnykimu nebūtyje.

Paskutiniai žodžiai užstringa gerklėje, tuo tarpu jaudulio ir sumaišties pilnos akys maldauja didįjį žmogų atlaidumo ir gailesčio.

Žiauri Sen Mareno panieka kvailiams iš pradžių gali stebinti, nes jis dažnai dedasi esąs patiklus skeptikas. Bet būtent

šitaip šis žmogus gali be didelės rizikos rodyti įgimtą neapykantą neįgaliesiems ir silpniesiems.

– Dėkoju, – pasakė jis Liuzarno klebonui, – kad paruošėte man kitokį rojų negu savo vikarui ir giesmininkams. Ginkdie, kad danguje ieškočiau naujos akademijos, nes ir prancūziškos man iki kaklo!

– Jei gerai suprantu jūsų juokus, – atsako būsimas kanauninkas, – kaltinate mane...

– Aš jūsų nekaltinu, – nepaprastai užsiplieskęs staiga šūkteli Sen Marenas. – Tik žinokit, kad ne taip bijau nebūties, kaip jūsų juokingų Eliziejaus laukų!

– Eliziejus... Eliziejus...– niurna sutrikęs žmogėnas... – Anaiptol nenorėjau iškreipti mokymo... norėjau tik jums paaiškinti... jūsų žodžiais...

– Paaiškinti... mano žodžiais! – su kandžia šypsena kartoja *Velykinės žvakės* autorius.

Valandėlę jis stabteli, atsikvepia. Liuzarno klebono rankose virpanti lempa apšviečia jo išblyškusį veidą. Grimasos iškreiptų lūpų kampučiai nuleisti lyg nuo šleikštulio. Ir išties senasis komediantas atvers savo širdį, vienąkart visiems laikams išvems ją po šio kvailo kunigo kojomis.

– Žinau, abate, ką man siūlo visų šviesiausi tarp jūsų: išminčiaus nemirtingumą, vietą tarp Mentoro ir Telemacho po postringaujančio gero Dievulio sparneliu. O man geriau patinka Berangerio dievas nacionalinės gvardijos uniforma! Pono Renano antika, malda Akropolyje, kolegijų Graikija ir visos kitos kvailystės! Aš gimiau Paryžiuje, abate, kambarėlyje už krautuvės Marė kvartale, mano tėtušis iš Boso, o mama iš

Turenės. Kaip ir kiti patarnaudavau per mišias. Jei dabar man reikėtų atsiklaupti, drožčiau tiesiai į savo senąją Sen Siulpiso parapiją, nesivaipyčiau kaip koks girtas profesorius po Atėnės Paladės kojomis! Mano knygos? Man ant jų nusispjaut! Aš tik diletantas! Gražūs žodžiai? Ėmiau iš gyvenimo viską, ką galėjau paimti, ar girdit? Gėriau dideliais gurkšniais, pilna gerkle, išgėriau vienu mauku – kas bus, tas... Reikia atsiimti savo dalį, abate. Kas džiaugiasi gyvenimu, tas bijo mirties. Geriau žvelgti jai tiesiai į veidą, negu mėgautis filosofų knygomis kaip kokiam iliustruotus žurnalus vartančiam pacientui dantisto laukiamajame. Rožėmis vainikuotas išminčius! Antikos mąstytojas! O, būna akimirkų, kai žioplių garbinimas verčia pavydėti net tiems, kurie kalami prie gėdos stulpo! Publika mūsų nepalieka, nori matyti vis tą pačią grimasą, apiberia mus katutėmis, o rytoj jau vadins melagiais ir juokdariais. O, jei šventeivos mokėtų tapyti! Iš esmės tai mes kvailiai, abate, niekingi bukagalviai! Paskutinis tepliorius, svajojantis tik apie tai, kaip prisikimšti pilvą, už mane gudresnis – jis iki pat paskutinės akimirkos gali tikėtis, jog prisivalgys ir prisigers iki soties. O mes!.. Išeiname iš kolegijos pilni poetinių svajonių. Nieko pasaulyje daugiau negeidžiame kaip gražios gyvo marmuro šlaunies. Pametę galvą puolam prie moterų. Keturiasdešimties miegame su kunigaikštienėmis, o šešiasdešimties jau turime tenkintis lėbavimu su mergšėmis. O vėliau... Vėliau... Che, che... vėliau imame pavydėti tokiems kaip jūsų Liumbro šventasis, kuris bent moka senti!.. Norite žinoti, ką galvoju? Ką galvoja garsus meistras, kuris nieko neslepia? Kai jau nebegali...

Jis užbaigė frazę išties šiurkščiai, anaiptol neslėpdamas pasišlykštėjimo. Švelnūs veido bruožai įgavo kvailą išraišką, senio veidą sustingdė veidmainiška grimasa, siaubingos ydos antspaudas. Gambijė su žiauria šypsena iš padilbų jį stebėjo. Liuzarno klebonas atsitraukė per du žingsnius. Šią akimirką jo neviltis būtų suminkštinusi nemirtingos Vijierso plunksnos įamžintą baroną Saturną.

– Na, na... meistre – sulemeno jis. – Religija, kurios tarnas esu... teikia mums brangias atlaidumo... gailestingumo dovanas...Abejojimas dogma... gali... privalo tam tikru mastu... derintis su tėvišku rūpesčiu...net ypatinga... tam tikrų išskirtinių sielų globa... Nemanau, kad nuoširdžios pastangos sutaikyti... sujungti... tam tikros plačios pažiūros... Būsimasis gyvenimas... kaip mus moko Bažnyčia....

Jo vargšių smegenų maišaty grūste grūdosi argumentai, jis norėjo juos visus vienu metu išsakyti, tad mintis it kompaso rodyklė beprotiškai šokinėjo nuo vieno prie kito...

Tuomet prie jo prisiartino galingasis senis ir užstojo jį plačiais pečiais:

– Būsimasis gyvenimas? Bažnyčios mokymas? – sušuko jis mesdamas iššūkį blyškių akių žvilgsniu, – ar tikite tuo? Atsakykite tuojau pat, ar tuo tikite? Na? Taip arba ne?

(Tikriausiai *Velykinės žvakės* autoriaus balse būta dar kažko, ne vien įžeidžiamo iššūkio...) Bet kas gali tikėtis gebėsiąs prispirti prie sienos Liuzarno kleboną? Jis niekada rimtai neabejojo savo skelbiamomis tiesomis paprasčiausiai todėl, kad niekada neabejojo savimi ir savo nepajudinamais sprendimais. Vis dėlto dabar jis dvejoja. Skubiai ieško vykusios formulės,

tinkamo žodžio... Deja, grėsmingas priešininkas jį ryžtingai prispaudė... Jis ištiesia į jį malonės maldaujančią ranką. „Supraskit mane..." – pradeda jis slopstančiu balsu.

Sen Marenas sviedžia į jį neapykanta liepsnojantį žvilgsnį. Tada atsuka jam nugarą. Veltui nelaimingasis stengiasi – pradėta frazė užstringa gerklėj, o akyse tuo tarpu pasirodo tikros gėdos ašaros.

Ponas Gambijė niekada taip ir nesuprato, kokiu būdu taikiai prasidėjęs pokalbis pamažu darėsi vis garsesnis, kol galiausiai baigėsi tokia sumaištimi, jog akimirką pasirodė, kad lempos šviesoje akis į akį susidūrė trys nesutaikomi priešai. O tai nutiko todėl, kad jie išgyveno ypatingą momentą, kai žodis ir elgesys įgyja skirtingą prasmę, kai pašnekovai ginčijasi viens kito nebesiklausydami, pasineria į vidinį monologą ir mano, jog piktinasi kitu, bet iš tikrųjų prieštarauja tik patys sau, savo sąžinės priekaištams ir it katės žaidžia su savo šešėliais.

Paskui naują audrą brandinusioje tyloje staiga atsidarė lauko durys, nuo sunkių žingsnių sugirgždėjo laiptų pakopos. Jie buvo taip įsiaudrinę, jog pajuto palengvėjimą ir susižvalgė su palaiminga baime. Išvydęs ramų Martos veidą, pirmasis atsikvėpė abatas Sabiru:

– Na ir reikalai, – niurnėjo uždususi senė.

Paskui, stovėdama ant paskutinio laiptelio, lengvai braukdama išlygino prijuostę, nukreipė į tris vyrus skubrų žvilgsnį ir pasakė:

– Ladislasas jūsų laukia, ponai.

Jie tylėdami paklusniai nusekė paskui ją iki sodo vartelių. Dangus buvo nusėtas žvaigždžių.

– Ladislasas bus nuėjęs pirma, – pastebėjo tarnaitė pirštu rodydama į kapinių tamsa plaukiančią šviesą. – Girdžiu jo žingsnius. Bažnyčią rasite atidarytą.

Sulaikiusi Liuzarno kleboną už rankovės, ji pasistiebė ant kaliošų ir pašnibždėjo į ausį:

– Bent jūs atveskite jį į protą, – nuo vakar vakaro nieko nevalgė! Dėl Dievo, argi galima šitaip!

Ir, nelaukusi atsakymo, dingo. Būsimasis kanauninkas pasivijo bendrakeleivius prie bažnyčios durų. Virš jų į naktinį dangų kilo nuostabiai ryškus ir šviesus bokštas. Buvo girdėti, kaip viduje grindų plytelėmis kaukši geležimi pakalti zakristijono batai.

– Taigi ir toliau drauge dalyvaujame nuotykyje, – maloniai pastebėjo Sen Marenas buvusiam profesoriui, kuriam didžio žmogaus šypsena grąžino gyvybę. – Negaliu nė pagalvoti apie pietus, kol nesurasite savo nepagaunamo šventojo. Beje, būtų neprošal, kad šįvakar įsikištų dangus ir baigtų mūsų kivirčus.

Gaivus oras po liūties išsklaidė jo blogą nuotaiką. Išėjus iš Liumbro klebono skurdaus kambarėlio, dingus užburtam šviesos ratui ant sienos, jo įniršis atrodė tik slogus sapnas.

– Na, eikim į vidų... – trumpai pakvietė Sabiru (bet kokiu dėkingumu spindėjo akys!).

Juos pastebėjęs Ladislasas skubiai pribėgo prie jų. Būsimasis kanauninkas jo linksmai paklausė:

– Na, Ladislasai, kas naujo?

(Žmogelio veidas buvo baisiai apstulbęs.)

– Mūsų klebono niekur nėra, – pratarė jis.

– Štai tau! – sušuko Sabiru, jo balsas ilgai aidėjo po skliautais. Jis su pasipiktinimu sukryžiavo ant krūtinės rankas:

– Gana juokų!.. Ar jūs įsitikinęs, kad?..

– Visur apžiūrėjau, – atsakė Ladislasas, – kiekvieną kampelį. Maniau, kad rasiu jį Angelų koplyčioje, ten jis kasdien nueina po vakarienės, pasislepia kamputyje, kurį ne kiekvienas žino... Bet nei ten, nei kitur... Landžiojau net po sakykla, nieko...

– Tai ką jūs galvojate? – įsiterpė Gambijė. – Po velnių, juk žmogus negali šitaip dingti!

Būsimasis kanauninkas pritariamai linktelėjo galvą.

– Mano galva, – pasakė Ladislasas, – ponas klebonas galėjo išeiti pro zakristiją ir pasukti Vernejo keliu iki Ru kalvarijos. Artėjant nakčiai, jis mėgsta ten vaikštinėti kalbėdamas rožinį.

– Oho-ho! – garsiai atsiduso Šavranšo daktaras.

– Leiskit man baigti, – pratęsė zakristijonas, – tokiu metu, – liko tik dvidešimt minučių iki Švenčiausiojo Sakramento pagarbinimo, – jis jau būtų grįžęs, seniausiai grįžęs... Aš pagalvojau... Šįvakar buvo toks silpnas, toks išblyškęs... Nuo vakardienos vakaro nieko burnoj neturėjo... Man rodos, buvo toks silpnas, jog galėjo nualpti...

– Pradedu šito bijoti, – pasakė Sabiru.

Jis mažumėlę susimąstė, vis dar sukryžiavęs rankas, išpūtęs skruostus, kaip niekada pasitikįs savimi. Staiga pasiryžo:

– Brangusis metre, apgailestauju, kad... jus netiesiogine prasme ... trukdau...

– Koks čia trukdymas, – paprieštaravo brangusis metras galutinai suminkštėjęs. – Sakyčiau, šis nuotykis man savotiškai

malonus, jei neužjausčiau jūsų nerimaujančio... Bet vis dėlto toliau su jumis nebeeisiu, mano senos kojos... Verčiau luktelėsiu jūsų čionai...

– Tikiuosi, jums neteks ilgai laukti, – užbaigė kalbą buvęs profesorius. – Mano matematiniais apskaičiavimais, turėtume jį rasti tenai... Mane palydės ponas Gambijė, jo pagalba dabar daugiau negu bet kada reikalinga. Eime su mumis, Ladislasai, – kreipėsi jis į zakristijoną, – pakeliui pasiimkite kalvio sūnų. Jei tektų mūsų nelaimingąjį draugą nešti ...

Tolstantis balsas pamažu dingo tolumoje. Durys užsidarė. Įžymusis *Velykinės žvakės autorius* liko vienas ir nusišypsojo.

XIII

Magiškas šypsnys! Per dieną įkaitusi sena bažnyčia alsuoja iš lėto sklindančiu dvelksmu; seno akmens ir sutrūnijusio medžio kvapas, toks pat paslaptingas kaip aukštamiškio gilumoj, slysta išilgai kresnų kolonų, plaukia migla virš nevykusiai sujungtų plytelių, lyg stovintis vanduo susitelkia tamsiuose kampuose; kaip į granitines provėžas suteka į grindų įdubas, sienų kampus, tuščias nišas. Rausva lempelės šviesa toli prie altoriaus primena signalinę ugnį virš vienišo ežero.

Sen Marenas mėgaujasi kaimo nakties kvapu šitiekos metų alsavimo persmelktuose šešioliktojo amžiaus mūruose. Eina į dešinę navą, susigūžia ant kieto, bet svetingo ąžuolinio suolo krašto, virš galvos vos girgždėdamas ant geležinio laido sūpuojasi vario žibintas. Retsykiais trinkteli durys. Kai visa nutyla, tikriausiai nuo keliu risnojančio arklio kanopų dundesio vos girdimai suvirpa dulkėti stiklai švininiuose aptaisuose.

– Dabar, – mąsto jis, – Šavranšo daktaras ir jo nepakenčiamas bičiulis nežinia kur bastosi – jų čia nebus kaip tik tiek, kad galėsiu ramiai pasidžiaugti šia nuostabia akimirka!.. (Mat jis mielai tiki laimingais sutapimais, paslaptingais atsitiktinumais.)

Ši bažnyčia, ši tyla, šis šešėlių žaismas... Ir visa tai jam ... tartum jo laukė. Tikiuosi, jie pernelyg greit nesugrįš.

Jie pernelyg greit nesugrįžo.

(Mirštantieji gerai žino ko nori, tačiau viską nutyli, – pasakė senas žydas Mečislavas Goldbergas.)

Įžymaus meistro nerimas pamažu išsisklaido didžioje vidinėje tyloje, kurią taip retai kada tepatirdavo. It žiburėliai naktiniame mieste joje įsižiebia tūkstančiai prisiminimų. Atmintis juos atgaivina, mėgaujasi jų margumu, svaiginančia sumaištimi. Kaip per kalendorių nubrėžtas ribas susišaukia, vieni kitiems atliepia metai, dienos, valandos!.. Šviesus atostogų rytas, kai taip gražiai skimbčioja varinis indas, kuriame verda uogienė.... Vakaras ir skaidraus ledinio vandens srovė po sustingusia lapija... Nustebęs šviesiaplaukės pusseserės žvilgsnis prie šeimos stalo, sunkiai alsuoja maža krūtinė... Ir staiga – vienu šuoliu peršokta pusė amžiaus, pirmi senatvės požymiai, neįvykęs pasimatymas... brangiai saugoma, žingsnis po žingsnio ginama didžioji meilė, dėl kurios kovojama iki paskutinės akimirkos, kai seno meilužio lūpos spaudžiasi prie judrių, slapčiomis slystančių lūpų, rytoj tapsiančių tokiomis žiauriomis... Tai jo gyvenimas – visa, ko nesunaikino laikas, kas jo praeity dar išlaikė formą ir veidą. Visa kita – kūryba, šlovė – niekai. Penkiasdešimties metų pastangos, įžymybės karjera, trisdešimt garsių knygų... Nejau visa tai taip mažai tereiškia?.. Kiek žioplių šaukia, kad menas... Koks menas? Burtininkas žonglierius pažįsta tik jo vergiją. Ji slėgė tartum našta. Vien apie save bylojęs auksaburnis nė sykio savęs neišreiškė. Pasaulis tiki jį mylįs,

tačiau pažįsta tik apgaulingą išorę. Jis savo knygų tremtinys, kuris iš anksto jų neteko... Šitiek skaitytojų ir nė vieno draugo!

Beje, dėl to jis visai neapgailestauja. Įsitikinimas, jog šitaip jis visiems laikams išnyks, paliks žmonėms vien savo šmėklą, įžiebia akyse klastingą ugnelę. Net geriausia jo kūrybos dalis nusipelno tik šių juokų *in extremis.* Jis netrokšta turėti jokių mokinių. Jį supa vien priešai. Nepajėgūs sukurti savų kerų, sąmojaus apžavų, kurių paslaptį žino meistras, jie tenkinasi gudriai mėgdžiodami jo stilių. Didžių didžiausia drąsa reiškiasi gramatikos sandara. „Išardę dalimis mano paradoksus, nesugeba jų vėl sudėti į visumą".

Suniokota jaunystė, mačiusi Pėgiuji, gulintį ražienose dalyvaujant Dievui, su pasibjaurėjimu nusigręžia nuo sofos, kurioje tysąs superkritikas gludina nagus. Ji leidžia Narcizui dar labiau ištobulinti savo gležną negalią, bet visomis dvasios išgalėmis neapkenčia tvirčiausių ir sėkmingiausių iš bandos, besikivirčijančios dėl nevykusio mokytojo palikimo, vaipydamasi sunkia savo painias knygiūkštes ir griežia dantį prieš didesnius už save. Vienintelė jų viltis šiame pasaulyje – dergti rūgštimi atsiduodančiomis išmatomis aplinkui visus dvasios šaltinius, kurie malšina nelaimėlių troškulį.

Bet ar *Velykinės žvakės* autoriui svarbu, kad jo šešėlyje nepaliaujamai triauškia tokia gausybė dantų? Jis pats krimto ne savo malonumui, o iš būtinybės ir tuo bodėjosi. Užleisk vietą stipresnius dantis turinčioms jaunoms žiurkėms! Šį vakarą gali apie juos galvoti be pykčio. Jį nukrečia malonus šiurpas įsivaizduojant didelį tolimą miestą, kunkuliuojančią minią po milžiniška juoda padange. Ar kada nors vėl jį išvys? Ar jis apskritai dar kažkur egzistuoja tokios švelnios nakties ūkuose?

Kone virš pačios jo galvos it širdis tyliai tiksi laikrodis. Jis trumpai užmerkia akis, kad geriau girdėtų, gyventų ir kvėpuotų drauge su beamžiu tolimu senoliu, kuris ilgus šimtmečius su širdgėla matuoja nepermaldaujamą ateitį. Šis po skambiais skliautais vos girdimas garsas, kurio klausosi, šis monotoniškas tiksėjimas, kurį pertraukia tik svariai mušamos valandos, išliks ir po jo, metų metais keliaus naujais tylos plotais, kol vieną dieną... Kokią dieną? Kokia diena bus pažymėta paskutiniu vidurnakčio dūžiu prieš visiems laikams sustojant surūdijusioms rodyklėms – dviem plepioms kūmutėms?

Jis atsimerkia. Priešais jį sienoje įtaisyta pilkšvo marmuro lenta, joje užrašas, jis ima iš lėto skaityti apsitrynusias aukso raides: *„Atminimui... Žano-Batisto Amo, karališkojo notaro,* 1690–1741 ... *ir jo žmonos Melanijos-Hortenzijos Le Pan... Pjero-Antuano Dominiko... Žano-Žako Amo, Emekuro senjoro... Polio-Luji-Fransua...* ir taip iki pat apačios, o paskutinėje eilutėje: *Žano-Sezaro Amo d'Emekuro, kavalerijos kapitono, buvusio parapijos seniūno, mirusio Kanuose...* 1889... *Šios bažnyčios geradėjo...*

Melskitės už šią mirusią šeimą", nuolankiai, tartum atsiprašydamas už savo buvimą šioje vietoje, maldauja senas akmuo.

– Kokia netektis! – iškošia pro dantis *Velykinės žvakės* autorius, tačiau su švelnia užuojauta nusišypso. Stora marmuro lenta, kurioje kruopščiai iškaltos ir auksu gražiai išvedžiotos raidės, dvelkia turtingumu kaip ir visi kiti miesčioniškos buities daiktai! Nieko nėra liūdnesnio už balto akmens antkapį, aptvertą grandine ant keturių stulpų, žiemiško lietaus pliekiamą. Bet nuo šalčio ir karščio saugomas akmuo priešais suolą, kuriame parapijos seniūnas priiminėjo palaimintą Dievo-

duoną, uolaus zakristijono kas savaitę blizginamas, liko toks pat glotnus ir žvilgąs kaip ir pirmąją dieną, – koks guodžiantis mirties vaizdas! Rašytojas sujaudintas tokios patogios pomirtinės šlovės. Paraidžiui skaito visas pavardes lyg savo draugų, jį ramina jų artuma. O kiek kitų iš Amų dinastijos, kiek gerų žmonių ilsisi po plytomis su nusitrynusiomis raidėmis, štai čia ir tenai iki pat altoriaus papėdės, troškusių miegoti po savo stogu, gyventi tol, kol laikosi jų būsto tvirtas pamatas! Galima tik svajoti, jog ilsėsiesi drauge su jais... Dar niekada įžymus romanistas nesijautė toks susitaikęs su likimu, toks nuolankus. Malonus nuovargis atpalaidavo raumenis, prieš akis plaukia snūduriuojanti bažnyčios gelmė, dabar jau be paslapčių, draugiška, artima. Jis mėgaujasi iki šiol nepatirta ramybe, nesuvokiama, kone religine palaima... lepinasi, rąžosi, gniaužia žiovulį it kokią maldą.

Lauke temsta, užgęsta paskutinis transepto vitražas. Durys dabar atsiveria ir užsidaro į juodą aksominę tamsą, išorinis pasaulis juntamas tik kvapu. Buriasi, artėja išsibarstę šešėliai. Tarpatramiais, nuo vieno ąžuolinio suolo iki kito ritasi prislopintas šnabždesys, slenksčio link skuba nekantrūs žingsneliai, lyg nematomi vaiduokliai paskutiniai parapijiečiai vienas po kito palieka bažnyčią. Seniai baigėsi kasdieninis Švenčiausiojo pagarbinimas, zakristija vis dar uždaryta, tik trys iš dvylikos žibintų apšviečia milžinišką navą. Kas vyksta? Ko dar laukti?.. Pažįstami apgraibomis ieško viens kito, iš tolo duodami ženklą maloniu kosčiojimu, šnekučiuojasi. Nes smalsuoliai ir smalsuolės išvyko paskutiniu Vokuro autobusu: tokią vėlyvą valandą Liumbre lieka tik jo seni draugai. Tačiau ir jie išsiskirsto. Sen Marenas liks vienas.

XIV

Dabar jam vienam priklauso šis truputį niūrus, tačiau žavus žaisliukas – jam vienam, *Velykinės žvakės* autoriui! Jis meiliai apžvelgia skliauto išsišakojimus, susijungiančius į rozetę, o paskui po tris gyvu kone laukiniu grakštumu nusileidžiančius šoninių sienų piliastrais. Galbūt kadaise meistras mūrininkas, pats to nežinodamas, kūrė šiuos lengvai kylančius skliautus tam, kad džiugintų senstančio genijaus akis? Ko gi dar gali laukti keldamos akis į tuščią dangų davatkos ir net šis kaimo kunigas, jei ne atsipalaidavimo nuo saitų, nors trumpo nusiraminimo, laikino susitaikymo su lemtimi? Tai, ką jie naiviai vadina Dievo malone, Šventosios Dvasios dovana, Komunijos teikiama palaima, iš tikrųjų tėra atokvėpis, kuriuo jis mėgaujasi šioje vienatvėje. Vargšai žmogeliai, patikliai besivarginantys tuščiomis kalbomis! Šaunus kaimo šventasis galvoja kas rytą žengiąs į Amžinąjį gyvenimą, bet iš tikrųjų tai tik gana šiurkšti jutimų apgaulė, palyginus su aiškiaregiška svajone, įstabaus rašytojo pasirinkta iliuzija. „Kodėl neatvykau čia anksčiau, – mąsto jis, – įkvėpti kaimo bažnyčios oro!.. Mūsų močiutės 1830 metais žinojo paslaptis, o mes jas praradome!“ Apgailestauja nuėjęs į kleboniją, taip kvailai nuklydęs į šalį, į šventojo

kambarį (išvydęs tą sieną pamanė, jog jam pasimaišė protas, toks barbariškas reginys, tiesą sakant, skirtas ne tokiai jautriai publikai). „Šventumas, – pripažįsta jis, – kaip ir visi daiktai šiame pasaulyje, gražus tiktai scenoje, o už dekoracijų – vien smarvė ir bjaurastis". Jo smegenys ūžia nuo gausybės naujų drąsių minčių, dar neaiški jaunatviška viltis audrina raumenis, jau senokai jis nesijautė toks gyvybingas ir stiprus.

– Ir senatvėje esama džiaugsmo, – vos ne garsiai sušunka jis, – šiandien jį pajutau. Net ir su meile – taip, net su meile! – gali ramiai atsisveikinti. Ieškojau mirties knygose, bjauriose miesto kapinėse – pernelyg neaprėpiamose, it sapnuose pasirodančios šmėklos, arba mažytėse, tinkamose žmogui su uniformine kepure, kuris, kaip sakoma, prižiūri, kad būtų tvarkingai aptverti kapai, registruoja ir administruoja. Ne! Tik čia arba panašiose buveinėse gali su ja susitaikyti kaip susitaikoma su šalčiu arba karščiu, diena arba naktimi, bejausmiu žvaigždžių judėjimu, metų laikų kaita, kaip daro išminčiai ir žvėrys. Kiek brangių, nepalyginamų, vien jutiminių dalykų gali išmokyti filosofą toks senas kunigas kaip šis, artimas gamtai, – dvasingųjų atsiskyrėlių, kuriuos mūsų tėvai kadaise pavertė laukų dievybėmis, įpėdinis! O neprotingasai poete, ieškojęs dangaus karalystės ir vietoj jos radęs ramybę, nuolankų atsidavimą visatos galioms, vidinį susitaikymą...

Įžymusis meistras galėtų ranka paliesti klausyklą, kurioje Liumbro šventasis dalija karališkosios išminties lobius savo parapijiečiams. Ji stovi tarp dviejų kolonų, nutepliota šlykščia kaštonine spalva, pasibjaurėtinai vulgari, užtraukta dviem žaliomis uždangomis. *Velykinės žvakės* autorius apgailestauja, kad ji tokia pasibaisėtina, kad kaimo pranašas priverstas pranašauti

pušinės dėžės gilumoje; bet jis smalsiai stebi medinius pinučius, už kurių vaizduojasi ramų seno kunigo veidą, šypsantį, atidų, užmerktomis akimis ir palaiminimui pakelta ranka. Jam geriau patinka vaizduotis jį tokį: nei kraujais apsipylusį, atsisukusį veidu į pliką sieną palėpėje, su rimbu rankoje, žiauraus kliedesio apimtą. „Ir visų nuolankiausiems svajotojams, – mąsto jis, – reikalingi tokie sukrėtimai, kad smegenyse pažadintų užsnūdusius vaizdus. Tai, ką kiti gauna morfijumi ir opijumi, jis pasiekia rimbu čaižydamas nugarą ir šonus“.

Ant geležinio laido pirmyn atgal pamažu sūpuojasi varinis žibintas. Kiekvieną sykį šešėlis ištįsta iki pat skliautų, tada vėl susitraukia, pasislepia juodoje kolonų pasaloje, iš naujo išsiskleidžia. „Šitaip ir mes pereinam iš šalčio į karštį, – mąsto Sen Marenas, – tai liepsnodami ugnimi, tai šalti ir pavargę, remdamiesi nežinomais ir tikriausiai nepažiniais dėsniais. Kadaise mūsų skepticizmas buvo iššūkiu. Net abejingumas, kuriuo, mums atrodo, vėliau visa pasieksime, netrukus virsta tik gana varginančia poza. Viešpatie, kokią mėšlungišką įtampą slepia epikūriečio šypsena! Tačiau ir mūsų proanūkių neaplenks ši taurė. Žmogaus protas be paliovos keičia savo sparnų formą ir kreivę, jie skrodžia orą įvairiais kampais, – nuo neigimo iki teigimo, – bet niekada neskrenda. Ar yra vardas, gėdingesnis už diletanto, kuris kadaise laikytas garbingu? Naujoji karta buvo aiškiai pažymėta kitokiu ženklu; vėliau sužinota kokiu: pasiaukojimo – šlovės ženklu, kurio pavydi kariškiai. Mačiau jaunąjį Lagranžą, virpantį šventu nekantravimu, apimtą nuojautos... Jis anksčiau už mane džiaugiasi poilsiu, kurio nepakentė. Tikintieji ir laisvamaniai, – nesvarbu kaip vadinsi, – mes visi bergždžiai ieškome, bet to negana, – visos mūsų

pastangos tik priartina galą. Pats mūsų įkvėptas oras degina, naikina mus iš vidaus. Abejonė neteikia atgaivos kaip ir neigimas. Tačiau skelbti abejonę, o Viešpatie, kokia kančia! Brandos amžiuje mūsų smegenys apsėstos moterimis, kūno aistra, kuri užgožia mąstymą. Gyvename niauriai mėgaudamiesi, pusiau kliedesy, kurį kartais pertraukia nevilties prašviesėjimas. Bet bėgant metams, vaizdai blanksta, arterijomis teka ne toks tirštas kraujas, bergždžiai sukasi mašina. Senatvėje gromuliuojame mokykloje išmoktas abstrakčias tiesas, kurios buvo vertingos vien todėl, kad buvo siejamos su mūsų karštais troškimais; kartojame tokius pat nusenusius kaip ir mes patys žodžius, ieškome jaunuolių akyse paslapčių, kurias praradome. Ak, visų žiauriausias išbandymas – tai be paliovos lyginti savo nuopuolį su kito įkarščiu ir veiklumu, tartum iš gilumos virstanti galinga banga nepajėgtų mūsų iškelti... Kam stengtis kartoti tai, kas duodama tik vienintelį kartą? Šis geras kunigėlis ne toks kvailas: pasitraukė iš gyvenimo nelaukdamas, kol pats gyvenimas pasitrauks. Jo senatvė be kartėlio. Jis trokšta kuo greičiau atsikratyti to, ką bijome prarasti; tuo tarpu, kai mes dejuojame, kad atbuko geismai, jis džiūgauja, jog yra mažiau gundomas. Netgi manau, kad būdamas trisdešimties jis jau džiaugėsi senatve, taigi amžius jam nebegali pakenkti. Gal dar nevėlu juo pasekti? Kaimietis mistikas, sėmęsis peną iš senų knygų ir netašytų mokytojų pamokų seminarijos dulkėse, gali iš lėto pasiekti išminčiaus giedrą, bet jo patirtis menka, metodas naivus ir kartais juokingas, pilnas bereikalingų prietarų. Įžymus meistras, bebaigiąs savo karjerą, bet pasiekęs genialumo viršūnę, turi kitokių veiksmingų priemonių: pasiskolinti patrauklius šventumo bruožus, be vargo atgauti

vaikystės ramybę, įprasti prie tylos ir vienatvės kaime, stengtis ne taip dėl nieko neapgailestauti, kaip nieko neprisiminti, protingai, nuosaikiai laikytis senų ir, žinoma, išmintingų susilaikymo ir skaistybės nuostatų, mėgautis senatve kaip mėgaujamasi rudeniu ar sutemomis, pamažu susitaikyti su artėjančia mirtimi. Žinoma, žaidimas nelengvas, tačiau daugybės knygų autoriui, iliuzijų skleidėjui – tai tik žaidimas. „Tai bus mano paskutinis kūrinys, – nusprendžia garsusis meistras, – ir kursiu jį vien sau, būsiu tai aktorius, tai publika..."

Bet paskutinė knyga nerašoma, apie ją tik neaiškiai svajojama. Jau vien tai, kad apie ją svajojama, yra lemtingas ženklas. Šitaip senos katės prieš mirtį grybščioja nagais kilimo audinį, klaidžiodamos švelniu rūškanu žvilgsniu jo gražiomis spalvomis.

Tokį pat žvilgsnį *Velykinės žvakės* autorius įsmeigia į plonus medžio pinučius, už kurių vaizduojasi palaiminimą teikiantį herojų, atlaidžiai besišypsantį, sodriai ir sąmojingai šnekantį patyrusį sielų žinovą. Jis jau pamilo šventąjį už gera, kurio iš jo sulauks. Net ir šventuosius gali sujaudinti tam tikra išskirtinė pagarba, atidus graudinantis palankumas, kuris yra aukščiausia nepaprasto proto mandagumo išraiška. Tas, kas bjaurisi pataikavimu, mielai priima subtilesnes garbinimo formas. Žinoma, ir kiti, ne vien įžymusis Sen Marenas, čionai klūpojo, klausėsi gerojo senio ir išvyko palengvėjusia širdimi. O kodėl ne? Ar gali be išpažinties iki galo išgyventi savo nuodėmes? Ar kai su gėda prisipažįsti, – gal ir ne iki galo, ne visai sąžiningai, – nepatiri aitraus ir stipraus sukrėtimo, panašaus į sąžinės graužatį, kuri yra neįprastas ir gana atgrasus vaistas nuo nedorybės? Beje, maniakai laisvamaniai daro didžiausią kvailystę neigdami, jog Bažnyčia taiko tokį pat psichoterapijos metodą, kurį

laiko novatoriška bei nuostabia gydymo priemone, kai ją naudoja koks nors žinomas neurologas. Argi profesorius savo klinikoje daro ką kita negu paprastas kunigas klausykloje, kai skatina būti atviram, pasitikėti, paskui ima taikyti sugestiją jau nusiraminusiam ir atsipalaidavusiam ligoniui? Kiek dalykų kirmija žmogaus širdyje, kurią palengvina tik ši vienintelė pastanga! Savo pačios šešėlyje gyvenanti, visų akyse savo atspindį matanti, iš visų lūpų savo balsą girdinti, net slegiančioje neapykantoje bei pavyde save atpažįstanti įžymybė gali stengtis atsikratyti šio apsėdimo, peržengti šį užburtą ratą. Ji niekada neatsiveria žemesniam už save ir visada meluoja sau lygiam. O jeigu ir palieka tiesą atitinkančius memuarus, tuomet publikai gerai žinomas siaubingas pomirtinės šlovės troškimas dar padvigubina jos įgimtą dviveidiškumą. Nes toks yra iš kapo sklindantis žodis. Na, ką gi... na, ką gi, būtų gražu, jei savo brangiausią lobį, kurio niekada niekam nedovanodavo, atsitiktinai atiduotų pirmam pasitaikiusiam – tartum elgetai numesdamas saują auksinių.

Šis nors ir rafinuotas, tačiau tikrojo skonio stokojęs žmogus, vertino kito šiurkštumą kaip fizinę prievartą, bet neišvengė savo paties niekingumo žabangų. Naiviai pasitikėdamas savimi jis ir šiaip, ir taip vartalioja galvoje minčių kratinį, patenkintas, jog gali rinktis iš šitiekos tvirtų argumentų. Galiausiai įbeda ne taip smalsų kaip pavydų žvilgsnį į atgailautojų kelių nugludintus medinius laiptelius... Jei ten atsiklaups, visa kita vyks savaime. Kas jį sulaikys? Tai, kas šioje vietoje buvo taip dažnai teikiama nemokytoms senmergėms, be jokios abejonės, nebus atsakyta pačiam įžvalgiausiam šaltakraujiškam stebėtojui, žavingam pašaipūnui! Tereikia tik mažyčių pastangų,

kad išsiurbęs, ištuštinęs šitiek retų ir sudėtingų pojūčių, kalbėjęs daugybe kalbų, išbandęs šitiek mokslingų kaukių, galiausiai įlistų į kaimo filosofo kailį, atsisakęs iliuzijų, nurimęs, nuosaikiai dievobaimingas. Nuo ropes sodinusio imperatoriaus laikų ne vienas šio pasaulio galingųjų sulaukė mirties prisiglaudę kaime. Teatro žargonu šitai vadinama „įsikūnyti į vaidmenį“, kad galėtumei patikėti vaidyba. Būtent taip, kruopščiai išstudijavęs rolę, iš pasitenkinimo įraudęs rubuilis aktorius išmaukia bokalą, užverčia knygą ir sušunka: „Dabar turiu tave, Polijektai!..“

XV

„Dabar turiu tave, šventasai!“ – galėtų tarti įžymusis meistras, jei tuomet būtų linkęs juokauti. Jis iš tiesų jau turi arba turės šventąjį; nuoširdžiai tiki, kad išdidžiai pasimėgavęs visų brangiausiais karališkųjų sodų vaisiais, dar gali pasigardžiuodamas atsikąsti iš vargšo burnos išplėštos rupios duonos, nes genijų nuolat kankina nepasotinamas smalsumas.

Kaip gera tokioj senatvėj paragauti iniciacijos džiaugsmų! Išties ilgas kelias iš Paryžiaus į Liumbrą, bet kokį kelią jis nuėjo iš klebonijos į čia pat stovinčią ramią bažnyčią! Dar ką tik buvo neramus, apimtas baimės, turėjo vienintelę viltį – netrukus grįžti į nedidelę vilą Vernej gatvėje, kur mirtų niekam nereikalingas, pamirštas, įsikibęs į ranką tarnaitei, murmančiai sau po nosim, kad „vargšelis ponas taip sunkiai atsisveikina su gyvenimu“, – o štai dabar išsivadavęs ir laisvas, puoselėja galvoje sumanymą. Ak, kokia palaima! – iš susijaudinimo net truputėlį pašiurpsta oda... Per šešias savaites visa gali būti išspręsta, baigta. Susiras kur nors pamiškėje kokį pusiau nei kaimišką, nei miesčionišką namą tarp žalių drėgnų pievų. Sen Mareno atsivertimas, pasitraukimas į Liumbrą... pergalingas tikinčiųjų šauksmas... pirmas interviu... santūrus patikslinimas... tai bus

lyg didžio žmogaus testamentas: paskutinė meilės išraiška jaunystei, grožiui, prarastiems malonumams, kurių jis anaiptol neišsižadėjo, o tada tyla, didžioji tyla, kurioje publika vieną šalia kito pamaldžiai palaidos Liumbro atsiskyrėlius – filosofą ir šventąjį.

Apsėdimas toksai stiprus, jog jis įsivaizduoja sapnuojąs, trumpai pasineria užmarštin, krūpteli vėl pasijutęs vienas. Šis pernelyg staigus pabudimas sugriovė pusiausvyrą, jis jaudinasi, nervinasi. Su nepasitikėjimu žvelgia į klausyklą, – tuščią, pasiekiamą ranka. Jį šaukia uždaros durys už žalios uždangos... Na, ką gi! Nepasitaikys geresnės progos išvysti ką nors daugiau negu vargingą gerojo žmogaus būstą, jo skurdų patalą, kankinimo įrankį, išvysti vietą, kurioje jis atsiveria sieloms. *Velykinės žvakės* autorius vienas, be to, jį mažai jaudina, ar kas nors jį pamatys. Jam septyniasdešimt metų, bet jo pirminiai impulsai vis dar tikslūs, aiškūs, nepalenkiami – tai pavojinga vaizduote pasikliaujančių rašytojų gamtos dovana... Pagraibęs ranka apčiuopia rankeną, staiga atidaro duris.

Užuot pirmavusi, dvejonė atėjo po judesio: jis per vėlai susimąstė. Keistas sąžinės priekaištas, apgailestavimas, kad veikė pernelyg skubiai, neapgalvotai, baimė, o gal gėda dėl to, kad įsibrovė į nesaugomą svetimą paslaptį, priverčia akimirką nuleisti akis, tačiau plytelėmis slystanti žibinto šviesa pasiekia žiojėjančią angą, įšliaužia vidun, pamažu kyla aukštyn... Drauge su ja kyla jo žvilgsnis...

...Stabteli... Kuriam galui? Nerasi nieko daugiau negu kartą jau surado šviesa...

... Du grubūs batai, panašūs į tuos, kuriuos matė palėpėje; keistai pakaišytas sutanos skvernas... ilga liesa koja vilnone

kojine, visa sustingusi, į slenkstį atremta kulnis – štai, ką pirmiausia pamatė. Paskui... pamažu... tirštesnėje tamsoje... kažkas neaiškiai boluoja... ir staiga – baisus, siaubingai persikreipęs veidas.

Ekstremaliais atvejais Antuanas Sen Marenas geba parodyti šaltakraujišką drąsą, apskaičiuoti. Beje, gyvas ar miręs, šis žmogelis erzina jį kone taip pat, kaip ir gąsdina. Žodžiu, jo svajonė nutraukta gražių gražiausią akimirką: paskutinį žodį tars šis tamsioje dėžėje susigūžęs neįprastas liudininkas, stačias stovintis lavonas. Ironijos meistras surado savo mokytoją ir sumišęs pabunda iš kvailo guodžiančio sapno.

Plačiai atveria duris, žengia žingsnį atgal, nužvelgia savo keistą bičiulį ir dar neišdrįsęs mesti jam iššūkį, sustoja priešais.

– Grožio stebuklas! – pyktelėjęs iškošia pro dantis. – Mūsų šaunusis kunigėlis numirė sau patyliukais ištiktas širdies priepuolio. Kvailiai laksto keliais jo ieškodami, o jis tuo tarpu kuo ramiausiai stovi savo būdelėje it koks sargybinis, į kurį pataikė iš arti paleista kulka!..

Prisiglaudęs prie sienos, per juosmenį prilaikomas siauro suolelio, į kurį paskutinę akimirką atsilošė, atrėmęs sustingusias kojas į ploną lentą ties slenksčiu, keistai nejudrus, sumenkęs Liumbro šventojo kūnas primena žmogų, pašokusį iš nuostabos ir sustingusį.

....

Te kitus draugiška ranka guldo poilsio į mirties patalą ir apdengia balta paklode, nes šis, prisikėlęs tamsioje naktyje, klausosi savo vaikų šauksmo... Jis dar turi ką pasakyti... Ne, jis dar netarė paskutinio žodžio... Daugybę kartų persmeigtas senas stipruolis liudija už silpnesniuosius, įvardija išdaviką ir išdavystę... Nelabasis, tas kitas, be abejonės, yra apsukrus,

jis puikus melagis, atkakliai maištauja, kad neteko šlovės, su panieka žvelgia į susimąsčiusią, rambią žmonių bandą, kaip užsigeidęs ją tai kursto, tai sulaiko, bet nuolankus priešininkas nepasiduoda, spyriojasi ir aidint baisiems riksmams krato galvą. Kokia juoko ir džiaugsmingų šūksnių audra sutinka pragaras jo naivų nesuvokiamą žodį, miglotą neįmantrią gynybą! Tebūnie! Jo klausosi dar kai kas kitas – tas, kuris ne visad bus paslėptas danguje!

Viešpatie, netiesa, kad tave prakeikėm! Teprasmenga melagis, netikras liudytojas, tavo juokingai menkas varžovas! Jis mums visa atėmė, paliko visai nuogus, įdėjo į mūsų lūpas bedieviškus žodžius. Bet mums liko kančia – mūsų su tavim bendra dalia, mūsų išrinktumo ženklas, paveldėtas iš tėvų, veiksmingesnis už tyrą nepaperkamą ugnį... Mūsų protas nerangus ir silpnas, mes be galo patiklūs, o gundytojas toks apsukrus, auksaburnis... Jo lūpose paprasti žodžiai įgauna jam tinkamą prasmę ir kuo gražesni, tuo daugiau mus klaidina. Jei tylime, jis kalba už mus, o kai bandome pasiteisinti, pasmerkiame patys save. Neprilygstamas rezonierius nesiteikia mums prieštarauti, džiūgauja versdamas aukas skelbti sau pačioms mirties nuosprendį. Tepražūnie kartu su juo klastingi žodžiai! Žmonių giminės išraiška – jos skausmo šūksniai, begalinėmis pastangomis iš vidurių išplėšta dejonė. Tu įmetei mus it mieles į tešlą. Mes sprindis po sprindžio atkovosim visatą, kurią mums atėmė nuodėmė, grąžinsim tau ją tokią, kokią gavom, tvarkingą ir šventą, pirmąją sukūrimo dieną. Neseikėk mums laiko, Viešpatie! Mūsų dėmesys ir protas taip greitai atbunka! Mūsų žvilgsnis be paliovos krypsta tai dešinėn, tai kairėn, ieško neįmanomos išeities, o tavo darbininkas meta įnagius ir išeina. Bet tavo gailestingumas

niekada neišsenka, visur regime tavo aštrų kalaviją; bėglys grįš prie darbo arba žus vienatvėje... Priešas, kuris šitiek žino, to nesužinos! Pats nedoriausias žmogus nusineša su savimi savo paslaptį, palaimingos, apvalančios kančios paslaptį... O tavo skausmas, Šėtone, yra bergždžias!.. Štai aš čionai, kur mane atvedei, pasirengęs sutikti paskutinį smūgį... Esu tik paprastas vargšas kunigas, su kuriuo klastingai pažaidei, kurį nuspirsi lyg akmenį... Kas gali su tavimi varžytis klasta? Nuo kada pasirodai mano Valdovo veidu ir kalbi jo balsu? Kada tau pirmą kartą pasidaviau? Kada kaip beprotis patikliai priėmiau tavo dovaną, vienintelę, kurią gali dovanoti, apgaulingą šventųjų atsižadėjimo ir begalinės vienatvės vaizdą, žmogaus širdžiai nesuvokiamą neviltį? Tu kentėjai ir meldeis su manimi, baisu pagalvoti! Net ir tas stebuklas... Tebūnie! Tebūnie! Apiplėšk mane! Nieko man nepalik! Po manęs kitų kiti amžiais šauks kaip ir aš, apsikabinęs Kryžių... Mes nesame raudonskruosčiai šventieji šviesiomis barzdomis, į gerus žmones žvelgiantys iš paveikslų, kuriems net filosofai pavydėtų iškalbos ir sveikatos. Mūsų dalia anaiptol ne ta, kurią įsivaizduoja pasaulis. Palyginus su ja, net ir genijaus pastangos atrodo lengvas žaidimas. Viešpatie, kiekvienas gražus gyvenimas liudija už tave, bet šventojo liudijimas išdegintas įkaitinta geležim.

Tikriausiai toks buvo paskutinis Liumbro klebono skundas Teisėjui, meile persunktas jo priekaištas. Vis dėlto iš taip toli atvykusiai įžymybei jis pasakytų ką kita. Nė žodžio neprataria tamsoje juoda burna, panaši į atvirą žaizdą, prasivėrusią paskutiniam šauksmui, užtat visas kūnas meta baisų iššūkį:

– NORĖJAI MANO RAMYBĖS ? ATEIK IR PASIIMK JĄ!

TURINYS

Bernanos, Georges
Be287 Po šėtono saule: romanas / Georges Bernanos; iš prancūzų kalbos vertė Galina Baužytė-Čepinskienė. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 2002. – 328 p.
ISBN 9986-04-228-3

Savo pirmajame romane „Po šėtono saule" (1926) Georgesas Bernanosas (1888–1948) kelia jo visai kūrybai būdingą nuodėmės ir išganymo problemą. Pagrindinis romano veikėjas abatas Donisanas gelbsti į šėtono pinkles papuolusią Mušetę, kovoja su pagundomis ir savo paties vidiniais demonais.

Lietuvių kalba šis romanas išlei-džiamas pirmą kartą.

UDK 840-3

GEORGES BERNANOS

PO ŠĖTONO SAULE

Redaktorė Violeta Mickevičiūtė
Viršelio dailininkas Ramūnas Krupauskas

2003 10 31. Užsakymas 816.
Leidykla „Katalikų pasaulis", Dominikonų g. 6, LT-2001 Vilnius
Spausdino UAB Adomo Jakšto spaustuvė, Girelės g. 22, LT-4230 Kaišiadorys

„Dar regiu į rugsėjo (1919) vakaro sutemų plačią padangę atvirą langą... Po to (kokiame sąmonės užkampyje?) pasirodė mažoji Mušetė ir godžiu neramiu žvilgsniu man iškart pasiuntė ženklą.

Ak! Kaip lengvai, kaip neapčiuopiamai gimsta nuoširdi knyga! Ir kaip sunku ją papasakoti... Išvydau paslaptingą mergaitę, stovinčią tarp savo tėtės aludario ir mamos. Pamažu ėmiau vaizduotis jos istoriją. Sekiau paskui ją, leidau jai eiti. Jutau, kaip plaka jos bebaimė širdis... Tuomet pamažu it neaiškus šešėlis ant sienos aplink ją ėmė ryškėti pats nusikaltimo vaizdas... Įveikusi pirmąją kelio atkarpą, ji buvo laisva."

Georgesas Bernanosas

Pasakodamas apie heroję, kurios žiaurus likimas susijęs su abato Donisano, kunigo, persekiojamo tokios atpirkimo aistros, jog dėl to, kad išgelbėtų merginą, pats save pasmerkia, likimu, Georgesas Bernanosas mus pakeri istorija apie nepaprastą kovą, kurioje susiduria dieviškasis gailestingumas ir šėtoniškoji tamsybių galia.

Ši nežabota Georgeso Bernanoso pirmojo romano haliucinacijų jėga ir nūdienos literatūroje skamba kaip neprilygstamas iššūkis.

ISBN 9986-04-228-3

